РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН

С О В Е Т
Нижнекамского муниципального района

423570, г.Нижнекамск, пр.Строителей,12
факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ

Түбән Кама муниципаль районы
С О В Е Т Ы

423570, Түбән Кама шәһәре, Төзүчеләр пр., 12
факс (8555) 41-70-00, тел.42-41-41

Р Е Ш Е Н И Е **К А Р А Р**

№ 23 **2018 елның 21 феврале**

Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районының Иске Чишмә авыл җирлеге төзелешен проектлауның җирле нормативларын раслау турында

Түбән Кама муниципаль районы Советы Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексының 29.4 статьясы нигезендә

КАРАР БИРӘ:

1. Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районының Иске Чишмә авыл җирлеге төзелеше проектының җирле нормативларын расларга.

2. Әлеге карарны Түбән Кама муниципаль районының рәсми сайтында бастырып чыгарырга.

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны төзелеш, җир төзелеше, торак-коммуналь хуҗалык һәм транспорт буенча даими комиссиягә йөкләргә.

Түбән Кама муниципаль
районы Башлыгы А.Р.Метшин

Түбән Кама муниципаль районы
Советының
2018 елның 21 февралендәге
23 номерлы карарына
кушымта

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ТҮБӘН КАМА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ ИСКЕ ЧИШМӘ АВЫЛ ҖИРЛЕГЕНЕҢ ШӘҺӘР ТӨЗЕЛЕШЕ ПРОЕКТЛАШТЫРУНЫҢ ҖИРЛЕ НОРМАТИВЛАРЫ

Кереш

Түбән Кама муниципаль районының Иске Чишмә авыл җирлеген шәһәр төзелешен проектлауның җирле нормативлары (алга таба - нормативлар) җирлек үсешенең иминлеген һәм тотрыклылыгын шәһәр төзелеше чаралары белән тәэмин итүгә, халык сәламәтлеген саклауга, табигать ресурсларын һәм әйләнә-тирә мохитне саклауны, мәдәни мирас объектлары һәм мәдәни мирас объектлары билгеләренә ия объектларны саклап калуга, территорияләрне табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтылардан яклауга, шулай ук Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән гражданнарның, инвалидларны һәм халыкның азмобиль төркемнәрен дә кертеп, социаль гарантияләрен гамәлгә ашыру өчен шартлар тудыруга, социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәт күрсәтү һәм транспорт инфраструктурасын һәм төзекләндерү объектлары белән тәэмин итү өлешендә юнәлдерелгән.

Нормативларның төп максаты - шәһәр төзелешен планлаштыру белән территорияне үстерүне социаль-икътисадый планлаштыруның үзара бәйләнешен, килештерелүен тәэмин итү. Нормативлар шулай ук территориаль планлаштыру документларының, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларының һәм территорияне планлаштыру документларының сыйфатын бәяләү критерие булып тора.

Әлеге нормативлар гамәлдәге федераль нормаларның төп нигезләмәләрен конкретлаштыралар һәм үстерәләр.

Әлеге нормативлар Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә эшләнгән.

Нормативларда кеше яшәешенең уңай шартларын тәэмин итүнең минималь исәпләү күрсәткечләре (шул исәптән социаль һәм коммуналь-көнкүреш билгеләнешендәге объектлар, мондый объектларның халык өчен (инвалидларны да кертеп), инженер-транспорт инфраструктурасы объектлары, территорияне төзекләндерү) бар.

Нормативлар Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә эшләнгән
«Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»
«Татарстан Республикасында шәһәр төзелеше эшчәнлеге турында» 2010 елның 25 декабрендәге 98-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы, җирлекнең табигый-климатик, социаль, икътисадый, милли һәм территориаль үзенчәлекләрен исәпкә алып, статистик һәм демографик белешмәләр нигезендә. нормативларны раслау һәм аларга үзгәрешләр кертү Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

1.Куллану өлкәсе

1.1. Әлеге нормативлар җирлекне проектлауга кагыла һәм аны планлаштыруга һәм төзүгә төп таләпләрне үз эченә ала.

1.2. җирлек территориясендә шәһәр төзелешен нормалаштыру объектлары: функциональ зоналар: торак, иҗтимагый-эшлекле, җитештерү, рекрацион зоналар,

инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы зоналары, махсус билгеләнештәге, авыл хуҗалыгы файдалануындагы зоналар;

мәдәни мирас объектлары билгеләренә ия тарихи-мәдәни мирас объектларын урнаштыру зоналары;

социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре челтәре; транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектлары.

Җирлек территориясендә шәһәр төзелешен нормалаштыру объектларының урнашуы территориаль планлаштыру схемасы, генераль план, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре һәм территорияләрне планлаштыру проектлары нигезендә билгеләнә.

1.3. Территориаль планлаштыру документларын, җирдән файдалану һәм төзелеш проектлары һәм территорияне планлаштыру документларын эшләгәндә түбәндәгеләрне үтәргә кирәк:

конкрет мохит районнары өчен дифференциацияләнгән территориядән файдалануның интенсивлыгы;

мәдәни мирас объектларын, мәдәни мирас объектлары билгеләренә ия булган объектларны саклау һәм тарихи планлаштыруны һәм төзелешне саклап калу таләпләре;

әйләнә-тирә мохитне һәм табигать комплексы территорияләрен саклау таләпләре; санитария-гигиена нормалары һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләре;

инвалидлар һәм халыкның аз мобиль төркемнәре өчен шәһәр төзелеше объектларыннан файдалану таләпләре.

1.4. Әлеге нормативлар территориаль планлаштыру документлары проектларын, шәһәр төзелешен зоналаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру документларын әзерләгәндә, шулай ук күрсәтелгән документларга үзгәрешләр керткәндә кулланыла.

Нормативлар функциональ зоналар чикләрен, җир күләмнәрен билгеләгәндә проект оешмалары тарафыннан исәпкә алына.

1.5. Шәһәр төзелешен проектлау нормативлары территориаль планлаштыру документлары проектларын районның җирле үзидарә органнары белән килештергәндә исәпкә алына.

1.6.Нормативлар халык тарафыннан да, башка кызыксынган субъектлар да генераль план проекты буенча гавами тыңлаулар уздырганда, җирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре проекты, территорияне планлаштыру проекты һәм территорияне планлаштыру документлары составында әзерләнгән территорияне ызанлау проекты буенча исәпкә алына.

1.7. Җирле үзидарә органнары тарафыннан шәһәр төзелеше эшчәнлеге турындагы законнарның үтәлешен тикшереп торуны гамәлгә ашыруга вәкаләтле Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органы контроль вәкаләтләрне гамәлгә ашырганда ачыкланган хокук бозуларны нигезләү өчен шәһәр төзелешен проектлауның республика нормативлары нигезләмәләренә таянырга хокуклы.

1.8. Нормативлар биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында техник

регламент» 2009 елның 30 декабрендәге 384-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә туры килә, ул биналарга һәм корылмаларга (шул исәптән алар составына керә торган инженерлык-техник тәэмин итү челтәрләренә һәм инженер-техник тәэмин итү системаларына) карата, шулай ук проектлау (эзләнүләрне дә кертеп), төзелеш, монтаж, җайга салу, эксплуатацияләү һәм утильләштерү (снос) процесслары биналары һәм корылмалары белән бәйле таләпләрне, шул исәптән таләпләрне билгели:

механик иминлек; янгын куркынычсызлыгы;

куркыныч табигый процессларда һәм күренешләрдә һәм (яисә) техноген йогынтыларда иминлек;

биналарда һәм корылмаларда кеше сәламәтлеге өчен имин яшәү шартлары;

биналар һәм корылмалардан файдаланучылар өчен иминлек;

инвалидлар һәм хәрәкәт мөмкинлекләре чикләнгән халыкның башка төркемнәре өчен биналардан һәм корылмалардан файдалану;

биналарның һәм корылмаларның энергетик нәтиҗәлелеген; биналарның һәм корылмаларның әйләнә-тирә мохиткә йогынтысының куркынычсыз дәрәҗәсе.

Нормативларда «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән янгын куркынычсызлыгы таләпләре бар.

1.9. Махсус сакланылучы табигать территорияләрендә нормативлар махсус сакланылучы табигать территорияләрен саклау өлкәсендәге законнарга каршы килмәгән өлешендә кулланыла.

1.10. Табигый һәм яшелләндерелгән территорияләр территорияләрендә нормативлар күрсәтелгән территорияләрне саклау һәм алардан файдалану кагыйдәләренә каршы килми торган өлештә үзгәрә.

1.11. Территорияләрдән файдалануның махсус шартлары булган зоналар территорияләрендә нормативлар федераль һәм республика законнары таләпләренә каршы килмәгән өлешендә кулланыла, алар нигезендә территорияләрдән файдалануның махсус шартлары булган зоналар билгеләнгән.

1.12. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге җирләрдә нормативлар мәдәни мирас объектларын саклау һәм алардан файдалану өлкәсендәге законнарга каршы килмәгән өлешендә кулланыла.

1.13. Халыкның һәм территориянең, шул исәптән янгын деполарының, ашыгыч ярдәм күрсәтү подстанцияләренең, башка объектларның иминлеген тәэмин итүче ашыгыч хезмәтләр объектларын урнаштыру федераль законнар нигезендә гамәлгә ашырыла.

1.14. Нормативлар аларны раслаганнан соң гамәлгә керәләр.

2. Норматив сылтамалар

Нормативларда аларга карата 1 нче кушымтада китерелгән норматив хокукый актларга, Россия Федерациясенең, Татарстан Республикасының норматив-техник документларына һәм стандартларына сылтамалар файдаланылды.

Искәрмә: нормативлардан файдаланганда гомуми файдаланудагы мәгълүмат

системасында сылтама стандартларының һәм классификаторларның гамәлдә булуын «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендә стандартлаштыру буенча мәгълүмат порталында яисә ел саен нәшер ителә торган торышта тикшерү максатка ярашлы булыр.

Агымдагы елның 1 гыйнварында һәм тиешле ай саен бастырып чыгарыла торган мәгълүмати күрсәткечләр буенча.

Әгәр сылтама документы Татарстан Республикасы документы булса, Татарстан Республикасының гомуми файдаланудагы рәсми мәгълүмат системасында сылтама документларының гамәлдә булуын тикшерү максатка ярашлы булыр.

Әгәр сылтама документы алыштырылган (үзгәртелгән) булса, нормативлардан файдаланганда, алмаштырылган (үзгәртелгән) документ белән эш итәргә кирәк. Әгәр сылтама материал алыштырылмаган булса, аңа сылтама бирелгән нигезләмә бу сылтамага кагылмый торган өлештә кулланыла.

3.Билгеләмә

Әлеге нормативларда 2 нче кушымта нигезендә терминнар кулланылды.

4.Авыл җирлеге территорияләрен оештыру

4.1 Җирлек территориясен үстерү концепциясе һәм гомуми оештыру

4.1.1. Җирлекне үстерү перспективалары, тәкъдимнәрне исәпкә алып, Россия Федерациясен, Татарстан Республикасын һәм Татарстан Республикасы Түбән Кама муниципаль районын территориаль планлаштыру схемасы белән билгеләнергә тиеш. Проектлаштырганда Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы законнарына, Россия Федерациясе Президенты, Татарстан Республикасы указларына, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы Хөкүмәтенең карарларына таянып эш итәргә, Россия Федерациясе, Татарстан Республикасы территориясен социаль-икътисадый үстерүнең федераль, республика һәм җирле максатчан программаларындагы, фаразларындагы һәм программаларындагы тәкъдимнәрне исәпкә алырга.

4.1.2. Җирлек үсешенең стратегик юнәлешләре түбәндәгеләр:

әйләнә-тирә мохитне сәламәтләндерү проблемаларын хәл итү, инженер-транспорт инфраструктурасын реконструкцияләү, территориядән файдалануны интенсификацияләү һәм аларның пространстволы үсешен җайга салу өстенлекләре белән агломерацияләр составында җирлек үсешен тәртипкә салу;

җирлекне торгызу һәм үстерү буенча федераль һәм республика программаларын гамәлгә ашыру, торак пунктларның архитектура-сәнгать йөзен саклап калу һәм торгызу мәдәни-агарту һәм туристлык-рекреация эшчәнлеге өчен актив файдалануның нигезе буларак;

4.1.3. Җирлекне үстерүнең территориаль планлаштыруы аларның урынын һәм урнашу буенча Татарстан Республикасын территориаль планлаштыру схемасы карарларында һәм районны территориаль планлаштыру документларында беркетелгән республика, районара, район һәм җирле (локаль) системадагы ролен исәпкә алырга тиеш.

Генераль планны һәм планлаштыру проектларын эшләгәндә җирлекнең тибын аның үзенчәлекләре: халык саны, халык хуҗалыгы профиле, халык урнашу системасындагы роле, административ-территориаль һәм муниципаль төзелеше һ.б. нигезендә исәпкә алырга

кирәк.
4.1.4. Җирлекне территориаль планлаштыру документларында территорияләр үсешенең оптималь чиратын күз алдында тоту зарур. Шул ук вакытта җирлекне, территориаль үсеш, функциональ зоналар, инженерлык-транспорт инфраструктурасы, табигать ресурсларыннан нәтиҗәле файдалану һәм әйләнә-тирә мохитне саклау буенча принципиаль карарларны да кертеп, хисап срогыннан тыш үстерү перспективаларын билгеләргә кирәк.
Кагыйдә буларак, исәп-хисап вакыты 20 елга кадәр булырга тиеш, ә шәһәр төзелеше фаразы 30-40 ел булырга мөмкин.
4.1.5. Торак районнарны комплекслы төзү, территорияне инженерлык җайланмасы белән тәэмин итү һәм торак йортларны һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы файдалануга тапшыруны күздә тота.
Магистраль коммуникацияләр салу микрорайоннар төзелеше һәм район билгеләнешендәге хезмәт күрсәтү предприятиеләре төзелеше чиратына бәйле рәвештә торак районнарда төзелеш башланганчы гамәлгә ашырылырга тиеш.
Төбәк эчендәге коммуникацияләрне салу беренче чиратта төзелеш эшләре башланган объектларга һәм беренче чираттагы шәһәр төзелеше комплексларына карата гамәлгә ашырылырга тиеш. Хезмәт күрсәтү предприятиеләрен комплекслы гамәлгә кертү шәһәр төзелеше комплексы составына керүче торак йортлар комплексын, хезмәт күрсәтү предприятиеләрен (СНиП 1.05.03-83) төзүне оештыру проекты нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.
4.1.6. Җирлекнең тарихи-мәдәни әһәмияте мәдәни мирас объектларының (тарихи һәм мәдәни ядкарьләренең) саны белән дә, аларның статусы (бөтендөнья, федераль яисә региональ әһәмияттәге) белән дә билгеләнә.
Җирлекнең тарихи-мәдәни потенциалы әлеге нормативларга 7 нче кушымтаның 1 нче таблицасында китерелгән.
4.1.7. Исәп-хисап чорына халык санын Татарстан Республикасының һәм районның үсеш перспективалары, халыкның урнашу системасындагы урыны турындагы күрсәткечләр нигезендә билгеләргә кирәк, ул, халык һәм хезмәт ресурслары санының һәм хезмәт ресурсларының барлыкка килгән тенденцияләрен, муниципаль берәмлекләрнең социаль-икътисадый үсеше планнары булган халык санының һәм структурасының демографик фаразын, шулай ук планлаштырылган чикләүләрне исәпкә алып, төгәлләштерелергә тиеш.
4.1.8. Җирлек территориясе, өстенлекле функциональ файдалануны исәпкә алып, түбәндәге төп зоналарга бүленә::торак;иҗтимагый-эшлекле; җитештерү; транспорт инфраструктурасы; инженерлык инфраструктурасы; рекреацион билгеләнештәге; махсус сакланылучы территорияләр; авыл хуҗалыгы кулланышы;
4.1.9. Шәһәр төзелешен зоналаштырганда функциональ зоналар чикләрендә территориаль зоналар билгеләнә. Территориаль зоналар составы, шулай ук җир кишәрлекләреннән файдалануның аерым үзенчәлекләре, федераль, республика норматив хокукый актларында билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып, авыл җирлегеннән файдалану һәм төзү кагыйдәләре, шулай ук әлеге нормативлар белән билгеләнә.
4.1.10. Территориаль зоналарның составы, шулай ук аларның җир кишәрлекләреннән файдалану үзенчәлекләре шәһәр төзелеше регламенты, шәһәр төзелеше, җир, табигатьне саклау, санитария, башка махсус законнар, әлеге нормативлар, шулай ук махсус нормалар

белән билгеләнгән чикләүләрне исәпкә алып төзелеш кагыйдәләре белән билгеләнә.
Территориаль зоналар составында гомуми файдаланудагы мәйданнар, урамнар, юллар, яр буйлары, скверлар, бульварлар, сулыклар һәм халыкның иҗтимагый мәнфәгатьләрен канәгатьләндерү өчен билгеләнгән башка объектлар биләгән җир кишәрлекләре бирелергә мөмкин.

4.1.11. Функциональ һәм территориаль зоналарның чикләре капма-каршы юнәлештәге транспорт агымнарын бүлүче магистральләр, урамнар, проездлар сызыклары; кызыл сызыклар буенча билгеләнергә мөмкин;
җир кишәрлекләре чикләре; торак пунктлар чикләре; муниципаль берәмлекләр чикләре;
табигать объектларының табигый чикләре; башка чикләр.

4.1.12. Территория зоналарын бүлеп биргәндә һәм алардан файдалану регламентларын билгеләгәндә, шулай ук территорияне махсус файдалануның билгеләнгән зоналарына бәйле шәһәр төзелеше эшчәнлегенә чикләүләрне дә исәпкә алырга кирәк. Алар арасында: тарихи төзелеш зоналары, тарихи-мәдәни тыюлыклар; тарихи һәм мәдәни ядкарьләрне саклау зоналары; махсус сакланылучы табигать территорияләре зоналары; санитар-яклау зоналары; су саклау зоналары һәм яр буе яклау полосалары; файдалы казылмалар ятмалары; табигый һәм техноген характердагы тискәре йогынтыга бәйле рәвештә төзелешне урнаштыру өчен чикләүләр булган зоналар (су басу һәм су басу, су басу грунтлары һ.б.).

4.1.13. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен үти торган җитештерү һәм башка объектларның санитар-яклау зоналары әлеге объектлар урнашкан территориаль зоналар составына кертелә. Санитар-саклау зоналарын куллану һәм төзүнең рөхсәт ителгән режимын гамәлдәге законнар, әлеге нормативлар, санитар кагыйдәләр нигезендә, 2.2.1/2.1.1.1.100 СанПиНда китерелгән, шулай ук җирле санитар - эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп кабул итәргә кирәк.
Куркыныч йогынтыга дучар булган табигый һәм техноген факторларның территорияләрен зоналаштырганда, күп санда кешеләр булу белән бәйле булган биналар һәм корылмаларны урнаштыру өчен әлеге нормативларда китерелгән чикләүләрне исәпкә алырга кирәк. Территорияләрне радиация белән пычраткан территорияләрне зоналаштырганда, туфракны һәм күчемсез милек объектларын дезактивацияләү буенча кирәкле чаралар уздырганнан соң, әлеге территорияләрдән файдалану режимын этаплап үзгәртү мөмкинлеген исәпкә алырга кирәк.

4.1.14. Район муниципаль берәмлекләрен территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган объектларның тәкъдим ителә торган исемлеге әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 2 нче таблицасында китерелде.

4.2. Торак зоналары.
Гомуми таләпләр.

4.2.1. Торак зоналары торак фондын урнаштыру өчен билгеләнгән.

Торак зоналарда шулай ук халыкка социаль һәм мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтүнең аерым торучы, төзелгән яисә кушып төзелгән объектларын, культура

биналарын, автомобиль транспортын һәм җитештерү объектларын урнаштыру рөхсәт ителә, алар санитар-яклау зоналарын урнаштыруны таләп итми һәм яшәү тирәлегенә һәм кеше сәламәтлегенә йогынты ясау чыганагы булып тормый (тавыш, вибрация, магнит кырлары, радиация тәэсире, туфракны, һаваны, суны пычрату һәм башка зарарлы йогынты ясау).

Торак зоналары торак пунктлар чикләрендә урнашырга тиеш.

Искәрмә: Җирле үзидарә органнары карары буенча, бакчачылык (дача) участокларын урнаштыру өчен, территориянең торак пунктларында булырга мөмкин. Мондый территорияләр торак зонасына керә. Бу зоналарга карата социаль, транспорт һәм инженерлык инфраструктурасын үстерү киләчәктә даими яшәү мөмкинлеген тәэмин итә торган күләмнәрдә каралырга тиеш.

4.2.2. Торак зоналарның планлаштыру структурасын, территориянең шәһәр төзелеше һәм табигый үзенчәлекләрен исәпкә алып, торак пунктның зоналаштыру һәм планлаштыру структурасы белән үзара бәйләнештә формалаштырырга кирәк. Шул ук вакытта торак йортларны, җәмәгать биналарын һәм корылмаларын, урам-юл челтәрен, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрне, шулай ук урнаштыру торак зоналары территориясендә санитария-гигиена нормалары һәм куркынычсызлык таләпләре буенча рөхсәт ителә торган башка объектларны үзара бәйләнештә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

4.2.3. Торак зоналар территорияләренең зурлыгын алдан билгеләү өчен, 2 нче таблицада (СП 42.13330.2011) китерелгән 1000 кешегә исәпләгәндә, зуррак күрсәткечләрне кулланырга рөхсәт ителә.

2 нче таблица

Торак төзелеше типлары буенча торак зоналар мәйданының күрсәткечләре

Төзелеш тибы	**1 000 кешегә исәпләнгән торак зоналар мәйданының эреләнгән**
Участоклар белән шәхси утар (бер фатирлы торак йортлар)	40

4.2.4. Торак төзелеше күләмнәрен һәм структурасын билгеләү өчен, республика буенча торак урыннарның гомуми мәйданы белән исәп-хисап минималь тәэмин ителеше Татарстан Республикасының факттагы статистик күрсәткечләре нигезендә һәм Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы нигезендә, әлеге нормативларга 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы һәм 1 нче таблицасы нигезендә кабул ителә.

3 нче таблица

Күрсәткеч исеме	Фактик хисап күрсәткечләр кв. метр/кеше	Исәп-хисап күрсәткечләре периодлар кв. метр/кеше	
	2011 ел	2015 ел	2025 ел
Исәп-хисап минималь тәэмин ителеше торак биналарның гомуми мәйданы, шул исәптән	19,6	22	26
авыл торак пунктларында	19,0	23,1	26,4
Искәрмә: киләчәктә исәп-хисап күрсәткечләре 2015 елда ирешелгән торак урыннарының гомуми мәйданы белән факттагы исәп-хисап минималь тәэмин ителешен исәпкә алып корректлана, 2025, 2035 елларда.			

Халыкның торак белән тәэмин ителешенең факттагы һәм исәп-хисап күрсәткечләре.

4.2.5. Торак төзелеше күләмнәренең һәм типларының исәп-хисап күрсәткечләре гамәлдәге һәм фаразлана торган социаль-демографик халәтне һәм халыкның керемнәрен исәпкә алып башкарылырга тиеш. Шул ук вакытта 4 нче таблица нигезендә уңайлылык дәрәҗәсе буенча дифференциацияләнгән торак йортларның төрле типларын күз алдында тотарга тәкъдим ителә. Торак белән тәэмин ителешнең уртача исәп-хисап күрсәткече төрле дәрәҗәдәге торак йортларның һәм фатирларның нисбәтенә бәйле һәм исәп-хисап белән билгеләнә (СП 42.13330.2011).

4.2.6. Торак төзелешен реконструкцияләгәндә, кагыйдә буларак, гамәлдәге капиталь торак һәм иҗтимагый төзелеш сакланып калырга һәм яңартылырга тиеш. Яңа биналар һәм корылмалар төзү, иҗтимагый биналарның аскы катларын функциональ файдалануны үзгәртү, биналарның өске катларын төзү, мансард катларын төзү, санитария-гигиена, янгынга каршы һәм әлеге нормативларның башка таләпләрен үтәгәндә җир өсте һәм җир асты киңлеген файдалану рөхсәт ителә. Шулай ук әлеге нормативларның «Учреждение һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре» бүлеге таләпләре нигезендә халыкка хезмәт күрсәтүнең норматив дәрәҗәсен, шулай ук инженерлык һәм транспорт инфраструктурасын модернизацияләүне тәэмин итәргә кирәк (СП 42.13330.2011).

4 нче таблица

Уңайлык дәрәҗәсе буенча дифференциацияләнгән торак фонды структурасы.

Уңайлылык дәрәҗәсе буенча торак йорт һәм фатир тибы	Бер кешегә исәпләгәндә торак йорт һәм фатир мәйданы нормасы, кв. метр	Торак йортка һәм фатирга күчену формуласы	Торак төзелешенең гомуми күләмендә өлеш-проценты
Дәрәҗәле (бизнес-класс)	60	k = n + 1 k = n + 2	_10 15
Массакүләм (эконом-класс)	30	k = n k = n + 1	_25 50
Социаль (муниципаль торак)	20	k = n +-1 k = n	_60 30

Махсуслаштырылган	-	k = n - 2 k = n - 1	_7 5
Искәрмә: 5. Фатирда яисә өйдә торак бүлмәләрнең гомуми саны һәм яшәүче кешеләр саны 6. Торак йортларның махсуслаштырылган типлары - кунакханә тибындагы йортлар, махсус торак комплекслар. 7. Санауда - беренче чиратта, ваклаучыга - хисап срогына. 8. Күрсәтелгән норматив күрсәткечләр чынбарлыкта урнашу нормасын билгеләү өчен нигез була алмый.			

4.2.7.Торак зонасын урнаштыру өчен санитария-гигиена һәм инженер-геология мөнәсәбәтләрендә уңайлырак территорияләр сайланырга тиеш, алар зур күләмдә инженерлык әзерлеге, планлаштыру эшләре һәм табигать мохитенең табигый торышын саклау буенча әһәмиятле чаралар таләп ителми.

Торак зоналарын оештырганда, тулаем алганда авылларның зоналарын һәм структурасын, территориянең шәһәр төзелешен һәм табигый үзенчәлекләрен исәпкә алырга, торак һәм иҗтимагый төзелешләрнең, урам-юл челтәрен, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрнең үзара бәйләнештә урнашуын тәэмин итәргә кирәк.

4.2.8.Торак зоналарны сәламәтләндерү суның, һаваның, туфракның пычрану чыганакларын бетерү һәм югары шау-шу, электромагнит һәм диацион кырларны бетерү исәбенә тәэмин ителә. Торак зоналарның аерым өлешләре чикләрендә урнаштыру өчен рөхсәт ителә торган объектлар исемлеге җирдән файдалану һәм төзелеш алып бару кагыйдәләре составында расланган шәһәр төзелеше регламентлары белән билгеләнә.

Торак зоналарын оештыру принциплары.

4.2.9.Торак зоналарны оештыруның структур нигезе аларның функциональ-планлаштыру әгъзасы булуның характеры. Торак зоналары торак төзелеше участокларына (бер фатирлы торак йорт участогы, торак комплексы участогы), торак төркеменә, микрорайонга, торак районга бүленә.

4.2.10.Бер фатирлы торак йорт участогы торак төркем, торак комплексы, торак микрорайон, торак районы территориясендә урнаштырыла.

Бер фатирлы торак йорт участогында яшәүчеләрнең җиңел автомобильләрен саклау өчен урыннар оештырылырга тиеш.

Бер фатирлы торак йорт участогында каты коммуналь калдыкларны сортировкалау һәм чүп җыю өчен контейнерлар урнаштыру өчен урын оештырылырга тиеш.

4.2.11.Торак комплексның участогы торак микрорайон, торак квартал территориясендә яисә аерым функциональ-планлаштыру берәмлеге рәвешендә урнаштырыла.

Торак комплексы участогы тәэмин ителергә тиеш:

1) торак комплексының керү төркемнәренә, шул исәптән махсуслаштырылган автомобиль транспортына (янгын сүндерү, ашыгыч ярдәм, башка махсуслаштырылган транспорт) керү юлларына;

2) төрле урамнар булган участок территориясенә ике яисә аннан күбрәк керү (чыгу).

Торак комплексы түбәндәгеләрне үз эченә алырга тиеш:

торак комплексының керү төркемнәренә якын килүне һәм участок территориясе буенча хәрәкәт итүне тәэмин итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре; автомобиль кую урыннары;

кунаклар өчен автостоянкалар, эшләүче һәм килүчеләрнең автомобильләрен кую урыннары

торак комплексында урнашкан учреждениеләр һәм предприятиеләр;

түгәрәк эшчәнлеге өчен бүлмәләр, спорт белән шөгыльләнү, көндәлек ихтыяждагы сәүдә, туклану һәм көнкүреш хезмәтләре күрсәтү предприятиеләре; яшел үсентеләр урнаштыру өчен бүлмәләр һәм өслекләр; каты коммуналь калдыкларны сортларга аеру һәм чүп җыю өчен контейнерлар урнаштыру.

Торак комплекста урнаштыру рөхсәт ителә:

1) балалар бакчасы;

2) яшелләндерүнең барлык мәйданнары - торак комплексның түбәләрендә, террасаларында, кышкы бакчалары һәм атриумнары биналарында;

3) иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектларның гомуми мәйданы торак комплекс төзелеше өчен гомуми мәйданының 20% тан да артмаган тәшкил иткән очракта.

Яшелләндерелгән территорияләрдә яисә яшелләндерелгән торак комплексы мәйданнарында балалар һәм өлкәннәр өчен ял итү мәйданчыклары каралырга тиеш.

4.2.14. Торак төркеме торак микрорайон, торак район территориясендә урнаша.

Торак төркем территориясе составына түбәндәгеләр керергә тиеш:

1) торак төзелеше участоклары;

2) социаль инфраструктура объектлары участоклары;

3) гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән рекреация территориясе участоклары;

4)юллар.

Торак төркем территориясендә балалар бакчасы урнашырга тиеш;

кунак автостоянкалары, торак төркем территориясендә урнашкан социаль инфраструктура объектларында эшләүче һәм булучы кешеләр автомобильләрен кую урыннары;

юлларны, шул исәптән махсуслаштырылган автомобиль транспорты (янгын, ашыгыч ярдәм, башка махсуслаштырылган транспорт) өчен;

торак төркем территориясе буенча халыкның хәрәкәт итүен тәэмин итү өчен җәяүлеләр коммуникацияләре.

Торак төркем территориясендә урнаштыру рөхсәт ителә:

1) гомуми белем бирү мәктәпләре участоклары;

2) иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар участоклары, дини билгеләнештәге объектларны да кертеп, объектның территориясе мәйданы 0,05 гектардан артмаган очракта, объектлар участокларының суммар территориясе торак төркем территориясенең 10 процентын тәшкил итә, ә мондый объектларның гомуми төзелеш мәйданы өлеше - торак төркем территориясендә төзелешнең гомуми мәйданының 20 процентыннан артыгын тәшкил итә;

3) торак төркемдә яшәүчеләрнең җиңел автомобильләрен саклау өчен биналар, корылмалар;

4) велосипед юллары.

4.2.16. Торак район территориясендә торак төзелеше торак микрорайоннар; торак микрорайоннар һәм торак төркемнәре; торак микрорайоннар, торак төркемнәре һәм

торак төзелеше участоклары рәвешендә формалашырга мөмкин. Торак район территориясе составына түбәндәгеләр керергә тиеш: торак төзелеше участоклары;

иҗтимагый-эшлекле төзелеш участоклары, шул исәптән социаль инфраструктура объектлары участоклары;

рекреация территорияләре (скверлар, бульварлар, бакчалар, парклар); район территориясенә коммуналь хезмәт күрсәтү объектлары участоклары; район әһәмиятендәге, җирле әһәмияткә ия урамнар, юллар. Торак район территориясендә түбәндәгеләр урнаштырылырга тиеш:

район, җирле әһәмияттәге урамнар, район территориясендә һәм халкына транспорт хезмәте күрсәтүне тәэмин итә торган юллар челтәре;

халыкның җәмәгать транспорты тукталышларына, массакүләм килү объектларына һәм территорияләренә куркынычсыз хәрәкәт итүен тәэмин итүче торак район территориясе буйлап хәрәкәт итүе өчен җәяүлеләр коммуникацияләре; халыкның җиңел автомобильләрен саклау урыннары;

торак район территориясендә урнашкан торак булмаган билгеләнештәге объектларга керүче һәм эшләүче җиңел автомобильләрне кую урыннары; велосипед юллары.

Торак районы территориясендә, дини билгеләнештәге объектларны, җитештерү билгеләнешендәге объектларны, транспорт һәм инженерлык инфраструктураларын да кертеп, иҗтимагый-эшлекле билгеләнештәге башка объектлар кишәрлекләрен урнаштыру рөхсәт ителә, бу очракта объектның кишәрлеге территориясе күләме 2,0 гектардан артмый. Торак район территориясендә: районара һәм шәһәр әһәмиятендәге урамнар һәм юллар урнаштыру; урамнардан читтә һәм тышкы транспортта тизйөрешле линия объектлары урнаштыру рөхсәт ителми.

4.2.17.Торак пункт торак зонасы чикләрендә төзелешнең характеры нигезендә түбәндәге төзелеш типлары билгеләнә:

аз катлы торак төзелеше - 3 катка кадәр биеклектәге бер фатирлы торак йортлар белән шәхси утар төзү; 3 катка кадәр булган блоклы торак йортлар белән төзелеш.

Җирле шартларга карап, күрсәтелгән төзелеш типлары, кагыйдә буларак, дифференциацияләнә: торак пункт системасында урнашу, уңайлы булу дәрәҗәсе, архитектура һәйкәлләренең булуы һәм сакланышы, төзелеш чоры буенча һ.б.

Төзелеш типлары һәр торак пунктка карата бирелә һәм аларны оештыруга карата таләпләр җирдән файдалану һәм җирлектә төзелеш алып бару кагыйдәләре белән беркетелә.

4.2.18.Урта районнарда төзелешләр оештыру аларның конкрет үзенчәлекләрен - тирәлекнең шәһәр төзелеше потенциалын, халыкның социаль төркемнәренә районга күченүче ихтыяҗларны, көнкүреш оештыруның милли үзенчәлекләрен, шулай ук инвалидларның һәм халыкның аз мобильле төркемнәренең ихтыяҗларын өйрәнүне таләп итә.

Искәрмә: Инвалидларның һәм халыкның аз хәрәкәтчән төркемнәренең тулы кыйммәтле тормыш эшчәнлеге өчен шартлар югары дәрәҗәдә 62-91* һәм СНиП 35-01-2001 таләпләре нигезендә кабул ителә.

4.2.19.Тарихи зоналарда төзелешләрне формалаштыруга торак пункт үсешенең функциональ һәм архитектура-пространство үзенчәлекләрен, аның тарихи-мәдәни традицияләрен һәм мохит районы тибына туры китереп, төзелешне реконструкцияләүгә тәкъдимнәр билгеләүче тарихи-шәһәр төзелеше тикшеренүләре алдан ук килергә тиеш.

Торак фондының сакланып калуы яисә җимерелергә тиешле күләмнәрен, аның

икътисадый һәм тарихи кыйммәтен, яшәү өчен яраклы торак фондын максималь саклауны исәпкә алып, билгеләнгән тәртиптә билгеләргә кирәк.

4.2.20.Барлыкка килгән торак төзелешен реконструкцияләү планлаштыру структурасын һәм урамнар челтәрен тәртипкә салуны, иҗтимагый хезмәт күрсәтү системасын камилләштерүне, территорияне яшелләндерүне һәм төзекләндерүне, торак һәм иҗтимагый биналарны яңартуны һәм капиталь ремонтлауны күздә тотарга тиеш.

Реконструкцияләнә торган мохитне оештырганда реконструкцияләнә торган шәһәр кварталларын кабул итү өчен, алар чикләрендә хезмәт күрсәтүче учреждениеләр, шул исәптән җәяүлеләр галереяләре урнаштырып, алга киткән җәяүлеләр пространстволары системасын булдыру, шулай ук җәяүлеләр өчен бәйләнешләр системасы белән берләштерелгән мәйданчыклар һәм скверлар рәвешендәге рекреация тупланма пространстволарын булдыру мөһим.

Җирлектә торак төзелешенең норматив параметрлары.

4.2.21.Торак зоналарын оештыру өчен түбәндәгеләр нормалаштырыла: торак фондының тыгызлыгы (4.2.23 - 4.2.32);
төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларның минималь үлчәмнәре (4.2.27);
яшелләндерелгән территорияләр мәйданы (4.2.41);
көндәлек һәм даими хезмәт күрсәтү объектларыннан һәркем файдалана алырлык булу (5.1.8);
автомобильләрне саклау урыннары белән тәэмин ителеш (5.2.210);
биналар арасындагы ераклык (4.2.36 - 4.2.40); төзелеш катлары (4.2.33);
индивидуаль торак төзелеше өчен участокның минималь зурлыгы (4.2.35);
утар төзелешендә торак йортлардан хуҗалык корылмаларына кадәр минималь ара (4.2.39 - 4.2.40);
азкатлы төзелеш зонасында коймалар (коймалар) (4.2.42);
торак йортларда торак йортларда торак булмаган торак объектларны урнаштыру шартлары (4.2.43);
беренче катларда, шулай ук төп урамга чыга торган торак йортларның подвалларында һәм цоколь катларында урнашкан керү төркемнәренә карата таләпләр (4.2.50);
лоджий һәм балконнарның пыяласы (4.2.54);
җир өсте массакүләм транспортының тукталыш пунктларына кадәр җәяүлеләр юлларының озынлыгы (ераклыгы) (5.2.164);
тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау таләпләре (6.12 бүлек).
4.2.22. Төзелеш тыгызлыгының төп күрсәткече-квартал төзелеше өчен коэффициенты - барлык биналар һәм корылмаларның квартал мәйданына мөнәсәбәте
4.2.23. Брутто һәм нетто тыгызлыгы аерыла. Бруттоның тыгызлыгы-барлык катлардагы биналарның һәм корылмаларның квартал, микрорайон мәйданына мөнәсәбәте. Нетто тыгызлыгы-биналарның барлык торак катларының гомуми мәйданының кварталның торак территориясе мәйданына мөнәсәбәте.
4.2.24. Квартал төзелеше коэффициенты-мәйданнар суммасының чагыштырмасы.

5 нче таблица

Торак төзелеше тибына карап квартал төзелеше коэффициентын билгеләү.

Төзелеш төрләре	**Квартал төзелеше коэффициенты**
Аз катлы блоклы төзелеш (1-2 кат)	0,3
Йорт яны кишәрлекләре булган йортлар төзү (1-3 кат)	0,2

4.2.25. микрорайонның торак зонасы түбәндәге территорияләрдән тора: автомобильләр кую өчен мәйданчыклар;
физкультура һәм спорт корылмалары; торак биналар;
яшел утыртмалар;
өлкән яшьтәге халыкның ялы өчен;
мәктәпкәчә һәм кече яшьтәге балалар уеннары өчен мәйданчыклар; этләр йөртү өчен

мәйданчыклар; юл йөрү, тротуарлар, хуҗалык мәйданчыклары.
4.2.26.Микрорайонның иҗтимагый зонасына керә:
мәктәпкәчә мәгариф оешмалары;
гомуми белем бирү оешмалары;учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре.
урнаштырыла торган төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларның минималь рөхсәт ителгән күләмнәрен 6 нчы таблица буенча кабул итәргә кирәк.
4.2.28. Социаль, массакүләм һәм абруйлы торак төзү өчен микрорайон иҗтимагый зонасы территориясенең барлык элементларының күләмен әлеге нормативларга 4 нче кушымтаның 2, 3, 4 нче таблицалары буенча кабул итәргә тәкъдим ителә.
4.2.29. Кварталларда приквартир һәм йорт янындагы участокларда, шул исәптән блокланган төзелештә, бакча-дача корылмаларында төзелеш алып бару мәйданнарының чагыштырма күрсәткечләрен кыскартырга кирәк:
балалар уеннары өчен - 50 процентка (бу мәйданчыкларны аерым комплекс рәвешендә, мәсәлән, җәмәгать үзәге каршында урнаштырганда);
магистральара территориядә (индивидуаль участоктан читтә) автомашиналар кую өчен - 50 процентка (нигездә җәмәгать үзәгендә урнашкан);
этләрне йөртү өчен - 70 процентка.

6 нчы таблица

Төрле функциональ билгеләнештәге мәйданчыкларны урнаштыру параметрлары

Мәйданчыкларны билгеләү	**Ясалма үлчәм мәйданчык 1 кешегә кв.метр.**	**Уртача бер мәйданчыкның күләме кв.метр**	**Торак йортларның тәрәзәләренә кадәр ераклык**
Мәктәпкәчә һәм кече балалар уеннары өчен	0,7	30	12
Өлкәннәр өчен ял итү	0,1	10	12
Физкультура белән шөгыльләнү өчен	2,0	100	40/10*
Хуҗалык максатлары өчен	0,01	10	20
Этләрне йөртү өчен	0,2	25	40
Автомашиналар кую өчен	0,8		

* Истәлекле урында-әгәр дә спорт мәйданчыкларындагы тавыш характеристикасы артмый икән бүлмәләрдәге тавыш дәрәҗәсе (ябык мәйданчыклардан файдаланганда яки мәйданчыкларны урнаштырганда өстәл теннисы үзәге).

Искәрмә:
1. Балалар өчен уен мәйданчыклары мәҗбүри тәртиптә индивидуаль эшләнгән яки типлаштырылган альбомнар буенча кабул ителә торган җиһазлар белән җиһазландырылырга тиеш.
Мәйданчык участокны төзү проекты составында эшләнә.
2. Чүп-чар җыючылар өчен хуҗалык мәйданчыкларында торак бинага (чүп үткәргечләре булган йортлар өчен) иң ерак керүдән 100 метр һәм 50 метр (чүп үткәргечләрсез йортлар өчен) урнашкан. Чүп җыю мәйданчыкларына керү юллары тәэмин ителергә тиеш,
хезмәт күрсәтүче чүп-чар ташучы транспортына маневрларга мөмкинлек бирә.
3. Чүп җыю мәйданчыкларыннан балалар уеннары, өлкәннәр ялы өчен мәйданчыкларга кадәр ераклык халыкны һәм физкультура мәйданчыкларын кимендә 20 метр кабул итәргә кирәк.

4.2.30.Аерым торучы инженерлык корылмалары (трансформатор станцияләре, насос, котельныйлар һ.б.) мөстәкыйль участокларга ия булырга тиеш. Инженерлык корылмаларын башка билгеләнештәге кишәрлекләр чикләрендә саклаганда һәм урнаштырганда тоткарлыксыз якын килү һәм әлеге корылмаларга килү, шулай ук

аларның нормаль эшләвенең башка шартларын күздә тоту зарур.

4.2.31. Социаль торак белән тәэмин ителешнең хисап нормативын - 20 кв.метр/кеше, массакүләм торак өчен - 30 кв.метр/кеше, абруйлы торак өчен - 60 кв.метр/кеше кабул итәргә тиеш.

Социаль торак төзү өчен микрорайонның (кварталның) торак зонасы территориясенең барлык элементларының күләмнәрен 4 нче кушымтаның 2 нче таблицасы буенча, массакүләм торак төзелеше өчен - 4 нче кушымтаның 3 нче таблицасы буенча, абруйлы торак төзү өчен - әлеге нормативларга 4 нче кушымтаның 4 нче таблицасы буенча кабул итәргә кирәк.

Искәрмә: мәктәпкәчә һәм кече яшьтәге балалар уеннары өчен, өлкәннәр өчен ял итү өчен, этләрне йөртү өчен территория яшелләндерелгән территорияләрдә урнаша ала.

4.2.32.Торак фондының һәм микрорайон (квартал) территориясендә халыкның хисап тыгызлыгын тиешенчә 7 һәм 8 нче таблицаларда китерелгән.

Микрорайон (квартал)торак фондының тыгызлыгы. **7 нче таблица(кв. метр/гектар)**

Торак тибы	Кат													
	2 нче	**3 нче**												
Тыгызлык нетто														
Социаль торак	4701	5939												
Массакүләм торак	4788	6079												
Дәрәҗәле торак	4879	6226												
Тыгызлык брутто														
Социаль торак	3579	4422												
Массакүләм торак	3630	4499												
Дәрәҗәле торак	3681	4579												

Искәрмә: Төрле катлы биналар төзегәндә - 100 торак фондның тыгызлыгын уртача гармонияле: формула буенча кабул итәргә кирәк
a1 a2 a3
П 1 п 2 п п ъ

П п2 пъ кайда:(1, a2, a3) - микрорайонның барлык торак биналарының гомуми мәйданыннан процентларда катлылык проектында кабул ителгән торак биналарның гомуми мәйданы; 1, 2 п3 - микрорайонның торак фондының квадрат метр/гектарлы тыгызлыгы, кабул ителгән биналарның катлылыгына карап, 5 нче таблица буенча билгеләнә торган.
П1,п2, пъ - кв.м. микрорайонның торак фонды тыгызлыгы, бинаның катлылыгы кабул ителүгә бәйле рәвештә, 5 нче таблицаның идәне билгеләнә.

8 нче таблица(кв. метр/гектар)

Микрорайон (квартал) халкының тыгызлыгы

Торак белән тәэмин ителеш	Кат														
	2 нче	**3 нче**													
20,0 кв.метр/ 1 кешегә (социаль торак)	150	195													
30,0 кв.метр/1 кешегә (массакүләм торак)	100	130													
60,0 кв.метр/1 кешегә (дәрәҗәле торак)	50	65													

4.2.33. Торак төзелешенең этажлылыгы архитектура - композицион, социаль-көнкүреш, гигиена, демографик таләпләрне, социаль базаның үзенчәлекләрен һәм инженерлык җиһазларының дәрәҗәсен исәпкә алып, техник - икътисадый исәп-хисап нигезендә билгеләнә.

4.2.34. Җирлекнең блокланган һәм индивидуаль усадьба төзелешендә җир кишәрлекләре мәйданы, җирле үзидарә органнары карары нигезендә (торак пункт структурасында төзелеш урнаштыруга бәйле рәвештә дифференциация белән) һәм 42.13330.2011 СПНЫ исәпкә алып кабул ителә.

Блокланган азкатлы төзелештә фатир яны участогының минималь күләме 30 кв.метрны, авыл җирлегенең усадьба төзелешендә 1200 кв. метрны кабул итәргә рөхсәт ителә.

4.2.35. Торак, торак һәм иҗтимагый биналар арасындагы ераклыкны инсоляциягә (СанПиН) таләпләр нигезендә кабул итәргә кирәк 2.2.1/2.1.1.1076-01 («янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон).

4.2.36. Торак һәм җәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляциянең нормалаштырыла торган дәвамлылыгы фатир тибына, биналарның функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына, географик киңлегенә карап дифференцияләнә: Татарстан Республикасы өчен 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр көнгә 2 сәгатьтән дә ким түгел.

Торак биналарда инсоляция дәвамлылыгы 1-3 бүлмәле фатирларның бер бүлмәсеннән дә ким булмаска тиеш.

Тулай торак биналарында торак бүлмәләрнең кимендә 60 проценты инсолицияләнергә тиеш.

Инсоляция дәвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта бер чор 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы һәр зона өчен 0,5 сәгатькә артырга тиеш.

Ике бүлмәле һәм өч бүлмәле фатирларда һәм өч бүлмәле фатирларда (дүрт һәм аннан да күбрәк бүлмә) инсоляция дәвамлылыгын 0,5 сәгатькә киметү рөхсәт ителә, анда өч бүлмәледән дә ким булмаган бүлмә инсоляцияләнә, шулай ук шәһәрнең генераль планнары белән билгеләнгән Үзәк, тарихи зоналарында урнашкан торак төзелешен реконструкцияләгәндә.

4.2.37. Торак, иҗтимагый һәм административ биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары һәм корылмалары арасындагы янгынга каршы араларны, янгын куркынычы классына карап, 87 таблица һәм әлеге нормативка 10 нчы кушымтаның 2-6 нчы таблицалары нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.2.38. Усадьба төзелеше районнарында араны кабул итәргә кирәк (СП 42.13330.2011):

торак бина тәрәзәләреннән күрше участокта урнашкан хуҗалык корылмаларына кадәр-10 метрдан да ким түгел;

участок чигеннән торак йорт диварына кадәр-кимендә 3 метр;

участок чикләреннән хуҗалык корылмаларына кадәр - 1 метрдан да ким түгел;

үзәкләштерелгән канализация булмаганда бәдрәфтән күрше йорт диварларына кадәр

ара - 12 метрдан да ким түгел;
үзәкләштерелгән канализация булмаганда бәдрәфтән су белән тәэмин итү чыганагына (кое) кадәр ара 25 метрдан да ким түгел.

4.2.39. Хуҗалык сараен, гаражны, мунча, теплицаны, «фатирдагы торак йортлар» СНиП таләпләрен үтәп, 31-02-2001 нче номерлы йортлар, санитар һәм янгынга каршы нормаларны үтәү, шулай ук хуҗаларның үзара ризалыгы буенча күрше участокларда хуҗалык корылмаларын блоклау рөхсәт ителә (СП 42.13330.2011).

Искәрмә. Торак пункт чикләре чикләрендә урнашкан шәхси төзелеш участоклары территориясендә йорт хайваннары өчен биналар төзү җирле үзидарә органнары карары буенча, санитар-эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештергәндә рөхсәт ителә.

4.2.40. Торак зоналарның яшелләндерелгән территорияләре торак төркемнәр, микрорайоннар, торак районнарны яшелләндерүнең бердәм системасы рәвешендә формалаштырыла. Яшелләндерү системасы җәяүлеләр һәм транспорт коммуникацияләре буенда яшел үсентеләр (газоннар, гади агач һәм куаклар утырту), торак төзелеше участокларыннан читтә яшелләндерелгән мәйданчыклар (спорт, спорт-уен, этләрне урамда йөртү һ.б.), гомуми кулланылыштагы яшелләндерү объектлары (скверлар, бульварлар, микрорайон бакчалары).

Торак район төзелеше кысаларында төрле билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясен яшелләндерү дәрәҗәсе) 25 проценттан да ким булмаска тиеш (микрорайон территориясенең гомуми мәйданын да кертеп). Торак районда гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрнең мәйданы 6 кв.метрдан да ким булмаска тиеш.

Күпфатирлы торак зонаның (микрорайон) яшелләндерелгән территориясенең мәйданы (гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының участокларын исәпкә алмыйча) квартал территориясенең кимендә 25 процентын тәшкил итәргә тиеш. Яшелләндерелгән территориянең аерым участоклары мәйданына ял итү, балалар уеннары өчен мәйданчыклар, җәяүлеләр юллары кертелә, әгәр алар участокның гомуми мәйданының 30 процентан да артмаганын били.

Гомуми белем бирү оешмасы территориясен яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 процентын тәшкил итә. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен яшелләндерү территориясенең кимендә 50 процентын тәшкил итәргә тиеш. Агачлар 15 метрдан да ким булмаган арада, ә куаклар оешма бинасыннан 5 метрдан да ким булмаган санда утырта. Гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территорияләрен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметергә рөхсәт ителә.

1 гектар яшелләндерелә торган мәйданга агач һәм куаклар утырту нормалары торак зоналарда 9 нчы таблицада китерелгән (Россия Федерациясе шәһәрләрендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре).

9нчы таблица

Торак зоналарында агач һәм куаклар утырту нормалары

Яшел территория	1 гектар мәйдандагы агачлар саны	1 гектар мәйдандагы куаклар саны
Торак районнар һәм микрорайоннар	180 - 200	1440 - 1600
Торак территорияләре	150 - 170	750 - 850
Балалар бакчалары участоклары	180 - 220	1440 - 1760
Мәктәпләр участоклары	100 - 120	1000 - 1200

Торак биналарның йорт яны территориясен яшелләндергәндә, торак йортларның стеналарыннан алып усак кәүсәләренең күчәренә кадәр ара 5 метрдан да ким булмаска тиеш. Зур зурлыктагы агачлар өчен ара 5 метрдан артык, куаклыклар өчен - 1,5 метр булырга тиеш. Куаклыкларның биеклеге беренче каттагы тәрәзә уемының аскы ягыннан артмаска тиеш (СанПиН 2.1.2.2645-10).

Торак төзелеше участогының проектлана торган чиге белән урман массивы крае арасындагы ераклык Федераль закон таләпләре нигезендә 22 июль көнне 123-ФЗ номерлы “Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турындагы техник регламент” проекты кимендә 50 метр, ә бер үк вакытта ике катлы ин-дивидуаль төзелештә кимендә 15 метр кабул итәргә кирәк.

4.2.42. Аз катлы төзелеш зонасында киртәләр (коймалар) катгый рәвештә кызыл сызыклар буенча һәм җир бүлеп бирүнең чиге (җир кишәрлекләренең ызан чикләре) буенча куелырга тиеш.

Йортларның биеклеге (койма) җирлекнең җирдән файдалану һәм төзелешләр кагыйдәләре, тарихи барлыкка килгән төзелешләрне, мәдәни мирас объектларын һәм территориаль зоналар төрләрен саклау таләпләрен исәпкә алып, регламентлаштырыла.

Янгынга каршы техника һәм хезмәт транспорты узуны тәэмин итү максатларында бирелә торган җир кишәрлекләренең һәм аларның коймаларының чикләре урман массивлары (утыртмалар) чикләреннән кимендә 5 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

Коймалар һәм башка файдаланыла торган коймалар тышкы кыяфәтле булырга тиеш: кирәк булганда буялган, пычрактан чистартылган, проемотлары, зарарланган участоклары, вертикальдән тайпылышлары, чит япмалар, белдерүләр һәм язулар булырга тиеш.

Чүп-чар җыю, төзелеш яки башка материалларны озак вакытка җыеп кую рөхсәт ителми.

Лицей (урам) коймаларын буяуның төсләр чишелеше районның архитектура

һәм шәһәр төзелеше органнары белән килешенгән булырга тиеш.

Торак йортларда торак белән тәэмин ителгән торак булмаган объектларны урнаштыру шартлары 31-107-2004 "Күпфатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру карарлары", СанПиН 2.4.1.3049-13 "

Мәктәпкәчә мәгариф оешмаларының эш режимын төзүгә, эчтәлегенә һәм оештыруга санитар-эпидемиологик таләпләр", СП 42.13330.2011 "СНиП 2.07.01-89* Шәһәр төзелеше төзелеше. Шәһәр һәм авыл җирлекләрен планлаштыру һәм төзү"

Төзелеп торак булмаган объектларны урнаштыру «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон, СНиП 21-01-97*, СНиП 31-01-2003, СНиП 31-06-2009, СНиП 21-02-99, ПБ 01-03 таләпләре нигезендә янгын куркынычсызлыгы нормаларын үтәү шартлары белән рөхсәт ителә.

4.2.43. Типологик төркемнәр һәм күпфатирлы торак йортларга (блокланган) предприятиеләрдән һәм җәмәгать билгеләнешендәге учреждениеләрдән тыш, тәкъдим ителә торган номенклатура әлеге нормативларга 4 нче кушымтаның 6 нчы таблицасында бирелде (СП 31-107-2004).

4.2.44. Урам-юл челтәре, җәмәгать пассажир транспорты челтәре, җәяүлеләр өчен чыгу юллары озынлыгы, торак зонаны планлаштырганда һәм төзегәндә җәяүлеләр хәрәкәте һәм инженерлык белән тәэмин итү «Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлекләре таләпләренә туры китереп проектларга кирәк (4.6),

«Транспорт инфраструктурасы» (5.3) һәм «Инженерлык инфраструктурасы» (5.4) чын нормативлар.

4.2.45. Торак төзелеше кварталлары территориясенә һәм квартал эчендәге машина юлларына керүләрне проектлау СНиП 2.07.01*.

4.2.58. Авыл җирлекләрендә торак йорт тәрәзәләреннән терлек һәм кош - корт өчен сарайлар блокларына кадәр санитар өзеклекләр 15 метрдан да ким түгел, 8 блокка кадәр - 25 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителә. Блокланган сарайлар төзү мәйданы терлекләр өчен 800 кв. метрдан артмаска тиеш. Сарайлар төркемнәре һәм биналар арасындагы ераклыкны 87 нче таблица һәм 10 нчы кушымтаның 2-6 нчы таблицалары нигезендә кабул итәргә кирәк.

Иҗтимагый-эшлекле зоналар, катнаш зоналар

Гомуми таләпләр

4.3.1.Иҗтимагый-эшлекле зоналар сәламәтлек саклау, мәдәният, сәүдә, җәмәгать туклануы, социаль һәм коммуналь-көнкүреш билгеләнешендәге объектлар, һөнәри белем бирү оешмалары һәм югары белем бирү мәгариф оешмалары, административ, фәнни-тикшеренү учреждениеләре, культ биналары, эшлекле, финанс билгеләнешендәге объектлар, автомобиль транспорты стоянкалары, гражданнарның тормыш эшчәнлеген тәэмин итүгә бәйле башка объектлар урнаштыру өчен билгеләнгән.

4.3.2. Иҗтимагый-эшлекле зоналарны төзү шәһәр төзүнең барлык тарихи кыйммәткә ия факторларының сакланышын тәэмин итү шартларында башкарыла: планлаштыру, төзелеш, композицияләр, төрле киңлекләр (ирекле, төзелгән, яшелләндерелгән), күләм-пространство структурасы, фрагментар һәм

рунлаштырылган шәһәр төзелеше мирасы һ.б. Тарихи җирлекнең үсеш процессында алган функциясен саклап калу тәкъдим ителә.

Иҗтимагый үзәкләрнең һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

4.3.3. Иҗтимагый үзәкләр саны, составы һәм урнашуы җирлек составындагы торак пункт зурлыгын, аларның урнашу системасындагы һәм төзелә торган хезмәт күрсәтү үзәкләре системасындагы ролен исәпкә алып кабул ителә.

Җәмәгать үзәгендә урнаштырырга планлаштырылган биналар һәм корылмаларны классификацияләү үз максаты белән проектлаштырганда икътисадый максатка ярашлы карарлар сайлауга ярдәм итү.

Проектлана торган биналарны аерым хезмәт күрсәтү дәрәҗәсенә илтеп җиткерүне түбәндәге шартлар нигезендә башкарырга кирәк:

хезмәтләргә ихтыяҗ формалаштыручы халыкның социаль-демографик структурасы буенча:

авыл җирлекләре халкының саны;

торак пунктның яисә планировка элементларының халык саны;

күрсәтелгән хезмәтләрне куллану ешлыгы буенча: даими рәвештә - көндәлек хезмәт күрсәтүләр;

кирәк булган саен - периодик яки эпизодик; төп урын буенча:

муниципаль районның, шәһәр округының административ үзәге яисә муниципаль районның эре торак пункты;

җирлекнең административ үзәге яки җирлекнең эре торак пункты; торак пункт яки аерым планлаштыру элементлары.

4.3.4. Иҗтимагый үзәкләрнең, иҗтимагый-эшлекле зонадагы объектларның һәм хезмәт күрсәтү төрләренең структурасын һәм типологиясен, гомум үзәк урнашкан урынга бәйле рәвештә, әлеге нормативларга 3 нче кушымта нигезендә кабул итәргә тәкъдим ителә.

4.3.5. Күпфункцияле иҗтимагый зона чикләрендә территорияләр арасындагы үзара мөнәсәбәтләрне түбәндәгеләр кабул итәргә кирәк:

иҗтимагый төзелеш участоклары - 40 проценттан да ким түгел; торак төзелеше участоклары - 25 проценттан артык түгел; җитештерү объектлары участоклары - 10 проценттан артык түгел. Шул ук вакытта иҗтимагый-эшлекле территория чикләрендә торак фондының гомуми күләмендә торак булмаган фонд өлеше 60 процентка кадәр тәшкил итәргә мөмкин.

Искәрмә: Функциональ иҗтимагый зоналар чикләрендә аерым участокларның төзелеш коэффициенты 1,0 га җитәргә мөмкин.

Иҗтимагый-эшлекле зона төзелешенең норматив параметрлары

4.3.6. Төрле функциональ билгеләнештәге биналарның иҗтимагый-эшлекле зоналарын планлаштыру һәм төзү әлеге бүлек таләпләрен, шулай ук әлеге нормативларның «Торак зоналары» бүлеген исәпкә алып башкарыла.

4.3.7. Учреждениеләрнең һәм предприятиеләрнең хезмәт күрсәтү санын һәм аларның урнашуын, иҗтимагый-эшлекле зонада җир кишәрлекләренең күләмен

исәпләп чыгару, аларны урнаштыру, әлеге нормативка 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицалары нигезендә объектның функциональ билгеләнешеннән чыгып, социаль нормативлар буенча билгеләнә.

Әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицаларында күрсәтелмәгән объектлар өчен, исәп-хисап күрсәткечләрен проектлауга биремдә билгеләргә кирәк.

Торак пунктның иҗтимагый-эшлекле зонасында урнашкан биналарның санын, составын һәм сыйдырышлылыгын билгеләгәндә, иҗтимагый үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып, башка торак пунктлардан килүчеләрне өстәмә рәвештә исәпкә алырга кирәк.

4.3.8. Җәмәгать-эшлекле зона территориясеннән файдалануның ешлыгы объектлар төрләре белән билгеләнә һәм 3 нче кушымтаның 3, 4 нче таблицаларында әлеге нормативларга китерелгән параметрлар белән регламентлана.

Характеның иҗтимагый-эшлекле зонасы территориясеннән файдалануның ешлыгы төзелеш тыгызлыгы (мең кв.метр/гектар) һәм территориянең төзелеш проценты белән тәэмин ителә.

Төрле функцияле билгеләнештәге биналар биләгән территориядә төзелешнең тыгызлыгын, барлыкка килгән планлаштыруны һәм төзелешне, үзәкнең әһәмиятен исәпкә алып һәм 10 нчы таблицада китерелгән тәкъдим ителгән нормативлар нигезендә кабул итәргә кирәк.

10нчы таблица

Территориядә төзелеш тыгызлыгын билгеләү

Комплекслар типлары	**Төзелеш тыгызлыгы (гектарга гомуми мәйданның мең кв. метры), кимендә**			
	торак пунктлар			
	Зур		**урта һәм кече**	
	ирекле территорияләрдә	**реконструкцияләгәндә**	**ирекле территорияләрдә**	**реконструкцияләгәндә**
Мәдәни-ял итү комплекслары	5	5	5	5

4.3.9. Иҗтимагый-эшлекле зонадагы биналарны кызыл сызыклардан чигенгән килеш урнаштырырга кирәк. Кызыл сызык буенча биналарны урнаштыру, тиешле нигезләрдә төзелгән корылмалар шартларында рөхсәт ителә.

4.3.10. Иҗтимагый-эшлекле зонада, аның зурлыгына һәм планлы оешмасына карап, гомумшәһәр үзәгенең үзәген тәшкил итүче үзара бәйле иҗтимагый киңлекләр системасы (тп урамнар, мәйданнар, җәяүлеләр зоналары) формалаша.

Шул ук вакытта үзәк биналарына, транспорт тукталышларына һәм яшелләндерелгән рекреация мәйданчыкларына уңайлы якын килүне тәэмин итүче бердәм җәяүлеләр зонасы формалаша.

4.3.11. Иҗтимагый-эшлекле зона инженерлык инфраструктурасы объектларын һәм челтәрләрен урнаштыру «Инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә әлеге нормативларны гамәлгә ашырырга

кирәк.

4.3.12.Транспорт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм җиңел автомобильләрне кую өчен машина урыннары санын исәпләүне әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге, шулай ук әлеге бүлекнең таләпләре нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

Объект янындагы автостоянкаларны җәяүлеләр хәрәкәтеннән читтә һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларыннан 100 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

4.3.13. Иҗтимагый-эшлекле зона территорияләрен яшелләндерүнең минималь мәйданын «Рекреацион зоналар» бүлеге таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.3.14. Экологик иминлек (атмосфера һавасының, туфракның пычрануы, радиоактив пычрануы һ.б.) иҗтимагый-эшлекле зоналарның «Әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә әлеге нормативлар тәэмин ителә.

4.3.15. Иҗтимагый-эшлекле зоналарда иминлек шартлары «Янгын куркынычсызлыгы» бүлеге нигезендә тәэмин ителә.

Торак һәм иҗтимагый биналар арасындагы минималь араларны инсоляция һәм яктырту исәпләүләре, янгынга каршы таләпләрне һәм санитария өзелмәләрен исәпкә алу нигезендә кабул итәргә кирәк. Гомуми һәм торак биналарның инсоляциясе һәм яктыртылуы таләпләре әлеге нормативларның «Әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегендә китерелгән.

4.3.16. Аз катлы торак төзелеше территориясенең иҗтимагый үзәге мәдәният объектларын, сәүдә-көнкүреш хезмәте күрсәтү, административ, физкультура-савыктыру һәм ял итү биналарын һәм корылмаларын урнаштыру өчен алдан билгеләнгән.

Җәмәгать үзәгендә үзара бәйле мәйданчыклар (ял итү, спорт, күчмә хезмәтләр күрсәтү) һәм җәяүлеләр юллары системасын формалаштырырга кирәк.

Иҗтимагый үзәк чикләрендә транспорт чараларының гомуми стоянкасын күз алдында тотарга кирәк.

Катнаш зоналар

4.3.17. Катнаш зоналар, кагыйдә буларак, торак һәм җитештерү корылмалары өстенлек иткән кварталлардан урнашкан торак пунктларда формалаша. Моннан тыш, мондый зоналарда шулай ук иҗтимагый объектлар, бизнес объектлары, ял итү өлкәсе, уку йортлары урнаштыру мөмкин.

Катнаш зоналарның җитештерү объектлары параметрлары түбәндәге зоналар белән чикләнә:

участокның мәйданы 5 гектардан да артмый;

янгынга каршы һәм куркыныч булмаган җитештерү процесслары;

тавыш, вибрация, электр магнитлары һәм ионлаштыручы нурланышлар булмау; атмосфера һавасының, җир өсте һәм җир асты суларының пычрануы булмау

төзелеш өчен билгеләнгән нормалардан югарырак;

санитар-яклау зоналарының зурлыгы 50 метрдан артмый;

4.3.18. Катнаш зоналар территорияләре өчен түбәндәгеләр нормалаштырыла: зона чикләрендә урнаштыру өчен мөмкин булган җитештерү объектлары

параметрлары;
әйләнә-тирә мохитнең санитария-гигиена һәм янгынга каршы тору шартлары таләпләргә;
автомобиль кую урыннары белән тәэмин ителеш;
Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау һәм куллану таләпләре.
4.3.19. Предприятиеләрнең әйләнә-тирә мохиткә тискәре экологик йогынтысын бетерү катнаш зоналар формалаштыру өчен мәҗбүри.
Гамәлдәге торак һәм җитештерү корылышын реконструкцияләгәндә һәм тәртипкә китергәндә предприятиеләрдән файдалану чикләрен киңәйтү рөхсәт ителми.
Предприятиеләрне техник яктан яңадан җиһазландыру әйләнә-тирә мохитнең начараюына һәм аның санитар-яклау зонасын арттыруга ярдәм итәргә тиеш түгел. Предприятиеләрнең яшәү тирәлегенә йогынты ясауның барлык төрләре рөхсәт ителгән концентрациягә (алга таба - ПДК) һәм рөхсәт ителгән чик дәрәҗәгә (алга таба - ПДУ) кадәр киметелергә тиеш. Искәрмә: производствоның зарарлы йогынтысын бетерү мөмкин булмаган очракта, предприятие милекчеләрен аның куәтен киметергә мәҗбүр итәргә кирәк, яңадан профильләштерү яки участокны бушатырга мәҗбүр итүче шартлар тудыру.
4.3.20. Катнаш зоналарда, санитар - гигиеник таләпләрне һәм җитештерү корылмаларыннан алып торак йортларга кадәр зооветеринария аермаларын үтәгәндә, төрле специализациядәге крестьян-фермер хуҗалыклары (шул исәптән 50 метрдан артмаган санитар-саклау зоналары булган терлекчелек фермалары), шулай ук авыл хуҗалыгы чималын эшкәртү, техникага хезмәт күрсәтү предприятиеләре, традицион һөнәрчелек остаханәләре һ. б. урнашырга мөмкин.
Шәһәрнең усадьба төзелеше районнарының катнаш зоналарында, санитар-эпидемиологик күзәтчелек органнары белән килештереп, мини-фермалар урнаштыру рөхсәт ителә.

4.4. Җитештерү зоналары

4.4.1. Җирлекнең җитештерү зоналары күбесенчә сәнәгать предприятиеләрен, производстволарның санитар классификациясенә бәйле рәвештә, фәнни - җитештерү, коммуналь-складларны урнаштыру өчен билгеләнгән сәнәгать зоналарын үз эченә ала. Әйләнә-тирә мохитне саклау функцияләрен башкаручы җитештерү объектларының санитар-яклау зоналары мондый объектлар урнашкан зоналар составына кертелә.
4.4.2. Җитештерү территорияләре Параметрлар буенча аерыла:
җитештерүнең зарарлы булуы-I, II, III, IV, V класслар (зыянны киметү буенча); биләгән территория зурлыгы: 0,5 гектарга кадәр; 0,5-5,0 гектар; 5,0 - 25,0 гектардан артык;
25,0 - 200,0 гектар һәм аннан күбрәк; территорияне куллану интенсивлыгы:
төзелеш тыгызлыгы коэффициенты - 2,5-3,0; 1,0-2,0; 1,0-кимрәк;
төзелеш коэффициенты - 0,4 - 0,5; 0,3 - 0,4; 0,3-0,4; кимрәк;
эш белән тәэмин ителүчеләр саны: 50гә кадәр кеше; 50-500 кеше; 500-5000 кеше; 5000 кеше;
10000 кеше; 1000нән артык кеше;

йөк әйләнеше күләме (б буенча кабул ителә.
автомобильләр / тәүлек - 2гә кадәр; 2дән 40ка кадәр; 40 тоннадан артык.
ел - 40; 40-100 мең; 100 меңнән артык; кулланыла торган ресурслар күләме-100 меңнән артык;:
су куллану (тәүлегенә мең куб. метр) - 5 кадәр; 5 тән 20гә кадәр; 20дән артык,
җылылык куллану (Гкал/сәгать) - 5кә кадәр; 5тән 20гә кадәр; 20дән артык.
4.4.3. Җитештерү зоналарын оештыру өчен: экологик куркынычсызлык нормалаштырыла;
җитештерү объектларын урнаштыруга карата шәһәр төзелеше таләпләре;
яшел утыртмалар, иҗтимагый киңлекләр белән шөгыльләнүче территорияләр;
санитар-саклау зоналарын оештыруга карата шартлар һәм таләпләр; киртәләр материалларына, реклама урнаштыруга карата таләпләр; завод алды зонасына карата таләпләр; сәнәгать объектларын дизайнга һәм төзекләндерүгә карата таләпләр.

Җитештерү зоналары структурасы, предприятиеләр классификациясе һәм аларны урнаштыру

4.4.4. Яңа җитештерү предприятиеләрен төзү һәм гамәлдәгеләрен киңәйтү өчен җитештерү зонасы, аэроклиматик характеристикаларны, җир рельефын, атмосферада сәнәгать ташлаулары таралу закончалыкларын, атмосфераның пычрану потенциалын, торак, рекреацион зоналарга, халыкның күпләп ял итү зоналарына карата районның территориаль планлаштыру схемасына, район җирлекләренең генераль планнарына туры китереп, җирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре таләпләре нигезендә проектлана .

4.4.5. Җитештерү зоналарын, сәнәгать узелларын, предприятиеләрне (алга таба - җитештерү зонасы) һәм алар белән бәйле чүп-чарларны, калдыкларны, чистарту корылмаларын авыл хуҗалыгы өчен яраксыз яисә авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә урнаштырырга кирәк. Мондый җирләр булмаганда, начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә участоклар сайлап алына ала.

Җитештерү зонасын һәм урман фонды җирләрендә урман инфраструктурасы булдыруга бәйле булмаган объектларны урнаштыру, Россия Федерациясе Урман кодексының 21 статьясындагы 1 пунктында күрсәтелгән объектлардан тыш, тыела.

Файдалы казылма ятмалары мәйданнарында җитештерү зонасын урнаштыру Җир асты байлыкларының дәүләт фонды белән идарә итүнең федераль органы - җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яки аның территориаль органнары рөхсәте белән рөхсәт ителә.

4.4.6. Предприятиеләрнең чүп-чар, шлам җыю урыннарын, калдыкларны туплау урыннарын урнаштыру аларны утильләштерү мөмкин булмавын нигезләгәндә генә рөхсәт ителә, шул ук вакытта җитештерү зоналары өчен үзәкләштерелгән (төркем) чүплекләрне күздә тотарга кирәк. Алар өчен участокларны, санитар нормаларны үтәп, предприятиеләр территориясеннән читтә һәм су белән тәэмин итүнең җир асты чыганакларын санитар саклау зонасының II поясында урнаштырырга кирәк.

Сланец, тычкан, кургаш, терекөмеш һәм башка ягулык һәм токсик матдәләр булган отваллар торак һәм иҗтимагый биналардан һәм корылмалардан санитар-яклау зонасы белән аерылырга тиеш.

4.4.7. Елгаларның һәм сулыкларның су саклау зоналарында җитештерү

зоналарын су һәм табигать саклау законнары нигезендә су объектларын пычратудан, чүпләнүдән һәм ташландык суларны агызудан саклау белән тәэмин итүче корылмалар белән җиһазландырганда урнаштыру рөхсәт ителә.

Елгаларның һәм башка сулыкларның яр буе кишәрлекләрендә җитештерү зонасын урнаштырганда, предприятиеләр мәйданчыкларының планлаштырылган билгеләре, су агымының терәге һәм качып йөрүен исәпкә алып, исәплөгечтән 0,5 метрга артыграк, шулай ук гидротехник корылмаларга йөкләнешләр һәм йогынты буенча таләпләр нигезендә билгеләнә торган дулкынның исәп-хисап биеклегеннән куылырга тиеш. Исәп-хисап горизонтында халык хуҗалыгы продукциясе булган предприятиеләр өчен суның иң югары дәрәҗәсен кабул итәргә кирәк.

100 елга бер тапкыр, калган предприятиеләр өчен-50 елга бер тапкыр, ә 10 елга кадәр эксплуатацияләү срогы булган предприятиеләр өчен - 10 елга бер тапкыр.

4.4.8. Җитештерү зонасын урнаштыру рөхсәт ителми: рекреацион зоналар составында; махсус сакланыла торган территорияләр җирләрендә, шул исәптән:

барлык билбауларда эчәргә яраклы су чыганакларын санитар саклау зоналарында, санитар, тау-санитар саклау округлары зоналарында, дәвалау-савыктыру урыннарында - һәм курортларда;

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының " Мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрне) дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы белән килештермичә саклау зоналарында мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни ядкәрләрне) саклау зоналарында;

актив карст, оползней, утыру яки өслек җимерелү зоналарында, алар төзелеш һәм Предприятиеләрне эксплуатацияләү белән янарга мөмкин;

кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан)буенча Идарәсе тарафыннан билгеләнгән срокларга кадәр, органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган кишәрлекләрдә;

су басу зоналарында һәм гидротехник корылмалар җимерелү нәтиҗәсендә, катастрофик су басу мөмкин булган зоналарда.

4.4.9. Әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясау чыганаклары булган сәнәгать объектлары һәм җитештерүләр, корылмалар өчен, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең егәрлегенә, шартларына, характерына һәм санына бәйле рәвештә, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең, барлыкка килә торган тавышның, вибрациянең һәм башка зарарлы физик факторларның күләменә бәйле, шулай ук сәнәгать объектларының һәм производстволарның санитар классификациясе нигезендә аларның яшәү тирәлегенә һәм сәламәтлегенә тискәре йогынтыны киметү буенча күздә тотылган чараларны исәпкә алып, әйләнә-тирә мохиткә:

I класслы предприятиеләр өчен-1000 метр;

II класслы предприятиеләр өчен-500 метр;

III класслы предприятиеләр өчен - 300 метр;

IV класслы предприятиеләр өчен - 100 метр;

V класслы предприятиеләр өчен - 50 метр.

Санитар-саклау зоналары күләмнәре СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнде 2.2.1/2.1.1.1200-03

4.4.10. Санитар-яклау зонасының якынча күләме, атмосфера һавасының (фонны исәпкә алып) һәм атмосфера һавасына физик йогынты дәрәҗәсен исәпкә алып, күтелгән пычрану исәп-хисабы белән, СанПиН таләпләренә туры китереп, табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре белән расланган санитар-яклау зонасы проекты белән нигезләнергә тиеш. 2.2.1/2.1.1.1200-03 к4.4.12. Атмосфера һавасының аерым чисталыгын таләп итүче предприятиеләрне атмосфера һавасы пычрану чыганаклары булган күрше предприятиеләргә карата җилнең җил ягыннан урнаштырырга кирәк түгел.

Азык - төлек һәм азык-төлек эшкәртү сәнәгате предприятиеләре төзү өчен җир кишәрлеге сайлау һәм бирү мәҗбүри катнашуда башкарылырга тиеш.

Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе санитар-техник корылмаларга һәм коммуналь билгеләнештәге җайланмаларга карата өстенлек бирүче җилләр өчен һәм атмосфера һавасын пычрату чыганагы зарарлы һәм күңелсез ис торган матдәләр булган технологик процесслар булган предприятиеләргә карата, аерым яктан, торак һәм иҗтимагый биналарга карата ачык яктан проектлана.

4.4.13. Балыкчылык предприятиеләрен проектлау санитар-гигиена һәм ветеринария-санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләренә туры китереп башкарыла һәм бары тик Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фитосанитар күзәтчелек буенча Федераль хезмәт органнары белән килешеп кенә рөхсәт ителә. Балык хуҗалыгы предприятиеләре өчен җир кишәрлекләре бирүне СН 455-73 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

4.4.14. Атмосфера һавасы, су объектлары, туфрак пычрату чыганаклары, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм радиоактив йогынтылар чыганаклары булган җитештерү зоналарын әлеге нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлеге таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк.

4.4.15. Санитар классификациядән тыш, җитештерү предприятиеләре һәм объектлары кайбер характеристикаларга ия һәм аларның параметрлары буенча аерыла, шул исәптән:

биләгән территориянең зурлыгы буенча: участок: 0,5 гектарга кадәр; 0,5 - 5,0 гектар; 5,0-25,0 гектар;

зона: 25,0-200,0 гектар;

территорияне куллануның интенсивлыгы турында:

төзелешнең тыгызлыгы (кв. метр/гомуми мәйданы капиталь объектларның гомуми мәйданы гектары): 25 000 - 30 000; 10 000 - 20 000; кимендә 10 000;

% төзелеш (%): 60 - 50; 50 - 40; 40 - 30, ким 30; саны буенча

эшләүче: 50гә кадәр кеше; 50-500 кеше; 500-1000 кеше; 1000-4000 кеше; 4000-10 000 кеше; 10 000 артык кеше;

йөк әйләнеше зурлыгы буенча (килү яки китү):

автомобильләр тәүлеккә: 2гә кадәр; 2дән 40ка кадәр; 40 тоннадан артык;

елына: 40 ка кадәр; 40тан 100 000 кадәр; 100 000 артык; кулланыла торган ресурслар зурлыгы буенча:

су куллану (тәүлегенә мең куб. метр): 5 кадәр; 5 тән 20гә кадәр; 20дән артык;

җылылык куллану (Гкал/сәгать): 5кә кадәр; 5тән 20гә кадәр; 20дән артык.

Торак пунктларның территорияләре транспорт һәм инженер ресурслары белән

тәэмин итү буенча производство территорияләре ихтыяҗларына туры килергә тиеш.

4.4.16. Торак пунктлар чикләрендә урнашкан җитештерү зоналарының әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынтысы булган очракта, егәрлекнең кимүен, предприятиене үзгәртеп коруны яки торак пунктларның экологик яктан имин булмаган сәнәгать предприятиеләрен торак пунктларның торак зоналарыннан чыгаруны күздә тотарга кирәк.

4.4.17. Территориянең җитештерү зоналарын реконструкцияләгәндә, башка функциональ билгеләнештәге территорияләргә якын килүне исәпкә алып, яңадан Файдаланырга кирәк:

җитештерү зоналарын иҗтимагый-эшлекле зоналарга тоташтыру полосасында җитештерү зоналарының иҗтимагый-административ объектларын, шул исәптән аларны иҗтимагый үзәкләр һәм зоналар булдыруга кертеп, урнаштырырга кирәк;

торак зоналарга тоташу полосасында җитештерү - су зонасы чигендә чукрак коймалар урнаштырырга кирәкми. Торак районның коммуналь объектларын, төрле типтагы автостоянкаларны, яшел үсентеләрне урнаштыру өчен, санитар-яклау зонасы составына керүче полосадан файдалану киңәш ителә;

җитештерү зоналарының автомобиль һәм тимер юллары янындагы полосада күпләп сату һәм хезмәт күрсәтүче предприятиеләр, зур склад биналары, зур габаритлы подъездлар, борылыш мәйданчыклары таләп иткән компактлы җитештерү зонасы участокларын урнаштырырга киңәш ителә.

4.4.18. Җитештерү территорияләре параметрлары җирдән файдалану һәм шәһәр округы территорияләрен төзү кагыйдәләренә, экологик куркынычсызлык, территорияләрне куллану күләме һәм интенсивлыгы буенча буйсынырга тиеш.

4.4.19. Җитештерү зоналарын урнаштырганда, вакытның минималь чыгымнары булган очракта, аларның торак районнары белән рациональ бәйләнешен тәэмин итәргә кирәк.

Сәнәгать зонасы

4.4.20. Җирлекнең сәнәгать зоналары территорияләре сәнәгать предприятиеләрен яңадан кору, үзгәртеп кору, модернизацияләү өчен яңа мөмкинлекләр урнаштыру өчен билгеләнгән.

Сәнәгать зоналары территориясендә ярдәмче-ярдәмче хезмәтләр, инженер һәм транспорт белән тәэмин итү, мәдәни-көнкүреш хезмәте күрсәтү системалары белән сәнәгать предприятиеләрен урнаштырырга кирәк (П.4.13330.2011).

4.4.21. Сәнәгать зоналарын урнаштырганда, аларның яшәү урыннарыннан эш урыннарына кадәр йөрү өчен вакыт сарыф иткәндә торак зоналар белән үзара бәйләнешен тәэмин итәргә кирәк (бер ахырда) хезмәткәрләрнең 90 проценты өчен (бер ахырда) 40 минуттан да артмаска тиеш (42.13330.2011 СП 11.2 п.42.13330.2011).

4.4.22. Сәнәгать зонасы территориясендә сәнәгать зонасы предприятиеләрендә эшләүче автомобильләр кую урыннары, сәнәгать зонасы объектларына килүчеләр, шулай ук сәнәгать зонасы территориясендә урнашкан предприятиеләрнең җитештерү эшчәнлеге белән бәйле вакытлыча яшәүче гражданнар оештырылырга тиеш.

4.4.23. Сәнәгать зонасы территориясендәге керү төркемнәреннән җир өсте җәмәгать транспорты тукталышларына кадәр һәм автомобильләрнең парковка

урыннарына кадәр максималь ераклыкны 400 метрдан да артмаска тиеш.

4.4.24. Инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре хезмәтен, производство, административ - көнкүреш һәм башка ярдәмче биналарга керү юлларын пандуслар белән тәэмин итү мөмкинлеге каралган сәнәгать зонасы объектларында (18.13330.2011 СП 5.15 п.) җиһазландырырга кирәк.

4.4.25. Сәнәгать үзәген төзүнең яки реконструкцияләүнең беренче һәм киләсе чиратлары проектлаштырылырга һәм төзелеп беткән комплекс буларак төзелергә тиеш

гомумузел объектлары, транспорт һәм инженерлык челтәрләре һәм эшчеләргә социаль хезмәт күрсәтү объектлары. Эшләтеп җибәрү комплексы компактлы, бердәм мәйданчыкта, сәнәгать предприятиеләре чикләре арасында нигезсез өзеклекләрсез урнашырга тиеш. Эшләтеп җибәрү комплексына һәм сәнәгать үзәген төзүнең һәр чиратына планлаштыру проектын эшләргә кирәк (п.5.3 СП 18.13330.2011).

4.4.26. Сәнәгать зоналары территориясеннән файдалануның күләме һәм интенсивлыгы дәрәҗәсе, җитештерү үзенчәлекләренә карап, шәһәр структурасында зоналарны урнаштыру шартларын һәм шәһәр территориясендәге төрле участокларның шәһәр төзелеше кыйммәтен исәпкә алып, кабул ителергә тиеш.

4.4.27. Җитештерү объектларын урнаштыруга карата шәһәр төзелеше таләпләре үз эченә сәнәгать зоналарының функциональ-планлаштыру оешмасын, сәнәгать зонасы территориясен эш белән тәэмин итүне, сәнәгать предприятиесе участогының норматив күләмен, төзелешнең төп күрсәткечләрен ала.

4.4.28. Сәнәгать зоналарының функциональ-Планлаштыру эшен кварталлар рәвешендә (кызыл линия чикләрендә) күздә тотарга кирәк, алар кысаларында төп һәм ярдәмче производстволар урнашкан, предприятиеләрнең тармак характеристикаларын, аларны урнаштыруга карата санитар-гигиена һәм янгынга каршы таләпләрне, йөк әйләнеше һәм транспорт төрләрен, шулай ук төзелешнең чиратлылыгын исәпкә алып (42.13330.2011 СП 8.4 п.).

4.4.29. Сәнәгать предприятиеләре һәм башка җитештерү объектлары мәйданчыклары, учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре биләгән Территория сәнәгать зонасы территориясенең кимендә 60 процентын тәшкил итәргә тиеш (п.8.4 п. 42.13330.2011).

4.4.30. Сәнәгать зонасы территориясенең эш белән тәэмин ителеше сәнәгать предприятиеләре мәйданнары мәйданнарының һәм алар белән бәйле объектларның коймалар (кишәрлек чикләре) чикләрендә, шулай ук тышкы килү юллары һәм резерв участоклары белән мәшгуль булган мәйданны шәһәрнең Генераль планы белән билгеләнгән сәнәгать зонасы территориясенең гомуми мәйданына кертеп, хезмәт күрсәтү учреждениеләренең чагыштырмасы процентларда билгеләнә. Билгеләнгән территорияләр предприятиеләр мәйданчыкларында һәм башка объектларда резерв участокларын үз эченә ала (п.8, 4 п.42.13330.2011).

4.4.31. Сәнәгать предприятиесе участогының норматив күләме, әлеге нормага 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә, сәнәгать предприятиеләре мәйданчыклары төзелешенең норматив тыгызлыгы күрсәткеченә карата, аның төзелеше мәйданына тигез рәвештә кабул ителә.

4.4.32. Биналар һәм корылмалар астында урнашкан мәйданның сәнәгать зонасы өчен кишәрлек (квартал) мәйданына мөнәсәбәтен 11 нче таблица (СП 42.13330.2011) нигезендә алырга кирәк.

11нче таблица

Территориаль зоналар участокларын төзүнең тыгызлыгы күрсәткечләре

Территориаль зоналар	Төзелеш коэффи	Төзелеш тыгызлыгы
Сәнәгать зонасы	0,8	2,4
Фәнни-җитештерү*	0,6	1,0
Коммуналь-склад	0,6	1,8
* Тәҗрибә кырларын һәм полигоннарын, резерв территорияләрен һәм санитар-яклау		

4.4.33. Сәнәгать зонасы илләрендәге иҗтимагый-административ территорияләрдәге комплекслы төзекләндерү эшләрен оештыру һәм төзекләндерү эшләрен үз эченә ала

"завод алды" зонасы, җәяүлеләр коммуникацияләрен оештыру һәм төзекләндерү, предприятиеләр территорияләрен яшелләндерүнең өлеше, социаль - коммуналь инфраструктура объектлары комплексын оештыру, кыска вакытлы ял итү зоналарын оештыру.

4.4.34. Завод алды зонасын административ, төп җитештерү бинасы яисә Сәнәгать зонасының керү төркеме янында, җитештерү зоналары территорияләре эчендә, шулай ук алар янәшәсендәге иҗтимагый территорияләрдә, аларны да кертеп, шәһәр җәмәгать зоналары янындагы полосада урнаштырырга кирәк. Төзекләндерү элементларын яшелләндерү һәм урнаштыру өчен 40 бүлеп бирергә кирәк -

Завод алды зонасы территориясенең 50 проценты (МНГПИ аналоглары буенча-1.13.01-08

"Иркутск шәһәрен шәһәр төзелеше проектлаштыруның җирле нормативлары»).

Сәнәгать объектларының завод алды зоналары күләмнәрен 12 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк (П.5.8 СП 18.13330.2011).

12нче таблица

Объектларның завод алды зоналары күләмнәре

Эшчеләр саны, мең кеше	Җир кишәрлекләре, гектарлар күләме
До 0,5	0,8
От 0,5 до 1	0,7
От 1 до 4	0,6
Искәрмә: объектның өч сменада эшләгәндә беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр санын исәпкә алырга кирәк. Беренче һәм икенче сменаларда эшләүчеләр саны бер сменада проект санын ике тапкыр арттыру буларак исәпләнә.	

4.4.35. Җәяүлеләр коммуникацияләрен сәнәгать зонасы территориясе буенча, бигрәк тә юллар, йөк һәм башка махсус транспорт хәрәкәте өчен җайланмалар һәм корылмалар белән кисешкән яки кисешкән урыннарда, кешеләрнең тоткарлыксыз һәм куркынычсыз хәрәкәт итүен тәэмин итүне исәпкә алып урнаштырырга кирәк.

Җәяүлеләр коммуникацияләре буенда яшелләндерүне газон һәм чәчәк

түтәлләре, гади куаклар һәм агачлар утырту рәвешендә проектларга киңәш ителә. Сәнәгать зонасы территориясендә рекреация объектларын, кагыйдә буларак, кыска вакытлы ял итү өчен зоналар рәвешендә формалаштырырга кирәк. Кыска вакытлы ял итү зоналарын җитештерү эшчәнлегенең тискәре йогынтысыннан максималь дәрәҗәдә якланган территориядә урнаштырырга кирәк. Предприятиеләр территориясен яшелләндерү өлешен кимендә 20 процент кабул итәргә кирәк

Җир кишәрлеген яшелләндерү өчен, предприятиеләр бүлеп бирә торган зарарлы матдәләргә каршы торучанлыкны һәм аларның санитар-яклау һәм декоратив үзенчәлекләрен исәпкә алып, үсемлекләрнең җирле төрләрен кулланырга кирәк.

Азык - төлек сәнәгате объектлары, җитештерү процесслары төгәл булган цехлар, шулай ук һава, компрессор һәм мотор сынау станцияләре территорияләрендә мамык, җепселле матдәләр һәм сүнгән орлыклар чәчәк атканда аерып торучы агач үсентеләрен куллану тыела. Ылыслы токым агачларын норматив янгынга каршы аралар чикләрендә утырту рөхсәт ителми (18.13330.2011 СП 5. 62 П.).

4.4.36. Сәнәгать зонасы территориясендә Сәламәтлек саклау учреждениеләре (даруханәләр, медпунктлар), җәмәгать туклануы предприятиеләре, көндәлек кирәк - яраклар белән сәүдә итү предприятиеләре, көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен үз эченә алган социаль инфраструктура объектларының сәнәгать зонасы территориясендә эшләүчеләр өчен кирәкле булган барлыкка кадәр-баскычлар комплексын урнаштырырга кирәк.

4.4.37. Торак территорияләргә кушылу полосасын, кагыйдә буларак, торак зонаның коммуналь объектларын, күп катлы га - ражларны, төрле типтагы стоянкаларны, яшел утыртмаларны урнаштыру өчен файдаланырга кирәк. Предприятиеләрне һәм башка җитештерү объектларын урнаштырганда әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә таләпләр үтәлә: туфракларны, өслек һәм җир асты суларын, атмосфера һавасын пычратуны булдырмау, табигый мохитне торгызу, табигый ресурслардан рациональ файдалану һәм яңадан торгызу, экологик куркынычсызлыкны тәэмин итү чаралары. Җитештерү һәм хезмәт күрсәтү объектларының куркынычлылык дәрәҗәсе законнарда билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

4.4.38. Санитар-яклау зоналары зарарлы матдәләрне чистарту һәм зарарсызландыру, сәнәгать зонасы чигендә тавыш дәрәҗәсен киметү буенча барлык техник һәм технологик чаралар үткәргәннән соң зарарлы матдәләр концентрациясенең рөхсәт ителгән чик дәрәҗәләре һәм тавышның рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәләре тәэмин ителмәсә, күздә тотарга кирәк. Сәнәгать предприятиеләренең санитар-яклау зоналары күләмнәре СанПиН таләпләренә туры китереп билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 алар предприятиеләр ташлаган зарарлы матдәләрнең таралу исәп-хисаплары белән раслана. Сәнәгать предприятиеләре төркемнәре өчен, барлык чыганакларның суммар ташлауларын һәм физик йогынтысын, шулай ук гамәлдәге предприятиеләр өчен лаборатор күзәтүләрнең еллык циклы нәтиҗәләрен исәпкә алып, бердәм санитар-яклау зонасы билгеләнә (п.8. 6 СП 42.13330.2011).

4.4.39. Предприятиеләрнең санитар-яклау зоналары участоклары предприятиеләр территорияләре составына кертелми һәм әлеге зоналар территориясендә төзелә торган объектларны урнаштыру өчен бирелергә мөмкин. Санитар-саклау зонасы чикләрендә урнаштырырга рөхсәт ителә торган объектлар исемлеге Санпинда күрсәтелгән 2.2.1/2.1.1.1200-03 (V башлыгы).

4.4.40. Предприятиеләрнең җитештерү зоналары һәм санитар-яклау зоналары чикләрендә торак биналар, кунакханәләр, тулай тораклар, бакча корылмалары, гомуми

белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, медицина оешмалары, ял йортлары, спорт корылмалары, сәнәгатьнең азык-төлек тармаклары предприятиеләре, азык-төлек чималы күпләп складлары, эчәргә яраклы су әзерләү һәм саклау өчен сусаткыргеч корылмалар комплекслары, җитештерүгә хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган башка иҗтимагый биналар һәм корылмалар урнаштыру рөхсәт ителми. Санитар-яклау зоналары территориясе рекреацион максатлар һәм авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү өчен кулланылырга тиеш түгел. Санитар-яклау зонасы күләме предприятиенең санитар-яклау зонасы проектын эшләгәннән соң кимергә мөмкин (8.2 п., 42.13330.2011)

4.4.41. Санитар яклау зонасы булган азык-төлек, медицина, фармацевтика һәм башка сәнәгать предприятиеләре 100 метрга кадәр металлургия, химик, нефть химиясе һәм промышленностьның зарарлы производстволары булган башка тармаклары предприятиеләре белән сәнәгать зоналары территориясендә, шулай ук санитар-яклау зоналары чикләрендә (8.3 п., 42.13330.2011) урнаштырырга тиеш түгел.

4.4.2. Чистартылган территориядә әйләнә-тирә мохитне саклауга бәйле савыктыру, санитария-гигиена һәм башка чаралар, санитар-яклау зоналарын төзекләндерүне дә кертеп, зарарлы матдәләр чыгаручы предприятие хисабына гамәлгә ашырыла (8.2 п., 42.13330.2011).

4.4.3. Санитар-яклау зоналарын яшелләндерүнең минималь мәйданын зона киңлекләренә карап 13 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк (8.6 п., 42.13330.2011).

Санитар-саклау зоналарын яшелләндерү мәйданы

13нче таблица

Санитар-саклау зонасының киңлеге, метр	**Яшелләндерүнең минималь Мәйданы-процент**
300 кадәр	60
300 дән 1000 кадәр	50
1000 меңнән 3000 кадәр	40
3000 артык	20
Яшелләндерү мәйданы предприятиенең санитар-яклау зонасы проекты нигезендә арттырылырга мөмкин	

Торак һәм иҗтимагый-эшлекле зоналар ягыннан санитар-яклау зоналарында киңлектәге агач-куак утыртмалары полосасын күздә тотарга кирәк 50 метрдан да ким түгел, ә зона киңлеге 100 метрга кадәр булганда-20 метрдан да ким түгел (п. 8.6. СП 42.13330.2011).

4.4.44. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләре булган җитештерү объектларын реконструкцияләгәндә аларның тарихи йөзен саклау буенча чараларны күздә тотарга кирәк (П. 8.13330.2011).

Фәнни-җитештерү зоналары

4.4.45. Фәнни-җитештерү зоналары территорияләре гамәлдәге фән һәм фәнни хезмәт күрсәтү учреждениеләрен, лаборатория, тәҗрибә-конструкторлык, эксперименталь, техник-гамәлгә кертү объектларын, алар белән бәйле һөнәри белем

бирү оешмаларын һәм югары белем бирү мәгариф оешмаларын, технопаркларга, фәнни паркларга, бизнес-инкубаторларга, инновацияләр инкубаторларына, шулай ук хезмәт күрсәтә торган объектлар: кунакханәләр, учреждениеләр һәм предприятиеләр, транспорт һәм инженерлык корылмаларын урнаштыру өчен билгеләнгән (п. 8.8 СП 42.13330.2011)

4.4.46. Биналар һәм корылмалар биләгән мәйданны фәнни-җитештерү зонасы өчен кишәрлек (квартал) мәйданына карата әлеге нормативларга 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).

4.4.47. Фәнни-җитештерү зоналары составын, аерым элементларның урнашу шартларын, шулай ук аларның санитар-яклау зоналарының зурлыгын тәҗрибә производстволарының әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясау факторларын исәпкә алып билгеләргә кирәк. 50 метрдан артык киңлектәге санитар-яклау зоналарын таләп итми торган сынау производстволары булган очракта, фәнни-җитештерү зоналарында аларны катнаш төзелеш зоналары тибында формалаштырып, торак төзелешен урнаштыру рөхсәт ителә (8.8 п., 42.13330.2011).

4.4.48. Технопарклар гамәлдәге предприятиеләр базасында яисә яңа төзелә торган объектлар рәвешендә алдынгы технологияләрнең тәҗрибәле полигоннары буларак формалаша. Технопаркларны оештыруга таләпләр проектлауга йөкләмә белән билгеләнә

Коммуналь-склад зонасы

4.4.49. Коммуналь-склад зоналары территорияләре азык-төлек (азык-төлек, ит һәм сөт) сәнәгате предприятиеләрен, гомумтовар (азык - төлек һәм азык-төлек булмаган), махсус складларны (суыткыч, бәрәңге, яшелчә, җиләк-җимеш саклагычларын), шәһәр халкына коммуналь-коммуналь, транспорт һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләрен урнаштыру өчен билгеләнгән (п.8.42.13330.2011).

Транспорт төеннәрендә һәм автомобиль юллары буенда күп катлы җир һәм җир асты стоянкалары, гаражлар, коммуналь-склад объектлары урнаштырылган югары интенсивлыктагы коммуналь - склад зоналарын формалаштыру зарур.

4.4.50. Халыкка хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган логистик һәм склад комплекслары системасын торак пунктлардан читтә, аларны тышкы транспорт төеннәренә якынайтып формалаштырырга кирәк.

Дәүләт резервлары, нефть һәм нефть продуктлары складлары, сыекландырылган газлар, шартлаткыч материаллар һәм көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек, фураж һәм сәнәгать чималы базис складлары, Урман һәм төзелеш материалларының агач ташу базис складлары складларын, шулай ук торак пунктлардан һәм махсус сакланыла торган территорияләрдән читтә дә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

4.4.51. Коммуналь - склад зоналары территорияләрендә тузан материалларының ачык складларын, калдыклардан, калдыклардан урнаштыру рөхсәт ителми.

4.4.52. Биналар һәм корылмалар астында биләгән мәйданның коммуналь-склад зонасы өчен участок (квартал) мәйданына мөнәсәбәтен әлеге нормативка 5 нче кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә алырга кирәк (СП 42.13330.2011).

4.4.53. Шәһәр халкына хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән складларның җир

участоклары күләме 10 - 13 (СП 42.13330.2011) таблицалары нигезендә кабул ителә.

Бәрәңге, яшелчә һәм җиләк-җимеш саклагычлары өчен санитар-саклау зоналары күләме 50 метрдан да ким булмаска тиеш (п.8.13330.2011).

4.4.54. Халыкка турыдан-туры хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган склад комплексларын торак пункттан читтә, җирлекнең аерым склад районнарында, санитар, янгынга каршы һәм махсус нормаларны үтәгәндә тышкы транспорт төеннәренә якынлаштырырга кирәк (п. 42.13330.2011).

4.4.55. Махсус нормалар һәм аларны беренче төркем нефть һәм нефть продуктлары складлары, нефть һәм нефть продуктлары складлары, нефть һәм нефть продуктлары, сыекландырылган газ складлары, шартлаткыч материаллар складлары, көчле агулы матдәләрнең базис складлары, азык-төлек, фураж һәм сәнәгать чималы, урман ташу базалары, Урман һәм төзелеш материалларының базис складлары складлары өчен күздә тотыла (п.8.9 п. 42.13330.2011).

4.4.57. Җирлекнең яшел зонасында агач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм шәһәрне утырту материалы белән тәэмин итүне исәпкә алып, чәчәк-оранжеремия хуҗалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның мәйданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш. Питомникларның мәйданы бер кешегә 3-5 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк. Чәчәк-оранжер хуҗалыкларының гомуми мәйданы бер кешегә 0,4 кв. метр исәбеннән кабул итәргә кирәк.

15нче таблица

Махсус складлардагы җир кишәрлекләренең сыйдырышлыгы һәм күләме 1 мең кешегә

Складлар махсуслаштырылган	**Складларның сыйдырышлыгы, тонна**	**Җир кишәрлекләре күләме, кв. метр**
Суыткычлар бүлү (ит һәм ит продуктларын, балык һәм балык продуктларын, май, хайван майларын, сөт продуктларын һәм йомырка саклау өчен)	27	190* 70
Җиләк-җимеш саклау урыннары	17	1300* 610
Яшелчә саклау урыннары	54	
Бәрәңге саклагычлары	57	

* Санакта бер катлы складлар, ә знаменательдә - күпкатлы складлар өчен нормалар китерелгән. Искәрмә:

1. Бәрәңге, яшелчә, җиләк-җимеш үстерү һәм әзерләү районнарында складларны сыйдырышлылыгы һәм, димәк, җир кишәрлекләренең мәйданы 0,6 коэффициенты белән кабул ителә.
2. Бәрәңге һәм җиләк-җимеш саклагычларының сыйдырышлылыгын һәм саклагычлар өчен җир участоклары күләмен шәһәрләрдән тыш саклауны

4.4.58. Коммуналь-склад билгеләнешендәге объектлар өчен санитар-яклау зоналарының күләме СанПиН 2.2.1/2.1.1.1.1200-03 нигезендә билгеләнә.

4.4.59. Төрле билгеләнештәге җир кишәрлекләренең мәйданнарын һәм

күләмнәрен кабул итү 14 - 17 нче таблицалар нигезендә рөхсәт ителә

16нчы таблица

Вахта һәм экспедиция бистәләре өчен складларның 1 мең кешегә сыйдырышлылыгы

Складлар, үлчәү берәмлеге	Складларның сыйдырышлылыгы	
	вахталылар	экспедицион
Коры азык-төлек, куб. метр	0,3	3,5
Суыткычлар, тонна	0,01	0,1
Яшелчә саклау урыннары, бәрәңге саклагычлары	0,5	0,5
Искәрмә: коры азык-төлек һәм суыткычлар складларының нормасы вахта һәм еллык запасларыннан чыгып, экспедиция бистәләре өчен билгеләнгән. Яшелчә, бәрәңге һәм җиләк-җимеш саклау нормалары еллык запастан чыгып билгеләнгән.		

Төзелеш материаллары һәм каты ягулык складларының җир кишәрлекләре күләме 1 мең кешегә

17нче таблица

Складлар	Җир участокларының күләме,
Төзелеш материаллары складлары	300
Каты ягулык складлары өстенлекле кулланылышта:	
күмер	300
утын	300

Җирлекнең җитештерү зонасы

4.4.60. Җирлекнең җитештерү зонасына, мөмкин булганча, торак зонага карата һәм җирлекнең рельефы буенча түбәнрәк яктан ия булырга кирәк.

Производство зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны бер мәйданчыкта берләштерергә кирәк.

4.4.61. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең мәйданын санитария, ветеринария һәм янгынга каршы таләпләрдән һәм технологик проектлау нормаларыннан чыгып, СНиП II-97-76 буенча кабул итәргә кирәк.

4.4.62. Авыл хуҗалыгы җитештерүләре һәм объектлары өчен санитар-яклау зоналары һәм торак төзелешенә кадәр санитар аермалар СанПиН 2.2.1.1.1.1200 нигезендә билгеләнә.

Зур санитар-яклау зоналарын таләп итә торган җитештерү объектларын торак зонасыннан иң ерак урнашкан производство территориясенә башка җитештерү объектларына (агулы химикатлар складларыннан тыш) урнаштырырга кирәк.

4.4.63. Җитештерү объектларын урнаштырганда, әлеге 6 нчы норматив таләпләрен исәпкә алып, туфракның, җир өсте һәм җир асты суларының, атмосфера һавасының пычрануын булдырмау чараларын күрергә кирәк.

Рекреацион зоналары

4.5.1. Рекреацион зоналар составында гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр, массакүләм ял итү зоналары, махсус сакланылучы табигый территорияләр, урманнар, скверлар, парклар, бакчалар, буалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, шулай ук ял итү, туризм, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен файдаланыла һәм билгеләнгән башка территорияләр бүленергә мөмкин.

4.5.2. Рекреацион зоналар территориясендә яңа сәнәгать, коммуналь-склад һәм башка объектлар төзү рөхсәт ителми, алар рекреацион, сәламәтләндерү һәм табигатьне саклау объектларын эксплуатацияләүгә турыдан-туры бәйле түгел (9.1 п., 42.13330.2011).

4.5.3. Торак пунктта яшел утыртмаларны аның зурлыгын һәм әһәмиятен, аның планировка структурасын, төзелешнең архитектура-киңлек композициясен һәм җирле шартларны исәпкә алып, бердәм система рәвешендә күз алдында тотарга кирәк.

Торак пунктның яңа территорияләрен проектлаганда һәм булганнарын реконструкцияләгәндә гамәлдәге яшел утыртмаларны максималь саклауны һәм файдалануны күздә тотарга кирәк.

4.5.4. Торак пунктны төзү чикләрендә төрле билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрнең чагыштырма авырлыгы (төзелеш территориясенең яшелләндерү дәрәҗәсе) кимендә 55 процент, торак район территориясе чикләрендә - 25 проценттан ким булмаска тиеш, шул исәптән микрорайонның (кварталның) яшелләндерелгән территориясенең суммар мәйданы да (9.12 п., 42.13330.2011).

1 километрдан артык киңлектәге санитар-яклау зоналары урнаштыруны таләп итүче предприятиеләр булган шәһәрләрдә төзелеш территориясенең яшелләндерү дәрәҗәсен 15 процентка арттырырга кирәк.

Гомуми файдаланудагы яшел территорияләр

4.5.5. Гомуми файдаланудагы яшел территорияләр - шәһәр төзелешен нормалаштыру объектлары - парклар, бакчалар, скверлар, бульварлар, яр буйлары, халыкның кыска вакытлы ял итү өчен башка урыннар рәвешендә тәкъдим ителгән.

4.5.6. Шәһәр территориясендә урнашкан парклар, бакчалар, бульварлар, скверлар - гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр мәйданын кимендә кабул итәргә кирәк (9.14 СП 42.13330.2011):

6 кв.метр/кеше - торак районнар өчен;

Гомумшәһәр территорияләре өчен - 10 кв.метр/кеше.

Шәһәр урманнарының гамәлдәге массивларын шәһәр урман-паркларына үзгәртеп корырга һәм аларны, 5 кв.метрдан да артык булмаган күрсәткечтән чыгып, гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләргә өстәмә рәвештә кертергә кирәк (9.14 п., 42.13330.2011).

4.5.7. Гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр структурасында 0,5 километр киңлектәге эре парклар һәм урман парклары кимендә 10 процент тәшкил итәргә тиеш (9.15 п., 42.13330.2011).

4.5.8. Гомуми файдаланудагы яшелләндерү объектлары мәйданнарын түбәндәгеләр кабул итәргә тиеш:

парклар - 15 гектар;

торак районнарның парклары - 10 гектар; бакчалар - 3 гектар;

скверлар - 0,5 гектар.

Төзекләндерү шартлары өчен әлеге күләмнәр киметелергә мөмкин (9.4 п., 42.13330.2011).

4.5.9. Яңа рекреацион объектны проектлау һәм рекреацион зоналарның гамәлдәге территорияләрен реконструкцияләү чик рекреация йөкләнешенең ориентир дәрәҗәсе һәм уңайлы булу радиусы белән 17 нче таблица нигезендә күз алдында тотарга кирәк.

4.5.10. Бер тапкыр урман паркларында булганнан соң, 10 - 50 кеше/гектар урман-тропик челтәрне аларның хәрәкәтен оештыру өчен, ә алан кырыйларында туфракны яклаучы утырту, бер тапкыр килүчеләр арасында 50 кеше/гектар һәм аннан да күбрәк кеше булганда урман ландшафтын парк ландшафтына үзгәртеп кору буенча чаралар күрергә кирәк (СП 42.13330.2011 п.9.16).

4.5.11. Парк - халыкның күпләп ял итүе өчен билгеләнгән, кагыйдә буларак, кимендә 10 гектар зурлыкта алга киткән төзекләндерү системасы булган күпфункцияле яисә махсуслаштырылган рекреацион эшчәнлекнең яшелләндерелгән территориясе. Реконструкция шартларында парк территориясенең зурлыгы шәһәр төзелеше вәзгыяте белән билгеләнә.

Ландшафт композициясенең өстенлек итүче элементларына карап, паркларның болын, су, балалар, спорт, этнографик һәм башка билгеләнешендәге өлешләрен аерып күрсәтәләр, башкарыла торган структура-планлаштыру функциясенә бәйле рәвештә - барлык яшьтәге һәм төрле яшьтәге халыкның ихтыяҗларын канәгатьләндерүне исәпкә алып, гомумшәһәр күпфункцияле парклары һәм торак районнарның (микрорайоннарның) парклары.

4.5.12. Парк территориясе элементлары нисбәтен паркның гомуми мәйданының процентын кабул итәргә кирәк:

яшел утыртмалар һәм сулыклар территорияләре - 65 - 70; аллеялар, юллар, мәйданчыклар - 25 - 28;

бина һәм корылмалар - 5 - 7.

4.5.13. Парк территориясен функциональ оештыруны 18 нче таблица нигезендә проектларга кирәк.

4.5.14.Уңайлылык радиосы түбәндәгеләрне төзергә тиеш:

парклар өчен - җәмәгать транспортында 20 минуттан артык түгел;

торак районнар парклары (микрорайоннар) өчен - 15 минут яисә 1200 метр җәяүлеләр йөри алу мөмкинлеге (9.15 п., 42.13330.2011).

18 нче таблица

Яңа рекреацион объекттан файдалану мөмкинлеген билгеләү һәм рекреацион зоналарның гамәлдәге территорияләрен реконструкцияләү

Рекреацион объект тибы	Алдагы рекреацион йөкләнеш - бер тапкыр килүчеләр саны, кеше/гектар	Уңайлылык радусы
Урманнар:		
караңгы ылыслылар	1 - 3 тән дә артык түгел	
ачык төстәге	3 тән дә артык түгел	
киң яфраклы катнаш	8 дән дә артык түгел	

урман болыннары	20 дән дә артык түгел	
урман парклары	10 нан дә артык түгел	транспорт белән барып җитү мөмкинлеге 15 - 20 минуттан артмаска
Болын парклары	10 нан дә артык түгел	транспорт белән барып җитү мөмкинлеге 15 - 20 минуттан артмаска
гидропарклар	10 нан дә артык түгел	транспорт белән барып җитү мөмкинлеге 15 - 20 минуттан артмаска
парклар	100 дән артык түгел	1200 - 1500 м
ял итү парклары	70 тән артык түгел	транспорт белән барып җитү мөмкинлеге 15 - 20 минуттан артмаска
бакчалар	100 дән артык түгел	400 - 600 м
скверлар	100 һәм аннан да күбрәк	300 - 400 м
Бульварлар	100 һәм аннан да күбрәк	300 - 400 м

Искәрмә:

1. Бер объект территориясендә рекреация йөкләнеше төрле дәрәҗәдә булган зоналар бүленергә мөмкин.

2. Фактик рекреацион йөкләнеш үлчәүләр белән билгеләнә, көтелә торган йөкләнеш - түбәндәге формула буенча исәпләнә:

$$R = \frac{N}{S}$$

кайда:

R - рекреацион йөкләнеш, кеше/гектар; N - рекреация объектларына килүчеләр саны, кеше; S - рекреация территориясе мәйданы, гектар.

3. Бер үк вакытта рекреация территориясендә булган килүчеләр саны рекреация объектының алу мөмкинлеге радиусында яшәүче халык санының 10 - 15 процентын кабул итәргә тәкъдим ителә.

4.5.15. Парк территориясендә комплекслы төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: төп юлларның каты өслекләрен каплау элементларын, өслекләрне тоташтыру элементларын, яшелләндерү, эскәмияләр һәм чүп-чар өчен кече контейнерлар, мәйданчыкларны җиһазлау, яктырту җиһазлары. Күпфункцияле парк территориясендә төзекләндерү элементлары түбәндәгеләрне кертә: төп юлларның һәм мәйданчыкларның (спорт һәм балалардан тыш) каты өслекле төрләре (плиталы куәте), өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, декоратив-гамәли бизәлеш элементлары, су җайланмалары (сулыклар, фонтаннар), эскәмияләр, чүп-чар өчен эскәмияләр, урналар һәм кече контейнерлар, коймалар (тулаем алганда парк, тракцион зоналары, аерым мәйданчыклар яки утыртмалар), мәйданчыкларны җиһазлау, урам техник җиһазлары («Вода», «Мороженое») яктырту җайланмалары, яктырту корылмалары, декоратив-архитектура яктырту җайланмалары, паркның яисә тулаем инфекция саклагычы турында мәгълүмат чыганаклары.

19 нчы таблица

Парк территориясен функциональ оештыру

Файдалану төрләре буенча паркның функциональ зоналары	**Парк зоналарының җир кишәрлекләре күләмнәре**	
	паркның гомуми мәйданының %ы	**кв.метр/кеше**
Мәдәни-агарту чаралары зонасы	3 - 8	10 - 20
Массакүләм чаралар зонасы (тамаша, аттракционнар һәм башкалар).	5 - 17	30 - 40
Физкультура-савыктыру чаралары зонасы	10 - 20	75 - 100
Балаларның ял итү зонасы	5 - 10	80 - 170
Йөрү зонасы	40 - 75	200
Хуҗалык зонасы	2 - 5	-

4.5.16. Агачлардан, куаклардан декоратив композицияләр булдыру, әлеге климат зонасына хас булган үсемлекләр төрләрен, шулай ук махсус паркларда үсемлекләрнең экзотик төрләрен куллану тәкъдим ителә: вертикаль (пергол, трельяж, шпалерлар), мобиль (контейнерлар, вазоннар), агачлардан, куаклардан декоратив композицияләр булдыру.

4.5.17. Бакча күбесенчә халыкның ял итүе һәм көнкүрештә ял итүе өчен билгеләнгән рекреация эшчәнлеге төрләре буенча чикләнгән яшелләндерелгән территориядән гыйбарәт, аның мәйданы, кагыйдә буларак, 3-5 гектар. Реконструкция шартларында бакча территориясенең зурлыгы шәһәр төзелеше вәзгыяте белән билгеләнә.

4.5.18. Бакча территориясе элементлары нисбәтен кабул итәргә кирәк, бакчаның гомуми мәйданының проценты:

яшел утыртмалар һәм сулыклар территорияләре - 80 - 90;

аллеялар, юллар, мәйданчыклар - 8 - 15;

биналар һәм корылмалар - 2 - 5.

4.5.19. Гомуми файдаланудагы микрорайонны (кварталны) проектлаганда микрорайон бакчасы рәвешендә аның 400 метрдан да артык булмаган еракльктагы микрорайонда яшәүчеләргә барып җитүен тәэмин итеп төзелергә тәкъдим ителә.

Микрорайон (квартал) бакчасы өчен бакча территориясенең 4.7.17 нче пунктында китерелгән элементларының яшелләндерү һәм юл мәйданын арттыру ягына нисбәтен үзгәртү рөхсәт ителә, әмма ул 20 процентган артмый.

Бакча атерриториясенең комплекслы төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: плитә рәвешендәге юлларның каты өслекләре, өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмия, урна, урам техник җиһазлары (арбалар), яктырту җиһазлары.

4.5.21. Бульвар һәм җәяүлеләр аллеялары урамнар һәм елгалар буйлап транзит җәяүлеләр хәрәкәте, йөреп кайту, көндәлек ял итү өчен билгеләнгән билгеләнгән сызыкча формадагы яшелләндерелгән территорияләрдән гыйбарәт.

Бульвар һәм җәяүлеләр аллеяларын җәяүлеләр хәрәкәтенең массакүләм агымы

юнәлешендә (9.21 п., 42.13330.2011) күздә тотарга кирәк.

Бер буй җәяүлеләр аллеясы булган бульварларның киңлеген, ким дигәндә, урнаштырыла торган метрларны кабул итәргә кирәк:

урам күчәре буенча - 18;

урамның бер ягында - юл өлеше белән төзелеш арасындагы 10 йорт (9.21 п., 42.13330.2011).

Киңлек һәм бульварның озынлыгын минималь нисбәттән ким дигәндә 1:3 алырга кирәк.

4.5.22. Бульварга керү системасы өстәмә рәвештә аның озын яклары буйлап 250 метрдан да артмаган, ә интенсив хәрәкәтле урамнарда җәяүлеләр кичүе белән үзара бәйләнештә урнаша. Торак урамнар буйлап 18 дән 30 метрга кадәр киңлектәге бульвар полосаларын проектларга кирәк.

4.5.23. Бульвар территориясе элементлары нисбәтен, аның киңлегенә карап, 20 нче таблица белән кабул итәргә кирәк.

20 нче таблица

Бульварның киңлеге, метр	**Территория элементлары (гомуми мәйданнан процент)**		
	яшел утыртмалар һәм сулыклар территорияләре	**аллеялар, юллар, мәйданчыклар**	**корылмалар һәм төзелеш**
18 - 25	70 - 75	30 - 25	-
25 - 50	75 - 80	23 - 17	2 - 3
Более 50	65 - 70	30 - 25	не более 5

4.5.24. Сквер көндәлек кыска вакытлы ял итү һәм халыкның йөрешен тизләтә торган, кагыйдә буларак, 0,5 дән 2,0 гектарга кадәр зурлыкта компактлы яшелләндерелгән территориядән гыйбарәт.

4.5.25. Сквер территориясе элементларының нисбәтен таблица буенча кабул итәргә кирәк.

21нче таблица

Бакча территориясе элементлары нисбәте

Теркәлгән скверлар:	**Территория элементлары (гомуми мәйданнан процентлар)**	
	яшел утыртмалар һәм сулыклар территорияләре	аллеялар, юллар, мәйданчыклар, кече формалар
Шәһәр урамнарында һәм мәйданнарында	60 - 75	40 - 25
Торак районнарда, торак урамнарда, биналар	70 - 80	30 - 20

арасында, аерым биналар алдында		

Бульварлар һәм скверлар территориясендә комплекслы төзекләндерү элементларының мәҗбүри исемлегенә түбәндәгеләр керә: юлларның һәм мәйданнарның каты өслекләре, өслекләрне бәйләү элементлары, яшелләндерү, эскәмия, чүп-чар өчен кечкенә контейнерлар, яктырту җайланмалары, архитектура җиһазлары - декоратив яктырту.

Юлларны күбесенчә плитә куәте рәвешендә проектларга тәкъдим ителә, өслекнең колористик чишелешен, декоратив-гамәли бизәлеш элементларын урнаштыруны, декоратив киртәләрнең түбән булуын күздә тотарга тәкъдим ителә.

4.5.27. Биналардан алып яшел утыртмаларга кадәрге араларны 22 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

22нче таблица

Биналар һәм корылмалардан алып яшел утыртмаларга кадәр аралар

Бина, корылма	**Арада, метрда, бинадан, корылмадан алып усакларга кадәр**	
	Агач кәүсәсе	**куаклык**
Бина һәм корылманың тышкы дивары	5,0	1,5
Трамвай полотносының чиге	5,0	3
Тротуар кыры һәм бакча юлы	0,7	0,5
Җирле әһәмияттәге урамнарның юл кыры, юл кырые яки канау кашкасы киселешенең чите	2,0	1,0
Мачта һәм яктырту челтәренең терәге, трамвай, күпер терәге һәм эстакада	4,0	-
Откослар, террасалар	1,0	0,5
Терәк диварның эчке кыры	3,0	1,0
Җир асты челтәрләре:	1, 5	-
Газүткәргеч, канализация җылылык челтәре (каналсыз прокладка вакытында канал стенасы, тоннель яки тышча)	2,0	1,0
суүткәргеч, дренаж	2,0	-
Көч кабеле һәм элемтә кабеле	2,0	0,7

Искәрмә:

1. Алынган нормалар крон диаметры 5 метрдан артмаган агачларга карый һәм булырга тиеш

зуррак диаметрлы агачлар өчен арттырылган.

2. Биналар янындагы агачлар торак һәм җәмәгать биналарының инсоляцияләренә һәм яктыртылуларына комачауламаска тиеш (9.5 п, 42.13330.2011).

4.5.28. Гомуми файдаланудагы яшел территорияләр кече архитектура формалары: фонтаннар һәм бассейннар, баскычлар, пандуслар, идән асты стеналары, беседкалар, яктырткычлар һ.б. белән төзекләндерелергә һәм җиһазланырга тиеш. Яктырткычлар санын территорияләрне яктырту нормалары буенча билгеләргә кирәк (9.22 п., 42.13330.2011).

4.5.29. Ландшафт-рекреация территорияләренең юл челтәре (юллар, аллеялар, сукмаклар) җәяүлеләр хәрәкәтенең төп юллары юнәлешләренә туры китереп һәм тукталыш пунктларына, уен һәм спорт мәйданчыкларына иң кыска араны билгеләүне исәпкә алып, мөмкин булган кадәр минималь тайпылышлар белән трассировкаларга кирәк.

4.5.30. Юлның киңлеге берничә тапкыр 0,75 метр (бер кешенең хәрәкәт полосасының киңлеге) (9.23 п.42.13330.2011) булырга тиеш.

4.5.31. Шәһәрләрнең яшел зоналарында, шәһәр һәм авыл җирлекләре төркемен утырту материалы белән тәэмин итүне исәпкә алып, агач һәм куак үсемлекләре питомникларын һәм төсле-оранжерея хуҗалыкларын күздә тотарга кирәк. Питомникларның мәйданы 80 гектардан да ким булмаска тиеш.

Питомникларның мәйданын, халыкның гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр белән тәэмин ителеш дәрәҗәсенә, санитар-яклау зоналары күләмнәренә, бакчачылык ширкәтләрен үстерүгә, табигый-климат үзенчәлекләренә һәм башка җирле шартларга бәйле рәвештә, 3 - 5 кв.метр/кеше исәбеннән кабул итәргә кирәк. Чәчәкле-оранжерея хуҗалыкларының гомуми мәйданын кешенең 0,4 кв.метр исәбеннән кабул итәргә кирәк (9.24 п., 42.13330.2011).

Ял итү зоналары

4.5.32. Массакүләм ял итү һәм су коену өчен кулланыла торган су объектларын рекреацияләү зоналарын проектлаганда, аларны урнаштыру урынын сайлау билгеләнгән тәртиптә килештерелә. Шул ук вакытта түбәндәге таләпләрне исәпкә алырга кирәк:

су объектының су сыйфаты һәм территориянең санитар-эпидемиологик һәм гигиена таләпләренә туры килү;

суга җайлы һәм куркынычсыз якын килү булу яисә урнаштыру мөмкинлеге; рекреация зонасына керү юллары булу;

су объектының куркынычсыз рельефы һәм уңайлы гидравлик режимы; уңайсыз һәм куркыныч процессларның чагылышы мөмкинлеге булмау

(Алга таба һ.б.) (ГОСТ 17.1.5.02-80 «Су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»).

4.5.33. Су объектларын рекреацияләү зонасы, җирле шартларны исәпкә алып, портлы корылмалардан, гидротехник корылмалардан, агып төшүче суларны агызу урыннарыннан, шулай ук пычрануның башка чыганакларыннан читкә чыгарылырга тиеш.

Рекреация зонасы санитар-яклау зоналарыннан читтә һәм әйләнә-тирә мохитне пычрату чыганакларына һәм тавыш чыганакларына (ГОСТ 17.1.5.02-80 «Су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр») карата беренче яктан

урнаштырылырга тиеш.

4.5.34. Ял итү зоналарында урнаштырыла торган пляжлар (елга һәм күлләр) территорияләре бер килүчегә кимендә 8 кв.метр, балалар өчен бер килүчегә кимендә 4 кв.метр булырга тиеш.

Елга һәм күл пляжлары өчен яр буе полосасының минималь озынлыгын бер кешегә кимендә 0,25 метр кабул итәргә кирәк (9.32 СП 42.13330.2011).

4.5.35. Пляжларда бер үк вакытта килүчеләр санын пляжларның бер үк вакытта пляжларга йөкләнгән коэффициентларын исәпкә алып исәпләргә кирәк:

шифаханәләр - 0,6 - 0,8;

ял һәм туризм учреждениеләре - 0,7 - 0,9; балаларның ялы һәм сәламәтләндерү учреждениеләре - 0,5 - 1,0; җирле халык өчен гомуми кулланылышта - 0,2;

Юлламаларсыз ял итүчеләр - 0,5 (9.32 п., 42.13330.2011).

4.5.35. Ял итү зонасы территориясендә: медицина хезмәте күрсәтү пунктын, коткару станциясен, җәяүлеләр өчен юллар, инженерлык җиһазларын (эчәргә яраклы су белән тәэмин итү, су агызу, пычранган өске су агызып төшүдән саклау), яшелләндерү, чүп-чар чистарту җайланмаларын, күләгә навесларын, җәмәгать бәдрәфләрен (ГОСТ 17.1.5.02-80 «Су объектларын кренлаштыру зоналарына гигиена таләпләре») проектлаштырырга кирәк.

4.6.1.Инженерлык һәм транспорт инфраструктурасы зоналары тимер юл, автомобиль, елга, диңгез, һава һәм торба үткәргеч транспорт корылмаларын һәм коммуникацияләрен, элемтә һәм инженерлык җиһазлары объектларын урнаштыру өчен билгеләнгән.

4.6.2.Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы объектларын җирлек территориясендә урнаштырганда санап үтелгән объектларның җирлекнең торак, иҗтимагый төзелешләренә һәм рекреация зоналарына зарарлы йогынты ясаучы чыганаклардан норматив аермаларны билгеләү белән тәэмин ителә торган зарарлы йогынты ясаучы торак, иҗтимагый төзелешләргә һәм рекреация зоналарына зарарлы йогынтысын булдырмый калуны күздә тотарга кирәк. Норматив аермалар СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200 нигезендә билгеләнә.

Халык иминлегенә турыдан-туры зарарлы йогынты ясый торган корылмалар һәм коммуникацияләр шәһәр һәм авыл җирлекләреннән читтә урнашкан.

4.6.3.Транспорт, элемтә, инженерлык җиһазлары корылмаларын һәм коммуникацияләрен бүлеп бирү чикләрендә территорияләр объектларның техник һәм эксплуатация характеристикаларын исәпкә алып төзелә.

4.6.4.Әлеге территорияләрне оештыруга карата таләпләр һәм проектлаштырганда кулланылырга тиешле норматив документлар исемлеге әлеге нормативларның 5.2 һәм 5.3 бүлекчәләрендә китерелгән.

корылмаларны һәм коммуникацияләрне һәм аларның санитар-яклау зоналарын бүлеп бирү чикләрендә территорияне төзекләндерү буенча бурычлар корылма милекчеләренә йөкләнә.

4.7. Авыл хуҗалыгы файдалануы зоналары Гомуми таләпләр

4.7.1.Торак пунктлар территориясе чикләрендә билгеләнә торган функциональ зоналар составына авыл хуҗалыгы файдалануы зоналары (шул исәптән авыл хуҗалыгы җирләре зоналары), шулай ук авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар белән шөгыльләнүче һәм авыл хуҗалыгын алып бару, дача хуҗалыгы,

бакчачылык өчен билгеләнгән зоналар, авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны, шәхси ярдәмче хуҗалык объектларын үстерү керә ала.

4.7.2.Дача хуҗалыгын алып бару, бакчачылык, яшелчәчелек, шәхси ярдәмче хуҗалык алып бару өчен билгеләнгән яңа төзелә торган объектларны шәһәр округы территориясе һәм торак пунктлар чикләреннән читтә урнаштырырга тәкъдим ителә.

4.7.3.Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар биләгән һәм авыл хуҗалыгын алып бару, дача хуҗалыгы, бакчачылык, шәхси ярдәмче хуҗалык алып бару, үсеш өчен билгеләнгән зоналарны кертү исәбенә торак пунктларның чикләрен үзгәртү

авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны җирлекнең генераль планына 2 өлешләрдә билгеләнгән тәртиптә үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырырга тәкъдим ителә-Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексының 24 маддәсенең 14.

4.7.4.Авыл хуҗалыгы җирләре зоналары - ул, кагыйдә буларак, торак пунктлар, чәчүлек җирләре, печәнлекләр, көтүлекләр, урыннар, күпьеллык үсентеләр (бакчалар) биләгән җирләр.

4.7.5.Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар - авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү, саклау һәм беренчел эшкәртү өчен файдаланыла торган биналар, төзелешләр, корылмалар биләгән зоналарга шулай ук хуҗалык эчендәге юллар, коммуникацияләр, агач-куак үсемлекләре белән мәшгуль җирләр керә, алар җирләрне чүп-чардан, антропоген һәм техноген факторлар, йомык сулыклар йогынтысыннан яклауны тәэмин итү өчен билгеләнгән җирләр һәм авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны үстерү өчен резерв җирләр керә.

4.7.6.Авыл хуҗалыгы зоналары, төп максатчан билгеләнештән тыш, төп функцияле җитештерү өчен кулланылырга мөмкин:

интенсив бакчачылык һәм яшелчәчелек;

төп функцияләре булган фәнни-мәгариф зоналары; фәнни тикшеренүләр;

югары белем, фәнни тикшеренү; махсус белем.

4.7.7.Авыл хуҗалыгы Файдалануы зоналарында профильле тармакларны үстерүгә бәйле булмаган максатларда авыл хуҗалыгы җирләренең барлык төрләрен тартып алу чикләнә. Әлеге зоналарда авыл хуҗалыгының төп тармаклары үсеше шартларына тискәре йогынты ясый торган җитештерү эшчәнлегенең барлык төрләре максималь рәвештә чикләнә.

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектларны урнаштыру зоналары (җитештерү зонасы)

Гомуми таләпләр

4.7.8. Җирлекнең һәм торак пунктларның җитештерү зоналарын территориаль планлаштыру документлары нигезендә урнаштырырга кирәк.

4.7.9. Җирлекнең һәм торак пунктларның җитештерү зоналарында (алга таба җитештерү зоналары) терлекчелек, кошчылык һәм җәнлекчелек предприятиеләрен, авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү предприятиеләрен, авыл хуҗалыгы машиналарын һәм автомобильләрен ремонтлау, аларга техник хезмәт күрсәтү һәм саклау, төзелеш корылмалары, җирле материаллардан эшләнмәләр һәм детальләр әзерләү, машина сынау станцияләре, ветеринария учреждениеләре, теплицалар һәм егетләр, промысел цехлары, проектлана торган предприятиеләр белән бәйле материаль складлар, транспорт,

энергетика һәм башка объектлар, шулай ук җитештерү зонасының эчке һәм тышкы элемтәләрен тәэмин итүче коммуникацияләр урнаштырырга кирәк.

4.7.10. Җитештерү зоналарын һәм аларга бәйле коммуникацияләрне урнаштыру өчен Россия Федерациясе Җир кодексы нигезендә авыл хуҗалыгы өчен яраклы булмаган җирләрдә йә иң начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә мәйданчыклар һәм трассалар сайларга кирәк.

4.7.11. Күпьеллык җиләк-җимеш утыртмалары, саклагыч урманнар белән мәшгуль сөрүлек җирләрендә, сугарулы һәм киптерелгән җирләрдә җитештерү зоналарын урнаштыру аерым очракларда гына рөхсәт ителә.

4.7.12. Җитештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителми:

җир асты байлыкларыннан файдалану буенча федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәтеннән башка файдалы казылмалар ятмалары мәйданнарында;

предприятиеләрне, биналарны һәм корылмаларны төзүгә һәм эксплуатацияләүгә янарга мөмкин булган оползней зоналарында;

эчәргә яраклы су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналарында;

шифаханә-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитария, тау-санитария саклауның барлык зоналарында;

яшел зоналар җирләрендә;

органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган җир кишәрлекләрендә кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча Идарәсендә һәм Татарстан Республикасы буенча Ветеринария һәм фитосанитар күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Идарәсендә билгеләнгән сроклар тәмамланганчыга кадәр;

махсус сакланылучы табигать территорияләре җирләрендә, шул исәптән мәдәни мирас объектларын саклау зоналарында, мәдәни мирас объектларын дәүләт саклавы өлкәсендә Татарстан Республикасы дәүләт органы рөхсәтеннән башка.

4.7.13. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, махсус сакланылучы территорияләрнең саклау зоналарында авыл хуҗалыгы зоналары биналарын һәм корылмаларын урнаштыру рөхсәт ителә, әгәр билгеләнгән объектлар төзү яисә аларны эксплуатацияләү аларның табигый шартларын бозмаса һәм аларның сакланышына янамаса.

Билгеләнә торган объектларны урнаштыру шартлары махсус сакланылучы табигать территорияләре урнашкан йортлар белән килештерелергә тиеш.

4.7.14. Елгаларның һәм сулыкларның су саклау зоналарында җитештерү зоналарын су объектларын пычранудан, чүпләнүдән һәм суларны саегудан саклауны тәэмин итә торган корылмалар урнаштырган очракта, су һәм табигатьне саклау законнары нигезендә су саклау зоналарында җитештерү зоналарын урнаштыру рөхсәт ителә.

4.7.15. Елгаларның яисә сулыкларның яр буе участокларында җитештерү зоналары урнашканда, зоналар мәйданчыкларының планировка билгеләре, су агымының терәвен һәм авышлыгын, шулай ук дулкынның һәм аның нагонының исәп-хисап биеклеген исәпкә алып, суның исәп-хисап горизонтыннан 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителергә тиеш.

Түләү срогы 10 елдан артык булган предприятиеләр өчен, исәп-хисап

горизонты өчен, 50 елга бер тапкыр кабаттан чыгу ихтималы булган, 10 елга кадәр эксплуатацияләү срогы булган предприятиеләр өчен - 10 елга бер тапкыр иң югары су дәрәҗәсен кабул итәргә кирәк.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен сулыкларның яр буе участокларында урнаштырганда һәм предприятиеләрнең алар белән турыдан-туры элемтәсе булмаганда, кимендә 40 метр киңлектәге текә яр буе полосасын күздә тотарга кирәк.

4.7.16. Радио- станцияләр, шартлаткыч матдәләр складлары, көчле эшләүче агулы матдәләр һәм башка предприятиеләр һәм махсус билгеләнгән объектлар урнашкан районда җитештерү зоналарын урнаштырганда проектлана торган зоналардан күрсәтелгән объектларга кадәрге араны күрсәтелгән объектларның санитар-яклау зоналарын үтәгәндә гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк (СанПиН 2.2.1.1/2.1.1.1200-03).

4.7.17. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре, атмосферага шактый күләмдә төтен, тузан һәм начар исләр бүлеп чыгара торган җитештерү зоналары табигый җилләтү белән тәэмин ителмәгән территорияләрдә урнаштырырга рөхсәт ителми.

4.7.18. Минераль ашламалар һәм үсемлекләрне яклау чаралары складларын җитештерү зоналарында урнаштырганда, сулыкларга зарарлы матдәләр элэгүне булдырмый торган кирәкле чаралар үтәлергә тиеш.

Үсемлекләрне яклауның минераль ашламалары һәм химик чаралары складларын балыкчылык сулыкларыннан кимендә 2 километр ераклыкта урнаштырырга кирәк. Кирәкле очракта, балыкчылык һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территориаль органнар белән килештерелгән очракта, күрсәтелгән складлардан балыкчылык сулыкларына кадәр араны киметергә рөхсәт ителә.

Үсемлекләрне яклау өчен минераль ашламалар һәм химик чаралар складлары өчен СанПиН 2.2.1/2.1.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә санитар яклау зоналарын оештыруны күздә тотарга кирәк.

4.7.19. Җирлекнең җитештерү зонасында мөмкин кадәр торак төзелешенә карата һәм урынның рельефы буенча түбәнрәк яктан урнаштырырга кирәк.

Җитештерү зонасын оештырганда объектлар һәм корылмаларны торак зонасына карата берьяклы урнашулы бер мәйданчыкта туплау мөмкинлеге буенча файдаланырга кирәк.

Җитештерү зоналары территорияләре тимер яки автомобиль юлларының аерымланган участокларына, шулай ук елгаларга аерылырга тиеш түгел.

4.7.20. Җитештерү зоналарын планлаштырганда һәм төзегәндә түбәндәгеләрне күз алдында тотарга кирәк:

селитеб зонасы белән планировка бәйләнеше;

бер җир кишәрлегендә авыл хуҗалыгы һәм сәнәгать предприятиеләренә икътисадый яктан координацияләү һәм ярдәмче һәм хезмәт күрсәтү билгеләнешендәге гомуми объектларны оештыру;

табигать - климат, геологик һәм башка җирле шартларны исәпкә алып, комплекслы технологик һәм инженер-техник таләпләр үтәү һәм бердәм архитектура ансамблен булдыру;

җитештерү ташлаулары һәм агынтылар белән пычранудан әйләнә-тирә мохитне саклау чаралары;

авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү зонасын киңәйтү мөмкинлеге.

Җитештерү зоналарында төзелешнең норматив параметрлары

4.7.21. Җитештерү зонасы территориясеннән файдалануның ешлыгы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы белән билгеләнә.

Җитештерү зонасы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре әлеге нормативларга 5 нче кушымтаның 2 нче таблицасында каралырга тиеш.

4.7.22. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, биналарны һәм корылмаларны урнаштыру өчен җир кишәрлегенең мәйданы, төзелешнең минималь тыгызлыгы нормативын исәпкә алып, проектлауга бирем буенча билгеләнә.

4.7.23. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, җитештерү зоналары биналарын һәм корылмаларын урнаштырганда, алар арасындагы ераклыкларны, төзелеш тыгызлыгыннан, санитария, ветеринария, янгын сүндерү таләпләреннән һәм технологик проектлау нормаларыннан чыгып, әлеге нормативлар таләпләренә туры китереп билгеләп куярга кирәк.

4.7.24. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарыннан һәм корылмаларыннан янгынга каршы араларны «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Тәрәзә уемнары аша яктыртыла торган биналар арасындагы ераклык каршы торучы биналарның иң зур биеклеге (кәрниз түбәсенә кадәр) булырга тиеш.

4.7.25. Җитештерү зыяннарының әйләнә-тирә мохитенә бүлеп бирү чыганаклары булган авыл хуҗалыгы предприятиеләре, җитештерү зоналары биналары һәм корылмалары санитар-яклау зоналары белән әлеге нормативларга 5 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә торган торак һәм иҗтимагый биналардан аерылырга тиеш.

Санитар-яклау зоналары территориясе җирдән файдаланудан алынмый һәм авыл хуҗалыгы ихтыяҗлары өчен мөмкин кадәр күбрәк файдаланылырга тиеш.

Санитар-яклау зоналарының күләме, шулай ук алар территориясендә объектлар, биналар һәм корылмалар урнаштыру шартлары СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә билгеләнә.

4.7.26. Санитар-яклау зонасы ягыннан 100 метрдан артык киңлектәге санитар-яклау зоналары чигендә кимендә 30 метр киңлектәге агаччыл-куаклыклар полосасы, ә зона киңлеге 50 метрдан 100 метрга кадәр булганда киңлеге 10 метрдан да ким булмаган полоса булырга тиеш.

4.7.27. Санитар-яклау зоналары күләме 500 метрдан артык булган предприятиеләр һәм объектлар авыл торак пунктларының аерымланган җир кишәрлекләрендә җитештерү территориясенең торак зонасыннан иң ерак урнашкан өлешендә башка җитештерү объектларына (агулы химикатлар складларыннан тыш) урнаштырырга кирәк. Предприятиеләр һәм объектлар арасындагы өзеклектә, санитар-яклау зоналары күләме 500 метрдан артып китә, торак зонасы белән санитар классификация буенча азрак куркыныч булган объектларны урнаштыру рөхсәт ителә, моңа дарулар матдәләре, дару чаралары һәм (яисә) дару формалары, фармацевтика предприятиеләре өчен чимал һәм ярымпродуктлар складлары, сәнәгатьнең азык-төлек тармаклары объектлары, азык-төлек чималының күпләп складлары, эчә торган суны әзерләү һәм саклау өчен суүткәргеч корылмалар комплекслары керми, алар

продукциянең сыйфатына йогынты ясарга мөмкин.

4.7.28. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен, авыл торак пунктларының җитештерү зоналары биналарын һәм корылмаларын проектлаучы предприятиеләрне әлеге объектлар өчен бертөрле җитештерү процесслары үзенчәлекләре, санитария, зооветеринария һәм янгынга каршы таләпләр, йөк әйләнеше, хезмәт күрсәтүче транспорт төрләре, су куллану, җылылык, электр энергиясе белән берләштерергә кирәк, шул ук вакытта участоклар оештыра:

предприятиеләр мәйданчыклары;

ярдәмче производстволарның гомуми объектлары; складлар.

4.7.29. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын түбәндәге функциональ зоналарга бүләргә кирәк:

җитештерү; коммуналь-склад.

Күрсәтелгән зоналарга бүлү төзелешнең конкрет шартларын һәм проектлауга йөкләмәне исәпкә алып башкарыла.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын проектлаганда аларны урнаштыру нормаларын исәпкә алырга кирәк.

4.7.30. Үсемлекләрне яклау өчен минераль ашламалар һәм химик чаралар складларын торак, иҗтимагый һәм җитештерү биналарына карата үлчәнгән яктан урнаштырырга кирәк.

4.7.31. Терлекчелек һәм кошчылык фермалары, ветеринария учреждениеләре һәм сәнәгать нигезендә сөт, ит һәм йомырка җитештерү предприятиеләрен тозлаган яктан башка авыл хуҗалыгы объектларына һәм авыл хуҗалыгы территориясенә карата урнаштырырга кирәк. Терлекчелек һәм кошчылык предприятиеләрен проектлаганда азык саклагычларын һәм тупас азык складларын технологик проектлауның тиешле нормалары буенча алырга кирәк.

4.7.32. Ветеринария учреждениеләре (ветеринария үткәрүчеләрдән тыш), ачык типтагы котельныйларны, тирес саклагычларны терлекчелек һәм кошчылык биналарына һәм корылмаларына карата очлы яктан урнаштырырга кирәк.

4.7.33. Җир өслегеннән иң югары дәрәҗәдә грунт сулары булган көньяк яисә көньяк-көнчыгыш битләрендә җир өстеннән кимендә 1,5 метр озынлыкта проектланырга кирәк.

Җир кишәрлекләрен планлаштырганда теплицаларны һәм парникларны төп корылмаларны функциональ билгеләнеше буенча төркемләргә кирәк (теплицалар, парниклар, җылытыла торган грунтлы мәйданчыклар), шул ук вакытта хезмәт сыйдырышлы процессларны механикалаштыру өчен кирәкле шартлар тәэмин итә торган юллар һәм юллар системасы да каралырга тиеш.

4.7.34. Авыл хуҗалыгы продукциясенең складларын һәм саклагычларын, санитар-яклау зоналарын исәпкә алып, җир өстеннән иң югары дәрәҗәдәге грунт сулары кимендә 1,5 метр булган яхшы җилләтелә торган җир кишәрлекләрендә урнаштырырга кирәк.

Авыл хуҗалыгы продукциясен (яшелчә, бәрәңге, сөт, терлек һәм кош-кортны, йонны, майлы культураларны беренчел эшкәртү өчен) саклау һәм эшкәртү өчен биналар һәм биналар СНиП 2.10.02-84 таләпләре нигезендә проектлана.

4.7.35. Ярдәмче производстволар объектларын проектлаганда авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү һәм ярдәмче биналарын технологик, төзелеш һәм

санитария нормаларын үтәп берләштерергә кирәк.

Трансформатор подстанцияләр һәм бүлү пунктлары 6 - 10 кВ көчәнешле, вентиляция камералары һәм җайланмалары, яньчек сыеклыкларны һәм газларны күчерү буенча насос җайланмалары, җиңел янып китүче һәм янучан сыеклыклар складларыннан тыш, арадаш чыгым складларын җитештерү биналарына төзелгән яки аларга төзелгән итеп проектлаштырырга кирәк.

4.7.36. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре территорияләренә хезмәт күрсәтүче янгын сүндерү деполары «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль законның 17 бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.

Янгын сүндерү депосы гомуми челтәр юлларына скотопрогоннар кисешкән башка чыккан җир участокларында проектлана.

Янгын депосының урнашу урынын «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль законның 76 статьясында билгеләнгән торак пунктта беренче бүлекчәнең чакыру урынына килү вакытын һәм аларда өстенлек итүче категорияләр булган предприятиеләргә хезмәт күрсәтү радиусын исәпкә алып сайларга кирәк: А, Б һәм В - 2 чакрым, Г һәм Д - 4 чакрым.

Күрсәтелгән радиусны арттырган очракта, авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында 1 автомобильгә янгын постын күз алдында тотарга кирәк. Янгын сүндерү постын җитештерү яки ярдәмче биналарга кертергә рөхсәт ителә.

4.7.37. Ачык һавада яисә җылытыла торган биналарда эш урыннарыннан алып санитар-көнкүреш бүлмәләренә кадәр (җыемнардан тыш) ераклык 500 метрдан артмаска тиеш.

4.7.38. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын, шул исәптән терлекчелек һәм кошчылык мәйданчыкларын, җитештерү зонасында проектлауга бирелгән бирем нигезендә карап тотуны күздә тотарга кирәк.

4.7.39. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыгының төп юл пунктын төп алым яки подъезд ягыннан карарга кирәк.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең 5 гектардан артык мәйданы кимендә ике керү юлы булырга тиеш, алар арасындагы ераклык 1500 метрдан артмаска тиеш.

4.7.40. Үткәрү пунктлары алдыннан шушы пункттан файдаланучы эшкә 0,15 кв.метр исәбеннән (иң зур сменада) алынган мәйданчыкларны күздә тотарга кирәк.

4.7.41. Гражданнарга караган автотранспортны туктату мәйданнары түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк: исәп-хисап чорына - 2 автомобиль, перспективага - ике чиктәш сменада 100 эшләүчегә 7 автомобиль. Күрсәтелгән мәйданчыкларның җир кишәрлекләре күләмен 1 автомобильгә 25 кв.метр исәбеннән алырга кирәк.

4.7.42. Төзелеш һәм өслекләрдән азат булган участокларда, шулай ук бинаның периметрында яшелләндерүне күз алдында тотарга кирәк. Яшелләндерү өчен билгеләнгән участокларның мәйданы авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданының кимендә 15 процентын тәшкил итәргә тиеш, ә төзелеш тыгызлыгы 50 проценттан артса - 10 проценттан да ким түгел.

Биналар һәм корылмалардан агач һәм куаклыкларга кадәр араларны 40 нчы таблица буенча кабул итәргә кирәк.

4.7.43. Яшел утыртмалар полосасының киңлеген 23 нче таблица буенча алырга кирәк.

23 нче таблица

Яшел утыртмалар полосаларының киңлеген билгеләү

Полоса	**Полосаның киңлеге, кимендә метр**
Куаклыклар белән бер рәттә агачлар яки агачлар рядовой утырткан газон: бер рәт утырту; ике рәтле утырту	 2 5
Бер рәт биеклектәге куаклар утыртылган газон: 1,8 метрдан артык; 1,2 метрдан 1,8 метрга кадәр; 1,2 метрга кадәр	 1,2 1 0,8
Төркем яки куртин агачлары утыртылган газон	4,5
Төркем яки куртин утыртмалары булган газон	3
Газон	1

4.7.45. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә яшелләндерү зоналарында иң күп санлы сменада эшләүче 1 кв.метрга исәпләнгән хезмәт иярләрен ял итү өчен төзекләндерелгән ачык мәйданчыклар булдыруны күздә тотарга кирәк.

4.7.46. Тышкы транспорт һәм җитештерү зонасы юллары челтәре барлык авыл хуҗалыгы предприятиеләре һәм селитеб зонасы белән транспорт элемтәләрен тәэмин итәргә һәм әлеге нормативның 5.2.143 - 5.2.156 п таләпләренә, шулай ук әлеге бүлекнең таләпләренә туры килергә тиеш.

4.7.47. Тимер юл транспортын проектлаганда предприятиеләрнең тимер юл юлларын авыл торак пунктларының селитеб зонасы чикләрендә урнаштыруга юл куелмый.

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарына тимер юлларны кертү тупик булырга тиеш. Йөк тимер юллар тапшыруы бары тик тиешле нигезләрдә генә рөхсәт ителә.

4.7.48. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре биналарыннан һәм корылмаларыннан алып гомуми челтәрнең тимер юл юлының күчәренә кадәр булган араларны СНиП II - 97-76 таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

4.7.49. Автомобиль юлларын һәм тротуарларны проектлаганда авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында транспорт һәм җәяүлеләр юлларын, инженерлык челтәрләрен, яшелләндерү полосаларын иң компактлы урнаштыру шартларыннан, әмма каршылыклы биналар һәм корылмалар арасындагы янгынга каршы, санитария һәм зоветеринария ераклыкларын кабул итәргә кирәк.

4.7.50. Автомобиль юлларының юл өлеше кырыена кадәр биналардан һәм корылмалардан торган араны 24 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

24 нче таблица

Автомобиль юлларының узу өлешенә кадәрге биналардан һәм корылмалардан ераклыкны билгеләү

Биналар һәм корылмалар	Ара, метр
Биналар диварларының тышкы чиге: бинага керү мөмкинлеге булмаганда һәм бинаның озынлыгы 20 метрга кадәр булганда; шул ук вакытта 20 метрдан артык; электр карлары, автокарлар, автопогрузчиклар һәм ике күчәрле автомобильләр өчен бинага кергәндә; бинага кергәндә өч күчәрле автомобиль	1,53 8 12
Предприятие мәйданчыкларын киртәләү	1,5
Эстакадагы терәкләрне, яктырту баганаларын, мачталарны һәм башка яктырту корылмаларны киртәләү	0,5
Предприятиенең саклана торган өлешен киртләү	5
1 520 мм параллель урнашкан колеяның күчәрләре	3,75

4.7.51.2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» Федераль законның 98 статьясы таләпләре нигезендә биналарга, корылмаларга һәм корылмаларга янгын сүндерү автомобильләренә килү тәэмин ителергә тиеш, шул исәптән:

биналарның, корылмаларның һәм корылмаларның бөтен озынлыгы буенча:

бер яктан - бина, корылма яисә төзелеш киңлеге 18 метрдан артмаган очракта;

ике яктан - киңлектә - 18 метрдан артык, шулай ук йомык һәм ярымйомык ишегалларын төзегәндә;

һәр яктан - төзелеш мәйданы 10 000 кв.метрдан артык яисә киңлеге 100 метрдан артыграк булган биналар өчен.

Шул ук вакытта янгын сүндерү автомобильләре узуны тәэмин итә торган юл читеннән яки планлаштырылган өслектән бинаның стеналарына кадәр ара, метрдан артмаска тиеш:

25 - биналар биеклеге 12 метрдан артмаганда;

8 - бина биеклеге 12 метрдан артык булса да, 28 метрдан артмаса; 10 - бина биеклеге 28 метрдан артык.

Автомобиль юлларының юл өлеше кырыеннан ераклыкны «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль законның 67 статьясы таләпләрен үтәгәндә арттырырга рөхсәт ителә.

4.7.52. 2008 елның 22 июлендәге Федераль закон таләпләре нигезендә

№ 123-ФЗ “Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент” янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганаклары булып торган сулыкларга, шулай ук су янгынны сүндерү өчен файдаланылырга мөмкин булган корылмаларга карата

янгын сүндерү автомобильләрен, аларны урнаштыру һәм су алу өчен 12-12 метрдан да ким булмаган өслекле юллар булдыруны күздә тотарга кирәк.

4.7.53. Тышкы транспорт элемтәләре һәм җитештерү зонасында юллар челтәре «Транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләренә туры китереп, әлеге нормативлар нигезендә нормалаштырыла.

4.7.54. Җитештерү зоналарының авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында инженерлык коммуникацияләренең бердәм системасы буларак, аларны берләштереп салуны күздә тотып, проектлаштырырга кирәк.

4.7.55. Хуҗалык-эчәр, җитештерү һәм янгынга каршы су белән тәэмин итү системасын проектлаганда авыл хуҗалыгы предприятиеләрен су тоту әлеге нормативларны җитештерү технологиясе һәм «Инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлегенең («Су белән тәэмин итү» бүлекчәсе) таләпләре нигезендә кабул ителә.

4.7.56. Тышкы челтәрләрне һәм канализация корылмаларын проектлаганда, су өсте суларын бөтен бассейннан чыгаруны күз алдында тотарга кирәк.

4.7.57. Электр тапшыру, элемтә һәм башка линия корылмалары линияләрен, авыл хуҗалыгы җирләре белән мәшгуль булмаган территориядән булган коммуникацияләргә иреклe керү мөмкинлеген тәэмин итәрлек итеп, юл, урман полосалары буйлап чәчү әйләнешләре кырлары чикләре буйлап урнаштырырга кирәк.

4.7.58. Инженерлык челтәрләрен проектлаганда «Инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләрен үтәргә кирәк.

4.7.59. Авыл торак пунктларының җитештерү зоналарын реконструкцияләгәндә түбәндәгеләрне күз алдында тотарга кирәк:

җитештерү объектларын бер җир кишәрлегендә туплау;

яңа авыл хуҗалыгы предприятиеләрен киңәйтү һәм урнаштыру өчен җир кишәрлекләре ачыклау өчен җитештерү зоналарын планлаштыру һәм төзү;

кече эшлекле килү юлларын һәм юлларны бетерү;

алга таба үсеш өчен җир кишәрлекләре булмаган вак һәм искергән предприятиеләрне һәм объектларны, шулай ук авыл зонасына, күрше предприятиеләргә һәм әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган предприятиеләрне һәм объектларны юк итү;

җитештерү территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын төзекләндерү, төзелешнең архитектура дәрәҗәсен күтәрү;

автомобиль транспортын туктату өчен мәйданчыклар оештыру.

реконструкцияләнә торган һәм яңа авыл хуҗалыгы предприятиеләрен урнаштыру өчен җир кишәрлекләрен ачыклап, җитештерү зоналарын планлаштыру һәм төзү;

аз хәрәкәтләнүче юлларны бетерү;

алга таба үсеш өчен җир кишәрлекләре булмаган вак һәм искергән предприятиеләрне һәм объектларны, шулай ук селитет зонасына, күрше предприятиеләр һәм әйләнә - тирә мохиткә тискәре йогынты ясый торган предприятиеләр һәм объектларны юкка чыгару;

җитештерү территорияләрен һәм санитар-яклау зоналарын төзекләндерү, төзелешнең архитектура дәрәҗәсен күтәрү;

автомобиль транспорты куюю өчен мәйданчыклар оештыру

4.7.60. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрен һәм җитештерү зоналары объектларын киңәйтү өчен җир кишәрлекләрен резервлау әлеге предприятиеләрнең яисә объектларның читтәге мәйданнары исәбенә рөхсәт ителә.

4.7.61. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларында җир кишәрлекләрен резервлауны тиешле техник - икътисадый нигезләнгәндә проектлау-тикшерү биремнәре нигезендә күздә тотарга рөхсәт ителә.

4.7.62. Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыкларын проектлау махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыклары (фермалар) өчен ветеринария-санитария кагыйдәләре һәм аларны проектлаганда һәм төзегәндә СССР Авыл хуҗалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан 04.12.1974 ел, № Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган таләпләр, 15.12.1976 ел, СССР Авыл хуҗалыгы министрлыгының Баш ветеринария идарәсе тарафыннан расланган бал кортларын карап тоту буенча ветеринария - санитария кагыйдәләре, авыруларны кисәтү һәм бетерү буенча чаралар турында Инструкция таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.7.63. Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыкларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча ветеринария һәм фито-санитария күзәтчелеге буенча Федераль хезмәт органнары белән килештереп гамәлгә ашырыла.

Махсуслаштырылган умартачылык хуҗалыклары ябык режимда эшли. Чит кешеләрнең җитештерү зоналарына керү, шулай ук хуҗалыкларга хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган теләсә кайсы транспорт төре керү тыела.

4.7.64. Умартачылык хуҗалыкларын территориаль аерымланган зоналарга: административ-хуҗалык, стационар умарталыклар (товар, репродуктив һәм карантинлы) һәм даими күченү урыннарына бүлүне исәпкә алып проектларга кирәк. Административ-хуҗалык зонасында бал, бал эшкәртү, оя һәм тары әзерләү, ашлама әзерләү, умарталарны саклау, умарталарны саклау өчен элмәләр, тары һәм инвентарь, ветеринария пункты һәм санитар үткәрү урыны (бал, воск эшкәртү, тукландыру цехлары керү юлында) урнашкан. Умарталыклардан административ-хуҗалык зонасына кадәр аерма 5000 метрдан да ким булмаска тиеш.

4.7.65. Умарталарны (ояларны) урнаштыру шартлары һәм тәртибе җир законнары, ветеринария-санитария таләпләре нигезендә билгеләнә, ә урман кишәрлекләрендә урнашкан умарталар (умарталар) өчен - Россия Федерациясе Урман кодексы нигезендә.

Умарталар территорияләре кимендә ераклыкта урнаштырыла: 500 метр-шоссей һәм тимер юллардан, пилорамалардан, югары вольтлы электр тапшыру линияләреннән; 1000 метр - терлекчелек һәм кошчылык корылмаларыннан; 5000 метр - кондитер һәм химия сәнәгате, аэродром, хәрби полигоннар, радиолокацион, радио-һәм телевизион станцияләр һәм башка микродулкынлы нурланышлар чыганакларыннан. Күчмә умарталар стационар умарталардан 1500 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашкан. Умарталарның күләме һәм умарталарның саны җирле шартларга бәйле рәвештә билгеләнә. Умарталар арасындагы ераклык 3 метрдан да ким булмаска тиеш, кортлар янәшәсендә - кимендә 10 метр. Умартачылык хуҗалыклары биналары һәм корылмалары арасындагы ераклыкны, технологик һәм планлаштыру таләпләренә бәйле рәвештә, аларны арттыру зарурлыгы килеп чыкмаса, янгынга каршы аермалар белән тигез кабул итәргә кирәк.

7.66. Крестьян (фермер) хуҗалыгы (алга таба - фермер хуҗалыгы) гомуми милкендә булган һәм җитештерү һәм башка хуҗалык эшчәнлеген (авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү, эшкәртү, саклау, ташу һәм сату) бергәләп гамәлгә ашыручы гражданнар

берләшмәсеннән гыйбарәт. Фермер хуҗалыгы бер граждан булдырылырга мөмкин.

4.7.67. Фермер хуҗалыклары төзү һәм аларның эшчәнлеге «крестьян (фермер) хуҗалыгы турында " 2003 елның 11 июнендәге 74-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә җайга салына.

4.7.68. Фермер хуҗалыгы эшчәнлегенең төп төрләре-авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү һәм эшкәртү, шулай ук аларны ташу (ташу), үзебез җитештергән авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм сату. Фермер хуҗалыкларын проектлаганда әлеге бүлектәге норматив таләпләргә, шулай ук тиешле таләпләргә туры килергә тиеш.

Фермер хуҗалыкларын проектлаганда әлеге бүлекнең норматив таләпләренә, шулай ук әлеге нормативларның тиешле бүлекләренә таянып эш итәргә кирәк.

4.7.69. Гамәлдәге авыл хуҗалыгы предприятиеләре, умарталар, фермер хуҗалыклары һәм авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге башка объектлар базасында, шулай ук авыл торак пунктлары территорияләрендә кунак йортлары урнаштыру мөмкин. Авыл Кунак йорты-авыл торак пунктына туристик максатлар белән килгән гражданнарны урнаштыру чарасы (табигый, тарихи, социаль-көнкүреш һәм башка объектларны рухи һәм башка ихтыяҗларны канәгатьләндерү, тормыш эшчәнлеген саклап калу, физик көчләрне торгызу һәм үстерү максатларында куллану) һәм вакытлыча яшәү урынында чыганаклардан керем алу белән бәйле эшчәнлек белән шөгыльләнү максатыннан башка.

4.7.70. Авыл кунак йортын уңайлы экологик шартлары булган территорияләрдә, магистраль Транспорт һәм инженерлык коммуникацияләреннән, әйләнә-тирә мохиткә тискәре йогынты ясаучы сәнәгать предприятиеләреннән һәм башка объектлардан, шулай ук тавыш һәм начар ис чыганакларыннан еракта урнаштырырга кирәк. Авыл Кунак йорты уңайлы подъезд, тирә-юнь төзекләндерелгән территория, автотранспорт чараларын саклау урыны булырга тиеш. Авыл Кунак йорты СНиП 31-01-2003, СНиП 31-02-2001, СНиП 2.07.01-89*, шулай ук әлеге нормативларның «авыл җирлекләре торак пунктларын төзүнең норматив параметрлары» бүлеген проектларга кирәк.

Махсус билгеләнештәге зоналар.

Гомуми таләпләр.

4.8.1. Җирлекнең махсус билгеләнештәге зоналары составына зиратлар, крематорийлар, үләт базлары, җитештерү һәм куллану калдыкларын урнаштыру (саклау һәм күмү) объектлары һәм әлеге зоналарны бүлеп бирү юлы белән генә тәэмин ителергә мөмкин һәм башка функциональ зоналарда ярамый торган башка объектлар керә ала.

4.8.2. Махсус билгеләнештәге зонада урнашкан предприятиеләр, җитештерүләр һәм объектлар өчен, әйләнә-тирә мохиткә бүлеп бирелә торган пычраткыч матдәләрнең егәрлегенә, характерына һәм санына бәйле рәвештә, санитар классификация нигезендә, СанПиН таләпләренә туры китереп, санитар-яклау зоналары билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 санитар-яклау зоналарын оештыру әлеге нормативларның «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегенең таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.8.3. Санитар-саклау зоналары махсус билгеләнешле территорияләр зоналарын мәгълүмати билгеләр чикләрен мәҗбүри билгеләү белән аерып тора.

Зиратларны урнаштыру зоналары

4.8.4.Зиратларны, биналарны һәм җирләү өчен билгеләнгән корылмаларны урнаштыру, киңәйтү һәм реконструкцияләү «җирләү һәм җирләү эше турында» 1996 елның 12 гыйнварындагы 8-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПиН 2.1.1279-03 һәм әлеге норматив таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

4.8.5. Зиратларны территорияләрдә урнаштыру рөхсәт ителми: үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү һәм минераль су чыганакларын санитар саклау зоналарының беренче һәм икенче поясы; закарстланган, көчле ярлы токымнарның өслегенә һәм су күтәрүче горизонтларны туплау урыннарына чыгу белән; грунт сулары торышы белән җир өслегеннән 2 метрдан да кимрәк, алар аеруча югары булганда, шулай ук авыруларга һәм җимерелүгә дучар ителгән, сазланган урыннарда.; халык тарафыннан хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗлары, коену һәм мәдәни-савыктыру максатлары өчен файдаланыла торган ярларда, күлләрдә, елгаларда һәм башка ачык сулыкларда.

4.8.6. Зиратны урнаштыру өчен җир кишәрлеген сайлау түбәндәге факторларны санитар-эпидемиологик бәяләү нигезендә башкарыла:

санитар-эпидемиологик хәл; шәһәр төзелеше һәм Ландшафтлы зоналаштыру; геологик, гидрогеологик һәм гидрогеохимик белешмәләр;

туфрак - географик һәм туфракның һәм туфракның үз-үзен чистартуга сәләте;

эрозия потенциалы һәм пычрату миграциясе;

транспорт үтемлелеге.

Зират өчен бүлеп бирелгән Участок түбәндәге таләпләрне канәгатьләндерергә тиеш:

халык тарафыннан хуҗалык - эчәргә яраклы һәм көнкүреш максатларында грунт сулары кулланганда, ачык йортларга каршы торган торак пунктка ия булу;

су басу; грунт суларының максималь торышы булган җир өслегеннән 2,5 метрдан да ким булмаган дәрәҗәдә торышы булырга тиеш.

Җир өслегеннән 2,5 метр биеклектә җир участогы Кремльдән соң җирләү өчен зират урнаштыру өчен генә файдаланылырга мөмкин;

1,5 метр тирәнлектә коры, пористая туфракка ия булу, туфракның дымлылыгы 6-18 процент чикләрендә түбәнрәк; торак территориягә карата яктан урнашкан.

4.8.7. Зиратны урнаштыру расланган проект нигезендә башкарыла, анда карала: әйләнә-тирә мохитне саклауны тәэмин итү чаралары белән зиратны урнаштыру урынының нигезлелеге;

традицион типтагы зиратлар өчен су алу катламы булу; дренаж системасы; территорияне чүп-чардан арындыру;

санитар-яклау зонасын оештыру һәм төзекләндерү;

яшел утыртмаларның холкы һәм мәйданы;

керү юлларын һәм автостоянкаларны оештыру;

җирләү урынларының гомуми мәйданы 65-70 проценттан да ким булмаска тиеш;

зират территориясен функциональ зоналарга бүлү (зират периметры буенча керү, ритуаль, административ-хуҗалык, зиратлар, яшеллекне саклау);

канализация, су, җылылык, электр белән тәэмин итү, территорияне төзекләндерү.

4.8.8. Зират өчен җир кишәрлегенең күләме конкрет торак пунктта яшәүчеләр санын исәпкә алып билгеләнә,ләкин ул 40 гектардан артмый. Шул ук вакытта халык санының перспективалы үсеше, үлем-китем коэффициенты, гамәлдәге җирләү хезмәте күрсәтү объектлары булу, кабул ителгән җирләү схемасы һәм ысуллары, җир кишәрлеге нормалары исәпкә алына. Мәрхүмне җирләү өчен зиратлар территорияләрендә җир

кишәрлеге күләме җирле үзидарә органы тарафыннан шул рәвешле билгеләнә.

4.8.9. Федераль хәрби мемориаль зират өчен җир участогы күләме анда күмелгән җирләрнең фаразланган санынннан чыгып билгеләнә һәм 40 гектардан артмаска тиеш. Федераль хәрби мемориаль зират территориясендә һәлак булган (вафат булган) кешене җирләү өчен җир участогы 5 кв. метр тәшкил итә.

4.8.10. Яңадан булдырыла торган җирләү урыннары селитет территориясеннән кимендә 300 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

4.8.11. Мәрхүмнең җәсәден ыргыту юлы белән җирләү зиратлары (кабердә күмелү, талпыну) ераклыкта урнаштырыла:

торак, иҗтимагый биналар, спорт-сәламәтләндерү һәм санатор - курорт зоналары исемлеге: 100 метр - зиратның мәйданы 10 гектардан ким;

50 метр - авыл, ябык зират һәм мемориаль комплекслар өчен;

халыкны үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү чыганагының су алу корылмаларыннан 1000 метрдан да ким булмаган су чыганагын санитар саклау зоналары поясларының ераклыгын һәм фильтрация вакытын раслап, 1000 метрдан да ким булмаган су алу корылмаларыннан;

кое, каптажлар, чишмәләр һәм башка табигый су чыганаклары кулланыла торган авыл торак пунктларында зиратларны урнаштырганда зиратлар һәм торак пункт арасындагы санитар-саклау зонасы грунт суларын чистарту нәтиҗәләре һәм лаборатор тикшеренүләр мәгълүматлары нигезендә тәэмин ителә.

4.8.12. Санитар-саклау зоналары территориясе планлаштырылган булырга, төзекләндерелгән һәм яшелләндерелгән, Транспорт һәм инженерлык коридорлары булырга тиеш. Күл-Ленаның проценты үсемлекләрнең территориянең су режимын көйләүдә катнашу шартларыннан чыгып исәп - хисап юлы белән билгеләнә.

4.8.13. Зиратларның санитар-яклау зоналары, биналар һәм җирләү өчен билгеләнгән корылмалар территорияләрендә, дини һәм йола объектларыннан тыш, әлеге объектларга хезмәт күрсәтү белән бәйле булмаган биналар һәм корылмалар төзү рөхсәт ителми.

Санитар-саклау зоналары һәм зиратлар территориясендә үзәкләштерелгән хуҗалык-эчә торган су белән тәэмин итү челтәрләрен урнаштыру тыела.

4.8.14. Зиратларда, башка биналарда һәм җирләү өчен билгеләнгән биналарда су белән тәэмин итү системасын күздә тотарга кирәк. Үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү һәм канализация системалары булмаганда, су сибү өчен шахта коелары урнаштыру һәм санитар нормалар һәм кагыйдәләр таләпләренә туры китереп, яраклы типтагы җәмәгать бәдрәфләре төзү рөхсәт ителә.

4.8.15. Зиратлар, биналар һәм җирләү өчен билгеләнгән корылмалар участокларында 20 метрдан да ким булмаган яшел үсентеләр зонасы, автокатафалкалар һәм автотранспорт стоянкасы, чүп-чар җыю өчен чүп-чар җыю өчен чүп-чар җыю өчен чүп-чар мәйданнары карала.

16. Зиратларны һәм каберлекләрне күчергәндә территорияләрне һәм участокларны рекультивацияләү зарур. Торак территорияне планлаштыру өчен ликвидацияләнә торган җирләү урыннарыннан грунт файдалану рөхсәт ителми. Җирләү урыны территориясеннән файдалану аны күчергәннән соң егерме ел узгач рөхсәт ителә. Җирләү урыны территориясе бу очракларда бары тик яшел үсентеләр өчен генә файдаланылырга мөмкин. Бу территориядә биналар һәм корылмалар төзү тыела. Зиратларны күчергәннән соң, санитар-саклау зоналарының, шулай ук зират чорыннан соң яңа җирләү өчен ябык зиратларның күләме үзгәрешсез кала.

4.8.17. Матәм йолалары йортлары гамәлдәге яки яңа проектлана торган зиратлар территориясендә, коммуналь зоналар территорияләрендә, торак төзелеше чикләрендә һәм торак зоналардан читтә аерым җир кишәрлекләрендә урнашкан. Йортлардан торак биналарга, дәвалау, балалар, мәгариф, спорт-сәламәтләндерү, мәдәни - агарту учреждениеләре һәм социаль тәэмин итү учреждениеләре территорияләренә кадәр ераклык матәм йорты характерын исәпкә алып регламентлана һәм 100 метрдан да ким булмаска тиеш.

Үләт базларын урнаштыру зоналары

4.8.18. Үләт базлары (биотермик чокырлар) биологик калдыкларны (терлек һәм кош мәетләрен) зарарсызландыру - юк итү, яндыру яки күмү өчен; терлек чалу пунктларында, икмәк ашламаларында, ит эшкәртү оешмаларында, базарларда, сәүдә оешмаларында һәм башка оешмаларда ачыкланган ветеринария конфискатлары; хайваннарның азык-төлек һәм азык-төлек булмаган чималын эшкәрткәндә алына торган башка калдыклар) өчен билгеләнгән.

Үләт базлары (биотермик чокырлар) Россия Федерациясенең баш дәүләт ветеринария инспекторы тарафыннан 04.12.1995 ел, № 13-7-2/469 расланган био - логик калдыкларны җыю, утильләштерү һәм юк итү буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре таләпләренә туры китереп проектлана.

4.8.19. Россельхознадзорның Татарстан Республикасы буенча идарәсенең Россия Федерациясе дәүләт чигендә һәм транспортта чик буе ветеринария контроле бүлеге инспекторлары тарафыннан агымдагы елның 1 нче декабрендә Казанның тикшерү пункт зонасында төрле илләргә чыгарыласы һәм Татарстанга кертеләсе азык - төлекләр тикшерелеп озатылды:

4.8.20. Үләт базлары (биотермик чокырлар) 600 кв. метрдан да ким булмаган коры биек җирдә урнаштыралар. Грунт сулары торышының дәрәҗәсе җир өслегеннән 2 метрдан да ким булмаска тиеш.

4.8.21. Үләт базыннан (биотермик чокырдан) санитар-яклау зонасы күләме:
торак, иҗтимагый биналар, терлекчелек фермалары (комплекслар) - 1000 метр;
мал узышлары һәм көтүлекләр - 200 метр;
автомобиль, тимер юлларның категориясенә карап-50-300 метр.

4.8.22. Дәүләт ветеринария оешмалары территориясендә урнашкан биотермик чокырлар ярдәмче корылмалар составына керә. Әлеге территориядә урнашкан ветеринария оешмаларының җитештерү биналары белән чокыр арасындагы ераклык регламентланмый.

4.8.23. Үләт базларын (биотермик чокырларны) махсус сакланыла торган территорияләрдә (шул исәптән аеруча саклана торган табигать территорияләрендә, су саклау зоналарында, су белән тәэмин итү чыганакларын саклау зоналарында) урнаштыру катгый тыела.

4.8.24. Үләт базы территориясен (биотермик чокыр) керү капкалары белән кимендә 2 метр биеклектәге чукрак койма белән проектлыйлар. Койманың эчке ягыннан бөтен периметр буенча тирәнлеге траншеясы проектлана

0,8-1,4 метр, киңлеге 1,5 метр һәм траншея аша күчмә күпер.

4.8.25. Үләт базы янында терлекләр мәетләрен ачу, дезинфекция чаралары, инвентарь, махсус киемнәр һәм инструментлар саклау өчен бина проектлыйлар.

4.8.26. Үләт базларына (биотермик чокырларга) әлеге нормативларның

«транспорт инфраструктурасы зоналары " бүлеге таләпләре нигезендә керү юллары карала.

4.8.27. Аерым очракларда, Татарстан Республикасының Баш дәүләт ветеринария инспекторы рөхсәтеннән соң, үләт базы территориясен сәнәгать төзелеше өчен куллану рөхсәт ителә.:

биотермик чокырга - кимендә 2 ел, җир чокырына-25 ел.

Сәнәгать объекты азык-төлек продуктларын һәм терлек азыгын кабул итү, җитештерү һәм эшкәртү белән бәйле булырга тиеш түгел.

Җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү объектларын урнаштыру зоналары

4.8.28. Туплау, саклау, күмү һәм башка объектлар урнаштыру- җитештерү һәм куллану калдыкларының зыянын «җитештерү һәм куллану калдыклары турында» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы, «экологик экспертиза турында» 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы, «куркыныч җитештерү объектларының сәнәгать куркынычсызлыгы турында» 1997 елның 21 июлендәге 116-ФЗ номерлы, СНиП 2.01.28-85, СанПиН 42-128-4690-88, СанПиН 2.1.7.1322-03, СанПиН 2.1.7.1322-03, СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03, Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь комплекс буенча дәүләт комитетының 21.08.2003 ел, № 152 карары «Россия Федерациясе торак пунктлары территорияләрен чистартуның генераль схемаларын эшләү тәртибе турында методик рекомендацияләр«, СП 2.1.7.1038-01, Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан 02.11.1996 елда расланган каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны проектлау, эксплуатацияләү һәм рекультивацияләү буенча инструкция» раслау турында", СП 2.1.7.1038-01 карарлары.

Калдыклар белән эш итү объектларын сәнәгать һәм башка махсус билгеләнештәге җирләрдә генә урнаштыру мөмкин.

4.8.29. Калдыклар урнаштыру объектларын булдыру үз компетенцияләре нигезендә калдыклар белән эш итү өлкәсендә федераль башкарма хакимият органнары тарафыннан бирелгән рөхсәтләр нигезендә гамәлгә ашырыла.

Калдыклар урнаштыру объектларын төзү урынын билгеләү махсус (геологик, гидрологик һәм башка) тикшеренүләр нигезендә Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Предприятиеләрне, биналарны, төзелмәләрне, корылмаларны һәм башка объектларны төзү, реконструкцияләү, консервацияләү һәм бетерү (аларны эксплуатацияләү калдыклар белән эш итү белән бәйле), шәһәр төзелеше эшчәнлеге, дәүләт экспертизасы турындагы законнар нигезендә үткәрелә торган дәүләт экспертизасының уңай бәяләмәсе булганда рөхсәт ителә.

Калдыкларны урнаштыру һәм зарарсызландыру белән бәйле объектларның проект документлары «экологик экспертиза турында " 1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы Федераль законның 11 статьясы нигезендә дәүләт экологик экспертиза объекты булып тора.

4.8.30. Торак пунктлар, ле - сопарк, курорт, дәвалау-савыктыру, рекреацион зоналар чикләрендә, шулай ук су саклау зоналарында, эчә торган һәм хуҗалык - көнкүреш су белән тәэмин итү максатларында файдаланыла торган җир асты су объектларының су җыю мәйданнарында калдыкларны күмү тыела.

Файдалы казылма ятмалары яткан урыннарда һәм тау эшләрен алып бару

урыннарында файдалы казылма ятмаларының пычрану куркынычы һәм тау эшләрен алып бару куркынычсызлыгы булган очракларда калдыкларны күмү тыела.

Калдыкларны урнаштыру объектларының дәүләт реестрына кертелмәгән объектларда урнаштыру тыела.

4.8.31. Җитештерү һәм куллану калдыкларын саклау һәм күмү өчен объектларны урнаштыруны җитештерү һәм куллану калдыкларын зарарсызландыру объектлары (чүп - чар яндыру һәм чүп-чар эшкәртү объектлары) белән бергә башкарырга кирәк.

4.8.32. Калдыклар белән эш итү объектларының санитар-яклау зоналары күләмнәре Россия Федерациясе Баш дәүләт санитар табибының 25.09.2007 № 74 «санитар - эпидемиологик кагыйдәләрнең һәм СанПиН нормативларының яңа редакциясен гамәлгә кертү турында "гы карары белән билгеләнгән 2.2.1/2.1.1.1200-03" предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар классификациясе һәм санитар-саклау зоналары".

Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.33. Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары (алга таба - объектлар) җитештерү калдыкларын озак саклау, аларны күмү һәм зарарсызландыру, алардан файдалануның бөтен чорына һәм ябылганнан соң халыкның санитар - эпидемиологик иминлеген тәэмин итү шарты белән билгеләнгән.

Җитештерү калдыкларын урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары СанПин 2.1.7.1322-03, СНиП 2.01.28-85, СанПиН таләпләре нигезендә проектлана 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

4.8.34. Объектларны торак зонадан читтә һәм норматив санитар-яклау зоналарын тәэмин итеп, аерым территорияләрдә урнаштырырга кирәк.

Объектлар торак төзелешенә карата җаваплы яктан урнашырга тиеш.

4.8.35. Объектларны урнаштыру рөхсәт ителми:

су чыганакларын санитар саклау зоналары территориясендә;

дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны саклау зоналарында;

шәһәр читендәге халык күпләп ял итә торган зоналарда һәм дәвалау-савыктыру учреждениеләре территориясендә;

рекреацион зоналарда;

су күтәрүче горизонтлар өзелә торган урыннарда;

сулыкларның һәм сулыкларның билгеләнгән Су саклау зоналары чикләрендә;

4.8.36. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарын да урнаштырырга ярамый:

файдалы казылма ятмаларының җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәтеннән башка мәйданнарында; актив карст зоналарында; оползня зоналарында;

җир асты су чыганакларының туклану зонасында; рекреацион зоналар территорияләрендә;

урман, урман парклары һәм башка яшел үсентеләр белән шөгыльләнү өчен билгеләнгән, саклау һәм санитар - гигиена функцияләрен үтәүче һәм ял итү урыны булган җирләрдә;

кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек

буенча Федераль хезмәт тарафыннан билгеләнгән срокларга кадәр, органик һәм радиоактив калдыклар белән пычранган участокларда.

4.8.37. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарын проектларга кирәк:

яктан (өстенлекле юнәлештәге җилләр өчен) торак пункт территориясенә карата;

әйләнә-тирә мохитне пычратмый торган чаралар һәм инженерлык чишелешләрен гамәлгә ашыру мөмкин булган мәйданчыкларда;

эчәргә яраклы су алу урыннарыннан, балыкчылык хуҗалыкларыннан түбәнрәк; авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге яисә авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә йә начар сыйфатлы авыл хуҗалыгы җирләрендә;

гидрогеологик шартлар нигезендә, аз - фильтрлау грунтлары (балчык, кар көртләре, сланецлар) булган участокларда, полигонны эксплуатацияләгәндә су күтәрүне исәпкә алып, күмелгән калдыкларның Түбән дәрәҗәсеннән 2 метрдан да ким булмаган күләмдә күтәрелүен исәпкә алып, грунт сулары ятыла.

Полигонны урнаштыру участогы 2 метрдан артык тирәнлектә җир асты сулары ятылу дәрәҗәсе булган территорияләрдә, аслык токымнарын фильтрацияләү коэффициенты белән, секундына 10(-6) сантиметрдан да артмаган; авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрдән кимендә 2 километр ераклыкта урнашырга тиеш.

Азык-төлек продуктлары җитештерү өчен файдаланылмый торган техник культуралар үстерү.

Начар гидрогеологик шартлар булганда, сайлап алынган мәйданчыкта грунт суларының кимүен таләп итә торган инженер чараларын күздә тотарга кирәк.

Утырту грунтларында полигоннар төзү грунтларның утырту үзенчәлекләрен тулысынча бетергән очракта рөхсәт ителә.

4.8.38. Объектның күләме җитештерүчәнлеге, калдыкларның төре һәм классы, эшкәртү технологиясе, 20-25 елга исәп - хисап вакыты һәм аннан соң калдыклардан файдалану мөмкинлеге белән билгеләнә.

4.8.39. Объектлар участокларының функциональ зоналашуы объектның билгеләнешенә һәм сыйдырышлыгына, калдыкларны эшкәртү дәрәҗәсенә бәйле һәм ул кимендә кертелергә тиеш административ-хуҗалык һәм җитештерү).

4.8.40. Объектлар территориясендә автоном котельный, калдыкларны яндыру өчен махсус җайланмалар, юу корылмалары, машина механизмнарын юк итү һәм зарарсызландыру рөхсәт ителә.

4.8.41. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары составында агулы сәнәгать калдыкларын күмүне күздә тотарга кирәк:

агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы; агулы сәнәгать калдыкларын күмү участогы;

агулы сәнәгать калдыкларын ташу өчен билгеләнгән махсус автотранспорт стоянкасы.

4.8.42. Объект территориясендә калдыкларны урнаштыру СанПин 2.1.7.1322-03, агулы сәнәгать калдыклары, шулай ук СНиП 2.01.28 - 85 таләпләренә туры китереп башкарыла.

4.8.43. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводын, бәлки, кыска арада, төп калдыклар белән тәэмин итүче предприятиедән урнаштырырга кирәк.

4.8.44. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру буенча завод төзелешенең тыгызлыгын кимендә 30 процент кабул итәргә кирәк.

Завод биналарының, корылмаларының һәм бүлмәләренең составы 2.01.28-85 СНиП 5 бүлеге таләпләренә туры китереп билгеләнә.

4.8.45. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру буенча заводның санитар-яклау зонасы күләме атмосфера һавасының көтелгән пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты исәпләүләре нигезендә һәр конкрет очракта билгеләнә.

4.8.46. Агулы сәнәгать калдыкларын күмү участогын (алга таба - күмү участогы) әлеге нормативларның 4.8.74 п.таләпләре нигезендә урнаштырырга кирәк.

Җирләү участогы территориясендә корылмаларны проектлау СНиП 2.01.28-85 бүлегенең таләпләренә туры китереп башкарыла.

4.8.47. Җирләү участогыннан торак пунктларга һәм ачык сулыкларга кадәр, шулай ук мәдәни объектларга кадәр санитар-яклау зонасы күләмнәре - сәламәтләндерү максатларында билгеләнгән конкрет җирле шартларны исәпкә алып, әмма кимендә 3000 метр.

Җирләү участогының санитар-яклау зонасында агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводын, махсус автотранспортны һәм пычранган яңгыр һәм дренаж суларын кулланучыларны урнаштыру рөхсәт ителә.

4.8.48. Җирләү участокларын кимендә арага урнаштырырга кирәк:

200 метр - авыл хуҗалыгы җирләреннән, гомуми челтәрдәге автомобиль һәм тимер юллардан;

50 метр - рекреацион максатларда файдалану өчен билгеләнмәгән Урман һәм урман утыртмалары чикләреннән.

Җир асты суларының, аларның физик - химик һәм бактериологик составының биеклеген контрольдә тотуны тәэмин итү өчен калдыклар күмү участогы территориясендә һәм аның санитар-яклау зонасында кәүсәләрне күздә тотарга кирәк

СНиП 2.01.28-85 (8.6 п.) таләпләренә туры китереп күзәтүче скважиналар.

4.8.49. Махсус автотранспорт стоянкасын, кагыйдә буларак, агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру заводы янында урнаштырырга кирәк.

Махсуслаштырылган автотранспорт стоянкасының санитар-яклау зонасы күләме СанПиН таләпләренә туры китереп кабул ителә 2.2.1/2.1.1.1200-03 к

4.8.50. Махсус машиналарны һәм контейнерларны чистарту, юу һәм зарарсызландыру өчен корылмалар полигонның җитештерү зонасыннан административ-көнкүреш биналарыннан кимендә 50 метр ераклыкта урнашкан булырга тиеш.

4.8.51. Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү буенча полигон объектларын бер мәйданчыкта урнаштыру рөхсәт ителә.

4.8.52. Җитештерү калдыкларын урнаштыру объектлары үзәкләштерелгән су белән тәэмин итү, канализация челтәрләре, чистарту корылмалары (локаль) белән тәэмин ителергә тиеш, шул исәптән әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә өске су һәм дренаж суларын чистарту өчен.

4.8.53. Объектларга керү юллары әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә проектлана.

Каты коммуналь калдыкларны урнаштыру һәм зарарсызландыру объектлары

4.8.54. Каты коммуналь калдыклар полигоннары (алга таба - ККК) каты көнкүреш калдыкларын изоляциялəү һəм зарарсызландыру өчен билгелəнгəн махсус корылмалар булып тора һəм халыкның санитар-эпидемиологик иминлеген гарантиялəргə тиеш.

Полигоннар телəсə кайсы торак пунктларның зурлыгы буенча оештырылырга мөмкин. Торак пунктларның төркемнəре өчен үзəклəштерелгəн полигоннарны проектлау тəкъдим ителə.

Каты коммуналь калдыклар полигоннары СП 2.1.7.1038-01 Талəплəре, каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны проектлау, эксплуатациялəү һəм рекультивациялəү буенча Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы тарафыннан 02.11.1996 елда расланган инструкция нигезендə проектлана.

4.8.55. Полигоннар торак зонадан читтə, норматив санитар-яклау зоналарын тəэмин итеп, аерым территориялəрдə урнашкан.

Җир кишəрлеген бүлеп биргəндə, полигонны эксплуатациялəү срогы һəм әлеге территорияне хуҗалык өчен яраклы хəлгə кайтару чаралары билгелəнə (рекультивация).

4.8.56. Санитар-саклау зонасының күлəме түбəндəгелəр өчен тəшкил итə: компостлау участоклары - 500 метр; камиллəштерелгəн чүплеклəр - 1000 метр.

Санитар-саклау зонасының күлəме зарарлы матдəлəр атмосферасында алга таба табигый тикшеренүлəр һəм үлчəүлəр үткəрү белəн таралуның исəп-хисабы белəн төгəллəштерелергə тиеш. Зона чиклəре 1 ПДК изолициясе буенча билгелəнə, əгəр ул норматив зонадан чыга.

Санитар-саклау зонасы яшеллеккə ия булырга тиеш.

4.8.57. Полигоннарны урнаштыру рөхсəт ителми:

су чыганакларын һəм минераль чыганакларны санитар саклау зоналары территориясендə; курортларны саклауның барлык зоналарында;

ярыкланган токымнарның өслегенə чыгу урыннарында; су күтəрүче горизонтлар өзелə торган урыннарда;

халык күплəп ял итə һəм сəламəтлəндерү учреждениелəре урнашкан урыннарда. Полигонны урнаштыру өчен участок сайлаганда, климны исəпкə алырга кирəк-

географик һəм туфрак үзенчəлеклəре, җирлекнең геологик һəм гидрологик шартлары.

Полигоннар гына балчык яки авыр кар көртлəре ачыкланган участокларда урнашкан, ə грунт сулары 2 метрдан артык тирəнлектə урнашкан. 1 метрдан артык тирəнлектəге сазлык полигоннары һəм ачкычлар рəвешендəге грунт сулары чыга торган участоклар файдаланылмый.

4.8.58. Каты көнкүреш калдыклары полигоны тигез территориядə урнашкан, ул торак пунктлар янында калдыкларны һəм алар янəшəсендəге җир мəйданнарының һəм ачык сулыкларның пычрану өлешен атмосфера утырмалары белəн юдыру мөмкинлеген юкка чыгара. Аның өслеклəреннəн башлап, чокырлар полигоннары өчен генə җир участогы бүлеп бирү рөхсəт ителə, бу суларны ачык сулыкларга бүлеп бирү өчен тау каналларын урнаштыру юлы белəн өске суларны җыюны һəм бетерүне тəэмин итəргə мөмкинлек бирə.

4.8.59. Полигон ике үзара бəйлəнешле территориаль өлештəн тора: Каты көнкүреш калдыкларын җыештыручы территория һəм хуҗалык-көнкүреш объектларын урнаштыру өчен территория.

4.8.60. Хуҗалык зонасы персонал өчен җитештерү - көнкүреш бинасын урнаштыру, машиналар һәм механизмнар урнаштыру өчен тукталышлар урнаштыру өчен проектлана. Персонал өчен кирәкле күләмдә эчә торган һәм хуҗалык-көнкүреш суы белән тәэмин итү, ризык кабул итү бүлмәсе, бәдрәф, әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы зоналары» бүлегенең өч таләпләренә туры китереп, каралган.

4.8.61. Хуҗалык зонасы территориясе бетонлана яки асфальтлана, яктыртыла, җиңел коймалар бар.

4.8.62. Полигонның бөтен территориясе буенча гына 2 метрдан артык тирәнлектәге җиңел коймалар яки киптерү траншеясы яки 2 метрдан да артмаган биеклектәге вал проектлана. Полигон коймасында җитештерү-көнкүреш бинасы янында шлагбаум урнаштырыла.

4.8.63. Полигоннан чыкканда чүп ташучы өлеше өчен бетон ванна урнаштыру белән контроль-дезинфекция җайланмасы каралган. Ваннаның күләме чүп ташучы машиналарның йөреш өлешен эшкәртүне тәэмин итәргә тиеш.

4.8.64. Полигонның яшел зонасында контроль скважиналар проектлана, шул исәптән: бер контроль скважина - грунт сулары агымы буенча полигоннан югарырак, каты көнкүреш калдыкларын грунт суларына туплау йогынтысын исәпкә алу өчен полигоннан 1 - 2 скважина түбәнрәк.

4.8.65. Грунт һәм өслек суларының сыйфатын контрольдә тоту корылмалары автотранспорт өчен подъездларга ия булырга тиеш.

4.8.66. Каты көнкүреш калдыклары полигоннарына әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы» бүлеге таләпләре нигезендә керү юллары проектлана.

Кар кабул итү пунктларын урнаштыру зоналары

4.8.67. Торак пунктлар территорияләреннән, шул исәптән юллардан, ясалма корылмалардан (күперләрдән, эстакададан, юлүткәргечләрдән һ.б.) кар-боз катламнарын җыю, саклау һәм утильләштерү өчен махсус корылмаларны - кар кабул итү пунктларын күздә тотарга кирәк.

Кар кабул итү пунктлары канализация системасына тоташтырылган «коры» кар чүплекләре һәм кар - эрү шахталары рәвешендә булырга мөмкин.

Кар кабул итү пунктларын проектлауны автомобиль юлларын кардан саклау һәм чистарту буенча методик рекомендацияләр нигезендә, ОДМ 218.5.01-2008 тармак юл документының методик документына, авыл территорияләреннән, предприятиеләр мәйданчыкларыннан өске агымнарны җыю, бүлеп бирү һәм чистарту системаларын исәпләү һәм аны су объектларына чыгару шартларын билгеләү буенча рекомендацияләр нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.- су белән тәэмин итү, канализация, гидротехник корылмалар һәм инженерлык гидрогеологиясе технологик институты» федераль дәүләт унитар предприятиесе), шулай ук әйләнә-тирә мохитне саклау өлкәсендә норматив документлар.

4.8.68. Кар кабул итү пунктларының саны һәм аларның урнашу урыннары шартлардан чыгып билгеләнә:

кар чыгару эшләренең оперативлыгын тәэмин итү; Кар чыгарганда транспорт чыгымнарын минимальләштерү; чыгарылырга тиешле кар күләмнәре;

канализация коллекторларының һәм чистарту корылмаларының үткәрүчәнлек сәләте;

транспорт белән тәэмин итү.

4.8.69. Су объектларының су саклау зоналарында, боз катламы өслегендә һәм су объектының су җыю территориясендә, шулай ук җир асты инженерлык челтәрләре өстендә «коры» кар өеме урнаштыру рөхсәт ителми.

4.8.70. Кар кабул итү пунктларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-сак зонасы күләмен кимендә 100 метр кабул итәргә кирәк.

4.8.71. «Коры» кар чүплеге өчен бүлеп бирелгән кишәрлеккә ия булырга тиеш: каты катлам, рельефка кар суларның эләгүенә юл куймый торган бөтен периметр буенча тышлык; су җыю лотоклары һәм калын суны локаль чистарту корылмаларына ташу системасы; бөтен периметр буенча койма; контроль-үткәрү пункты.

Кар суларын канализациягә ташлау локаль чистарту корылмаларында алдан чистартылганнан соң норматив күрсәткечләргә кадәр башкарылырга тиеш.

4.8.72. Кар эретү шахталары конструкцияләрендә (камералар) кыш буе ташлана торган карны эретү, шулай ук кар суларын норматив күрсәткечләргә кадәр чистарту күздә тотылырга тиеш.

4.8.73. Җәйге вакытта автотранспортны туктату (парковка) оештыру өчен яки башка максатларда файдалану рөхсәт ителә.

4.8.74. Хәрби объектлар һәм башка режимлы территорияләр зоналары

4.9.75. Хәрби объектлар һәм башка режимлы территорияләр зоналары территорияләренә карата махсус режим билгеләнгән хәрби һәм башка объектларны урнаштыру өчен билгеләнгән.

Җирлекнең режимлы территорияләре зоналарыннан файдалану тәртибе федераль башкарма хакимият органнары һәм Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан, җирлекнең махсус нормативлары һәм төзелеш кагыйдәләре нигезендә, җирле үзидарә органнары белән килештереп билгеләнә.

5. Җирлек инфраструктурасын формалаштыру

5.1. Социаль инфраструктура

5.1.1. Социаль инфраструктура учреждениеләренә, предприятиеләренә һәм оешмаларына гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, медицина оешмалары, социаль тәэмин итү оешмалары, яшьләр белән эшләү учреждениеләре, спорт һәм физкультура-сәламәтләндерү учреждениеләре, мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре, сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, идарә оешмалары һәм учреждениеләре, проект оешмалары, кредит-финанс учреждениеләре һәм элемтә предприятиеләре, фәнни һәм административ оешмалар һәм башкалар керә. - хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре). Барлык төрдәге һәм милек рәвешләрендәге хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен, хезмәт күрсәтүнең бердәм системасын булдыру максатларында, шәһәр округы, җирлек составындагы торак пунктларның планлаштыру структурасын, торак районнарга һәм микрорайоннарга (кварталларга) бүлешүне исәпкә алып урнаштырырга кирәк.

5.1.2. Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләрен түбәндәге факторларны исәпкә алып урнаштырырга кирәк:

5.1.3. аларның яшәү һәм эш урыннарына якынаюы;

5.1.4. җәмәгать пассажир транспорты челтәре белән үзара бәйләнеш.

5.1.5. 5.1.2. Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре саны һәм

сыйдырышлылыгы, аларның җир кишәрлекләре күләме әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында китерелгән социаль нормативлар буенча кабул ителергә тиеш.

Җир кишәрлекләре күләмен, аның сыйдырышлылыгын, күләмен, микрорайон (квартал) һәм торак районның хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен урнаштырганда, халыкның төрле социаль төркемнәренә, шул исәптән физик мөмкинлекләре чикләнгән кешеләргә, әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында китерелгән ким булмаган тәэмин ителешнең социаль нормативларын кабул итеп, ихтыяҗларыннан чыгып эш итәргә кирәк.

Әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелмәгән җир кишәрлекләренең санын, сыйдырышлылыгын, аларны урнаштыру һәм күләмен проектлауга бирем буенча билгеләргә кирәк.

5.1.6. Авыл торак пунктларында вакытлыча яшәүче бакчачылык, яшелчәчелек берләшмәләре, дача хуҗалыклары һәм торак фонды сезонлы халык өчен хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү түбәндәге күрсәткечләр буенча кабул итәргә рөхсәт ителә: 1000 кешегә исәп-хисап ясау;

сәүдә учреждениеләре-80 кв. метр сәүдә мәйданы; көнкүреш хезмәте күрсәтү учреждениеләре-1,6 эш урыны; янгын депосы-0,2 янгын автомобиле.

5.1.7. Хезмәт күрсәтү системасын формалаштырганда учреждениеләр һәм объектлар, шул исәптән көндәлек, периодик һәм эпизодик хезмәт күрсәтү дәрәҗәләре каралырга тиеш:

көндәлек хезмәт күрсәтү - халык йөри торган учреждениеләр һәм предприятиеләр, кимендә атнага бер тапкыр, яки яшәү һәм эш урыннарына якын урнашкан кешеләр.;

периодик хезмәт күрсәтү-учреждениеләр һәм предприятиеләр, халык йөри торган кимендә айга бер тапкыр;

эпизодик хезмәт күрсәтү - аена бер тапкыр халык йөри торган учреждениеләр һәм предприятиеләр (махсуслаштырылган уку йортлары, хастаханәләр, универмаглар, театрлар, концерт һәм күргәзмә заллары һ.б.).

Хезмәт күрсәтү төрләре буенча объектлар исемлеге 4 кушымта таблицасында китерелгән № 3. Әлеге нормативларга карата.

5.1.5 .Көндәлек хезмәт күрсәтү объектларын урнаштыру башка функциональ билгеләнештәге территорияләр тирәсендә микрорайон (квартал) территориясеннән читтә урнашкан торак, катнаш торак төркемен проектлаганда мәҗбүри.

Микрорайон составында төркем урнашкан очракта, көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары һәм алар белән тәэмин итү күрсәткечләре периодик хезмәт күрсәтү объектлары белән тәэмин ителешнең суммар күрсәткечләренә керә.

5.1.6. Якынча исәпләүләр өчен азкатлы торак төзелеше территорияләренә хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренең саны һәм сыйдырышлылыгы күрсәткечләрен 28 таблица нигезендә кабул итәргә рөхсәт ителә.

28нче таблица

Азкатлы торак төзелеше территорияләренә хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм

предприятиеләре санын һәм сыйдырышлылыгын билгеләү

Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре	Күрсәткечләр	Җир кишәрлекләре күләме
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, 1000 кешегә исәпләнгән урыннар	Демографик структура буенча 1 - 6 яшьлек төркемнәрнең 85 проценты чикләрендә - якынча 52 процент; 100 процент чикләрендә - якынча 62 процент колачлый.	Ясле-бакчаларның сыйдырышлыгы 1 урынга: 100 урынга кадәр - 40, 100 - 35, ясле-бакчалар комплексында 500 урынга кадәр.
Гомуми белем бирү оешмалары, 1000 кешегә исәпләнгән урыннар	Демографик структура буенча 7-18 яшьлекләр төркеменнән 100 процент - якынча 91 процентны колачлый	Гомуми белем бирү оешмасы, укучылар саны: бер укучыга 40 - 400-50 кв. метрдан артык; бер укучыга 400-500-60 кв. метрдан артык; 1 укучыга 600-800-40 кв. метрдан артык; бер укучыга 800 - 1100-33 кв. метрдан артык; 1 укучыга 1100-1500 - 21 кв. метрдан артык; 1 укучыга 1500 - 2000-17 кв. метрдан артык; 1 укучыга 2000 - 16 кв. метрдан артык
1000 кешегә исәпләнгән спорт-ял комплексы, кв. метр гомуми мәйданы	300	0,2-0,5 гектар объект
Амбулатор-поликлиника учреждениеләре: сменага 1000 кешегә исәпләнгән поликлиникаларга, амбулаториягә, 1000 кешегә исәпләнгән гомуми мәйданның кв. метрына бару каралган.	22 50	Сменага 100 кешегә 0,1 гектар, ләкин объектка 0,5 гектар туры килә Объект 0,2 гектар
Даруханәләр,	50	0,2-0,4 гектар объект

гомуми мәйданы 1000 кешегә исәпләнгән кв. метр		
Даруханә киосклары, гомуми мәйданы 1000 кешегә исәпләнгән кв. метр	10	Объектка 0,05 гектар яки төзелгән
Көндәлек сәүдә предприятиеләре, 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә мәйданы кв. метр.: азык-төлек кибетләре	Барлыгы-3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 70 кв. метр-хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган мәйдан - радиустан читтә, муниципаль район чикләрендә.	0,2-0,3 гектар объект
азык-төлек булмаган кибетләр	Барлыгы-3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә, шул исәптән 30 кв. метр-хезмәт күрсәтү радиусы чикләрендә, калган мәйдан - радиустан читтә, муниципаль район чикләрендә	
Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре	**Күрсәткечләр**	**Җир кишәрлекләре күләме**
Элемтә бүлеге, объект	1	Объектка 0,1-0,15 гектар
Банк бүлеге, гомуми мәйданы 1000 кешегә исәпләнгән кв. метр	40	
Тәртип саклау терәк пункты, объектлар	1	Объектка 0,1-0,15 гектар

Административ үзидарә, объектлар үзәге	1	
Искәрмә: 1. Гомуми белем бирү оешмалары түбәндәгеләр урнашкан: төп һәм урта гомуми белем бирү - халык саны кимендә 2 мең кеше булган, башлангыч гомуми белем бирү - кимендә 500 кеше булган җирлекләрдә. 2. Поликлиникаларны якын-тирә торак массивлар территориясендә норматив яктан һәркем файдалана алырлык булган очракта урнаштырырга мөмкин.		

5.1.8 . Азкатлы торак төзелеше территорияләрендә хезмәт күрсәтүне оештыру өчен, нигездә, беренче һәм цокольлы (мәктәпкәчә белем бирү оешмаларыннан тыш) катларда урнашып, бинаның торак өлешләреннән Аерылган торак өлешләрен урнаштырып, торак биналарга кертелгән яки төзелгән индивидуаль эшчәнлек рәвешләрен файдаланып, оешмалар, учреждениеләр һәм предприятиеләр урнаштыру рөхсәт ителә. Шул ук вакытта төзелгән учреждениеләрнең гомуми мәйданы 150 кв. метрдан артмаска тиеш. Күрсәтелгән учреждениеләр һәм предприятиеләр үзәк формалаштыручы әһәмияткә ия булырга һәм торак белеменең үзәк өлешендә урнашырга мөмкин.

5.1.9 .Автомобильләрне ремонтлау һәм прокатлау, көнкүреш техникасын ремонтлау, шулай ук ритуаль хезмәтләр күрсәтү буенча төзелгән һәм төзелгән остаханәләр булган объектларны торак зона чигендә урнаштырырга кирәк.

5.1.10 . Халык сәламәтлегенә зыян китерә торган (рентген кабинетлары, аппаратлар (СанПин 2.6.1.192-03 таләпләренә туры китереп стоматология кабинетларыннан тыш), төзелеш материаллары, Мәскәү-химик һ.б. кибетләреннән тыш), азкатлы төзелеш территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.11 .Авыл торак пунктлары территориясендә хезмәт күрсәтү учреждениеләрен һәм предприятиеләрен, 50 кешедән башлап, һәр торак пунктта беренче чиратта кирәк булган объектларга һәм база объектларына бүлүне күздә тотарга кирәк

5.1.12. бүлүне, 50 кешедән башлап, җирлекнең административ үзәгендә урнашкан югары дәрәҗәдәге база объектларын күздә тотарга кирәк. Авыл халкына көндәлек хезмәт күрсәтү объектлары исемлеге әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 3 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

5.1.13 учреждениеләр һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре тарафыннан тиешле дәрәҗәдә тәэмин ителешне, халыкның категорияләре буенча колачлау дәрәҗәсен һәм җир кишәрлекләре күләмнәрен исәпләү әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

5.1.14 Авыл торак пунктларында учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең санын, составын һәм сыйдырышлылыгын билгеләгәндә өстәмә рәвештә зонада урнашкан башка торак пунктлардан килүче халыкны өстәмә рәвештә 30 минуттан да артык булмаган урынга күчерергә кирәк.

5.1.15 Авыл торак пунктларында хезмәт күрсәтү объектларын проектлаганда, аларны көндәлек, вакытлы һәм эпизодик хезмәт күрсәтү объектларына бүлү системасын исәпкә алырга кирәк.

5.1.15. Көндәлек (якынча) хезмәт күрсәтүнең социаль әһәмиятле объектларының минималь тәэмин ителеше объектлары исемлеге һәм исәп

күрсәткечләре 30 нчы таблицада китерелде.

30 нчы таблица

Көндәлек (якынча) хезмәт күрсәтүнең социаль әһәмияткә ия объектларының исемлеге һәм минималь тәэмин ителешенең исәп күрсәткечләре

Предприятия и учреждения	Единицы измерения	Минимальная обеспеченность
Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары	урын 1000 кешегә	Демографик структура буенча 1 - 6 яшь төркеменең 85 процентын [illegible]
Гомуми белем бирү оешмалары	урын 1000 кешегә	Демографик структура буенча 7 - 18 яшьлек яшь төркеменең
	кв.метр сәүдә мәйданы 1000 кеше	Барлыгы - 4 нче кушымта таблицасы нигезендә № 3, шул исәптән 100 кв.метрга кадәр - ра чикләрендә 2000 метр хезмәт күрсәтү диусы, калган мәйдан - хезмәт күрсәтү радиусыннан
беренче чиратта кирәкле азык-төлек товарлары кибете	1000 кешегә сәүдә мәйданының кв.метры	Барлыгы - 4 нче кушымта таблицасы нигезендә № 3, шул исәптән 200 кв.метрга кадәр - ра чикләрендә 2000 метр хезмәт күрсәтү диусы, калган мәйдан - хезмәт күрсәтү радиусыннан читтә, муниципаль район чикләрендә
Җәмәгать туклануы	1000 кешегә урын	8

предприятиеләре		

5.1.16. Һәр торак пунктта яшәүчеләрне беренче зарури хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин итү җәяүлеләр йөри алу мөмкинлеге чикләрендә 30 минуттан да артмаска тиеш (2 - 2,5 чакрым). Югары хезмәт күрсәтү дәрәҗәсендәге учреждениеләрне, шул исәптән вакытлы учреждениеләрне, урнаштыру җирлек чикләрендә җәяүлеләр йөри алырлык 60 минуттан да артык булмаган яисә муниципаль район үзәгендә - учреждениеләр һәм вакытлы хезмәт күрсәтү предприятиеләре туплануның төп үзәгендә булырга тиеш.

5.1.17 Авыл торак пунктларында хезмәт күрсәтү радиолары кабул ителә: мәктәпкәчә белем бирү оешмалары - 500 метр; гомуми белем бирү оешмалары: белем бирүнең I баскычы укучылары өчен - җәяүлеләр өчен 2 километр һәм транспорт белән барып җитү мөмкинлегенең 15 минутыннан да артык булмаган өлеше (бер якка); II һәм III баскыч укучылары өчен - җәяүлеләр өчен 4 километрдан артык булмаган һәм транспорт белән барып җитү мөмкинлегенең 30 минутыннан да артмаган (бер якка). Укучыларга II - III баскычларга хезмәт күрсәтүнең чик радиусы 15 километрдан артмаска тиеш; сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре - 2000 метрга; поликлиникалар, амбулаторияләр, фельдшер-акушерлык пунктлары һәм даруханәләр - җәяүлеләр-транспорт белән тәэмин ителешнең 30 минуттан артык булмавы.

5.1.18 Оешмадан 1 чакрым ераклыкта яшәүче авыл гомуми белем бирү оешмалары укучылары транспорт хезмәте күрсәтелергә тиеш. Укучыларны ташу балаларны йөртү өчен билгеләнгән транспортта башкарыла. Укучыларның җыелу урынына иң чик җәяүле килүе тукталышта 500 метрдан да артмаска тиеш. Транспортны туктату өч яктан әйләндереп алынган лапас белән җиһазландырылачак, юлның машина юлыннан киртә белән ныгытылган, юл ягыннан 250 метрдан да ким булмаган өслекле. Транспорт хезмәте күрсәтүнең иң чик мөмкинлеге ераклыгында, шулай ук уңайсыз һава шартлары шартларында транспорт белән тәэмин ителмәгән очракта, учреждениенең гомуми сыйдырышлылыгы урынының 10 проценты исәбеннән мәктәп яны интернаты (СП 42.13330-2011) каралган.

5.1.19 Санитария-гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча учреждениеләр һәм предприятиеләрне урнаштырганда иминлек шартлары «Әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм әлеге нормативларның «Янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

5.1.20. Торак биналарның, гомуми белем бирү мәктәпләренең, мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының һәм дәвалау учреждениеләренең җир кишәрлекләре чикләреннән авыл җирлекләрендә хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләренең чикләренә кадәр минималь ара торак пунктларны инсоляция һәм яктырту исәпләүләре, янгынга каршы һәм көнкүреш өзеклекләрен үтәү нигезендә кабул итәргә кирәк, ләкин 31 нче таблицада китерелгәннән ким түгел.

31 нче таблица

Торак биналарның, гомуми белем бирү, мәктәпкәчә белем бирү һәм медицина оешмаларының җир кишәрлекләре чикләреннән алып җир кишәрлекләре һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләре чикләренә кадәр минима给 ара

Оешмаларның, учреждениеләрнең һәм хезмәт күрсәтү предприятиеләренең җир кишәрлекләре чикләре	**Учреждениеләр һәм хезмәт күрсәт предприятиеләре биналарыннан (кишәрлекләр чикләреннән) ераклыклар, метрлар**		
	кызыл сызыкка кадәр	**торак биналарның җир кишәрлекләре чикләренә кадәр**	**гомуми белем бир мәктәпкәчә белем бирү һәм медицин оешмалары чикләренә кадәр**
Мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары (бина стеналары)	10	инсоляция, яктылык нормалары һә янгынга каршы таләпләргә	
Икенчел чимал кабул итү пунктлары	-	20	50
Янгын сүндерү депосы	10	50	50
Традицион күмү зираты мәйданы, гектары: 10 га кадәр; 10нан 20 гә кадәр; 20дән 40 ка кадәр	 6 6 6	 100 300 500	 500 500 500
Крематорияләр: әзерлек һәм йола турында бер камералы мичле цесслар; мичләр саны бердән артык булганда	 6 6	 500 1000	 500 1000
Ябык зиратлар (соңгы күмүдән соң 25 ел узгач) һәм мемориаль комплекслар, колумбарилар, кремациядән соң күмү зираты	6	100	100
Искәрмә: 1. Мәктәпкәчә мәгариф оешмаларының участоклары турыдан-туры чишелмәгән урамнарга тоташтырырга тиеш түгел юнәлешле хәрәкәт. 2. Икенчел чималның кабул итү пунктларын яшел утыртмалар полосасы белән аерырга кирәк. аларга автомобиль транспорты өчен керү юлларын күздә тоту. 3. Яңа урнаштырыла торган хастаханәләрнең участоклары турыдан-туры магистральгә кушылырга тиеш түгел урамнарга.			

5.1.21. Территорияне планлаштыру һәм документлар документларын әзерләгәндә социаль әһәмиятле объектларның төп төрләрен гамәлдәге норматив документлар таләпләре нигезендә, шулай ук әлеге нормативларның 5.1.28 - 5.1.34 п.

5.1.22. Социаль әһәмиятле объектлар территорияләреннән сәнәгать, коммуналь, авыл хуҗалыгы предприятиеләренә, транспорт юлларына һәм магистральләргә кадәр аралар күрсәтелгән объектларның һәм корылмаларның санитар-яклау зоналарына таләпләр нигезендә билгеләнә. Санитар-яклау зоналары территориясендә объектларны урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.23. 5.1.27 п. күрсәтелгән объектлар территориясенә керү һәм керү юллары, хуҗалык корылмаларына бару юллары, чүп җыю өчен контейнер мәйданчыгына керү әлеге нормативларның «Транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә проектлана. Хезмәт күрсәтү предприятиеләре территориясенә керү һәм керү юллары, хуҗалык корылмаларына илтә торган юллар,

5.1.24. Социаль әһәмияткә ия объектлар территориясе аша магистраль инженерлык коммуникацияләре (су белән тәэмин итү, канализация, җылылык белән тәэмин итү, электр белән тәэмин итү) узарга тиеш түгел. Объектларны инженер ягыннан тәэмин итү "Инженерлык инфраструктурасы зоналары" бүлеге таләпләренә туры китереп проектлана.

5.1.25. Санитария-гигиена һәм янгынга каршы таләпләр буенча оешмалар, учреждениеләр һәм предприятиеләрне урнаштырганда иминлек шартлары «Әйләнә-тирә мохитне саклау» һәм әлеге нормативларның «Янгын куркынычсызлыгы» бүлекләре таләпләре нигезендә тәэмин ителә.

5.1.26. Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары биналарын торак микрорайоннарның урамнардан читтәге квартал эчендәге территорияләрендә шау-шу һәм атмосфера һавасының пычрануын тәэмин итә торган арага санитария кагыйдәләре һәм нормативлары таләпләренә урнаштырырга кирәк. Мәктәпкәчә оешма участогы чигеннән юлга кадәр кимендә 25 метр булырга тиеш. Мәктәпкәчә оешмалар объектларын төзү өчен җир кишәрлекләрен бирү санитария кагыйдәләренә туры килүе турында санитар-эпидемиологик нәтиҗә булган очракта рөхсәт ителә.Урынның катлаулы рельефларында су ташу һәм су ташу суларын мәктәпкәчә белем бирү оешмасы участогыннан кисәтү өчен алуны күздә тотарга кирәк.

балалар өчен уен мәйданчыкларын су басу һәм пычрату. Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары участокларын аэрацияләү шартлары буенча өстенлек итүче җил агымнарының түбән тизлеге зонасында, аэродинамик күләгәдә урнаштыралар. Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары төрләре СанПиН 2.4.1.2660-10 нигезендә билгеләнә.

5.1.27. мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының минималь тәэмин ителеше әлеге нормативларга 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә. Җир кишәрлегенең мәйданы әлеге нормативларга 3 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә.

5.1.28. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары торак төзелеш зонасында, предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-яклау зоналарыннан читтә, санитар шартлаулар, гаражлар, автостоянкалар,

автомагистральләр, тимер юл транспорты объектлары, очып китү һәм һава транспорты утырту маршрутларында урнашырга тиеш.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналары торак төзелеш зонасында, предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-яклау зоналарыннан читтә, санитар шартлаулар, гаражлар, автостоянкалар, автомагистральләр, тимер юл транспорты объектлары, очып китү һәм һава транспорты утырту маршрутларында урнашырга тиеш. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарын урнаштырганда, инсоляциянең норматив дәрәҗәләрен тәэмин итү һәм биналарны һәм уен мәйданчыкларын табигый яктырту өчен торак һәм иҗтимагый биналардан санитар аермалар сакланырга тиеш.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының яңа төзелә торган объектлары аерым урнашкан бинада урнаштырырга тәкъдим ителә. Мәктәпкәчә мәгариф оешмаларының сыйдырышлылыгы проектлауга бирем белән билгеләнә. Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары биналары торак йортларга, административ һәм иҗтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләренең административ биналарыннан тыш), шулай ук торак йортларга төзелгән һәм торак йортларга, административ иҗтимагый билгеләнештәге биналарга (сәнәгать предприятиеләренең административ биналарыннан тыш) төзелгән аерым урнашкан булырга мөмкин.
Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларын торак йортларга төзелгән биналарда, төзелгән-янкормалы биналарда (яисә корылган) балалар өчен мөстәкыйль керү урыны булган һәм автотранспорт өчен чыгу (керү) урыны булган аерым территориядә урнаштыру рөхсәт ителә.
5.1.29. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасы өч каттан да артык булмаган биеклеккә ия булырга тиеш. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарының өченче катында өлкән мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен төркемнәр, шулай ук балалар белән эшләү өчен өстәмә биналар урнаштырырга тәкъдим ителә. 3 яшькә кадәрге балалар өчен төркем ячейкалары 1 нче катта урнашкан.
5.1.30. Мәктәпкәчә оешма территориясендә түбәндәге функ-циональ зоналар билгеләнә: уен зонасы; хуҗалык зонасы. Уен һәм хуҗалык зонасы арасындагы ераклык 3 метрдан да ким булмаска тиеш.
5.1.31. Уен территориясе зонасы үз эченә ала: төркем мәйданчыклары - һәр төркем өчен индивидуаль - сабый һәм иртә яшьтәге балалар өчен 1 балага кимендә 7 кв. метр исәбеннән (3 яшькә кадәр) һәм мәктәпкәчә яшьтәге 1 балага 9 кв. метрдан да ким булмаган (3 яшьтән 7 яшькә кадәр) һәм төркем изоляциясе принцибын үтәгән килеш; физкультура мәйданчыгы (бер яисә берничә).
Ясле яшьтәге балалар өчен төркем мәйданчыклары әлеге төркемнәр биналарыннан чыгу юлларына турыдан-туры якын урнашкан. Мәктәпкәчә мәгариф оешмаларының төркемле һәм физкультура мәйданчыклары инсоляциясенең озынлыгы торак һәм иҗтимагый биналар һәм территорияләр биналарының инсоляциясенә һәм кояштан саклауга карата гигиена таләпләре нигезендә билгеләнә (СанПиН 2.4.30049-13). Балаларны кояштан һәм явым-төшемнән яклау өчен һәр төркем мәйданчыгында бер

балага кимендә 1 кв. метр мәйданлы күләгә навесы урнаштыралар. 15 кешедән ким булган төркемнәр өчен күләгә навесының мәйданы 20 кв.метрдан да ким булмаска тиеш. Күләгәдәге навесларны агачтан яки башка төзелеш материалларыннан ясалган, балаларның сәламәтлеге өчен зарарсыз булган идәннәр белән җирдән кимендә 15 сантиметр ераклыкта җиһазландырырга тәкъдим ителә.

Ясле һәм мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен күләгә навеслары өч яктан киртәләнә, киртәнең биеклеге 1,5 метрдан да ким булмаска тиеш. Ясау бәйрәме көннәрендә 2 яшькә кадәрге балалар өчен уен коралларын мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасына тоташтырырга һәм ял яки йокы оештыру өчен веранда буларак кулланырга рөхсәт ителә. Биналарга терәлеп торучы күләгә навеслары төркем ячейкалары бүлмәләрен күләгәләргә һәм табигый яктылыкны төшерергә тиеш түгел.

5.1.32. Хуҗалык зонасы ашханәнең ирекле биналарына керә торган якта урнашырга һәм урамнан мөстәкыйль керергә тиеш. Килеп туган (тыгыз) шәһәр төзелеше шартларында урамнан мөстәкыйль керү булмау рөхсәт ителә. Хуҗалык зонасы территориясенә мөстәкыйль рәвештә керү мөмкинлеге булмаган очракта, автотранспортның хуҗалык мәйданчыгына керү юлы мәктәпкәчә белем бирү оешмасында балалар булмаган чорда гамәлгә ашырыла.

Хуҗалык зонасы территориясендә урын-җир кирәк-ягракларын киптерү һәм келәм эшләнмәләрен чистарту урыннары каралырга тиеш. Хуҗалык зонасы территориясендә яшелчәсаклагыч урнаштырылырга мөмкин. Хуҗалык зонасында бинадан кимендә 15 метр ераклыкта чүп җыю мәйданчыгы җиһазландырылачак. Каты өслекле мәйданчыкта капкачлы контейнерлар урнаштырыла. Мәйданчык күләме контейнерларның нигезләнгән мәйданыннан артып китәргә тиеш. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын җыю өчен башка махсус конструкцияләр куллану, шул исәптән аларны торак төзелешенең контейнер мәйданчыкларында мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе белән чиктәш урыннарда урнаштыру да рөхсәт ителә.

5.1.33 . Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен яшелләндерү төзелештән азат территориянең кимендә 50 процентын исәпләп чыгаруны күздә тота. Яшел утыртмаларны төркемле мәйданчыкларны хуҗалык зонасыннан аерып алу өчен кулланалар. Мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка кыскартырга рөхсәт ителә. Агачлар 15 метр ераклыкта түгел, ә куаклар мәктәпкәчә белем бирү оешмасы бинасыннан 5 метр ераклыкта утыртыла. Территорияне яшелләндерү вакытынд

балалар арасында агуланулар, шулай ук чәнечкеле куаклар барлыкка килүне кисәтү максатларында агулы җимешле агач һәм куаклар утыртылмый

Периметр буенча мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясе яшел үсентеләр коймасы һәм полосасы белән яңартыла. . Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары биналары салкын һәм кайнар су белән тәэмин итү, канализация системалары белән җиһазланган булырга тиеш. Су белән тәэмин итү һәм мәктәпкәчә оешмаларны канализацияләү үзәкләштерелгән булырга тиеш. Торак пунктта үзәкләштерелгән су белән тәэмин

ителеш булмаганда (салкын һәм кайнар) мәктәпкәчә белем бирү оешмасында су азык-төлек блогына, медицина блогы бүлмәләренә, кер юу (постирочная), барлык төркем ячейкаларына бәдрәф бирү тәэмин ителә. Анализлашмаган районнарда мәктәпкәчә белем бирү оешмалары бundefined бинналары чүп үләннәре яисә локаль чистарту корылмалары корылган очракта эчке канализация белән җиһазландырылачак.Мәктәпкәчә мәгариф оешмалары бинналары җәмәгать бинналарында һәм корылмаларында җылылык, вентиляция һәм һаваны кондиционлаштыру таләпләре нигезендә җылылык һәм вентиляция системалары белән җиһазландырыла. Күчмә җылыту приборларын, шулай ук инфракызыл нурланыш белән җылыткычларны куллану рөхсәт ителми.

Керү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясенә керү, машина үтү, хуҗалык корылмаларына чыгу, чүп җыю контейнер мәйданчыгына керү каты өслекле (асфальт, бетон һ.б.) булырга тиеш. Терәк-хәрәкәт аппараты бозылган балалар өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә юл һәм тротуарларның тайпылышы 5 проценттан артмый,

ә аларның киңлеге 1,6 метрдан да ким түгел. Борылышта һәм 6 метр саен алар ял итү өчен мәйданчыклар булырга тиеш.

Сукырлар һәм начар күрүчеләр өчен мәктәпкәчә белем бирү оешмасы территориясендә балаларның йөрү куркынычсызлыгы өчен йөрү юллары киңлеге кимендә 3 метр булырга һәм ике дәрәҗәдәге киртәгә ия булырга тиеш: 90 сантиметр биеклектә култыкса һәм 15 сантиметр биеклектә планка. Ут балалар йөри торган барлык предметлар өчен дә каралган: агачлар, куаклар, баганалар һәм башкалар. Урам чаты янындагы йортларның баганалары һәм башка юл буйларындагы борылышлар янында өслекләре, йөрешен акрынайту өчен, сигнал булып хезмәт итә торган өслекләре эре бөртекле өслекле өслекләр структурасы булырга тиеш. Асфальт юлларның киңлеге нинди булуга карап, дугосыман профиль булырга тиеш (юлның уртасын ян яклардан 5 - 15 сантиметрга югары күтәрәләр).Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмалары бинналарын шәһәр урамнарыннан еракта урнашкан торак микрорайоннарының квартал эчендәге территорияләрендә шау-шу һәм атмосфера һавасының пычрануы дәрәҗәләренең санитария кагыйдәләре һәм нормативлары таләпләренә туры килүен тәэмин итә торган арага урнаштыралар (СанПиН 2.4.2.2821-10). Гомуми белем бирү оешмаларының минималь тәэмин ителеше әлеге нормативларга 3 нче кушымта нигезендә кабул ителә.

Яңа төзелә торган гомуми белем бирү оешмаларының Тамашачылар саны бары тик бер сменага гына исәпләнергә тиеш (СанПиН 2.4.2.2821-10). аның буенда да яшел утыртмалар. Участокны яшелләндерү мене исәбеннән күздә тотыла

Участок территориясе 1,5 метр биеклектәге койма һәм аның буендагы яшел утыртмалар белән чикләнергә тиеш. Участокны яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 процентын исәпләп чыгару күздә тотыла. Гомуми белем бирү оешмасы территориясен урман һәм бакча массивлары белән чиктә урнаштырганда яшелләндерү мәйданын 10 процентка киметү рөхсәт ителә. Агачлар 15 метрдан да ким булмаган ераклыкта, ә куаклар гомуми белем бирү оешмалары бинналарыннан кимендә 5 метр ераклыкта

урнашырга тиеш. Участокны яшелләндерү вакытында агулану килеп чыгуны булдырмау максатларында агулы җимешле агач һәм куаклар утыртылмый.

Гомуми белем бирү оешмасы территориясендә түбәндәге зоналарны аерып күрсәтәләр: ял зонасы, физкультура-спорт һәм хуҗалык зоналары. Уку-тәҗрибә зонасы бүленеп бирелә. Уку-тәҗрибә зонасын оештырганда физкультура-спорт зонасын һәм ял итү зонасын кыскарту рөхсәт ителми

Уку-тәҗрибә зонасын оештырганда физкультура-спорт зонасын һәм ял итү зонасын кыскарту рөхсәт ителми.

34 нче таблица

Функциональ зоналарның мәйданын билгеләү

№ п/п	Зоналар	Үлчәү бердәмлеге	Мәгариф оешмаларында мәйдан					
			башлангыч гомуми б	төп гомуми белем	урта гомуми белем бирү һәм интернат оешмаларында			
			1 объект (4 сыйныф)	1 объект (9	1 объект (11	2 объект (22	3 объект (33 сыйныф)	4 объект (22+22 сыйныф)
1	Физкуль-	кв.метр	850/213	5450/605	5610/510	6140/280	7760/235	7920/180
	туралы-	зонага						
	Спорт	1 нче сыйныфка						
2	Уку-	кв.метр	240/60	1008/112	1200/109	1430/65	1980/60	2508/57
	тәҗрибә	1 нче сыйныфка зона						
3	Ял	кв.метр	480/120	700/78	700/78	1400/64	2100/64	2800/64
		зонага						
		1 нче сыйныфка						
4	Хуҗа-	кв.метр	500/125	500/56	500/45	625/28	750/23	750/17
	Лык	1 нче сыйныфка зона						
Оештыруга бар нәрсә		кв.метр зоналар буенча	2070/518	7658/851	8010/728	9595/436	12590/382	13378/318
		1 нче сыйныфка						

Традицион типтагы интернат оешмаларының сыйдырышлылыгы 300 урыннан артмаска, балалар йортларының оптималь сыйдырышлылыгы - 60 урыннан артмаска тиеш.

Җир кишәрлеге яхшы җилләтелә торган һәм яхшы тозлана торган коры булырга, кимендә ике керү юлы (төп һәм хуҗалык юлы), уңайлы килү юллары һәм биеклеге кимендә 1,6 метр булган киртәләр булырга тиеш.

Участокны яшелләндерү интернат учреждениесе территориясенең гомуми мәйданының

кимендә 50 процентын исәпләп чыгаруны күздә тота. Периметр буенча киңлеге 6 метр булган яшел утыртмалар полосасын күздә тотарга кирәк, икенче яктан - 1,5 метр. Агачлар 10 метрдан да ким булмаган ераклыкта, куаклар бинадан кимендә 5 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

Участокны яшелләндерү вакытында агулану килеп чыгуны булдырмау максатларында агулы җимешле агач һәм куаклар утыртылмый интернат оешмаларының җир кишәрлегендә түбәндәге функциональ зоналар проектлана: төзелеш зонасы; физкультура-спорт; укыту-тәҗрибә; ял зонасы; хуҗалык зонасы. Торак урыннарның составы һәм мәйданнары 2.4.990-00 таләбе нигезендә билгеләнә. Бина тыгыз төзелеш шартларында урнаштырылган очракта, җир кишәрлеге зоналары составы проектлауга бирем белән билгеләнә. Функциональ зоналарның мәйданын исәпләп чыгару буенча 1 нче сыйныфка исәпләү буенча кабул итәргә тәкъдим ителә 31 нче таблица нигезендә.

Катнаш типтагы интернат оешмаларында мәктәпкәчә яшьтәге балалар өчен төркем мәйданчыклары зонасы аерылып тора. Төркем мәйданчыгының мәйданы 1 балага 7,2 кв. метрдан да ким булмаган күләмдә кабул ителә.

5.1.46. Авыл торак пунктларында урнашкан интернат оешмалары өчен әлеге учреждениеләр янында ярдәмче хуҗалык өчен зона бүлеп бирелә. Шул ук вакытта ярдәмче хуҗалыклардан торак биналарга кадәр ара, җирле шартларны исәпкә алып, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәт идарәсенең территориаль бүлеге белән билгеләнә.

5.1.47. Физкультура-спорт зонасы мәйданчыкларын төзү һәм җиһазлау балаларның үсүенә һәм яшьләренә туры килергә һәм уеннар һәм дәресләр вакытында балаларның имгәнү мөмкинлеген юкка чыгарырга тиеш. Физкультура-спорт зонасын интернат оешмалары биналарының уку бүлмәләре тәрәзәсе ягыннан урнаштырырга кирәкми. Туплы уеннар һәм спорт снарядлары ыргыту мәйданчыкларын бина тәрәзәсеннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк; 3 метр биеклектәге мәйданчыклар киртәләнсә, алардан 15 метрга кадәр ара кыскартылырга мөмкин, физкультура-спорт шөгыльләренең башка төрләре өчен мәйданчыклар кимендә 10 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

5.1.48. Ял итү зонасы яшелләндерелергә һәм тавыш чыганакларыннан (спорт мәйданчыклары, автостоянкалар, мастерскойлар) еракта урнашырга тиеш.

5.1.49. Хуҗалык зонасы мәйданын 1 кешегә 3 кв.метр исәбеннән алырга кирәк. Хуҗалык зонасын төркемле һәм физкультура мәйданчыкларыннан ерактагы җир кишәрлеге чигендә урнаштырырга һәм калган территориядән яшел утыртмалар белән аерырга кирәк. Хуҗалык зонасында урамнан мөстәкыйль керү булырга тиеш. Хуҗалык зонасы территориясендә түбәндәгеләр урнаштырылырга мөмкин: ягулыкның тиешле саклагычы, су белән тәэмин итү корылмалары (су белән тәэмин итү бәяләре булмаганда), автостоянка, яшелчәсаклагыч, склад биналары.

5.1.50. Хуҗалык зонасында чүп җыючылар өчен интернат учреждениесе бинасыннан кимендә 25 метр ераклыкта бетон мәйданчык каралган. Мәйданчык күләме чүп-чар җыючының нигезе һәр яктан 1,5 метрга артыграк булырга тиеш.

5.1.51. Су белән тәэмин итү һәм интернат оешмаларын канализацияләү җирле котельныйлардан үзәкләштерелгән, җылылык белән тәэмин итү булырга тиеш. Автономияле җылылык куллану рөхсәт ителә.
үзәкләштерелгән суүткәргеч һәм канализация челтәрләре булмаганда, су белән тәэмин итүнең һәм канализациянең җирле системалары проектлана.
Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары (балалар иҗаты йортлары, яшь техниклар станцияләре, яшь натуралистлар, яшь туристлар, балалар-яшүсмерләр спорт мәктәпләре, балалар сәнгать мәктәпләре, музыка, сәнгать, хореография мәктәпләре) торак пунктлар территориясендә урнаштырырга, аларны яшәү һәм уку урыннарына якынайтырга, кагыйдә буларак, җәмәгать пассажир транспорты челтәре белән үзара бәйләнештә иҗтимагый үзәкләр составында урнаштырырга кирәк.
5.1.53 Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары, шулай ук аларның җир кишәрлекләре мәйданнары әлеге нормативларга 9 нчы кушымта нигезендә билгеләнә. Мәктәптән тыш учреждениеләрдән файдалану өчен түбәндәгеләр кабул ителә: авыл торак пунктлары өчен - проектлауга йөкләмә буенча. Мөмкин булган транспорт белән тәэмин ителеш - 30 минуттан да артык түгел (бер якка).
5.1.54 Балаларга өстәмә белем бирү оешмалары биналарыннан кызыл сызыкка кадәр араны гомуми белем бирү мәктәпләре биналары буларак кабул итәргә кирәк.
5.1.55 Участок территориясе 1,2 - 1,5 метр биеклектәге койма белән яисә яшел утыртмалар белән чикләнергә тиеш. Участокны яшелләндерү аның территориясенең кимендә 50 процентын исәпләп чыгару күздә тотыла. Участокны яшелләндерү вакытында агулану килеп чыгуны булдырмау максатларында агулы җимешле агач һәм куаклар утыртылмый.
5.1.56 Авыл хуҗалыгы җыентыкларын бинаның тәрәзә һәм ишегеннән кимендә 25 метр ераклыктагы хуҗалык зонасында урнаштырырга кирәк.
5.1.57 Лечеб-профилактика оешмалары (алга таба - ЛПО) СанПиН 2.1.3.2630-10 таләпләренә туры китереп урнаштырыла. ЛПО туфракны санитар-химик, микробиологик, паразитологик күрсәткечләр буенча урнаштыру участогында, радиация факторына гигиена нормативлары, атмосфера һавасындагы зарарлы матдәләр микъдары, электр магнит нурланышы, шау-шу, вибрация, инфразвука гигиена нормативларыннан артып китәргә тиеш түгел.
5.1.58 психиатрия, йогышлы авырулар стационар, шул исәптән туберку-лезный, профиль торак төзелеше территориясеннән 100 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнашкан. Күрсәтелгән профильнең 1000 һәм аннан да күбрәк ятмалары стационар итеп яшел зонага урнаштырырга кирәк.
5.1.59 ЛПО участогында аңа бәйле булмаган оешмалар биналары урнашырга тиеш түгел. ЛПО территориясендә яки турыдан-туры аның янәшәсендә амбулатор тикшерүгә килгән пациентлар һәм/яки озатып йөрүче затлар өчен кунакханәләр яки пансионатлар урнаштыру максатка ярашлы булыр.
5.1.60 Торак һәм җәмәгать биналарында аерым керү урыны булганда түбәндәгеләрне урнаштыру рөхсәт ителә: сменага 100дән дә артык булмаган амбулатор-поликлиника

ЛПО, шул исәптән фельдшер-акушерлык пунктларын, көндезге стационар оешмаларын да кертеп; стоматология кабинетлары, амбулатор-поликлиник оешмалар, шул исәптән үз составында көндезге стационарлар булган стоматология кабинетлары.

Торак биналарның цоколь катларында түбәндәгеләрне урнаштыру рөхсәт ителә: табибларны кабул итү кабинетлары (1 метрдан да артык булмаган бүленү белән һәм табигый яктырту коэффициентының нормалаштырылган күрсәткечен үтәгәндә); стоматология медицина оешмалары; фельдшер-акушерлык пунктлары, амбулаторияләр.

Торак һәм иҗтимагый биналарда, дерматологны амбулатория-поликлиника консультатив кабул итүдән тыш, йогышлы авыруларга (шул исәптән туберкулез) ярдәм күрсәтүче ЛПО урнаштыру рөхсәт ителми. Торак биналарда алкоголь һәм наркотик бәйлелектән интегүче затларга ярдәм күрсәтү өчен ЛПО урнаштыру рөхсәт ителми. Торак биналарда һәм аларга төзелгән биналарда микробиологик лабораторияләр (бүлекләр), магнит-резонанс томография бүлекләре урнаштыру рөхсәт ителми. ионлаштыручы нурланыш чыганакларыннан файдаланучы оешмаларны урнаштыруга таләпләр радиация куркынычсызлыгы нормалары һәм әлеге эшчәнлек төренә карата санитария-гигиена таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.1.62. Медицина оешмаларының сыйдырышлылыгы, шулай ук аларның җир кишәрлекләре мәйданнары әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә билгеләнә. Медицина оешмаларыннан файдалану өчен түбәндәгеләр кабул ителә: авыл торак пунктлары өчен - 5.1.23 пункт буенча әлеге нормативлар.

5.1.63. ЛПО участогын планлаштыруда һәм зоналаштыруда функциональ зоналарның катгый изоляциясен сакларга кирәк. Стационарлар территориясендә зоналар: йогышлы авырулар һәм йогышлы авырулар өчен дәвалау корпуслары, бакча-парк, патология-анатомия корпуслары, хуҗалык һәм инженерлык корылмалары бүлеп бирелә. Инфекция корпусы башка корпуслардан яшел утыртмалар полосасы белән аерыла. Ритуаль зона булган патриолог-анатомия корпусы палата бүлекләре тәрәзәләреннән, шулай ук ЛПО янында урнашкан торак һәм иҗтимагый биналардан каралмаска тиеш. ЛПО ритуаль зонасына аерым керү каралган булырга тиеш.

5.1.64. Инфекцияле, тире-венерология, акушерлык, балалар, психосоматик, радиологик бүлекчәләр, күппрофильле медицина оешмалары составына керүче аерым биналарга урнаштырыла.

5.1.65. ЛПО территориясе дәвалау-саклау режимын тәэмин итү кирәклеген, яшелләндерелгән, чикләнгән һәм яктыртылган булырга тиеш. Яшел утыртмаларның һәм газларның мәйданы стационарның гомуми мәйданының кимендә 50 процентын тәшкил итәргә тиеш.

5.1.66. ЛПО хуҗалык зонасы территориясендә тәрәзәдән кимендә 25 метр ераклыкта каты өслекле һәм урам ягыннан керү өчен контейнер мәйданчыгы урнаштыралар. Мәйданчык зурлыгы контейнерларның һәр якка 1,5 метр мәйданны арттырырга тиеш. Контейный мәйданчык чит җирләрдән сакланырга, койма һәм япма булырга тиеш. Медицина оешмалары калдыклары белән мөрәҗәгать гамәлдәге норматив документлар

таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

5.1.67.Сәламәтлек саклау учреждениесенең җитештерү территорияләрендә сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнаша һәм 44.13330.2011 СП нигезендә исәпләнелә.

5.1.68. Аптекалар аз катлы аерым биналарга урнаштырылырга, торак һәм иҗтимагый биналарга кушып төзелгән беренче катларда төзелергә мөмкин. Авыл торак пунктларында даруханәләрне бер территориядә яки бер бинада, ләкин аерым керү белән комплекска урнаштыру максатка ярашлы. Аптекның җир участогы мәйданын әлеге нормативларга 3 нче кушымта нигезендә кабул итәргә кирәк. Аптектан файдалану мөмкинлеген 5.1.85 п. нигезендә әлеге нормативларны кабул итәргә кирәк. Ашыгыч медицина ярдәме станцияләрен (подстанцияләрен), ашыгыч медицина ярдәме күрсәтү күчмә пунктларын, фельдшер-акушерлык пунктларын теркәгәндә җир кишәрлеген алу мөмкинлеге булган, радиусын урнаштыру әлеге нормативларга 9 нчы кушымта нигезендә кабул ителергә тиеш.

5.1.69 Авыл торак пунктлары территориясендә яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләр (яшьләр сәясәтенең күппрофильле учреждениеләре) урнаштыру каралырга тиеш.

5.1.70 Яшьләр белән эшләү буенча республика һәм муниципаль учреждениеләр түбәндәге төрләргә мөмкин: яшәү урыны буенча күппрофильле яшүсмерләр, яшьләр, яшүсмерләр-яшьләр клублары; профильле һәм тар махсуслаштырылган учреждениеләр (клублар, үзәкләр), шул исәптән яшь гаилә клублары, яшь сайлаучы клублары, компьютер клублары яки интернет-клублар, хәрби-патриотик эзләү клублары һ.б.

5.1.71 Муниципаль берәмлектә яшьләр санының уртача күрсәткече, халыкның гомуми санының 25 проценты һәм муниципаль берәмлек яшьләренең гомуми санының 10 проценты җирле үзидарә учреждениеләренең мәшгульлек нормативлары: авыл җирлекләре өчен - яшьләр белән эшләүнең гамәлдәге мәдәният учреждениеләре, өстәмә белем бирү оешмалары базасында кимендә бер күппрофильле үзәге;

5.1.102. Күп функцияле яисә күппрофильле муниципаль учреждение (үзәк, клуб) эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре учреждениенең гомуми мәйданыннан чыгып күрсәтелгән 33 һәм 34 нче таблицаларда.

33 нче таблица

Күпфункцияле яисә күппрофильле муниципаль учреждение эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы - 300 кв.метрга кадәр)

Учреждениенең гомуми мәйданы	100 кв. метрдан да кимрәк	100 - 200 кв.метр	200 - 300 кв.метр
Шул исәптән техник бүлмәләр	30 кв. метрга кадәр	30 - 60 кв.метр	30 - 60 кв.метр
Дәресләр өчен кабинетлар саны	ким дигәндә 2	2 - 3	3 - 5
Студияләрдә, секцияләрдә, берләшмәләрдә яшь төркемнәренең гомуми саны (учреждениенең алты көнлек эше һәм	6 - 10	10 - 15	15 - 20

Укучылар саны	70 - 120 кеше	120 -180 кеше	180 – 240

Күпфункцияле яисә күппрофильле муниципаль учреждение эшчәнлегенең якынча норматив күрсәткечләре (гомуми мәйданы - 300 кв.метрдан артык)

Учреждениенең гомуми мәйданы	**300 1400 кв.метр**	**400 - 800 кв.метр**	**800 кв.метрдан артык**
Шул исәптән техник бүлмәләр	120 - 160 кв.метров	120 - 160 кв.метров	240 кв.метрдан
Дәресләр өчен кабинетлар саны	5 - 7	7 - 15	кимендә 15
Студияләрдә, секцияләрдә, берләшмәләрдә яшь төркемнәренең гомуми саны (учреждениенең алты көнлек эше һәм төркемнең уртача составы 12 - 15 кеше булганда)	20 - 25	25 - 60	кимендә 60
Укучылар саны	240 - 360 кеше	300 - 800 кеше	800 кешедән артык (1 кешегә 1

5.1.103 Сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре тарафыннан минималь тәэмин ителеш әлеге нормативларга 3 нче кушымтаның 4 нче таблицасы нигезендә кабул ителә, шулай ук: авыл торак пунктлары өчен - 29 нчы таблица буенча. Сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре файдалана алу өчен түбәндәгеләр кабул ителә: авыл торак пунктлары өчен - әлеге нормативларның 2.3.47 пункты буенча.

5.1.104 Сәүдә, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләренең җир кишәрлекләре мәйданы әлеге нормативларга 3 нче кушымта нигезендә билгеләнә.

5.1.105 Торак биналарның цоколь, беренче һәм икенче катларында, кешегә тискәре йогынты ясый торган объектлардан тыш, сату, җәмәгать туклануы һәм көнкүреш хезмәте күрсәтүнең төзелгән һәм төзелгән корылмаларын урнаштыру рөхсәт ителә. Җәмәгать туклануы предприятиеләрен торак биналарның йорт яны территорияләрендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.1.106 Җитештерү территорияләрендә ябык һәм ачык челтәргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре күздә тотылырга тиеш. Ябык челтәрдә җәмәгать туклануы предприятиеләре сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнаша һәм, хезмәткәрләр санын исәпкә алып, СНиП нигезендә, 44.13330.2011сменада эшләүчеләр саны 200дән артык кеше булганда ярымфабрикатларда эшләүче ашханәне күздә тотарга кирәк (нигезләгәндә чимал белән эшләүче ашханәләрне күздә тоту рөхсәт ителә); сменада

эшләүчеләр саны 200 кешегә кадәр булганда - аш-су тарату; эшләүчеләр саны кимендә 30 кеше булганда алдан рөхсәт ителә; ризык кабул итү бүлмәсен карарга.

Җитештерү зоналары һәм торак районнар чикләрендә урнашкан ачык челтәр учреждениеләре күрсәткечләре якындагы районнар халкына 35 нче таблица буенча эшләүчеләрне исәпкә алу коэффициенты белән исәпләнә. Мондый территорияләрдә челтәр составына сәүдә-көнкүреш билгеләнешендәге объектлар, спорт, саклык банклары, элемтә бүлекчәләре, шулай ук автосервис офислары һәм объектлары кирә.

35 нче таблица

Җитештерү зоналары һәм торак районнар территорияләре чигендә урнаштырыла торган ачык челтәр учреждениеләре күрсәткечләре

Мөнәсәбәт: эшләүчеләр (мең кеше) / халык (мең кеше)	Коэффициент	радиус чикләрендә хисап күрсәткечләре (1000 кешегә) хезмәт күрсәтү			
		сәүдә, кв.метр		җәмәгать туклануы, урыннар	көнкүреш хезмәте күрсәтү, эш урыннары
		азык-төлек сәүдә мәйданнары	азык-төлек булмаган сәүдә мәйданнары		
0,5	1	70	30	8	2
1	2	140	60	16	4
1,5	3	210	90	24	6

5.1.107 Базарларны күбрәк торак төзелеше булган районнарда, сәүдә үзәкләре составында, транспорт магистрале янында, шәһәр транспорты тукталышы, автобус һәм тимер юл вокзаллары (станцияләр) урнашкан районнарда урнаштырырга тәкъдим ителә. Җәмәгать пассажир транспорты тукталышларыннан алып ваклап сату базарларына кадәр җәяүлеләр өчен үтемлелек радиусы 250 метрдан артмаска тиеш. Базар территориясендә күчү озынлыгы зуррак булырга тиеш түгел: базарның иң ерак объектлары арасында - 400 метрдан;200 метр - теләсә кайсы базардан иҗтимагый бәдрәфкә кадәр.

5.1.107. Базарларның җир участоклары күләмнәрен проект карары белән шәһәр төзелеше ситуациясеннән һәм тәэмин ителешнең исәп-хисап күрсәткечләреннән чыгып билгеләргә кирәк. Җир кишәрлекләре күләмнәрен ваклап сату базарының (комплексның) сыйдырышлылыгына бәйле рәвештә 7 кв.метрдан 14 кв.метрга кадәр күләмне кабул итәргә кирәк:14 кв.метр - сәүдә мәйданы 600 кв.метрга кадәр булганда;кв.метр сәүдә мәйданы 3000 кв.метрдан артык.

5.1.108. Территорияне рациональ файдалану мөмкинлеген тәэмин итүне исәпкә алып, базарның чикле сәүдә мәйданын 1000 кешегә сәүдә мәйданының 24 кв.метрын исәпләп чыгарырга кирәк.Бер сәүдә урынының мәйданы әлеге нормативларга 3 нче кушымта таләпләре нигезендә кабул ителә һәм 6 кв.метр сәүдә мәйданы тәшкил итә. Гражданнар өчен 1,5 кв.метрдан да ким булмаган сәүдә мәйданы тәэмин ителгәндә лотоклардан

сезонлы сәүдә оештыру рөхсәт ителә.Сәүдә урыннары ябык ваклап сату базарында (бина, корылмалар), шулай ук ваклап сату базары территориясенең ачык мәйданчыгында проектлана ала. Ваклап сату базарында товар җитештерүчеләр товарларын сату эшчәнлеген гамәлгә ашыру өчен сәүдә урыннары саны муниципаль берәмлек администрациясе тарафыннан билгеләнә, әмма сәүдә урыннарының гомуми санының кимендә 50 проценты.

5.1.109.Ваклап сату базарлары территорияләрендә төзелеш минималь тыгызлыгын кимендә 50 процент тәэмин итәргә тәкъдим ителә.

5.1.110.2013 елның 1 гыйнварыннан базарларда товарларны сату (эшләр башкару, хезмәтләр күрсәтү) эшчәнлеген оештыру өчен, авыл хуҗалыгы базарларыннан һәм авыл хуҗалыгы кооператив базарларыннан тыш (ә 2015 елның 1 гыйнварыннан - авыл хуҗалыгы базарларында да, авыл хуҗалыгы кооператив базарларында) бары тик капиталь биналар, корылмалар, ваклап сату базары биналары комплексы булган корылмалар гына файдаланылырга тиеш.

Әлеге максатлар өчен вакытлы биналар, корылмалар куллану тыела. Күрсәтелгән срокка кадәр базарларда капиталь биналар, төзелешләр, корылмалар белән беррәттән вакытлы корылмалар да файдаланылырга мөмкин.

Базар хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр автомобильләрен вакытлыча саклау (парковкалау) өчен стоянкалар белән тәэмин ителергә тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау урыннары белән тәэмин ителеш, ваклап сату базарлары территориясендә автотранспорт (автостоянкалар) тукталышы зоналарын урнаштыру, шулай ук автостоянкалардан, керү һәм алардан чыгу юлларын «Транспорт инфраструктурасы зонасы» бүлеге таләпләренә туры китереп проектлаштырырга кирәк.

Җиңел автомобильләрне кую өчен машина-урыннарның таләп ителгән исәп-хисап саны 1 сәүдә урынына яки 10 кв. метрга исәпләгәндә проектлана.

Иҗтимагый-эшлекле зоналарда урнашкан базарларда, сәүдә мәйданы 1000 кв. метрга кадәр булганда, машина урыннарының исәп-хисап саны 100 нче таблица нигезендә проектлана һәм 50 сәүдә урынына 25 машина урыны тәшкил итә.

Базарны проектлаганда, хезмәт күрсәтүче персоналның һәм килүчеләрнең транспортын парковкалау өчен, аерым бина мәйданчыгында автомобиль юлларының юл өлеше ягыннан күз алдында тотарга кирәк. Мәйданчык торак биналарның йорт яны территориясендә урнашырга тиеш түгел. Автомобильләрне кую урыныннан теләсә кайсы ноктага кадәр ераклык 400 метрдан да артмаска тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау өчен стоянкалар мәйданы исәпләгәндә, базарның гомуми мәйданына кертелми.

5.1.114 Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын җыю мәйданчыкларын базарның хуҗалык зонасында сәүдә зонасы чикләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.116 Ваклап сату базары территориясе төзекләндерелергә, яшелләндерелергә һәм киртәләнергә тиеш.

Ваклап сату базарларын су белән тәэмин итү һәм канализацияләү - ТЭЦлардан, район

яки җирле котельныйлардан, ав- тономның чыганакларыннан бәяләрдә тотылырга тиеш.
Ваклап сату базарлары территориясендә хуҗалык-эчә торган су белән тәэмин итүнең сууткәргечләрен, мөстәкыйль чыгарулары булган көнкүреш һәм җитештерү канализациясенең аерым системаларын,
яңгыр канализациясе җайланмаларын проектлаштырырга кирәк.
5.1.118 Торак пунктлар территориясендә авыл хуҗалыгы продукциясен ярминкә сәүдәсен оештыру өчен 1000 кешегә 3 кв.метр исәбеннән вакытлы мәйданчыклар булдыруны күздә тотарга кирәк.

5.1. Транспорт инфраструктурасы

5.2.1. Урам-юл челтәре системасы җирлекнең планлаштыру структурасының нигезен тәшкил итә һәм барлык функциональ зоналар, күчеп утыру зонасының башка җирлекләре, тышкы транспорт объектлары һәм гомуми челтәрнең автомобиль юллары белән уңайлы, тиз һәм куркынычсыз транспорт элемтәләрен тәэмин итәргә тиеш.
5.2.2.Транспорт инфраструктурасын төзү һәм коммуникацияләр барлык функциональ зоналар составында да урнашырга мөмкин.
Җитештерү территорияләре составына керүче транспорт инфраструктурасы зоналары транспорт инфраструктурасы объектларын һәм корылмаларын, шул исәптән тимер юл, автомобиль, су һәм һава транспорты корылмаларын һәм коммуникацияләрен урнаштыру, шулай ук санитар-яклау зоналарын, махсус саклау билгеләнешендәге җирләрнең санитария шартлауларын, зоналарын, мондый объектлар өчен әлеге нормативлар таләпләре нигезендә төзелеш алып баруны чикләү зоналарын билгеләү өчен билгеләнгән.

200 метр - базарның теләсә кайсы ноктасыннан алып җәмәгать бәдрәфенә кадәр.

5.1.109. Базарларның җир участоклары күләмен шәһәр төзелеше хәленнән һәм тәэмин итүнең исәп - хисап күрсәткечләреннән чыгып, проект карары белән билгеләргә кирәк.

Ваклап сату базары (комплекс) сәүдә мәйданының 1 кв. метрына 7дән 14 кв. метрга кадәр җир участоклары күләмен, сыйдырышлылыгына карап, кабул итәргә кирәк:

14 кв. метр - сәүдә мәйданы 600 кв. метр булганда;

7 кв. метр - сәүдә мәйданы 3000 кв. метрдан артык булганда.

5.1.110. Территориядән рациональ файдалану мөмкинлеген исәпкә алып, базарның иң чик сәүдә мәйданын 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә мәйданыннан 24 кв. метр исәбеннән проектларга кирәк.

Бер сәүдә урыны мәйданы, 3 нче кушымта таләпләре нигезендә, әлеге нормативларга туры килә һәм сәүдә мәйданының 6 кв. метрын тәшкил итә.

Гражданнар өчен сәүдә урыны мәйданы 1,5 кв. метрдан да ким булмаган мәйданны тәэмин иткәндә лотоклардан сезонлы сәүдә оештыру рөхсәт ителә.

Сәүдә урыннары ябык ваклап сату базарында (бинада, корылмада), шулай ук ваклап сату базарының ачык мәйданчыгында проектлана ала.

Ваклап сату базарында товар җитештерүчеләр тарафыннан товарлар сату эшчәнлеген гамәлгә ашыру өчен сәүдә урыннары саны муниципаль берәмлек администрациясе тарафыннан билгеләнә, әмма сәүдә урыннарының гомуми саныннан 50% ка ким булырга тиеш.

5.1.111. Ваклап сату базарлары территориясендә төзелешнең минималь тыгызлыгын кимендә 50 процент тәэмин итәргә киңәш ителә.

5.1.112. 2013 елның 1 гыйнварыннан базарларда, авыл хуҗалыгы базарларыннан һәм авыл хуҗалыгы кооперативларыннан тыш (ә 2015 елның 1 гыйнварыннан - авыл хуҗалыгы базарларында, авыл хуҗалыгы кооператив базарларында һәм авыл хуҗалыгы кооперативларында) товарлар сату (эшләр башкару, хезмәтләр күрсәтү) эшчәнлеген оештыру өчен бары тик ваклап сату базары бинолары комплексы булган биналар, корылмалар, корылмалар гына кулланылырга тиеш. Күрсәтелгән максатларда вакытлы биналарны, корылмаларны, корылмаларны куллану тыела. Әлеге вакытка кадәр базарларда капиталь биналар, корылмалар, корылмалар белән беррәттән вакытлы корылмалар да кулланылырга мөмкин иде.

5.1.113. Базарлар хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр автомобильләрне вакытлыча саклау (парковка) урыннары белән тәэмин ителергә тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау урыннары белән тәэмин итүне дә, ваклап сату базарлары территориясендә автотранспорт стоянкасы зоналарын (автостоянкалар) урнаштыруны да, шулай ук автостоянкалардан ераклыкны, керү һәм алардан чыгу юлларын әлеге нормативларның «транспорт инфраструктурасы зоналары» бүлеге таләпләре нигезендә проектларга кирәк.

5.1.114. Җиңел автомобильләр кую өчен кирәкле машина-урыннарның исәп-хисап саны 1 сәүдә урынына яки 10 кв. метр сәүдә мәйданына 1 машина-урын исәбеннән проектлана.

Иҗтимагый-эшлекле зоналарда урнашкан базарларда сәүдә мәйданы күләме 1000 кв. метрга кадәр булганда, машина-урыннарның исәп-хисап саны 100 нче таблица нигезендә проектлана һәм 50 сәүдә урынына 25 машина-урын тәшкил итә.

Базарны проектлаганда аерым торучы бинада хезмәт күрсәтүче персонал һәм килүчеләр өчен транспортны парковкалау мәйданчыгын автомобиль юлларының йөрү өлеше ягыннан булуын күздә тотарга кирәк. Мәйданчык торак биналарның йорт яны территориясендә урнашырга тиеш түгел. Автомобиль кую урыннарыннан базарның теләсә кайсы ноктасына кадәр ераклык 400 метрдан да артмаска тиеш.

Автомобильләрне вакытлыча саклау өчен тукталышлар мәйданы, базарның гомуми мәйданын исәпләгәндә кертелми.

5.1.115. Чүп-чар һәм азык-төлек калдыкларын җыю мәйданчыкларын базарның хуҗалык зонасында сәүдә зонасы чикләреннән кимендә 25 метр ераклыкта урнаштырырга кирәк.

5.1.116. Ваклап сату базары территориясе төзекләндерелгән, яшелләндерелгән һәм

коймаланган булырга тиеш.

5.1.117. Ваклап сату базарларын су белән тәэмин итү һәм канализация үзәкләштерелгән, җылылык белән тәэмин итү - җылылык-электр үзәгеннән, район яки җирле котельный, автоном чыганаклардан булырга тиеш.

Ваклап сату базарлары территориясендә көнкүреш һәм җитештерү канализациясенең аерым системаларын, яңгыр канализациясен төзергә, көнкүреш өчен, эчәр өчен су белән тәэмин иәргә кирәк.

5.1.118. Торак пунктлар территориясендә 1000 кешегә 3 кв.метр исәбеннән авыл хуҗалыгы продукциясе белән ярминкәне оештыру өчен вакытлыча мәйданчыклар булдырырга кирәк.

5.2. Транспорт инфраструктурасы

5.2.1. Урам-юл челтәре системасы җирлекне планлаштыру структурасының нигезен тәшкил итә һәм барлык функциональ зоналар, башка җирлекләр, күчерү системасы, тышкы транспорт объектлары һәм гомуми челтәрдәге автомобиль юллары белән уңайлы, тиз һәм куркынычсыз транспорт элемтәләрен тәэмин итүгә юнәлдерелгән.

5.2.2. Транспорт инфраструктурасы корылмалары һәм коммуникацияләре барлык функциональ зоналар составында урнашырга мөмкин.

Җитештерү территорияләре составына керүче транспорт инфраструктурасы зоналары транспорт инфраструктурасы объектларын һәм корылмаларын, шул исәптән тимер юл, автомобиль, су һәм һава транспорты корылмаларын һәм коммуникацияләрен, шулай ук санитар - саклау зоналарын, санитар өзеклекләр, махсус саклану өчен билгеләнгән җир зоналарын, мондый объектлар өчен төзелешне чикләү зоналарын билгеләү өчен билгеләнгән.

5.2.3. Татарстан Республикасын тотрыклы үстерү максатларында транспорт проблемаларын хәл итү торак пунктлар чикләренә транзит агымнарын чыгару белән тышкы элемтәләрнең үсеш алган транспорт инфраструктурасын булдыруны һәм автомобильчеләргә хезмәт күрсәтүнең югары дәрәҗәсен тәэмин итүне күздә тота.

Җирлекнең генераль планын эшләгәндә шәһәр округының, җирлекнең һәм аның янәшәсендәге территориянең планлаштыру структурасы белән үзара бәйләнештә Транспорт һәм урам-юл челтәренең бердәм системасын күздә тотарга кирәк.

Авыл җирлекләрендә яшәүчеләр өчен яшәү урыннарыннан алып җитештерү объектларына кадәр авыл хуҗалыгы предприятиесе чикләрендә хәрәкәт итү (җәяүлеләр яки транспорт кулланып) өчен вакыт 30 минуттан артмаска тиеш.

5.2.4. 2015 елга кадәр исәп-хисап чорына автомобильләр саны 1000 кешегә 286 җиңел автомобиль, 2025 елга кадәр исәп - хисап чорына 420 җиңел автомобиль кабул ителә.

Тышкы транспорт

5.2.5. Тышкы транспорт (тимер юл, автомобиль, су һәм һава) урам - юл челтәрен

һәм шәһәр транспорт төрләрен үзара бәйләнештә комплекслы система буларак проектларга кирәк.

5.2.6. Тышкы транспорт корылмаларына һәм коммуникацияләренә җир бүлеп бирү, гамәлдәге нормалар нигезендә, билгеләнгән тәртиптә башкарыла.

Бу җирләрдән файдалану һәм куркынычсызлыкны тәэмин итү режимы дәүләт күзәтчелегенең тиешле органнары тарафыннан билгеләнә.

5.2.7. Корылмаларны һәм тышкы транспорт объектларын нормаль эксплуатацияләүне тәэмин итү максатларында гамәлдәге законнар нигезендә сак зоналары билгеләнә.

5.2.8. «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында " 2007 елның 8 ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә, автомобиль юллары аларның әһәмиятенә карап бүленә:

федераль әһәмияттәге автомобиль юллары;

региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юллары; җирле әһәмияттәге автомобиль юллары;

шәхси автомобиль юллары.

5.2.9. СНиП 2.05.02-85 таләпләре нигезендә* автомобиль юллары, аларның билгеләнешенә һәм хәрәкәтнең интенсивлыгына карап, I-а, I-б, II, III, IV һәм V категорияләргә бүленә.

5.2.10. Автомобиль юллары өчен, торак пунктлар чикләрендә урнашкан автомобиль юлларыннан тыш, юл буе полосалары билгеләнә.

Автомобиль юлларының классына һәм (яки) категориясенә карап, юл буе полосасының киңлеге үсеш перспективаларын исәпкә алып, һәр юл буе полосасының киңлеге түбәндәге күләмдә билгеләнә:

75 метр - I һәм II категория автомобиль юллары өчен;

50 метр - III һәм IV категорияле автомобиль юллары өчен; 25 метр-V категорияле автомобиль юллары өчен;

5.2.11. Федераль, төбәк яки муниципаль, җирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл буе полосалары чикләрен билгеләү яисә мондый юл буе полосаларының чикләрен үзгәртү турында карар юл хуҗалыгы өлкәсендә дәүләт хезмәтләре күрсәтү һәм дәүләт милке белән идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыручы башкарма хакимиятнең федераль органы, Татарстан Республикасы башкарма хакимиятенең вәкаләтле органы, җирле үзидарә органы тарафыннан кабул ителә.

Федераль, төбәк яки муниципальара, җирле әһәмияттәге автомобиль юлларының юл буе полосаларын билгеләү һәм алардан файдалану тәртибе Россия Федерациясе Хөкүмәте, Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенең иң югары башкарма органы, җирле үзидарә органы тарафыннан билгеләнә ала.

5.2.12. Автомобиль юлларын проектлау Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм

Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында» 2007 елның 8 ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон, СНиП 2.05.02-85*таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

Юллар категорияләрен билгеләгәндә, план элементларын проектлаганда, озын һәм аркылы профильләрне проектлаганда 20 елга тигез итеп кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап чорының башлангыч елы эчендә юл проектын (яки юлның мөстәкыйль участогы) эшләп бетерү елын кабул итәргә кирәк.

5.2.13. Автомобиль юллары трассасын салу, ясалма һәм юл буе корылмаларын урнаштыру урыннарын, җитештерү базаларын, подъезд юлларын һәм башка вакытлыча корылмаларны билгеләү, төзелеш ихтыяҗлары өчен, әйләнә-тирә мохиткә минималь йогынтыны исәпкә алып, үтәлергә тиеш:

автомобиль юллары трассаларын Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасы белән билгеләнгән транспорт зонасында салырга кирәк.;

трассаның авыл хуҗалыгы җирләрендә чәчү әйләнеше кырлары һәм хуҗалыклар чикләре буенча сузарга кирәк;

елгалар, күлләр һәм башка су объектлары буенда, алар өчен билгеләнгән су саклау зоналарыннан һәм яр буе саклау полосаларыннан читтә урнашырга кирәк;

курортлар, ял йортлары, пансионатлар, шәһәр читендәге балалар учреждениеләре һ. б. урнашкан районнарда трассаларны алар тирәсендә билгеләнгән санитар зоналардан читтә салырга кирәк.;

автомобиль юллары трассасының урман массивлары буенча, урманнарны саклау һәм экологик тикшеренүләрне исәпкә алып, просекларны һәм янгынга каршы өзеклекләрне, предприятиеләр һәм урманчылыкларның чикләрен файдаланып, мөмкин булган кадәр сузарга кирәк;

аеруча саклана торган табигый территорияләр зоналары буенча трассалар салу рөхсәт ителми.

Сазлык аркылы үтүче автомобиль юлларын проектлаганда (юл трассасына кадәр) су белән тәэмин ителгән су хәрәкәте горизонтында СНиП 2.05.02-85*таләпләренә туры китереп чаралар күрергә кирәк.

5.2.14. I, II, III категорияле автомобиль юлларын торак пунктларны урап үтеп һәм аларга керү юллары белән проектларга кирәк. Торак пунктларны карап чыкканда, мөмкин булганча, юлларны җилле яктан сузарга кирәк.

Автомобиль юлларының җир катламын бровкадан төзелешкә кадәр булган ераклыкны таблицада китерелгән 38 нче пункттан да ким булмаган санда кабул итәргә кирәк.

38 нче таблица

Автомобиль юлларының җир катламының бровкасыннан төзелешкә кадәр ераклык

Автомобиль юллары категориясе	Җир катламы бровкасыннан ераклык, метр, ким булмаган	
	торак төзелешенә кадәр	бакчачылык, яшелчәчелек, дача берләшмәләренә кадәр
I, II, III	100	50
IV	50	25

Төзелешләрне тавыштан саклау өчен әлеге нормативларның 6.5 бүлеге нигезендә тавыш саклау чараларын, шул исәптән 10 метрдан да ким булмаган киңлектәге юл буенда тавыш саклау җайланмалары һәм яшел үсентеләр полосасын күздә тотарга кирәк.

5.2.31. Автомобиль юллары буенда хәрәкәт интенсивлыгы тәүлеккә кимендә 4 000 прив. берәмлеккә җитә торган , ә велосипед хәрәкәте яки мопедларның интенсивлыгы бер юнәлештә 30 минут эчендә иң интенсив хәрәкәт булганда 200 велосипедка (мопедка) җитә торган, тәүлегенә 1000 берәмлек булган велосипед юлларын күздә тотарга кирәк.

Велосипед юллары, кагыйдә буларак, бер яклы хәрәкәт өчен 2,2 метр киңлектә мөстәкыйль җир өслегендә, махсус ясалма сибелгән җир өстендә яки су өслегеннән читтә, шулай ук махсус төзелә торган бермаларда (аерым очракларда - машиналар йөрү өлешеннән 1 метрдан да ким булмаган арада) проектларга кирәк.

Бер полосалы велосипед юллары, кагыйдә буларак, юлның өске ягында (җәйге чорда булган җилләрне исәплләгәндә), ә ике полосалы юлларның ике ягында да булырга тиеш.

Кысан шартларда һәм күпер корылмаларына якын килгәндә юл читендә велосипед юллары оештырырга рөхсәт ителә. Бу очракларда велосипед юллары ныгытылган юл полосасы артында урнашкан һәм 0,20-0,25 метр биеклектәге бордюрдан, ә юллар бордюрның вертикаль чигеннән 0,75 метр ераклыкта урнашкан булырга тиеш.

Халык санынннан чыгып, торак пунктларга якын килү урыннарында велосипед юлларының якынча озынлыгын 39 нчы таблица буенча билгелиләр.

39 нчы таблица

Торак пунктларга якын килү юлында велосипед юлларының якынча озынлыгы

Халык саны, мең кеше	**500дән артык**	**500 - 250**	**250 - 100**	**100 - 50**	**50 - 25**	**25 - 10**
Велосипед юлы озынлыгы, километр	15	15 - 20	10 - 8	8 - 6	6 - 3	3 - 1

Халык саны 10 меңнән артык булган торак пунктларның бер-берсеннән аз гына (10 километрга кадәр) ерак булса, алар арасында велосипед юлын күздә тотарга кирәк.

5.2.32. Велосипед юллары юл буе полосасында (җирдән файдаланучылар белән килешенеп) урнашкан. Велосипед юлының параллель рәвештә автомобиль юлы полотнасына туры килүе мәҗбүри түгел.

Велосипед юлларының төп хисап параметрлары 40 нчы таблицада китерелгән.

40 нчы таблица

Велосипед юлларының төп исәпләү параметрлары

Нормалаштырылган параметр	**Тәкъдим ителгән сан**	
	яңа төзелештә	**минималь саннар төзекләндерү һәм кысан шартларда**
Хәрәкәтнең исәп-хисап тизлеге, км/сәг	25	15
Машиналар йөрү өлешенең киңлеге		
Берьяклы бер полосалы	1,0	0,75
ике яклы ике полосалы	1,75	1,50
ике полосалы белән каршы хәрәкәт вакытында	2,50	2,00
Җәяүлеләр хәрәкәте һәм велосипед юлы бүленгән очракта	4,00*(1)	3,25*(2)
Җәяүлеләр һәм велосипед хәрәкәте юлы бүленмәгән очракта	2,50*(3)	2,00*(4)
Велосипед полосасы	1,20	0,90
Велосипед юлының юл кырыйларының киңлеге, метр	0,5	0,5
Кәкре юлның иң аз радиусы - метр:		
Вираж булмаса	50	15
Вираж булса	20	10
Вертикаль кәкренең иң аз радиусы, метрларда:		
кабарынкы	500	400

җәлпәк	150	100
Иң күп озын тайпылыш, %	60	70
Аркылы үтеп керү, %	20	20
Виражаның тайпылышы, %, радиуста:		
10 - 20 метр	40 тан артык	30
20 - 50 метр	30	20
50 - 100 метр	20	15 - 20
Биеклек буенча габаритлар	2,50	2,25
Минималь ераклык ян кырыена кадәр, метр	0,50	0,50
*(1) Җәяүлеләр өчен юлның киңлеге 1,5 метр, велосипед юлы - 2,5 метр. *(2) Җәяүлеләр өчен юлның киңлеге 1,5 метр, велосипед юлы-1,75 метр. *(3) Хәрәкәт интенсивлыгы булганда сәгатенә 30 велосипед һәм сәгатенә 15 җәяүлеләр өчен.		

5.2.33. Автомобиль юлларын проектлаганда юл буенча автомобиль хәрәкәтенә тулысынча хезмәт күрсәтүне тәэмин итүче, хәрәкәт иминлеген һәм автомобиль транспорты эшенең нәтиҗәлелеген арттыруга ярдәм итүче предприятиеләр һәм корылмалар карала.

5.2.34. Автомобиль юлына бүлеп бирелгән полоса чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыруны планлаштыру документлар һәм техник регламентлар таләпләре нигезендә башкарылырга кирәк. Автомобиль юлының юл буе полосалары чикләрендә юл сервисы объектларын урнаштыру автомобиль юлы хуҗасының язмача ризалыгы булганда гамәлгә ашырылырга тиеш.

Автомобиль юлын юл сервисы объектлары белән тәэмин итү автомобиль юлында күрүчәнлекне, юл хәрәкәте иминлегенең башка шартларын, шулай ук автомобиль юлын һәм анда урнашкан корылмаларны һәм башка объектларны эксплуатацияләү һәм карап тоту шартларын начарайтырга тиеш түгел.

Юл сервисы объектлары транспорт чараларының тукталыш урыннары, шулай ук аларга автомобиль юлыннан керү мөмкинлеген тәэмин итү максатларында подъездлар, съездлар һәм кушылмалар белән җиһазландырылырга тиеш. Автомобиль юлы башка автомобиль юлы янында булганда подъездлар һәм съездлар күчмә-тизлек полосалары белән һәм юл хәрәкәте иминлеген тәэмин итү максатларында автомобиль юлын төзекләндерү элементлары белән җиһазландырылырга тиеш.

5.2.35. Функциональ әһәмияткә ия булган автосервис предприятиеләре һәм объектлары өч хезмәт күрсәтү төркеменә бүленергә мөмкин:

пассажирлар ташу; хәрәкәттәге состав; йөк ташу.

Пассажирларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына автобус тукталышлары, пассажирлар автостанцияләре, автовокзаллар, кунакханәләр, мотельләр, кемпинглар, җәмәгать туклануы һәм сәүдә предприятиеләре, ял мәйданчыклары, парковка керә.

Күчмә составка хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән предприятие һәм автосервис

объектларына техник хезмәт күрсәтү станциясе (алга таба - СТО), автозаправка станцияләре (алга таба - АЗС), юу пунктлары, эстакадалар, мәйданчыклар-стоянкалар кирә.

Йөк ташуларга хезмәт күрсәтү өчен билгеләнгән автосервис предприятиеләренә һәм объектларына транспорт-экспедиция предприятиеләре, йөк автостанцияләре, контроль-диспетчерлык пунктлары, ял мәйданчыклары, парковка кирә.

5.2.36. Автомобиль хәрәкәтенә хезмәт күрсәтү биналары һәм корылмалары һәм аларның комплекслары турыдан-туры юл янында яки торак пунктның яисә табигать шартларының планлаштырылган чишелешләренә карап, аннан читтә булырга мөмкин.

Юл янындагы объектны проектлаганда, төп юлның машиналар йөрү өлешеннән минималь ераклык 200-300 метр тәшкил итә.

Кагыйдә буларак, турыдан-туры юл янында проектларга кирәк булган корылмаларга түбәндәгеләр кирә:

автобус тукталышлары; ял мәйданчыклары; мәйданчыклар-комплекслар каршында автотранспорт өчен тукталышлар, шулай ук юл янында урнашкан кибетләр һәм иҗтимагый предприятиеләр һәм биналар янында; АЗС янында; автозаправка станцияләре янында;

тикшерү-диспетчерлык пунктлары; җәмәгать туклануы предприятиеләре; юу пунктлары (автозаправка станцияләре янында һәм техник хезмәт күрсәтү станциясе комплексларында).

5.2.37. Пассажирлар өчен тукталыш һәм утыру мәйданчыклары һәм павильоннар автобус тукталышлары урыннарында булырга тиеш. Тукталыш мәйданчыкларының киңлеген - машина йөрү өлешенең төп полосаларының киңлегенә, ә озынлыгын-бер үк вакытта туктатыла торган автобусларның санына карап, әмма кимендә 10 метрлы итеп кабул итәргә кирәк.

I-а категорияле юлларда автобус тукталышларын җир полотносы чикләреннән читтә урнаштырырга кирәк, куркынычсызлык максатларында аларны машиналар йөрү өлешеннән аерырга кирәк.

I категорияле юлларда автобус тукталышларын икенчесенә каршы урнаштырырга кирәк, ә II - V категорияле юлларда аларны якындагы павильоннар стеналары арасында 30 метрдан да ким булмаган ераклыкка урнаштырырга кирәк.

I-III категорияле юлларда автобус тукталышларын - 3 километрдан да, ә курорт районнарында һәм халык күп яши торган урыннарда 1,5 километрдан да артык булмаган арада урнаштырырга.

5.2.38. Ял итү, туристлык транспорты тукталышлары мәйданчыкларын I һәм II категория юлларында 15-20 километрлы итеп, III категорияле юлларда 25-35 километрлы һәм IV категорияле юлларда 45-5 километрлы итеп урнаштырырга кирәк.

Күрсәтелгән мәйданчыкларның сыйдырышлылыгы тәүлегенә 300000 транспорт берәмлегенә кадәр, 10-15 - II һәм III категорияле юлларда, 10 - IV категорияле юлларда хәрәкәт интенсивлыгы булганда I категорияле юлларда бер үк вакытта 20 - 50 транспорт берәмлегеннән дә ким булмаган тукталышка исәп тотарга кирәк. I

категорияле юлларда ике яклы урнаштырылганда аларның сыйдырышлылыгы, күрсәтелгән югарырак күрсәткеч белән чагыштырганда, ике тапкыр кими. Ял мәйданчыклары, туристлык транспорты тукталышлары төзекләндерелергә тиеш.

Ял мәйданчыклары территориясендә бәдрәфләр, эчә торган су чыганаклары, чүп-чар җыю урыннары, азык кабул итү урыннары, автомобильләргә техник карау өчен Корылмалар һәм сәүдә пунктлары каралырга мөмкин.

5.2.39. Автомобильләргә ягулык салу станцияләрен һәм юл стоянкаларын урнаштыру икътисадый һәм статистик эзләнүләр нигезендә башкарылырга тиеш.

АЗС егәрлеге һәм алар арасындагы араны хәрәкәт интенсивлыгына карап 41 нче таблица буенча кабул итәргә киңәш ителә.

41 нче таблица

Автозаправка станцияләре егәрлеген һәм алар арасындагы араны билгеләү

транспорт берәмлекләренең интенсивлыгы (тәүлек)	Автозаправка станцияләре куәте, ягулык салу (тәүлек)	Автозаправка станцияләре арасындагы ераклык, км	Автозаправка станцияләре урнаштыру
1000 артык	250	30 - 40	берьяклы
2000 артык	500	40 - 50	берьяклы
3000 артык	750	40 - 50	берьяклы
5000 артык	750	50 - 60	берьяклы
7000 артык	1000	40 - 50	берьяклы
20000 артык	1000	20 - 25	берьяклы

Искәрмә: АЗС урнашкан вакытта аның егәрлеге, хезмәт күрсәтә торган барлык юлларның озынлыгы, хәрәкәт интенсивлыгы һәм бу участокларда башка исәп-хисап күрсәткечләре дә исәпкә алынырга тиеш.

АЗСларга булган ихтыяҗны исәпләгәндә, 20-40 километр озынлыктагы эре шәһәр торак пунктыннан беренче йөрештә шәһәр яны рейсларын башкаручы автомобильләре 90 процентка якынын тәшкил итә. Исәп-хисапларда беренче аралыкта заправкага мохтаҗ автомобильләрнең өлеше якынча 50 процент тәшкил итә дип кабул итәргә кирәк. Шуның нигезендә автотранспортның заправкаларга ихтыяҗы 0,5 коэффициенты белән кабул ителә. Алга таба, әмма шундый торак пунктлардан 100 километр ераклыкта, заправкага мохтаҗ автомобильләр өлеше гомуми хәрәкәт интенсивлыгының 75 процентын тәшкил итә. Бу очракта төзәтү коэффициенты-0,75. Юлның калган өлешендә бөтен транспорт та исәп-хисапка алына.

5.2.40. Алар арасындагы ераклыкка һәм хәрәкәт интенсивлыгына карап, юл полосаларында постлар санын 42 нче таблица буенча кабул итәргә киңәш ителә.

42 нче таблица

Юл йөрү урыннарында техник хезмәт күрсәтү станцияләренең санын билгеләү

Хәрәкәт интенсивлыгы транспорт берәмлекләре тәүлек	Ара ераклыгына бәйле рәвештә техник хезмәт күрсәтү станцияләренең саны, км					Урнаштыруыр
	80	100	150	200	250	
1 000	1	1	1	2	3	берьяклы
2 000	1	2	2	3	3	берьяклы
3 000	2	2	3	3	5	берьяклы
4 000	3	3	-	-	-	берьяклы
5 000	2	2	2	2	3	икеяклы
6 000	2	2	3	3	3	икеяклы
8 000	2	3	3	3	5	икеяклы
10 000	3	3	3	5	5	икеяклы
15 000	5	5	5	8	8	икеяклы
20 000	5	5	8	махсус исәп-хисап буенча		икеяклы
30 000	8	8	махсус исәп-хисап буенча			икеяклы

Техник хезмәт күрсәтү станцияләрен төзегәндә ягулык салу урыннарын да күздә тотарга кирәк. 5.2.41. Транзит мотельләре һәм кемпингларның сыйдырышлыгы (йокы урыннары) транспорт йөртүче автотуристлар санын һәм шәһәрара һәм халыкара пассажирлар йөртү автомобильләренең хәрәкәт интенсивлыгын исәпкә алып проектлауга план кабул ителергә тиеш. Торак пункт тирәсендә кунакханә учреждениеләренең сыйдырышлылыгын исәпләгәндә, әлеге предприятиеләрдә каралучы торак пункт аша уза торган барлык автомобиль юлларының суммар интенсивлыгыннан чыгып, ихтыяҗ булуын һәм булмавын исәпкә алырга кирәк.

Мотельләр һәм кемпинглар арасындагы ераклыкны 500 километрдан да артык кабул итәргә кирәк түгел.

Мотельләрне комплекслы рәвештә проектларга кирәк, шул исәптән юл СТО, АЗС, туклану һәм сәүдә пунктларын да.

Автомобиль сервисы объектларында, кирәк булганда, туклану һәм сәүдә пунктларын урнаштырырга кирәк.

Сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләренең санын һәм сыйдырышлыгын йөри торган автотуристларның санын, автомобильләрнең хәрәкәт интенсивлыгын,

шулай ук якын-тирә торак пунктларда яшәүчеләрнең ихтыяҗларын исәпкә алып (алар булганда) проектларга кирәк.

5.2.42. Предприятиеләр һәм автосервис объектлары төзелеше өчен җир участокларының якынча мәйданы 43 нче таблицада күрсәтелгән.

5.2.43. Торак пункт территориясе аша гомуми челтәр юллары салынган очракта, аларны «урамнар һәм юллар челтәре» бүлекчәсе таләпләрен исәпкә алып, әлеге нормативлар буенча проектларга кирәк. Шул ук вакытта торак пункт аша уза торган гомуми челтәрдәге юл категориясе һәм параметрлары торак пункттан читтә юл категорияләренә һәм параметрларына туры килергә һәм (яки) хәрәкәт интенсивлыгын исәпкә алып кабул ителергә тиеш.

43 таблица

Предприятиеләр һәм автосервис объектлары төзү өчен җир кишәрлекләренең якынча мәйданы

№ п/п	Предприятие һәм автосервис объектларының исеме	Җир кишәрлегенең Якынча мәйданы,га
1	Машина тукталышы белән 500 заправкалык ягулык салу станциясе	0,8
2	Машина тукталышы белән 1000 заправкалык ягулык	1,1
3	10 пассажирга автопавильон	0,08
4	20 пассажирга автопавильон	0,1
5	Җиңел машиналар өчен 5 постка кадәр техник хезмәт күрсәтү станцияләре	0,13 бер постка
6	Җиңел машиналар өчен 5 посттан 8 постка кадәр техник хезмәт күрсәтү станцияләре	0,17 бер постка
7	Пассажирлар өчен 10 кешелек автостанция	0,45
8	Пассажирлар өчен 25 кешелек автостанция	0,65
9	Пассажирлар өчен 50 кешелек автостанция	0,75
10	Пассажирлар өчен 75 кешелек автостанция	0,9
11	5 автомобиль өчен тукталыш мәйданы	0,03 - 0,08
12	5 автопоездов өчен тукталыш мәйданы	0,07
13	Юл хәрәкәте иминлеге буенча дәүләт инспекциясенең юл-патруль хезмәте посты	0,1
14	Трасса яны ял итү мәйданчыгы, карау эстакадасы,	0,01 - 0,04
15	Трасса яны ял итү мәйданчыгы, карау эстакадасы, бәдрәф	0,7 - 1,0
16	Ягулык салу, бәдрәф, сәүдә һәм җәмәгать туклануы	1,5
17	Ягулык салу,техник ярдәм, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, юу пункты, ял итү бүлмәсе	3,5

18	Кемпинг, ягулык салу,техник ярдәм, бәдрәф, медицина пунктлары, юу пункты, сәүдә предприятиеләре.	5,0
19	Мотель, кемпинг, тукталыш мәйданы, ягулык салу, техник ярдәм күрсәтү, туалет, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, юу пункты, медицина	9,5
20	Пассажир автостанциясе, тукталыш мәйданчыгы, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, ял итү бүлмәләре, юл хәрәкәте куркынычсызлыгы буенча дәүләт инспекциясенең юл-патруль хезмәте посты	0,45 - 0,9
21	Автовокзал, тукталыш мәйданчыгы, сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләре, медицина пункты, милиция пункты	1,8
22	Йөк автостанциясе, мәйданчык-стоянка, юу пункты, ял итү бүлмәләре, медицина пункты, бәдрәф	2,0 - 4,0
Искәрмә: 1. Комплексны су белән тәэмин иткәндә проектлана торган артезиан скважинасыннан әлеге мәйданга 1 гектар өстәләчәк. 2. Канализация агынтыларын проектлана торган чистарту корылмаларына күрсәтелгән мәйданга ташлаганда чистарту корылмаларының тибына карап, 0,4 - 1,0 гектар җирне өстәргә кирәк. 3. Котельныйны проектлаганда комплекс мәйданына 0,4 тән 0,7 гектарга кадәр өстәләчәк		

5.2.48. Торбаүткәргечләрне урнаштыру һәм проектлау СНиП 2.05.06-85*, махсус ведомство норматив документларына һәм әлеге бүлек таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

5.2.49. Магистраль торбаүткәргечләр өчен җирләр СН 452-73 таләпләренә туры килә.

Магистраль җир өсте торбаүткәргечләре өчен җир полосаларының киңлеге билгеләнгән тәртиптә расланган проект белән билгеләнә.

5.2.50. Торбаүткәргеч трассасын проектлаганда инженер-геологик яктан иң уңайлы территорияләр сайлап алынырга тиеш.

Торбаүткәргеч трассасын сайлаганда торак пунктларның, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренең, автомобиль һәм тимер юлларның һәм башка объектларның, проектлана торган торбаүткәргечнең перспективалы үсешен исәпкә алырга, шулай ук аны эксплуатацияләү чорында торба үткәргечләрне төзү һәм аларга хезмәт күрсәтү шартларын исәпкә алырга, магистраль торбаүткәргечләрне төзү һәм эксплуатацияләү барышында табигать шартларының үзгәрүен фаразларга кирәк.

5.2.51. СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә* эш шартларына, эретеп ябыштыру

катнашмаларының бозылмый торган контроле күләменә һәм сынау басымы күләменә карап, магистраль торба үткәргечләр һәм аларның участоклары түбәндәге категорияләргә бүленә: B, I, II, III, IV.

Магистраль торбаүткәргечләр участокларының категорияләрен 3* СНиП 2.05.06-85*таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.52. Магистраль торбаүткәргечләрне (газ үткәргечләрне, нефть үткәргечләрне) проектлаганда аларны җир асты юлы белән төзүне күздә тотарга кирәк.

Җир өслеге буенча китерелгән җир (җир өсте салу) яки терәкләргә (җир өсте салу) трубаүткәргечләр сазлыклы урыннарда, шулай ук табигый һәм ясалма каршылыклар аша чыгу урыннарында сузыла. Шул ук вакытта торбаүткәргечләрне ышанычлы һәм куркынычсыз эксплуатацияләүне тәэмин итүче махсус чаралар каралырга тиеш.

5.2.53. Җир өстендәге торбаүткәргечләрне җир дәрәҗәсеннән яки юл өслегеннән алып төпкә кадәр биеклектән СНиП II таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк-89-80*- тик 0,5 метрдан да ким түгел.

5.2.54. Торбаүткәргечләрне киртәләр аша үткәргәндә торбаның түбән өлешеннән яисә пролет корылмасына кадәр ераклыкны ераклыкны түбәндәгеләр кисешкәндә кабул итәргә кирәк:

чокыр һәм балкалар - 5 процентлы тәэмин ителеш булганда, су күләменнән 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә;

боз керү мөмкин булган суднолар йөрми торган, елгалар һәм зур чокырлар - 1 процентлы тәэмин ителеш һәм бозда йөрүнең иң югары горизонтыннан 0,2 метрдан да ким булмаган су дәрәҗәсенә кадәр;

суднолар йөрешле елгалар - суднолар йөрешле елгаларда күпер асты габаритларын проектлау нормаларында һәм күперләрнең төп таләпләре белән билгеләнгән күләмнән дә ким түгел.

Суйөрешсез елгаларда залом яки корчеход булганда торбаның түбәнлеге яки пролет корылмаларының күтәрелүе һәр конкрет очракта аерым билгеләнә, ләкин югары су горизонты өстендә кимендә 1 метр булырга тиеш (бер процентлы тәэмин ителеш буенча).

5.2.55. Җир асты торбаүткәргечен сузу тирәнлеге, әйләнә-тирә мохитне саклау таләпләрен исәпкә алып, торбаүткәргеч эшенең ышанычлылыгын тәэмин итүче конструктив карар белән билгеләнә.

5.2.56. Китерелгән җирләрдә торбаүткәргечләр салганда су үткәргеч корылмаларын урнаштыру каралырга тиеш.

5.2.57. Торбаүткәргечләрне салу техник коридорда эшләүче яки проектлана торган магистраль торбаүткәргечләр белән бер үк вакытта яки параллель рәвештә башкарылырга мөмкин.

Магистраль торбаүткәргечләрнең техник коридоры дип, бер трасса буенча параллель сузылган торбаүткәргечләр системасын аңларга кирәк.

Аерым очракларда, техник-икътисади нигезләнгәндә һәм торбаүткәргечләр эшенең ышанычлылыгын тәэмин итү шартларында, нефть үткәргечләрнең һәм газ

үткәргечләрнең бер техник коридорында уртак салу рөхсәт ителә.

5.2.58. Бер техник коридор чикләрендә продуктларны транспортлауның рөхсәт ителгән (суммар) күләмнәре һәм әлеге коридорлар арасында аралар билгеләнгән тәртиптә расланган нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә билгеләнә.

5.2.59. Торак пунктлар, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләре, аэродром, диңгез һәм елга портлары, пристань һәм башка шундый ук объектлар территорияләрендә магистраль торба үткәргечләр салу рөхсәт ителми.

Барлык категориядәге автомобиль юллары күперләре буенча һәм электр кабельләре, элемтә кабельләре һәм башка торбаүткәргечләр белән бер траншеяда, СНиП 2.05.06-85 п.3.8 пунктында каралган очраклардан тыш, торба үткәргечләр салу рөхсәт ителми.

5.2.60. Җир асты һәм җир өсте торбаүткәргечләре күчәреннән торак пунктларга, аерым сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренә, биналарга һәм корылмаларга кадәр ераклык торбаүткәргечләрнең классына һәм диаметрына, объектларның җаваплылыгы дәрәҗәсенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәэмин итү зарурлыгына карап, «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә кабул ителергә тиеш.

Газ бүлү, компрессор һәм нефть эшкәртү станцияләреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә, биналарга һәм корылмаларга кадәр ераклыкны торбаүткәргечнең классына һәм диаметрына, күрсәтелгән станцияләрнең категориясенә һәм аларның куркынычсызлыгын тәэмин итү зарурлыгына карап, 2.05.06-85*СНиП 5 таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.61. Проектлана торган һәм гамәлдәге торбаүткәргечләрнең үзара кисешүе аерым очракларда магистраль торбаүткәргечләр күчәреннән торак пунктларга, сәнәгать предприятиеләренә һәм корылмаларына кадәр минималь араны саклау мөмкин булмаган очракта рөхсәт ителә.

5.2.62. Магистраль торбаүткәргечләрнең 110 кВ һәм аннан да югарырак көчәнештәге электр үткәргеч линияләре белән кисешкән урыннарында 60 метрдан да ким булмаган почмак астында торбаүткәргечләрне җир асты сузу гына каралырга тиеш.

5.2.63. Торбаүткәргечләрнең табигый һәм ясалма каршылыклар (елгалар, сусаклагычлар, каналлар, күлләр, күлләр, буалар, инешләр, ермаклар һәм сазлыклар, чокырлар, балкалар һәм автомобиль юллары) аша чыгу юллары СНиП 2.05.06-85 таләпләре нигезендә проектлана.

5.2.64. Эксплуатацияләүнең нормаль шартларын тәэмин итү һәм магистраль торбаүткәргечләрне һәм аларның объектларын зарарлау мөмкинлеген булдырмау өчен алар тирәсендә сак зоналары билгеләнә:

нефть, табигый газ транспортлый торган торбаүткәргеч трассалары буенда-шартлы линияләр белән чикләнгән, һәр яктан торбаүткәргеч көзеннән 25 метр ераклыкта уза торган җир участогы.;

күп катлы торбаүткәргеч трассалар буенда-югарыда күрсәтелгән ераклыктагы торбаүткәргечләр күчәреннән узучы шартлы линияләр белән чикләнгән җир участогы

рәвешендә . ;

су асты кичү юллары буенда - су өслегеннән су киңлеге участогы рәвешендәге су өслегеннән параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр, һәр яктан 100 метр ераклыкка күчүнең көзге җепләреннән тора торган су асты кичүләре буенда-һәр яктан 100 метр арага параллель яссылыклар арасында төзелгән төбенә кадәр.;

продукцияне транспортка әзерләү буенча технологик җайланмалар, баш һәм арадаш суырту һәм насос станцияләре, резерв - ара парклары, компрессор һәм газ тарату станцияләре, продукция, атланмай һәм атланмай эстакадалары, газны саклау станцияләре, нефтьне җылыту пунктлары тирәсендә - әлеге объектлар территорияләре чикләреннән бөтен якка 100 метр ераклыкка чигеп торучы җир участогы рәвешендә.

5.2.65. Торбаүткәргечләрнең сак зоналарына кергән җир кишәрлекләре җирдән файдаланучылардан алынмый һәм аларны саклау зоналары буенча мәҗбүри таләпләрне үтәп, билгеләү буенча кулланыла.

5.2.66. Торбаүткәргеч трассалары һәм табигый һәм ясалма киртәләр белән кисешү урыннары җир өслегеннән турыдан - туры күренеш чикләрендә, әмма 500 метрдан да ким булмаган санда һәм борылыш почмакларында урнаштырыла торган 1,5-2 метр биеклек мәгълүмати билгеләр белән билгеләнә.

5.2.67. Торба үткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргеч транспорт предприятиесе язмача рөхсәтеннән башка түбәндәгеләр тыела:

теләсә нинди биналар һәм корылмалар төзү. Аммиак үткәргеченнән 1000 метр ераклыкта массакүләм спорт ярышлары, тамашачылар катнашында ярышлар, һәвәскәр балыкчылык, вакытлыча кыр тораклары һәм теләсә кайсы билгеләнештәге корылмалар урнаштыру, терлекләргә азык утырту тыела;

барлык төр агач һәм куаклар утырту, материаллар туплау, балык промыселлары кишәрлекләре бүлеп бирү, балык, су хайваннары һәм үсемлекләр үрчетү, су бүлү;

торбаүткәргечләр трассасы, автомобиль транспорты тукталышлары, тракторлар һәм механизмнар аша юллар һәм кичүләр кору;

мелиоратив җир эшләре, сугару һәм киптерү системалары җитештерү;

төрле ачык һәм җир асты, төзелеш, монтаж һәм шартлаткыч эшләр җитештерү, грунт планлаштыру; геологик-төшерү, геологик-разведка, эзләү, геодезия һәм башка скважиналарны төзү, шурфлар һәм грунт пробаларын алу белән бәйле эшләр башкару (туфрак үрнәкләреннән тыш).

5.2.68. Торбаүткәргечләрнең сак зоналарында торбаүткәргечләрне нормаль эксплуатацияләүгә яки аларга зыян китерүгә китерә торган гамәлләр башкару тыела, аерым алганда:

мәгълүмат билгеләрен, контроль - үлчәү пунктларын урнаштыру, күмү һәм бозу;

линия арматурасы, катод һәм дренаж саклау станцияләре, линия һәм күзәтү коелары һәм башка линия җайланмалары коймаларын бозу, краннар һәм задвижкаларны ачу һәм ябу, элемтә, энергия белән тәэмин итү һәм телемеханика торбаүткәргечләрне өзү яки кертү, электр энергиясе белән тәэмин итү чараларын өзү яки кертү;

чүплекләр оештыру, кислоталар, тоз һәм селте эретмәләренең агып чыгуы; яр ныгыту корылмаларының, су үткәргеч җайланмаларының, җир һәм башка корылмаларның (җайланмаларның) җимерелүеннән, ә тирә - юнь территория һәм әйләнә-тирә мохитне транспорт продукциясенең авария хәлендәге ташлаудан саклау; якорь ташлау, аерым якорьләр, чылбырлар, лотлар, җепселләр һәм траллар белән узу, тирәнәйтү һәм җир территорияләренд ут ягу, яки утның ачык һәм ябык чыганакларын булдыру.

Җирлек урамнары һәм юллары челтәре

5.2.70. Авыл торак пункты һәм авыл җирлеге чикләрендә урам челтәренең төп исәп-хисап параметрлары 53 нче таблица нигезендә кабул ителә.

53 нче таблица

Авыл торак пункты һәм авыл җирлеге чикләрендә урам челтәренең төп исәп-хисап параметрлары

Авыл урамнарының һәм юлларының	Төп билгеләнеше	Хәрәкәт тизлеге исәбе, км/сәг	Хәрәкәт полосасы киңлеге, метр	Хәрәкәт полосалары саны	Тротуарның киңлеге, метр
Бистә юлы	Авыл җирлегенең гомуми челтәрнең тышкы юллары белән элемтәсе	60	3,5	2	
Төп урам	Торак территорияләрнең иҗтимагый үзәк белән бәйләнеше	40	3,5	2-3	1,5 - 2,25
Торак төзелештә урам: төп икенче дәрәҗәдәге (тыкрык) йөрү	Торак территорияләр эчендә һәм төп урам белән интенсив хәрәкәт юнәлешләре буенча элемтә Төп торак урамнар арасында элемтә Квартал эчендә урнашкан торак йортларның урам белән бәйләнеше	40 30 20	3,0 2,75 2,75 - 3,0	2 2 1	1,0 - 1,5 1,0 0 - 1,0
Хуҗалык юлы, маллар юлы	Шәхси мал-туар һәм йөк транспорты белән шәхси җир участокларына бару	30	4,5	1	

5.2.71. Торак төзелеше территориясендә һәм аның авырлыклы зонасында урам челтәренең үткәрү мөмкинлеген 2015 елга кадәр исәпләнгән автомобиль санынннан чыгып билгеләргә кирәк - 1 000 кешегә 325 җиңел автомобиль, 2025 елга кадәр исәпләнгән вакытка - 1 000 кешегә 440 җиңел автомобиль.

5.2.72. Авыл җирлеге чикләрендәге торак пунктларын, бердәм иҗтимагый үзәкләрне һәм җитештерү зоналарын тоташтыручы юлларны мөмкин булганча хуҗалыклар яисә чәчү әйләнеше кырлары чикләре буенча салырга кирәк.

5.2.73. Урамнарның кызыл линия чикләрендә киңлеген һәм аркылы профилен, аларны төзекләндерү дәрәҗәсен, авыл торак пункты күләменә, фаразланучы хәрәкәт агымнарына, инженерлык коммуникацияләрен салу шартларына, тибына, катларына һәм төзелешнең гомуми архитектура-планлаштыру чишелешенә бәйле рәвештә, кагыйдә буларак, 15-25 метр чикләрендә билгеләргә кирәк.

Тротуарларны, төзелеш тибына карамастан, торак урамнарның ике ягы буенча да салуны күздә тотарга кирәк.

Автотранспорт-портның икенче баскычлы урамнарында һәм бер полосалы хәрәкәте булган юлларда 7х15 метр зурлыктагы юл йөрү мәйданчыкларын, шул исәптән, машиналар йөрү өлешенең киңлеген, һәр 200 метр саен күздә тотарга кирәк.

Хуҗалык юллары терлекләр үткәрү белән бергә үрелгән узышларны кабул итәргә рөхсәт ителә, шул ук вакытта алар төп урамнарны кисәргә тиеш түгел, хуҗалык юлларының өслеге йөк автомобильләре, тракторлар һәм башка транспорт чаралары йөкләнешенә түзәргә тиеш.

5.2.74. Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларда (алга таба - эчке хуҗалык автомобиль юллары) автомобиль юллары, аларның билгеләнешенә һәм йөк ташуның исәп-хисап күләменә бәйле рәвештә, 54 нче таблица нигезендә категорияләргә бүләргә кирәк.

54 нче таблица

Авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хуҗалык эчендәге автомобиль юллары категорияләре

Хуҗалык эчендәге юлларны билгеләү	Йөк ташуның исәп-хисап күләме, мең тонна нетто, «пик»аена	Юл категориясе
Авыл хуҗалыгы предприятиеләренең һәм оешмаларның үзәк утарларын аларның бүлекләре, Торак-терлекчелек	10-нан югары	I-с

комплекслары, фермалар, продукция әзерләү, саклау һәм беренчел эшкәртү пунктлары һәм башка авыл хуҗалыгы объектлары белән тоташтыручы юллар, шулай ук авыл хуҗалыгы объектларын гомуми файдаланудагы юллар белән тоташтыручы автомобиль юллары һәм үзара, кыр ярдәмче һәм мәйдан эчендәге юллардан тыш, кыр эшләре бара.	10-га кадәр	II-с
Юллар аерым авыл хуҗалыгы җирләренә яисә аларның состав өлешләренә транспорт хезмәте күрсәтү өчен билгеләнгән ярдәмче кырлар		III-с

5.2.75 йөк ташуның исәп-хисап күләме «пик» аена ике юнәлештә дә, хуҗалык эчендәге юл категориясен билгеләү өчен, авыл хуҗалыгы предприятиеләрен һәм оешмаларын киләчәктә (кимендә 15 елга) үстерү планнары нигезендә билгеләргә кирәк.

5.2.76. Авыл хуҗалыгы юлы белән биләнә торган авыл хуҗалыгы җирләре мәйданы минималь һәм җир катламын урнаштыру өчен кирәкле полосаны үз эченә алырга тиеш, юлның һәр ягыннан метр киңлектәге су бирү канавалары һәм саклагыч полосалар, табаннан насыплар яки юдырманың бровкасы, йә су бирү канавасының тышкы кырыннан ерып чыга.

5.2.77. Хуҗалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенең исәп-хисап тизлеген 55 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

55 нче таблица

Хуҗалык эчендәге юлларны проектлау өчен транспорт чаралары хәрәкәтенең исәп-хисап тизлеге.

Юл категориясе	Исәпләү тизлек хәрәкәте, км/сәгать		
	төп	юл участокларында рөхсәт ителә	
		авыр	аеруча авыр
I-с	70	60	40
II-с	60	40	30
III-с	40	30	20

Авыл хуҗалыгы эчендәге юлларның озын профильле һәм планының төп параметрларын 56 нчы таблица буенча кабул итәргә кирәк

56 нчы таблица

Авыл хуҗалыгы эчендәге юлларның озын профильле һәм планының төп параметрлары

Озын профильле план һәм параметрлары	Исәп-хисап ясаганда параметрларның хәрәкәт тизлеге, км/сәг				
	70	60	40	30	20
Иң күп озын тайпылыш, %	60	70	80	90	90
Күрүчәнлекнең исәпләү арасы, метр:					
юл өслеге	100	75	50	40	25
каршы автомобиль	200	150	100	80	50
Кәкре, метрлы иң кечкенә радиуслары;					
Планда	200	150	80	80	80
Озынча профильдә					
Кабарынкы	4000	2500	1000	600	400
Эчкә таба кертелгән	2500	2000	1000	600	400
Авыр шартларда эчкә таба кертелгән	800	600	300	200	100

5.2.79. Җир өслегенең һәм хуҗалык эчендәге юлларның йөрү өлешенең аркылы профильле төп параметрларын 57 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

57 нче таблица

Җир өслегенең һәм йорт эчендәге юлларның аркылы профиленең төп параметрлары

Аркылы профильнең параметрлары	Категорияләр юллары өчен параметрларның әһәмияте		
	I-с	II-с	III-с
Хәрәкәт полосалары саны	2	1	1
Киңлеге, метрлар:			
хәрәкәт полосалары	3	-	-
юл өлеше	6	4,5	3,5
җир катламының	10	8	6,5
Юл читләре	2	1,75	1,5
юл кырыйларын ныгыту	0,5	0,75	0,5

Искәрмә:

1.Автопоездлар даими хәрәкәтләнмәгән очракта II-с категориясе юллары өчен юлның киңлеге 3,5 метрга тигез, ә юл киңлеге - 2,25 метр (шул исәптән ныгытылганнары - 1,25 метр) кабул итү рөхсәт ителә.

2. Чикләү тибындагы киртәләр кую таләп ителә торган юл участокларында киң габаритлы авыл хуҗалыгы машиналарының даими хәрәкәтендә (5 метрдан артык киңлектә) җир өслеге киңлеге арттырылырга тиеш (юл читләрен җимерү исәбенә).

3. Авыл хуҗалыгының кыйммәтле җирләрендә төзелә торган җир полотносының киңлеген тигез кабул итү рөхсәт ителә:

8 метр - I категорияле юллар өчен;

7 метр - II категорияле юллар өчен;

5,5 метр - III категорияле юллар өчен.

Авыл хуҗалыгы җирләренә сугарулы, киптерелгән һәм башка сугарулы җирләр, күпьеллык җиләк-җимеш үсентеләре утыртылган кишәрлекләр, шулай ук туфракның табигый югары уңдырышлы кишәрлекләре һәм аларга тиңләштерелә торган башка җирләр керә.

5.2.80.Тирә-юньдәге юлларда даими рәвештә киң габаритлы авыл хуҗалыгы машиналарын һәм транспорт чараларын хәрәкәтләндерү күздә тотыла, әлеге юл өчен кабул ителгән өслекле юл буйлап бер юл катламын һәм, димәк, җир полотносын җимерү хисабына мәйданчыклар төзергә кирәк.

Мәйданчыклар арасындагы араны транспорт чарасының күренү ераклыгына тигез алырга кирәк, ләкин кимендә 0,5 километр. Шул ук вакытта мәйданчыклар, кагыйдә буларак, басуларга съездлар урыны белән берләштерелергә тиеш.

Җир өслеге буйлап йөрү өчен мәйданчыкларның киңлеген 8, 10 һәм 13 метрга тигез итеп, авыл хуҗалыгы машиналарының һәм транспорт чараларының фаразланган хәрәкәтендә 3 метрга кадәр, 3 метрдан 6 метрга кадәр һәм 6 метрдан 8 метрга кадәр, ә озынлыгы - машиналар һәм транспорт чараларының (автопоездны да кертеп) озынлыгына карап, әмма 15 метрдан да ким булмаган күләмдә кабул итәргә кирәк. Бер полосалы юл өлешеннән разъезд өчен мәйданчыкка күчү участоклары 15 метрдан да ким булмаган озынлыкта, ә ике полосалы юл өлеше өчен 10 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.2.149. Юлларның бер һәм ике скатлы профильләренең чираттагы авышлыкларын СНиП 2.05.11-83 нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.2.150. Терлекчелек комплекслары, кошчылык фабрикалары, фермалар, теплица комбинатлары һәм башка шундый объектлар чикләрендә урнашкан эчке эшләр мәйданчыклары түбәндәге бүлекләргә бүленә:

авыл хуҗалыгы объекты мәйданчыгы чикләрендә технологик һәм хуҗалык йөртүләрен тәэмин итә торган җитештерү, шулай ук мәйданчык территориясе чикләреннән читтә урнашкан хуҗалык юллары белән элемтә;

янгын сүндерү машиналарының һәм башка махсус транспорт чараларының (авто- һәм электрокарлар, автопогрузчиклар һ.б.) регуляр йөрмәвен тәэмин итүче ярдәмче җайланмалар.

5.2.152. Юллар юлының һәм йорт эчендәге юлларның юлларын үтү өлешенең киңлеген 58 нче таблица буенча юллар билгеләнүгә һәм транспорт чаралары хәрәкәтен оештыруга бәйле рәвештә кабул итәргә кирәк.

58 нче таблица

Юл өлеше һәм йорт эчендәге юллар кыры киңлеге

Параметрлар	Юллар, метрлар өчен параметрларның	
	җитештерү	ярдәмче
Транспорт чаралары хәрәкәтендә йөрү өлешенең киңлеге: ике яклы берьяклы	 6.0 4,5	 - 3,5
Юл кырые киңлеге	1,0	0,75
Юл читен ныгыту киңлеге	0,5	0,5

5.2.153. Җитештерү юлларының машина йөртү өлешенең киңлеген тигез итеп кабул итү рөхсәт ителә:

тулы киңлеккә беркетелгән юллар белән 3,5 метр - гамәлдәге төзелешнең уңайсыз шартларында;

58 нче таблица нигезендә беркетелгән юл читләре булган 3,5 метр - боҗралы хәрәкәт вакытында, каршы хәрәкәт булмаганда һәм транспорт чараларын узып киткәндә;

1,5 метр киңлектәге һәм икенче яктан борт ташы белән ныгытылган 4,5 метр, каршы як хәрәкәт яисә транспорт чараларын узып китү һәм берьяклы тротуар төзү мөмкинлеге булганда.

Искәрмә: Һәр борт ташы ягыннан юлларның уемын өстәмә рәвештә 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә киптерергә кирәк.

5.2.154. Тракторлар, трактор поездлары, авыл хуҗалыгы, төзелеш һәм башка үзйөрешле машиналар хәрәкәте өчен гусеницада (трактор юлларында) аерым җир өслегендә проектлау зарур. Бу юллар җәйге чорда хакимлек итүче җилләр өчен билгеләнгән ягы булган тиешле эчке автомобиль юллары белән янәшә урнашырга тиеш.

5.2.155. Хәрәкәт полосасының һәм аерымланган җир полотносының киңлеге, мөрәҗәгать итүче составның колея киңлегенә бәйле рәвештә, 59 нчы таблица нигезендә билгеләнергә тиеш.

59 нчы таблица

Трактор юлының хәрәкәт полосасы һәм аерымланган җир полотносы киңлеге

Транспорт чараларының, үзйөрешле һәм тагылма машиналарның, метрларның тирәнлеге	Хәрәкәт полосасының киңлеге, метры	Җир өслегенең киңлеге, метры
2,7 һәм аннан да кимрәк	3,5	4,5
2,7 дән 3,1 гә кадәр	4	5
3,1 дән 3,6 га кадәр	4,5	5,5
3,6 дан 5 кә кадәр	5,5	6,5

Трактор юлларында (кирәк булганда) юл йөрү өчен мәйданчыклар урнаштыру рөхсәт ителә.

5.2.156. Юллар эчендәге юлларны үзгәртеп кору, тоташтыру һәм җиһазлау СНиП 2.05.11-83 таләпләре нигезендә проектлаштырырга кирәк.

5.3. Инженерлык инфраструктурасы Инженерлык җиһазлары системасын оештыруның гомуми принциплары

5.3.1. Төзелешнең инженерлык җиһазлары системаларын муниципаль берәмлекләрне үстерүне территориаль планлаштыру документлары һәм су белән тәэмин итү, канализация, җылылык, газ һәм электр белән тәэмин итү схемалары нигезендә, билгеләнгән тәртиптә эшләнгән һәм расланган тәртиптә проектлаштырырга кирәк. Күрсәтелгән тармак схемаларында технологиянең, куәтнең, челтәрләр үлчәменең принципиаль мәсьәләләре хәл ителергә тиеш, схеманы тормышка ашыру чираты буенча тәкъдимнәр бирелергә тиеш. Проектларда ресурсларны нәтиҗәле файдалану, энергияне сак тоту ысуллары, инженерлык корылмалары эшендә куркынычсызлыкны җайга салу һәм тәэмин итү өчен заманча чараларны куллану мәсьәләләре чагылыш табарга тиеш.

Искәрмә: Тармак схемалары булганда, проектлауның һәр этабы мөстәкыйль төгәлләнгән карар булырга һәм шул ук вакытта торак пунктны үстерүнең гомуми перспективасына органик рәвештә туры килергә мөмкин.

5.3.2. Су белән тәэмин итү челтәрләрен һәм корылмаларын, канализацияне, җылылык һәм газ белән тәэмин итүне проектлаганда, СНиП 2.04.03, СНиП 2.04.07*, СНиП 2.04.08*, ГОСТ Р 54954-2012, гамәлдәге санитария нормалары һәм кагыйдәләре таләпләре, шулай ук әлеге нормативлар таләпләре белән эш итәргә кирәк.

5.3.3. Инженерлык челтәрләрен һәм корылмаларны проектлаганда грунт сулары дәрәҗәсенең мөмкин булган үзгәрешләрен һәм әлеге үзгәрешләрнең челтәрләрнең эксплуатация ышанычлылыгына йогынтысын өйрәнүгә аерым игътибар бирелергә тиеш.

5.3.4. Тарихи барлыкка килгән төзелешкә урнаштырыла торган инженерлык җиһазлары объектлары тиешле нигезләрдә өлешчә яисә тулысынча җир асты

киңлегендә урнаштырылырга мөмкин.

Су белән тәэмин итү

5.3.5. Су белән тәэмин итү схемасын һәм системасын сайлап алуны, су белән тәэмин итүнең төрле этапларында су чыгымнары таләп ителә торган торак пункт үзенчәлекләрен, су белән тәэмин итү чыганакларын, су эчерү таләпләрен, суның сыйфатын һәм аны бирүнең тәэмин ителешен исәпкә алып башкарырга кирәк.

5.3.6. Торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлау, шул исәптән хуҗалык-эчәр һәм җитештерү су белән тәэмин итү чыганакларын сайлау, су җыю корылмаларын урнаштыру, шулай ук хисап чыгымнарын билгеләү һ.б. таләпләрне 2.04.01-85*, СНиП 2.04.02- 84*, СНиП 2.07.01-89, СанПиН 2.1.4.1074-01, СанПиН 2.1.4.1175-02, ГОСТ 2761-84, СанН.1.4.1110-02 таләпләренә туры китереп чыгарырга кирәк.

Торак-граждан, җитештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, су белән тәэмин итүнең үзәкләштерелгән системалары белән тәэмин ителергә тиеш.

5.3.7. Торак пунктны тәүлеккә исәпләнгән уртача су куллану, су белән су тотуны исәпкә алып, сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләренең хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗларына һәм ихтыяҗларына су чыгымнары суммасы буларак билгеләнә.

Торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлаганда халыкның хуҗалык-эчә торган ихтыяҗларына су куллану уртача тәүлеклек (бер елга) нормаларын әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Ясалма су куллану җәмәгать биналарында хуҗалык-эчә торган һәм көнкүреш ихтыяҗлары өчен су чыгымнарын үз эченә ала, моңа сәламәтләндерү учреждениеләре (шифаханәләр, ял йортлары, туристлык комплекслары, балалар лагерьлары һ.б.) өчен су чыгымнары керми.

Кулланучыларның төрле категорияләренең аерым объектлары буенча хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗларына суның чыгымнары әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 2 нче таблицасы нормалары нигезендә билгеләнә.

5.3.8. Су белән тәэмин итү системасын тулаем яки аерым районнарда проектлаганда түбәндәге исәпләү чыгымнарына таянырга кирәк:

тәүлеклек максималь чыгымнар (куб.метр/тәүлек) - су алу корылмаларын, су әзерләү станцияләрен һәм су саклау савытларын исәпләгәндә;

максималь сәгатьлек чыгымнар (куб.метр/сәгать) - су саклау өчен савытларда аерым торбаүткәргечләр буенча су бирүче насос станцияләренең максималь җитештерүчәнлеген билгеләгәндә;

суүткәргечләргә су бирүче насос станцияләренең максималь сәгатенә (л/с) суның секундлык чыгымнары, су белән тәэмин итү системасының су сыйдырышлыгыннан башка һәм күрсәтелгән торбаүткәргечләрнең гидравлик исәпләве булганда магистраль һәм бүлү торбаүткәргечләренең максималь бирүен билгеләгәндә;

коэффициентлар (Kmax) кабул итәргә кирәк: су куллануның тәүлеклек тигезсезлеге - 1,2; су куллануның тигезсезлеге - 1,4.

5.3.9. Расчетлы күрсәткечләр суны куллану күләмен алдан исәпләп чыгару һәм торак пунктны, шул исәптән аларның аерым структур элементларын, 67 нче таблицада китерелгән тәкъдим ителгән күрсәткечләр нигезендә, торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлау өчен кулланыла.

67 нче таблица

Су куллану күләмен алдан исәпләү һәм торак пунктны су белән тәэмин итү системаларын проектлау өчен исәп-хисап күрсәткечләре

Күрсәткеч	Үлчәү бердәмлеге	Авыл торак пунктлары территорияләре		
		суүткәргеч, канализация һәм кайнар су белән тәэмин ителгән	суүткәргеч һәм канализация белән җиһазландырылган	су колонкаларыннан файдаланган
Микрорайон халкының тыгызлыгы	кеше/гектар	7,5 - 100	7,5 - 100	7,5 - 100
Хуҗалык-көнкүреш ихтыяҗлары на суның чыгымнары	тәүлегенә бер литр/кеше	230	150	50
Су куллану	тәүлегенә куб.метр	1,7 - 23,0	1,1 - 15,0	0,4 - 5,0

5.3.10. Сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләре, сәламәтләндерү учреждениеләре ихтыяҗларына, шулай ук исәпкә алынмаган чыгымнарга һәм поливкага суны бүлү һәр конкрет очракта СНиП 2.04.02-84 таләпләре нигезендә аерым билгеләнә.

5.3.11. Су алу корылмаларын урнаштыру тибын һәм схемасын сайлап алуны территориянең геологик, гидрогеологик һәм санитария шартларыннан чыгып башкарырга кирәк.

Яңаларны проектлаганда һәм булганнарын киңәйткәндә, аларның күрше участокларда булган һәм проектлана торган су җыю урыннары белән үзара хезмәттәшлек шартлары, шулай ук аларның әйләнә-тирә мохиткә йогынтысы исәпкә

алынырга тиеш.

Су җыю корылмаларын су кулланунын перспективалы үсешен исәпкә алып проектларга кирәк.

5.3.12. Сәнәгать предприятиеләрен су белән тәэмин итү өчен чистартылган ташландык сулардан файдалану мөмкинлеген карарга кирәк.

5.3.13. Су үткәрү челтәрләре боҗралы проектлана. Суүткәргечләрнең тупик сызыкларын куллану рөхсәт ителә:

җитештерү ихтыяҗларына су бирү өчен - һәлакәтне бетерү вакытына су белән тәэмин итүдә тәнәфес ясау мөмкинлеге булганда;

хуҗалык-эчә торган ихтыяҗларга су бирү өчен - торбаларның диаметры 100 мм дан артмаган очракта;

янгынга каршы яки хуҗалык-янгын сүндерү ихтыяҗларына су тотылуга бәйсез рәвештә су бирү өчен - линияләр озынлыгы 200 метрдан да артмаган.

Биналар һәм корылмаларның эчке суүткәргеч челтәрләренең тышкы суүткәргеч челтәрләре бөгелү рөхсәт ителми.

5.3.14. Хуҗалык-эчәргә яраклы суүткәргечләр челтәрләрен эчәргә яраклы булмаган су бирүче суүткәргечләр челтәрләре белән тоташтыру рөхсәт ителми.

5.3.15. Янгынга каршы суүткәргеч «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент» 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә проектланырга тиеш.

5.3.16. Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм берләштерелгән җитештерү-эчәргә яраклы суүткәргечләр проектларында СанПиН 2.1.4.1110-02 таләпләре нигезендә санитар саклау зоналарын күздә тоту зарур.

Су белән тәэмин итү һәм эчәргә яраклы суүткәргечләрне санитар саклау зоналарының чикләре әлеге 9 нчы кушымтаның 3 нче таблицасында китерелгән.

5.3.17. Җирләрне бүлеп бирү полосасының киңлеге һәм магистраль сулыклар төзү өчен җир кишәрлекләренең мәйданы СН 456-73 таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.3.18. Суүткәргеч корылмаларны урнаштыру өчен мәйданнар сайлау, шулай ук аларның территорияләрен планлаштыру һәм төзү «Инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре һәм санитария саклау зоналарына таләпләр нигезендә башкарылырга тиеш.

Су агымнары һәм сулыкларның яр буе участокларында урнаштырыла торган суүткәргеч корылмалар мәйданчыкларының планлаштыру тамгасы су күләменең күләменнән кимендә 0,5 метрга югарырак кабул ителергә тиеш.

5.3.19. Суны әзерләү корылмаларын аларның җитештерүчәнлегенә карап урнаштыру өчен территориянең якынча исәп-хисап күләмнәрен тәүлеккә мең куб метр итеп кабул итәргә кирәк, ләкин шуннан артык түгел:

тәүлегенә 0,1 мең куб метрга кадәр - 0,1 гектар;

тәүлегенә 0,1 меңнән 0,2 мең куб метрга кадәр - 0,25 гектар;

0,2 дән 0,4 мең куб метр/тәүлеккә - 0,4 гектар;

тәүлегенә 0,4 меңнән 0,8 мең куб метрга кадәр - 1,0 гектар;

0,8 дән 12 мең куб метрга кадәр тәүлеккә - 2 гектар;

тәүлегенә 12 меңнән 32 мең куб метрга кадәр - 3 гектар;

Суүткәргеч корылмалар мәйданчыгында көчле кулланыла торган агулы матдәләрне саклау өчен чыгым складларын түбәндәгеләр урнаштырырга кирәк:

кешеләр даими була торган биналардан һәм корылмалардан (склад хуҗалыгына карамаучылардан) кимендә 30 метр ераклыкта сулыклардан һәм су агымнарыннан;

бик көчле агулы матдәләрне саклаганда биналардан кешеләрнең даими килүеннән башка СНиП II-89-80*;

торак, иҗтимагый һәм җитештерү биналарыннан (мәйданчыктан тыш) түбәндәгеләр нигезендә: стационар савытларда (цистерналарда, танкларда) - 300 метрдан да ким булмаган ераклыкта;

контейнерларда яки баллоннарда - 100 метрдан да ким булмаган ераклыкта.

Канализация

5.3.20. Торак пунктларны канализацияләү системаларын проектлау СНиП 2.04.01-85*, СНиП 2.04.03-85*, СНиП 2.07.01-89 таләпләре нигезендә тикшерергә кирәк.

Торак-граждан, җитештерү билгеләнешендәге барлык объектлар, кагыйдә буларак, канализациянең үзәкләштерелгән системалары белән тәэмин ителергә тиеш.

Торак районны су белән тәэмин итү системасын (гомумэретмәле, аерым, ярымбүлмәле) аерым канализация вакытында сулыкларга чистартылмаган суларны чыгаруны исәпкә алып, вариантларны техник-икътисадый чагыштыру нигезендә сайларга кирәк.

Су объектларына санитар чистартылмаган, зарарсызландырылмаган агып төшүче суларны (су объектларына йогынтының мөмкин нормативларын һәм су объектларында зарарлы матдәләрнең иң чик мөмкин булган концентрацияләре нормативларын арттыруны булдырмаудан чыгып), шулай ук техник регламентлар таләпләренә туры килми торган агып төшүче суларны агызу тыела.

5.3.21. Торак пунктларны канализацияләү проектлары су белән тәэмин итү проектлары белән бер үк вакытта су белән тәэмин итү һәм агып төшүче суларны чыгару балансына мәҗбүри анализ ясап эшләнергә тиеш. Шул ук вакытта җитештерү су белән тәэмин итү һәм су сиптерү өчен чистартылган агымлы, яңгыр суларын файдалану мөмкинлеген карарга кирәк.

5.3.22. Торак пунктларны, шул исәптән аларның аерым структур элементларын, канализацияләү системаларын проектлаганда, көнкүрештәге ташландык суларны уртача тәүлеклек су белән чыгару исәп-хисап эшләрен башкарганда территориядә һәм яшел утыртмаларда су тотуны исәпкә алмыйча, уртача тәүлеклек су куллануга тигез күләмдә файдаланырга кирәк.

Елга агып төшүче суларның тәүлеклек (бер ел эчендә) агып төшүен, су агызу системасына карап, барлык агып төшүче сулар буенча уртача тәүлеклек чыгымнарның күләме дип билгеләргә кирәк.

Аерым торак һәм иҗтимагый биналардан агып төшүче суларның исәп-хисап чыгымнарын билгеләү өчен, тупланган чыгымнарны исәпкә алу кирәк булганда, СНиП 2.04.01-85* таләпләренә ярашлы рәвештә, агып төшүче суларны әлеге нормативларга карата 9 нчы кушымтаның 2 нче таблицасын кабул итәргә кирәк.

Сәнәгать һәм авыл хуҗалыгы предприятиеләреннән агып төшүче суларның тәүлеккә исәпләнгән уртача исәп-хисап чыгымнары, шулай ук исәпкә алынмаган чыгымнарны торак пунктның тәүлеклек уртача сулыгын кушып санаган суммар 25 процент күләмендә өстәмә кабул итү рөхсәт ителә.

Анализлашмаган районнарда бер кешегә уртача 25 л/тәүлекне кабул итәргә кирәк.

5.3.23. Торак пунктта агып төшүче суларның уртача тәүлеклек сарыф ителешен әлеге нормативларның 5.4.23 п. буенча билгеләнгән чыгымнар суммасы буларак билгеләргә кирәк.

Хисап күрсәткечләре торак пунктны канализацияләү системаларын проектлау һәм су бүлеп бирү күләмен алдан исәпләп чыгару өчен кулланыла.

5.3.24. Территориаль планлаштыру документларын әзерләгәндә, уртача тәүлеклек (бер елга) сулыкны аерып алу түбәндәгеләрне кабул итәргә рөхсәт ителә:

шәһәр торак пунктлары өчен - бер кешегә 550 л/тәүлек;

авыл торак пунктлары өчен - бер кешегә 150 л/тәүлек.

Искәрмә: Уртача тәүлеклек сулыкның урындагы шартларга һәм төзекләндерү дәрәҗәсенә карап, 10 - 20 процентка үзгәртелүе рөхсәт ителә.

5.3.25. Җир өчен бүлеп бирелгән су күләме түбәндәге төр коэффициентлардан файдаланып билгеләргә тәкъдим ителә:

уртача шәһәр торак пункты буенча - 0,98;

аз катлы төзелеш территориясе өчен:

шәһәрнеке - 1,0; авыл - 0,9;

җирле сәнәгать булганда - 0,8 - 0,9.

5.3.26.Торак пунктларны, аларның резерв территорияләрен канализацияләү системаларын урнаштыру, шулай ук чистарту корылмаларын СНиП 2.04.03-85 һәм СанПиН 2.2.1.1.1200-03 нигезендә урнаштырырга кирәк.

5.3.27.Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе белән килештереп, канализациянең үзәкләштерелгән системасы булмаганда, слив станцияләрен күз алдында тотарга кирәк. Слив станцияләренә кертелә торган җир кишәрлекләренең зурлыгын СНиП 2.04.03-85 таләпләре нигезендә, СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Слив станцияләрне диаметры 400 мм дан да ким булмаган канализация коллекторлары тирәсендә проектларга кирәк, шул ук вакытта агып төшүче сулар саны слива станциясе коллектор буенча гомуми исәп-хисап чыгымының 20 процентыннан артмаска тиеш.

5.3.29. Канализация корылмаларын төзү, планлаштыру, төзү һәм аларның территорияләрен төзекләндерү мәйданчыкларын сайлау «Инженерлык челтәрләрен

урнаштыру» бүлекчәсе таләпләре һәм санитар-яклау зоналарын урнаштыруга таләпләр нигезендә башкарылырга тиеш.

Шул ук вакытта агып төшүче суларның чистарту корылмаларын һәм канализация явым-төшемнәрен туплауны торак микрорайоннарда (кварталларда) һәм авыл территорияләрендә урнаштыру рөхсәт ителми.

Төбәкләрне бүлеп бирү системалары корылмаларын урнаштыру өчен кишәрлекләрнең якынча зурлыгын һәм алардан торак һәм җәмәгать биналарына кадәрге араны 68 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

68 нче таблица

Су бүлеп бирү системалары корылмаларын урнаштыру өчен кишәрлекләрнең якынча зурлыгы һәм алардан торак һәм иҗтимагый биналарга кадәр ара

Объект исеме	Участок үлчәме, метр	Торак һәм иҗтимагый биналарга, метрларга кадәр ераклык
Өске агымлы суларның чистарту корылмалары	җитештерүчәнлеккә һәм корылма төренә карап	7.1.2 СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таблицасы нигезендә
Эчке рикварь канализация насос станциясе	10х10	20
Тоннель коллекторлар шахталары тирәсендә эксплуатация мәйданчыклары	20х20	кимендә 15 (коллекторлар күчәреннән)

89 нчы таблица

Канализациянең чистарту корылмалары өчен җир кишәрлекләренең күләмнәре

Канализациянең чистарту корылмалары җитештерүчәнлеге, мең куб метр/тәүлек	Җир участокларының күләме, гектар		
	чистарту корылмалары	ләм мәйданчыклары	агып төшүче суларны тирән чистартуның биологик буалары
0,7 гә кадәр	0,5	0,2	-
0,7 дән 17 гә кадәр	4	3	3
17 дән 40 ка кадәр	6	9	6
40 тан 130 га кадәр	12	25	20
130 дан 175 кә кадәр	14	30	30

175 тән 280 гә кадәр	18	55	-
Кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе белән килештереп, тәүлегенә 280 мең куб метрдан артык җитештерүчәнлек җитештерүчәнлеге булган җир кишәрлекләренең күләмен тәүлеккә кабул итәргә кирәк.			

70 нче таблица

Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-яклау зоналары

Агып төшүче суларны чистарту корылмалары	Чистарту корылмаларының исәп-хисап җитештерүчәнлеге булган метрларда, тәүлегенә мең куб.метр ераклык			
	0,2 гә кадәр	0,2 дән 5 кә кадәр	5 тән 50 гә кадәр	50 дән 280 гә кадәр
Су станцияләре һәм авария-җайга сала торган резервуарлар, локаль чистарту корылмалары	15	20	20	30
Урланган явым-төшемнәр өчен ләм мәйданчыклары булган механик һәм биологик чистарту корылмалары, шулай ук ләм мәйданчыклары	150	200	400	500
Ябык биналарда утырманы термомеханик эшкәртү белән механик һәм биологик чистарту материаллары	100	150	300	400
Басулар: а) фильтрация; б)сугару	200 150	300 200	500 400	1000 1000
Биологик буалар	200	200	300	300

Искәрмә: 1.0,5 гектарга кадәр мәйданлы фильтрлау кырлары өчен, коммуналь типтагы кырларны 1,0 гектарга кадәр сугару өчен, агып төшүче суларны механик һәм биологик чистарту корылмалары өчен санитар-яклау зоналары тәүлегенә 100 метр зурлыкта кабул итәргә кирәк. Җир асты фильтрлыгы кырлары өчен үткәрү сәләте 15 куб.метрга кадәр җитә. Санитар-яклау зоналары тәүлеккә 50 метр тәшкил итә. Санитар-яклау зоналарының күләмен агызу станцияләреннән 300 метрны кабул итәргә кирәк. Ачык типтагы өске агымның чистарту корылмаларыннан торак территориягә кадәр 100 метр, ябык типтагы чистарту зоналарын - 50 метр кабул итәргә кирәк. Сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнашмаган, җитештерү канализациясенең чистарту корылмаларыннан һәм насос станцияләреннән, җитештерү суларын мөстәкыйль чистартканда һәм суыртканда да, шулай ук аларны көнкүреш зоналары белән бергә чистартканда да, санитар-яклау зоналары күләмнәрен агып төшүче сулар агып төшә торган, әмма 58 нче таблицада күрсәтелгәннән ким булмаган җитештерүләр өчен дә шундый ук кабул итәргә кирәк. Кар эретү пунктларыннан алып торак территориясенә кадәр санитар-яклау зоналарының зурлыгын 100 метрга кабул итәргә кирәк.

5.3.30. Су агымнарының һәм сулыкларның яр буе участокларында урнашкан канализация корылмалары һәм насос станцияләре мәйданчыкларының планлаштыру тамгаларын җилдә җылынган суны һәм җил дулкыны биеклеген исәпкә алып, кимендә 3 процент тәэмин ителгән су ташу суларының максималь офыгыннан 0,5 метрга югарырак кабул итәргә кирәк.

5.3.31. Магистраль канализация коллекторлары өчен җирләрне сайлау, бүлеп бирү һәм алардан файдалану СН 456-73 таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

5.3.32. Агымдагы суларның чистарту корылмалары мәйданын елның җылы чорында өстенлек итүче җилләр өчен торак төзелешкә һәм торак пунктка су агымы буенча түбәнрәк юнәлештә юнәлтергә кирәк.

Җитештерү һәм яңгыр канализациясенең чистарту корылмаларын, кагыйдә буларак, сәнәгать предприятиеләре территориясендә урнаштырырга кирәк.

5.3.33. Чистарту корылмалары өчен җир участокларының зурлыгын канализация таблицасында күрсәтелгән 69 нчы таблицада кабул итәргә кирәк.

5.3.34. Канализациянең локаль системаларының чистарту корылмаларының җир кишәрлекләренең күләмен грунт шартларына һәм агып төшүче суларның санына карап кабул итәргә кирәк, әмма ул 0,25 гектардан артык түгел.

Җир участоклары чикләнергә, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә тиеш.

5.3.35. Канализация чистарту корылмалары өчен санитар-яклау зоналарын СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләре нигезендә 70 нче таблица буенча кабул итәргә

кирәк.

Яңгыр канализациясе

5.3.36. Җир өстендәге суларның кимүе торак пункт территориясенең су өсте бассейныннан су агымнарына һәм сулыкларга яңгыр канализациясе челтәреннән агып төшеп, проектланырга тиеш. Өсле агымны үткәрми торган сулыкларга, юыла торган чокырларга, йомык уйсулыкларга, сазлыклы территорияләргә чыгаруны проектлау рөхсәт ителми.

5.3.37. Территорияне планлаштыру һәм төзү проектлары өске суларны агызу өчен табигый шартларны максималь саклауны күздә тотарга тиеш. Өске суларны үткәрүне кыенлаштыра торган биналарны һәм корылмаларны урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.38. Яңгырлы канализацияне проектлаганда торак пунктлар территорияләре өчен яңгыр суларының исәп-хисап чыгымнарын СНиП 2.04.03-85*.

Көймәне оештыру рельефны оештыру һәм су үткәргеч җайланмаларның: су торбалары (су агызу торбалары), лотоклар, кюветлар, тизәйткечләр, яңгыр кабул итү коеларын ачык яки ябык системасын төзү мәсьәләләрен комплекслы хәл итү белән тәэмин ителергә тиеш.

Өске сулар агышын проектлаганда СНиП 2.04.03-85, СНиП 2.07.01-89*, СанПиН 2.1.5.980-00 таләпләре белән эш итәргә кирәк.

5.3.39.Күпкатлы төзелешләр районнарында ябык типтагы яңгыр канализациясен проектларга кирәк. Районнарда бер үк, ике катлы төзелешләр һәм авыл торак пунктларында, шулай ук парклар территориясендә урамнар, юллар, машина юллары һәм тротуарлар белән кисешкән урында күперләр яисә торбалар корылган җирдә ачык су үткәргеч җайланмалар (канаулар, кюветлар, лотоклар) куллану рөхсәт ителә.

Рекреация территорияләрендә җир өсте һәм җир асты суларын яңгыр канализациясе һәм ачык типтагы дренаж рәвешендә бүлеп бирү системасын проектлау рөхсәт ителә.

5.3.40. Сулыкларның ачык системасы буенча җир өсте суларын бирү кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе, су объектларын җайга салу һәм саклау органнары белән ярашлы рәвештә һәм килештереп, су биологик ресурсларын саклау буенча федераль хезмәт белән рөхсәт ителә.

5.3.41. Яңгыр киптерүчеләрне проектлау түбәндәге участокларда карала:

озакка сузылган участокларда (күтәрелү);

чатларда һәм җир өсте сулары кушылдыгы ягыннан җәяүлеләр өчен кичүләрдә;

озакка сузылган участоклар азагында түбән урыннарда;

урамнар лотокларының пычкы профилендә түбән урыннарда;

өске сулары агып төшмәгән урамнар, ишегалды һәм парк территорияләрендә.

5.3.43. Яңгырлы сулар агышын җайга салу өчен буаларны яисә резервуарларны проектларга, шулай ук эчәргә яраклы су чыганагы булмаган, коену һәм спортка яраксыз һәм балык хуҗалыгы максатларында файдаланылмый торган ныгытылган чокырларны һәм гамәлдәге буаларны кулланырга кирәк.

5.3.44. Эрозиягә (авышлык һәм грунт характеристикалары буенча) дучар булган торак төзелеше территорияләре участокларында, су үткәргечләрнең гомуми системасына өстәмә рәвештә, җир өсте суларын локаль бүлеп бирүне күздә тотарга кирәк.

5.3.45. Агып төшүче суларны чистартуны СНиП 2.04.03-85*, СНиП 2.04.03-85 таләпләре нигезендә башкарырга кирәк, «Агымсуларны чистарту корылмаларын проектлау» 2.1.5.980-00.

5.3.46. Өлешчә агып төшүче чистарту корылмаларыннан алып торак төзелешенә кадәр санитар-яклау зонасын, төзелеш шартларына һәм ачык типтагы чистарту корылмалары өчен корылмалардан - 100 метр, ябык типтагы чистарту корылмалары өчен корылмалардан - 50 метр файдалануга бәйле рәвештә, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) буенча идарәсе һәм табигатьне саклау органнары белән килештереп кабул итәргә кирәк.

Мелиоратив системалар һәм корылмалар Гомуми таләпләр

5.3.47. Мелиоратив (сугару һәм киптерү) системаларны һәм корылмаларны СНиП 2.06.03-85, СНиП 33-01-2003, СНиП 2.06.05-84, СНиП 2.06.06-85, СНиП 2.06.07-87, СНиП 2.06.04-82 таләпләре һәм әлеге нормативлар нигезендә проектларга кирәк.

5.3.48. Җирләрнең торышын тикшереп тору өчен мелиорация системаларын һәм корылмаларны проектлаганда күзәтү скважиналары челтәрен һәм су чыгымнарын үлчәү чараларын күрергә кирәк. Мелиорация системасы мәйданы 20 мең гектардан артык булганда, өстәмә рәвештә туфракның дымлылыгын һәм корылышын, мәгълүматны автоматик эшкәртү чаралары белән сугару һәм дренаж суларының сыйфатын, шулай ук метеорология станцияләрен һәм су-баланс мәйданчыкларын тикшереп тору лабораторияләрен проектларга кирәк.

5.3.49. Мелиорация системаларында яклаучы урман утыртмаларын СНиП 2.06.03-85 таләпләре нигезендә күздә тотарга кирәк.

5.3.50. Мелиорация системаларын урнаштырганда «Әйләнә-тирә мохитне саклау турында» 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль законның 43 статьясы таләпләрен үтәргә кирәк.

Сугару системалары

5.3.51. Сугару системасы составына табигый яисә ясалма су чыганакларында сусаклагычлар, су җыю һәм балык саклау корылмалары, аргта калучылар, насос станцияләре, сугару станцияләре, су сиптерү һәм дренаж челтәрләре, шәрә каналлар, челтәрдәге корылмалар, су сиптерү һәм су сиптерү машиналары, урнаштыру һәм җайланмалар, идарә һәм автоматлаштыру чаралары, җирләрнең мелиорация халәтен, электр белән тәэмин итү һәм элемтә объектларын, эрозиягә каршы корылмаларны,

эксплуатацияләү хезмәтенең җитештерү һәм торак биналарын, урман яклау утыртмалары, дамбалар кирә.

5.3.52. Мелиорация каналлары (сугару, су җыю-таркату, коллектор-дренаж) өчен җирләр полосаларын эшләр җитештерелгән вакытта авыл хуҗалыгы культуралары белән эшләмәгән җирләрдә, төзелеш чираты нигезендә, гамәлдәге су һәм җир законнарын исәпкә алып, эшләр башкарылган вакытта, СН474-75 таләпләре нигезендә җир кишәрлекләре белән бүлеп бирергә кирәк.

5.3.53. Балыкчылык хуҗалыгы сулыкларында су җыю җайланмаларын проектлаганда, балыкны һәм су биологик ресурсларын саклау өлкәсендә территориаль органнар белән килештереп, балыкны су җыю корылмаларына эләгүдән саклау өчен балык саклау корылмаларын урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Балыкны яклау корылмалары булган су җыю урыннары урыны урыны урыны булмаган районнарда, кышлаучы районнарда, интенсив миграция участокларында һәм балыкларның личинкаларын һәм яшьләрен, тыюлыклы зоналарда урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.54. Магистраль каналдан (торбаүткәргечтән, лоткадан), аның ботакларыннан, төрле тәртипләрне һәм сугару җайланмаларын бүлүчеләрдән торучы беркетү челтәрен торба үткәргечләр яки ачык каналлар һәм лотоклар рәвешендә проектларга кирәк.

5.3.55. Магистраль каналларда һәм бүлүчеләрдә чокырлар, чокырлар, җирле түбәнлекләр, сулыклар белән кисешкән урыннарда урнашкан авария хәлендәге су агызу корылмаларын проектларга кирәк, ә иң эреләрендә су чыгышы секундына 5 куб метрдан артык - концентрацияле ташландык корылмалар булырга тиеш.

5.3.56. Водосбор-сбросное челтәрен полив участоклар, чәчүлек кырлары чикләрендә, тальвег, әрем, чокырлар максималь файдаланылган урыннар буенча проектларга кирәк.

5.3.57. Су чыганакларында, су алгычларында, каналларда исәпләү чыгымнарының һәм су дәрәҗәләренең зурлыгын, мәйдан җыелмасында агып төшү үзенчәлекләрен исәпкә алып, 33-101-2003 нче уртак нигезендә билгеләргә кирәк.

Киптерү системалары

5.3.58. Киптерү системаларын проектлаганда территориянең кирәгеннән артык дымлану сәбәпләре һәм су балансын тәшкил итүче һәрберсенең зурлыгы ачыкланырга тиеш.

Киерелә торган массивта артык мавыгу сәбәпләренә бәйле рәвештә түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк:

мәйданның әйләнә-тирәсендәге сулыклардан өске сулар керүдән яклау - тау каналларын проектлау, тальвега сулыклардагы сулыклардагы су агышын җайга салу юлы белән;

су басудан сулыкларны һәм сулыкларны су басудан яклау - койма дамбаларын проектлау, сулыкларда су ташу суларын җайга салу, елгаларның елга үзәннәренең үткәрү мөмкинлеген арттыру, СНиП 2.06.15-85 таләпләрен исәпкә алып, сулыклар җыю

мәйданнары арасында агымны яңадан бүлү юлы белән;

киптерә торган массивта өске стокны бүлеп чыгару - ябык һәм ачык типтагы көйләүче челтәрләрне проектлау юлы белән;

җир асты суларының дәрәҗәләрен тотып алу һәм түбәнәйтү - кеше каналларын яки дреннарны, вертикаль дренаж скважиналарының сызыкча системасын проектлау, системалы горизонталь дренажны өйрәнү юлы белән; җир асты сулары дәрәҗәләрен киметү өчен ябык киптерү челтәрен проектлау юлы белән;

сулыклардан һәм су агымнарыннан фильтрацион сулар белән су басудан яклау - яр буе дреннарын яки скважиналарның сызыкча системасын СНиП 2.06.15-85 таләпләрен исәпкә алып, вертикаль дренаж проектлау юлы белән.

5.3.59. киптерү системасы составына түбәндәгеләр керә: сууткәргеч, койма челтәре, насос станцияләре, дамбалар, челтәрләрдәге корылмалар, идарә һәм автоматлаштыру чаралары, җирләрнең мелиорация торышын тикшереп тору, электр белән тәэмин итү һәм элемтә объектлары, эрозиягә каршы корылмалар, эксплуатацияләү хезмәтенең җитештерү һәм торак биналары, юллар һәм урман яклау утыртмалары.

5.3.60. Язгы һәм җәйге-көзге тезгеннәрне шул төр авыл хуҗалыгы өчен рөхсәт ителә торган җирләргә, радиация белән капланган түбәнлекләрдә һәм сусаклагычларга терәлеп торучы су басу территорияләрендә вак ташу зоналарын бетерү өчен киртәләү дамбалары корылган киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.61. тирән үткәрүче каналлар төзүне булдырмау өчен, тимер юл һәм автомобиль юллары буйлап, гамәлдә булган су үткәрү корылмаларын яңадан төзүнең максатка ярашсызлыгы сәбәпле, ябык иңкүлекләрне киптерү өчен елгалар, күлләр, сусаклагычлар сулары белән сугарыла торган территорияләрдә, насослар агызылган койма дамбаларын төземичә, киптерү системаларын проектларга кирәк.

5.3.62. Авыл хуҗалыгы җирләрен киптерү өчен горизонталь дренаж проектларга кирәк. Вертикаль дренаж бертөрле комнар, теләсә нинди куәттәге торфлы, 2 метрга кадәр куәттәге супес һәм җиңел сугиналар белән корылган территорияне киптерү вакытында кулланырга рөхсәт ителә, алар тәүлегенә 150 кв.метрдан артык үткәргеч суалчаннар белән каплана.

Авыл хуҗалыгы җирләрен фильтрацион сулар белән елгаларны, сусаклагычларны, күлләрне су басудан саклау яки объектка кирә торган җир асты суларын тоту өчен вертикаль дренажның линияле системасын тәүлеккә 300 квадрат метрдан да ким булмаган түшәмә токымнар уздырганда кулланырга кирәк.

Санитар чистарту

5.3.63. Санитар чистарту объектлары: йорт яны территорияләре, урам һәм микрорайон юллары, мәдәни-көнкүреш билгеләнешендәге объектлар, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар, парклар, скверлар, җәмәгать файдалануындагы мәйданнар һәм башка урыннар, ял итү урыннары.

Югары эпидемия куркынычы һәм халыкның сәламәтлеге өчен куркыныч булуы аркасында махсус чистарту объектлары дип медицина учреждениеләрен, аеруча йогышлы, тире-венерология, туберкулез хастаханәләрен һәм бүлекләрен, ветеринария объектларын, пляжларны санарга кирәк.

5.3.64. Торак пунктлар территорияләрен санитар чистартуны СанПиН 42-128-4690-88, СНиП 2.07.01-89, Россия Федерациясе Дәүләт комитетының 2003 елның 27 сентябрендәге 170 номерлы карары белән расланган торак фондын техник эксплуатацияләү кагыйдәләре һәм нормалары, шулай ук җирле үзидарә органнарының норматив хокукый актлары таләпләре нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

5.3.65. Шәһәр төзелешен проектлаганда Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты яисә җирлекләрнең яисә шәһәр округларының җирле үзидарә органнары билгеләгән каты коммуналь калдыкларны туплау нормативлары кулланыла (алар Татарстан Республикасы законы белән тиешле вәкаләтләр бирелгән очракта).

Тупланган коммуналь калдыкларның исәп-хисап саны әледән-әле (биш елга бер тапкыр) факттагы мәгълүматлар буенча аныкланырга, ә норма төзәтелергә тиеш.

72 нче таблица

Коммуналь калдыкларны туплау нормативлары

Коммуналь калдыкларның төрләре	Елына 1 кешегә коммуналь калдыклар саны	
	кг	литр
Каты: суүткәргеч, канализация, үзәк җылыту һәм газ белән җиһазландырылган торак биналардан; башка торак биналардан	190 - 225 300 - 450	900 - 1000 1100 - 1500
Иҗтимагый биналарны исәпкә алып, торак пункт буенча гомуми сан	280 - 300	1400 - 1500
Шоулардан сыеклык (канализация булмаганда)	-	2000 - 3500
1 кв.метрдан каты өслекле урамнар, мәйданнар һәм парклар сметасы	5 - 15	8 - 20
Искәрмә: Шәһәрнең зур торак пунктлары өчен калдыкларны туплау нормаларының зур әһәмиятен алырга кирәк. Эре габаритлы коммуналь калдыкларны туплау нормаларын китерелгән каты коммуналь калдыклар күрсәткечләреннән 5 процент күләмендә кабул итәргә кирәк.		

5.3.66. Торак зоналарда йорт яны территорияләрендә транспорт өчен уңайлы килү юллары булган каты коммуналь калдыклар өчен контейнерлар урнаштыру өчен махсус

мәйданчыклар проектлана. Мәйданчык су үткәрми торган өслекле ачык мәйданчык проектлана.

Контейнерлар урнаштыру өчен мәйданчыклар торак йортлардан, балалар, дәвалау-профилактикалау учреждениеләреннән, спорт мәйданчыкларыннан һәм халыкның ял итү урыннарыннан кимендә 20 метр ераклыкта, әмма 100 метрдан артмаска тиеш. Мәйданчыкларның күләме 13 нче таблица нигезендә кабул ителә һәм кирәкле санда контейнерлар урнаштыруга исәпләнергә тиеш, ләкин 5 тән дә артык түгел.

Билгеләнә торган чүп-чар җыючылар (контейнерлар) санын билгеләү өчен чүп-чар җыючылар файдалана торган халык саныннан, каты коммуналь калдыкларны туплау нормативларыннан, калдыкларны саклау срокларыннан чыгып карарга кирәк. Чүп җыючыларның исәп-хисап күләме иң күп белем алган чорларда каты коммуналь калдыкларны фактта туплауга туры килергә тиеш.

5.3.67. Сыек калдыкларны анализланмаган биналардан җыю өчен ишегалды үләннәре ясала, алар су үткәрми торган чүп-чар булырга тиеш. Ишегалды җыештыру җыемнары булган очракта, уртак булырга мөмкин. Туфрак җире грунт суларына бәйле, ләкин 3 метрдан артык булырга тиеш түгел.

Ишегалды җыемы торак биналардан, мәктәпкәчә мәгариф, гомуми белем бирү оешмаларыннан, балалар уеннары һәм халыкның ялы өчен мәйданчыклардан кимендә 20 һәм 100 метрдан читтә булырга тиеш.

Су белән үзәкләштерелмәгән тәэмин итү шартларында ишегалды җыемнары коелардан һәм чишмәләрдән 50 метрдан да ким булмаган ераклыкта ераклыкта булырга тиеш.

Чүп-чар ташучылар, ишегалды бәдрәфләре һәм чүп үләннәре урнашкан урыннар шәхси йорт хуҗалары тарафыннан билгеләнергә тиеш, аерма 8 - 10 метрга кадәр кыскартылырга мөмкин.

Чүп-чар җыентыклары, ишегалды бәдрәфләре һәм чүп-чар чокырлары йорт биләмәсе чикләреннән кимендә 4 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

5.3.68. Дәвалау учреждениеләре территориясендә чүп-чар җыючылар өчен мәйданчыкны хуҗалык зонасында дәвалау корпусыннан кимендә 25 метр һәм азык-төлек урыныннан 100 метрдан да ким булмаган ераклыкта проектларга кирәк. Мәйданчык күләме чүп-чар җыючыларның нигез зурлыгыннан һәр якка 1,5 метрга артык булырга тиеш. Мәйданчыкның урам ягыннан каты өслекле һәм подъезды булырга тиеш.

Медицина һәм/яисә фармацевтика эшчәнлеген гамәлгә ашырганда барлыкка килгән калдыкларны җыю, вакытлыча саклау, күчереп йөртү, зарарсызландыру һәм зарарсызландыру СанПиН 2.1.7.2790-10 таләпләре нигезендә башкарылырга тиеш.

5.3.69. Базар территориясендә:

чүп-чар җыючылар өчен хуҗалык мәйданчыкларын сәүдә урыныннан кимендә 30 метр ераклыкта проектларга кирәк;

канализациясез базарларда чүп-чар үткәрми торган җәмәгать бәдрәфләрен сәүдә урыныннан 50 метрдан да ким булмаган ераклыкта проектларга кирәк. Аларда исәп-

хисап урыннары саны һәр 50 сәүдә урынына кимендә бер булырга тиеш.

5.3.70. Парклар территориясендә:

сменалы мусросборникларны урнаштыру өчен бүлеп бирелгән кишәрлекле хуҗалык зонасын ял итүчеләр күпләп җыела торган урыннан 50 метрдан да якынрак булмаган (бию мәйданчыклары, эстрада, фонтаннар, төп аллеялар, тамашалы павильоннар һәм башкалар) проектларга кирәк;

хуҗалык мәйданчыклары өчен контейнерлар санын билгеләгәндә калдыкларның уртача тупланууыннан 3 көн эчендә чыгарга кирәк

җәмәгать бәдрәфләрен ял итүчеләр күпләп җыела торган урыннардан 50 метрдан да ким булмаган арага бер урынга 500 кеше исәбеннән чыгып проектларга кирәк.

5.3.71. Пляж территориясендә:

чүп-чар җыю өчен мәйданчыкларның күләме пляж мәйданының 3500-4000 кв. метрына 0,75 куб. метр сыйдырышлы бер контейнер исәбеннән исәп тотарга кирәк;

таләпләр";

җәмәгать бәдрәфләрен ял итүчеләр күпләп җыела торган урыннардан 50 метрдан да ким булмаган арага бер урынга 500 кеше исәбеннән чыгып проектларга кирәк.

5.3.71. Пляж территориясендә:

чүп-чар җыю өчен мәйданчыкларның күләме пляж мәйданының 3500-4000 кв. метрына 0,75 куб. метр сыйдырышлы бер контейнер исәбеннән исәп тотарга кирәк;

җәмәгать бәдрәфләрен 75 кешегә бер урын исәбеннән проектларга кирәк. Җәмәгать бәдрәфләреннән коену урынына кадәр ераклык 50 метрдан да ким булмаска һәм 200 метрдан да артмаска тиеш.

5.3.72. Каты коммуналь һәм сыек көнкүреш калдыкларын зарарсызландыру махсус билгеләнгән полигоннарда башкарыла. Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү буенча полигоннарны һәм предприятиеләрне проектлау һәм урнаштыру, әлеге нормативларның "Махсус билгеләнештәге зоналар" бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.73. Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятие һәм корылмаларның җиркишәрлекләреһәм санитар-яклау зоналары күләмен 73нче таблицада китерелгәннән дә ким булмаган санда кабул итәргә кирәк.

Таблица73

Каты коммуналь калдыкларны утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча җиркишәрлекләре **һәм санитар-саклау предприятиеләре һәм корылмалары күләмнәре**

Предприятие һәм корылмалар	**Җир кишәрлекләре күләме елына 1000 тонна каты калдыклары, гектар**	**Санитар-саклау зоналарның размеры ,метрда**
Чүп-чар яндыру һәм чүп-чар Эшкәртү объектлары, елына мең тонна:		
40ка кадәр;	0,05	500
40тан артык	0,05	1 000

Полигоннар*	0,02 -0,05	500
Компостлаштыру кишәрлекләре	0,5 -1,0	500
Ассенизация басулары	2 - 4	1 000
Сливстанцияләре	0,2	500
Чүп-чар төяү станцияләре	0,04	100
Камилләштерелгәнкаты коммуналь калдыклар чүплекләре	0,3	1 000
* Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарыннан тыш, «Махсус билгеләнгәнзона "бүлеге таләпләре нигезендә махсус рәвештә кабул		

5.3.74. 61нче таблицада күрсәтелмәгән куллану калдыкларын транспортлау, утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру буенча предприятиеләрнең һәм корылмаларның санитар-яклау зоналары күләмнәрен санитар нормаларга туры китереп кабул итәргә кирәк.

Җылылык белән тәэмин итү

5.3.75. Яңа җылылык белән тәэмин итү системаларын проектлау һәм төзү, гамәлдәге җылылык белән тәэмин итү системаларын реконструкцияләү һәм үстерү, торак - коммуналь хуҗалыкны, сәнәгать һәм башка оешмаларны кирәкле җылылык белән тәэмин итү дәрәҗәсен тәэмин итү максатларында, Менделеевск муниципаль районының җылылык белән тәэмин итү, расланган схемалар нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

Җылылык белән тәэмин итүнең кабул ителгән схемасы түбәндәгеләрне тәэмин итәргә тиеш:

җылылык-энергиянең норматив дәрәҗәсе;

СНиП 41-02-2003 нче ел таләпләренә туры килгән норматив таләпләре;

экологик куркынычсызлык;

куркынычсызлык эксплуатацияләү

5.3.76. Җылылык белән тәэмин итү схемаларын эшләгәндә исәп-хисап җылылык нагрузкалары билгеләнә:

торак пунктларны һәм гамәлдәге сәнәгать предприятиеләрен төзү өчен - факттагы җылылык йөкләнеше буенча төгәлләштерелгән проектлар буенча;

төп (профиль) җитештерүне үстерүнең эреләндерелгән нормалары яисә шундый ук җитештерү проектлары буенча сәнәгать предприятиеләре төзү планлаштырыла торган предприятиеләр өчен;

төзелешкә билгеләнүче торак районнар өчен-җылылык нагрузкаларын урнаштыру тыгызлыгының эреләнгән күрсәткечләре яисә биналарның һәм корылмаларның чагыштырма җылылык характеристикалары буенча.

5.3.77. Җылылык нагрузкалары, СНиП 41 -02-2003 ГОСТ Р 54954-2012нче елталәпләренә туры китереп, җылылык белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы буенча кулланучылар категорияләрен исәпкә алып билгеләнә.

5.3.78. Җылылык энергиясенең торак һәм иҗтимагый биналарны җылылык белән тәэмин итү системасына чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 8-10 нчы таблицалары буенча билгеләнә.

Торак һәм иҗтимагый биналарны кайнар су белән тәэмин итү системасына электр энергиясенең чыгымының база күләмен исәпләү өчен норматив мәгълүматлар 9 нчы кушымтаның 13 нче һәм 15 нче таблицаларында билгеләнә.

Торак һәм иҗтимагый биналарның инженерлык тәэмин итү системасына беренчел ягулыкның база чыгымнарының күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативның 9 нчы кушымта 18нче һәм 19 нчы таблицалары буенча билгеләнә.

5.3.79. Торак пунктлар территорияләрендә торак һәм иҗтимагый төзелешне җылылык белән тәэмин иткәндә түбәндәгеләрне күздә тотарга кирәк:

үзәкләштерелгән - котельный, җылылык һәм атом электростанцияләреннән;

децентрализацияләнгән - автоном, түбә котельныйларыннан, фатир җылылык генераторларыннан.

Яңа төзелеш районнарын җылылык белән тәэмин итү системасын сайлау вариантлары техник-икътисадый чагыштыру нигезендә башкарылырга тиеш.

5.3.80. Торак пунктлар территорияләрендә үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү чыганакларын урнаштыру, кагыйдә буларак, коммуналь-склад һәм җитештерү зоналарында, мөмкин булганча, җылылык йөкләнеше үзәкләрендә башкарыла.

Торак төзелештә җылылык белән тәэмин итү чыганакларын, җылылык пунктларын урнаштыру, СНиП 41 -02-2003-СНиП 2.07.01-89*, СНиП 41-01-2003нче елгы таләпләргә туры китереп, атмосферада зарарлы пычраткыч матдәләр таралуның норматив дәрәҗәсенә ирешү һәм исәп-хисап ясау чаралары белән акустик исәп-хисапларга нигезләнгән булырга тиеш.

Торак-коммуналь төзелеш һәм торак булмаган зоналар өчен җылылык белән тәэмин итү чыганаклары аерым җылылык челтәрләреннән кулланырга кирәк.

Һәр район җылылык чыганагыннан җылылык челтәрләренең кулланучыларга икедән дә ким булмаган чыгарылуын күздә тотарга кирәк.

Техник чараларны күздә тотып, һәр кварталга төрле магистраль яки җылылык бүлү челтәрләреннән файдаланучыларга ике юлдана тапшыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.81. Котельныйларны урнаштыру өчен җир кишәрлекләре Түбән Кама муниципаль районының җылылык белән тәэмин итү схемалары нигезендә сайлана.

Торак төзелеше районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен җир кишәрлекләре күләмен 74 нче таблица буенча кабул итәргә кирәк.

Җир участоклары коймаланырга, төзекләндерелергә һәм яшелләндерелергә тиеш.

Таблица74

Торак төзелеше районнарында урнашкан аерым торучы котельныйлар өчен җир кишәрлекләре күләме

Котельныйларның җылылыкҗитештерүчән леге, Гкал/сәг (МВт)	Җир участоклары, гектар, котельныйларның күләме:	
	каты ягулыкта	газ-мотор ягулыгында
5 кә кадәр	0,7	0,7
5 тән 10 га (6 дан 12 гә	1,0	1,0
10 нан 50 гә кадәр (12 дән58	2,0	1,5
50 дән 100 гә (58 дән116 га	3,0	2,5

100 дән 200 гә (116 дан233	3,7	3,0
200 дән 400 гә (233 тән466	4,3	3,5

Искәрмә:

1. Кулланучыларны кайнар су белән тәэмин итүче котельныйларның, шулай ук тимер юл буенча ягулык китерү күздә тотыла торган котельныйларның җир участоклары күләмен 20 процентка арттырырга кирәк.

2. Золошлакоталларны авыл хуҗалыгы өчен яраклы җир кишәрлекләрендә селитет территориясеннән читтә урнаштыруны күздә тотарга кирәк. Алтын шлакоталларны

5.3.82. Җылылык белән тәэмин итү чыганакларыннан санитар-саклау зоналары күләме СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03таләпләренә туры китереп салына.Якынчатигез үлчәмнәр тәшкил итә:

600 МВт тан артык булган эквивалент электростанцияләреннән:

ягулык сыйфатында кулланылучы күмер һәм мазут-1000 метр;

газ һәм газ-мотор ягулыгында эшләүче-500 метр;

ТЭЦта 200 Гкал һәм аннан да күбрәк егәрлекле район котельныйлары: күмер һәм мазут ягулыгында эшләүчеләр - 500 метр, газ һәм газ - мотор ягулыгында эшләүчеләр - 300 метр, золоотвал җылылык электростанцияләр-300 метр.

Җылылык куәте 200 Гкал дан ким булган каты, сыек һәм газ барлыкка китерүче ягулыкта эшләүче котельныйлар өчен санитар-саклау зонасы күләме һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты (тавыш, вибрация, электромагнит кыры һ.б.) йогынты исәпләүләре нигезендә, шулай ук натураль тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре нигезендә билгеләнә.

5.3.83. Компактлы торак пунктларда үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү системасы булмаганда, халык тыгызлыгы 40 кеше/гектар булган бер, ике катлы торак йорт территорияләрендә торак һәм иҗтимагый биналар төркеменә котельныйлардан автоном җылылык һәм җылылык белән тәэмин итүне күздә тотарга рөхсәт ителә. Автоном җылылык белән тәэмин итү өчен индивидуаль котельныйлар (аерым торучы, төзелгән, төзелгән һәм тышкы урнаштыру казаннары (түбә) проектлана.

5.3.84. Түбә, төзелгән – кушылып төзелгән котельныйлар өчен санитар-саклау зонасы күләме билгеләнми. Күрсәтелгән котельныйларны урнаштыру һәр конкрет очракта атмосфера һавасы пычрану һәм атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары нигезендә, шулай ук табигый тикшеренүләр һәм үлчәү нәтиҗәләре нигезендә башкарыла.

5.3.85. Трассаларны һәм җылылык челтәрләрен салу ысулларын СНиП II -89-80*- СНиП 41-02-2003, СНиП 2.07.01-89*. нигезендә карарга кирәк.

Җылылык трассаларын үткәрү өчен, әлеге юнәлешләрдә махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар, башка инженерлык коммуникацияләре беләнүзара кисешү участокларын бетерү яки киметү максатыннан исәпкә алына.

5.3.86. Торак төзелеше һәм торак булмаган зоналар өчен җылылык белән тәэмин итү чыганагыннан турыдан-туры килә торган аерым җылылык челтәрләрен проектларга кирәк.

5.3.87. Җылылык бирүдә өзеклекләр күзәтелми торган биналар (хастаханәләр, балалар тәүлек буе яши торган мәктәпкәчә оешмалар һ. б.) өчен җылылык белән тәэмин итү системасын проектлаганда җылылык белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы түбәндәге карарлар белән тәэмин ителергә тиеш:

бинаны тулысынча җылытуны тәэмин итә торган резерв җылылык чыганакларын, шул исәптән электр энергиясен кулланып, проектлау;

төрле җылылык челтәрләреннән ике яклы тәэмин ителү.

5.3.88. Җылылык челтәрләрен урнаштыру «Инженерлык челтәрләрен урнаштыру»бүлекчәсе таләпләре нигезендә башкарыла.

Газ белән тәэмин итү

5.3.89. Газ бүлү системаларыныңяңаларын проектлау һәм төзү,гамәлдәге булганнарын реконструкцияләү һәм үстерү СНиП 42-01-2002, ПБ 12-529-03 һәм газ белән тәэмин итүнең Генераль схемасы таләпләре, торак-коммуналь хуҗалыкны, сәнәгать һәм башка оешмаларны газлаштыру буенча республика программалары, Татарстан Республикасының газификацияләү программалары нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.90. Магистраль газүткәргечләр төзү өчен җир бүлеп бирелгән полосаның киңлеге һәм җир кишәрлекләре мәйданы СН 452-73 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

Торак пунктлар территориясендә магистраль газүткәргечләр урнаштыру рөхсәт ителми.

Магистраль газүткәргечләрдәге санитар өзелмәләр СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләренә туры китереп билгеләнә.

5.3.91. Транспортлана торган газның эш давлениебуенча газ үткәргечләрне классификацияләү 75 нче таблицада китерелгән.

Таблица 75

Транспортлана торган газның эш давление буенча газ үткәргечләрне классификацияләү

Давление буенча газ		**Транспортлана торган газ төре**	**Газүткәргечнең давлениесе ,**
Югары	Ікатегория	Табигый	0,6 дан артык 1,2 ны кертеп
		Сыекландырылган углеводород газы	0,6 дан артык 1,6ны кертеп
	1акатегория	Табигый	1,2 дан артык ТЭЦ территориясендә газ турбиналары һәм пар-газ энергетикасы җайланмалары
	ІІкатегория	Табигый һәм сыекланырылган углеводород газы	0,3 тән артык 0,6ны кертеп
Уртача		Табигый һәм сыекландырылган углеводород газы	0,005 тән артык 0,3не кертеп

Түбән	Табигый һәм сыекландырылган углеводород газы	0,005 не кертеп

5.3.92. Эчке газүткәргечләрдә һәм газ үткәргеч җайланмаларда газ басымы түбәндәге күрсәткечләрдән артмаска тиеш:

газ басымы зурлыгы җитештерү таләпләренә бәйле булган җитештерү биналарында-1,2 МП;

башка җитештерү биналарында-0,6 МП;

сәнәгать предприятиеләренең көнкүреш биналарында - аерым торучы, җитештерү биналарына һәм бу биналарга кушып төзелгәннәрдә -0,3 МП; административ биналарда-0,005 МП; котельныйларда:

җитештерү предприятиеләре территориясендә аерым торучы-1,2 МП, шул ук шәһәр торак пункты территориясендә - 0,6 МП, янкорма, төзелгән һәм түбәле җитештерү биналары-0,6 МП, янкорма, төзелгән һәм түбәле иҗтимагый, административ һәм көнкүреш биналары-0,3 МП;

төзелгән, кертептөзелгән һәм түбәле торак биналар - 0,005 МП; иҗтимагый биналарда (СНиП2.08.02-89* таләпләренә туры килми торган биналардан тыш) һәм склад бүлмәләре - 0,005 МП;торак биналар - 0,003 МП.

5.3.93. Газ бүлү системасы тиешле күләмдә һәм кирәкле параметрлар буенча газ бирүне тәэмин итәргә тиеш.

Билгеләнгән тәртиптә расланган газ кулланучылар өчен, аларның исемлеге газдан ягулык сыйфатында файдалану һәм газ белән тәэмин итүнең өстенлекле хокукы булган газ үткәргечләрне куллану юлы белән яки башка ысуллар белән өзлексез газ белән тәэмин ителергә тиеш.

Кулланучылар газ чыгымнарын билгеләргә тиеш:

сәнәгать предприятиеләре өчен гамәлдәге предприятиеләрнең сораштыру кәгазьләре, яңа һәм реконструкцияләнә торган яки шундый ук предприятиеләрнең проектлары, шулай ук эреләнгән күрсәткечләр буенча;

гамәлдәге торак-коммуналь сектор өчен СНиП 2.04.08-87*нигезендә.

Газ җылылыгы белән газ куллануның эреләнгән күрсәткечен проектлаганда 34 МДж/куб. метр (8000 ккал/куб. метр) кабул итәргә рөхсәт ителә:

үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин итү булганда-1 кешегә елына 120 куб. метр;

газ җылыткычлардан кайнар су белән тәэмин иткәндә-бер кешегә елына 300 куб. метр;

кайнар су белән тәэмин ителмәгән очракта-1 кешегә 18 куб. метр ; кайнар су белән тәэмин ителмәгән очракта (авыл торак пунктларында) - 1 кешегә 220 куб.метр.

5.3.94. Газ бүлү станцияләре һәм газ тутыру станцияләре (алга таба - ГНС) торак пунктлардан, шулай ук аларның резерв территорияләреннән читтә урнашырга тиеш.

Газ өстәмә пунктлар (алга таба - ГНП) торак пунктларның селитебтан читтә, кагыйдә буларак, торак төзелешенә карата өстенлек бирүче юнәлештәге җилләр өчен җил билгеләнгән яктан урнашырга тиеш.

5.3.95. ГНС җир кишәрлекләренең күләме, җитештерүчәнлегенә карап, проект буенча кабул итәргә кирәк, әмма җитештерүчәнлек станцияләре өчен дә түгел:

елына 10 мең тонна - 6 гектар; 20

елына 7 мең тонна; е

лына 40 мең тонна - 8 гектар.

ГНС урнаштыру өчен мәйданчыкны, федераль закон таләпләре нигезендә, 10 метр киңлектәге янгын полосасы коймаларын һәм урман массивларына кадәр минималь ераклыкны исәпкә алып, күздә тотарга кирәк.

2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент".

5.3.96. Газ һәм баллоннарның арадаш складларының өстәмә пунктларның җир участоклары күләме 0,6 гектардан артык түгел.

5.3.97. Газ бүлү челтәрендә газ басымын киметү һәм җайга салу өчен газ җайга салу пунктлары (алга таба - ГРП), блоклы газорегуль - торак пунктлары (алга таба - ГРПБ) һәм шкафлар (алга таба - ШРП) проектлана.

5.3.98. ГРПНЫ аерым торучыларга урнаштырырга кирәк;

газлаштырыла торган җитештерү биналарына, котельныйларга һәм иҗтимагый биналарга, җитештерү характерындагы бүлмәләргә кертелгән;

бер катлы газлаштырыла торган җитештерү биналарына һәм котельныйларга (подвал һәм цоколь катларында урнашкан биналардан тыш)төзелгән.;

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "С0 класслы җылыткыч белән I һәм II дәрәҗәдәге газлаштырыла торган җитештерү биналары катламнарында ут белән тәэмин итү турында" 2007 ел, 30 нчы июль, 318 нче номерлы карары;

сәнәгать предприятиеләре территориясендәге асылмалы коймалар урнаштырылган биналардан тыш.

ГРПБНЫ аерым тора торган итеп урнаштырырга кирәк.

ШРП аерым торучы терәкләрдә яки тышкы стеналарда урнаштырыла, алар газ белән тәэмин итү өчен билгеләнгән.

5.3.99. Газ бүлү станциясе, баш ГРП һәм ГРП коймаларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр ераклык керү газүткәргеченең классына карап кабул ителә:

Р = 1,2 МП керү басымы булган баш ГРПДАН, шәһәр округы, шәһәр җирлеге составындагы торак пунктлар территориясеннән газүткәргечләр салганда-15 метр;

ГРП дан керү басымы Р = 0,6 МПа-10 метр.

5.3.100. Газүткәргечләрдән һәм газ - тарату челтәренең башка объектларыннан күрше объектларга кадәр янгынга каршы ераклыклар «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент " 2008 елның 22 июлендәге 123 - ФЗ номерлы Федераль законның өч таләбе нигезендә билгеләнә.

5.3.101. Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП, СНиП II -89- 80* таләпләренә туры китереп, биналардан һәм корылмалардан 76нчы таблицада күрсәтелгәннән ким булмаган ераклыкта урнашырга тиеш.

Кысан шартларда биналардан һәм корылмалардан араны 30 процентка киметү рөхсәт ителә, регулятор пунктлары үткәрү мөмкинлеге сәгатенә 10 000 куб. метрга кадәр булганда.

Торак пунктларда аерым торучы ГРП, ГРПБ һәм ШРП дан ераклык

Таблица76

ГРП, ГРПБ, ШРП МПа га кертүдә газ басымы,	**Аерым торучы ГРПП, ГРПБ һәм горизонталь аерым торучы ШРП-нан ераклык, метр.:**			
	биналар һәм корылмала	**тимер юллар (якындагы рельска кадәр)**	**автомобиль юллары (юл**	**һава электр линияләре**
0,6 га кадәр	10	10	5	1,5 биеклектән дә ким түгел
0,6 дан1,2 гә кадәр	15	15	8	

Искәрмә:

1. Ераклыкны ГРП, ГРПБ яки ШРП биналарының тышкы диварларыннан, ә җиһазлар ачык мәйданчыкта урнашканда - коймадан алырга кирәк.
2. Таблицаның таләпләре шулай ук аерым торучы биналарда яки аерым торучы Терәкләрдә шкафларда урнашкан газ чыгымын исәпкә алу төеннәренә дә кагыла.
3. Газ басымы 0,3 МП га кадәр булганда аерым торучы ШРПТАН биналар һәм корылмаларга кадәр ара нормалашмый.

5.3.102. Тышкы газүткәргечләрне, резервуарларны, сыекландырылган углеводород газының баллон җайланмаларын проектлау һәм аларны урнаштыру «инженерлык челтәрләрен урнаштыру» бүлекчәсе таләпләренә туры китереп гамәлгә ашырылырга тиеш.

5.3.103. Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, хастаханәләр, гомуми белем бирү оешмалары, санаторийлар, җәмәгать, административ һәм көнкүреш биналары, диварлары һәм түбәләре буенча газ үткәргечләрне транзит белән салу тыела.

Нигезләнгән очракларда бер торак бина диварлары буенча 100 мм диаметрлы уртача басымнан да югарырак булмаган, С0 класслы ут төрлелеге III дәрәҗәдән дә ким булмаган һәм түбәдән 0,2 метрдан да ким булмаган ераклыкта газүткәргечләрне транзит белән салу рөхсәт ителә.

А һәм Б категорияләрендәге биналар , стеналар буенча, өстендә һәм астында, ГРП биналарыннан тыш, барлык газ үткәргечләрне салу тыела.

5.3.104. Газ бүлү челтәрләре, резервуар һәм баллон җайланмалары, газ тутыру станцияләре һәм сыекландырылган углеводород газының башка объектлары сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләре нигезендә проектланырга һәм корылырга тиеш.

5.3.105. Газ бүлү челтәрләре объектлары өчен сак зоналары күләмнәре һәм алар чикләрендә урнашкан җир кишәрлекләрен куллану шартлары Россия Федерациясе

Хөкүмәтенең 2000 нче елның 20 нче ноябрендәге 878нче номерлы карары белән расланган газ бүлү челтәрләрен саклау кагыйдәләре белән билгеләнә.

Газ бүлү челтәрләренең саклык зоналарына керүче җир кишәрлекләрендә тыела:

торак, иҗтимагый-эшлекле һәм җитештерү билгеләнешендәге объектларны төзү;

эксплуатация оешмалары белән килешенеп, газүткәргечләрне алдан чыгармыйча гына аларда урнашкан күперләрне, коллекторларны, автомобиль һәм тимер юлларны сүтү һәм реконструкцияләү;

яр ныгыту корылмаларын, су үткәргеч җайланмаларын, җир һәм башка корылмаларны, газ бүлү челтәрләрен җимерүдән саклый торган корылмаларны җимерергә;

тану билгеләрен, контроль-үлчәү пунктларын һәм башка газ бүлү челтәрләрен күчерү, зарарлау, салу һәм юк итү;

чүплекләр һәм складлар урнаштырырга, кислоталар, тоз, селтелочей һәм башка химик актив матдәләр эретмәләре агызырга;

сак зоналарын киртәләү , эксплуатация оешмалары персоналының газ бүлү челтәрләренә керүенә, газ бүлү челтәрләренә хезмәт күрсәтүне үткәрүгә һәм зыянны бетерүгә каршы тору;

янгын һәм ут чыгару чыганаклары янына якын урнаштыру;

базлар урнаштыру, туфракны авыл хуҗалыгы һәм мелиорация кораллары һәм механизмнар белән эшкәртү 0,3 метр тирәнлектә.;

ГРП һәм газ бүлү челтәренең башка биналары, җир асты коелары, люклары капиткаларын һәм ишекләрен ачарга, элемтә, яктырту һәм телемеханика системаларын электр белән тәэмин итүне кертергә яки өзәргә;

газ бүлү челтәрләре биналарына чит әйберләр, баскычлар, аларны җир өсте газүткәргечләренә, киртәләренә, бәйләргә һәм беркетергә, аларга керергә;

газ бүлү челтәрләренә үз белдегең белән тоташырга.

Газ бүлү челтәрләренең саклау зоналарында хуҗалык эшчәнлеге, җир участогы өслеген бозу башкарыла, һәм 0,3 метрдан артык тирәнлеккә туфрак эшкәртү газ бүлү челтәрләренең эксплуатацион оешмасының язма рөхсәте нигезендә башкарыла.

5.3.106.100 мең кешедән артык булган торак пунктларның газ бүлү системалары газ бүлүнең технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны коммерция исәбенә алуның автоматлаштырылган системалары белән җиһазландырылырга тиеш. 100 мең кешедән ким булган торак пунктларга газ бүлү системаларын газ бүлүнең технологик процессы белән дистанцион идарә итү һәм газ куллануны коммерция исәбенә алу буенча автоматлаштырылган системалар белән тәэмин итү турында карар эксплуатацияләүче оешмалар яисә заказчы тарафыннан кабул ителә.

5.3.107. Күп катлы торак биналарны һәм корылмаларны җылылык белән тәэмин итү һәм кайнар су белән тәэмин итү өчен ябык яну камерасы булган җылылык генераторларын проектлау рөхсәт ителә. Җылылык генераторларын урнаштыру СНиП 41-01-2003, СНиП 42-01-2002, СП 41-08-2004, СП 42-101-2003 таләпләренә туры китереп башкарыла.

Яну продуктлары вертикаль төтен юллары аша бирелергә тиеш.
Төтен чыгаруны югарырак түбәле бинадан башкарырга кирәк.

Биналарның тышкы конструкцияләре аша яну продуктларын турыдан-туры ташлау рөхсәт ителми.

5.3.108. Компактлы азкатлы торак пунктлар территориясендә газ белән тәэмин итү объектларын проектлауны «Азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык челтәрләре һәм корылмалар» бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

Электр белән тәэмин итү

5.3.109. Торак пунктны электр белән тәэмин итүне проектлаштырганда электр чыганакларына электр нагрузкасын билгеләүне 34.20.185-94, СП 31-110-2003 РД таләпләре һәм «ФСК ЕЭС» ААҖ нең 2006нчы елның 2 нче июнендәге техник сәясәте турындагы Нигезләмә нигезендә, ГОСТ Р 54954-2012 башкарырга кирәк.

Торак пунктларда электр кулλануның эреләнгән күрсәткечләрен электр куллану нормаларына туры китереп кабул итәргә рөхсәт ителә (әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 4 нче таблицасы).

Алдан исәп-хисап ясау өчен авыл территориясенең чагыштырма исәп-хисап йөкләнешенең эреләнгән күрсәткечләрен 77 нче таблица буенча кабул итәргә рөхсәт ителә.

5.3.110. Торак һәм җәмәгать биналарының һавасын кондиционацияләү системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен белешмәләр әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 11 нче һәм 12 нче таблицалары буенча билгеләнә (ГОСТ Р 54954-2012).

Торак биналарның һәм җәмәгать биналарының җәмәгать зоналарын яктырту системасына электр энергиясенең чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен белешмәләр әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 15нче һәм 16 нчы таблицалары буенча билгеләнә (фатирларны яктыртуга энергия чыгымнары 15 нче таблица күрсәткечләренә кертелмәгән, чөнки бу системалар проект һәм төзелеш оешмаларының җаваплылыгы предметы булып тормый).

Биналарны электр энергиясенең инженерлык тәэмин итү системасына чагыштырма чыгымының база күләмен исәпләү өчен мәгълүматлар әлеге нормативларга 9 нчы кушымтаның 17 нче таблицасы буенча билгеләнә.

Таблица 77

Авыл территориясенең чагыштырма исәп-хисап йөкләнешенең эреләнгән күрсәткечләре

Халык саны, мең кеше	Торак пункт					
	плитәләр белән.	табигый газда, Зт / кеше		стационар электр плитәләре белән, кВт/кеше		
	тулаем алганда, торак пункт	шул исәптән		тулаем алганда, торак	шул исәптән	
		үзәк	микрорайоннар( )		үзәк	микрорайонар(
50 дән артык	0,46	0,62	0,41	0,55	0,72	0,51
3 - 50	0,43	0,55	0,40	0,52	0,65	0,50
3 тән ким	0,41	0,51	0,39	0,50	0,62	0,49

Искәрмә:

1. Әһәмияттәге чагыштырма электр йөкләмә китерелгән шинам 10(6) кВ туклану үзәкләре.
2. Торак фондта газ һәм электр плитәләре булган очракта, чагыштырма йөкләмәләр аларның нисбәтенә пропорциональ рәвештә билгеләнә.
3. Торак пунктта гомуми мәйдан белән факттагы тәэмин ителеш хисаплылыктан аерылып торган очракларда, таблицада китерелгән билгеләрне факттагы тәэмин ителешнең исәп-хисапка карата мөнәсәбәтенә тапкырларга кирәк.
4. Таблицада китерелгән күрсәткечләр торак һәм җәмәгать биналарының (административ, уку, фәнни, дәвалау, сәүдә, тамаша, спорт), коммуналь предприятиеләрнең, транспорт хезмәте күрсәтү объектларының (автомобильләрнең ябык һәм ачык стоянкалары), тышкы яктыртуның йөкләнешен исәпкә ала.
5. Таблицада вак сәнәгать кулланучылары (4 пунктта санап үтелгән искәрмәләрдән тыш), кагыйдә буларак, шәһәр бүлү челтәрләре буенча туклана торган кулланучылар исәпкә алынмаган.
Әлеге кулланучыларны таблица күрсәткечләренә исәпкә алу өчен түбәндәге коэффициентларны кертергә кирәк: газ плитәләре булган торак пункт өчен - 1,2 - 1,6; электр плитәләре булган торак пункт өчен - 1,1 - 1,5.
Коэффициентларның зур билгеләре- үзәккә, азраклары – нигездә, торак төзелеше микрорайоннарына (кварталларга) карый.
6. Шәһәр үзәгенә төрле административ учреждениеләр, уку, фәнни, проект оешмалары, сәүдә предприятиеләре, җәмәгать туклануы предприятиеләре, тамаша предприятиеләре һ. б. күп кенә территорияләр кирә.
5.3.111. Татарстан Республикасында электр белән тәэмин итү системаларын үстергәндә, электр челтәрләре киләчәктә, урта көчәнешнең югарырак классларына күчүне исәпкә алып, проектларга кирәк (6-10 кВ.нан 20 - 35 кВ. га кадәр).
5.3.112. Электр энергиясен бүлүнең көчәнеш системасын сайлау, перспективалы электр йөкләнешләренең үсешен анализлауны исәпкә алып, Татарстан Республикасының бүлү электр челтәре комплексы (алга таба - РСК) челтәрләренең перспективалы үсеше схемасы нигезендә гамәлгә ашырылырга тиеш.
5.3.113. Электр челтәрләренең перспективалы үсеше схемасын эшләүгә кадәр
35-200 кВ һәм 6-10 кВ көчәнеше белән урта көчәнеш челтәрләрен югарырак көчәнешкә күчерү мәсьәләсе тиешле техник-икътисадый нигезләү нигезендә электр белән тәэмин итү объектларына проект документациясен әзерләгәндә хәл ителергә тиеш.
5.3.114. Проектлаганда челтәр объектларын реконструкцияләү (торгызу) буенча зур күләмле эшләр башкарганда, гамәлдәге РСК челтәрләрен урта көчәнешнең югары классына күчерү вариантларын карарга кирәк.
5.3.115. Торак пунктларның электр челтәрләренең киеренкелеге исәп-хисап чоры һәм энергия системасында көчәнешләр системасы чикләрендә аларны үстерү концепциясен исәпкә алып сайлана: 35 - 110 - 220 - 500 я 35 - 110 - 330 - 750 кВ.
Электр белән тәэмин итү системасының көчәнеше, энергия трансформациясе баскычларының иң аз санын исәпкә алып, сайлап алынырга тиеш. Якын арада үсеш чорында 35 - 110/10 кВ көчәнешләр системасы иң максатка ярашлы булып тора.
Авыл торак пунктларында проектлаштырганда, тиешле техник-икътисадый нигезлегәндә, челтәрләрне 35 кВ көчәнешкә күчерү вариантын күздә тотарга кирәк.

5.3.116. Торак пунктларны электр белән тәэмин итүне проектлаганда, проектлана торган территорияләрдә урнашкан төп электроприемниклар (категорияләр буенча) исемлеге нигезендә, аның ышанычлылыгын тәэмин итүгә карата таләпләрне исәпкә алырга кирәк.
Беренче категорияле электроприемниклары - электроприемниклары, электр белән тәэмин итүнең өзеклеге кешеләр тормышына куркыныч, Дәүләт иминлеге өчен куркыныч, шактый матди зыян, катлаулы технологик процессны җимерү, коммуналь хуҗалыкның, элемтә һәм телевидение объектларының аеруча мөһим элементларының эшләвен бозу.Беренче категорияле электроприемниклары нормаль режимнарда электр энергиясе белән ике бәйсез резервлаучы туклану чыганакларыннан тәэмин ителергә тиеш, һәм аларны электр белән тәэмин итүнең бер туклану чыганагыннан электр белән тәэмин итүне өзү бары тик туклануны автомат рәвештә торгызу вакытында гына рөхсәт ителергә мөмкин.

Беренче категорияле электроприемниклар составыннан аерым электроприемниклары төркеме аерылып тора, аларның өзлексез эшләве кешеләрнең гомеренә, шартлауларга һәм янгыннарга куркыныч янамасын өчен кирәк. Беренче категорияле электроприемникларының махсус төркемен электр белән тәэмин итү өчен өченче бәйсез туклану чыганагыннан өстәмә туклану каралырга тиеш.

Икенче категорияле электроприемниклары-электроприемниклары, электр белән тәэмин итү өзеклеге продукциянең күпләп чыгарылуына, эшчеләрнең, механизмнарның һәм сәнәгать транспортының массакүләм торышына, шәһәр һәм авыл халкының нормаль эшчәнлеген бозуга китерә.

Өченче категорияле электроприемниклары-беренче һәм икенче категория билгеләмәләренә туры килми торган калган электроприемниклары.

5.3.117. Электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгы буенча алар категориясе булган торак пунктлардан файдаланучыларның төп электр кабул итү җайланмалары исемлеге РД 34.20.185-94 2 нче номерлы кушымтасы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

5.3.118. Электр белән тәэмин итү шартлары буенча электр белән тәэмин итүне проектлау, проектлана торган территориянең төп массасына карата башкарыла. Аларда югары категорияле аерым электроприемниклары яки беренче категорияле махсус төркем булса, электр белән тәэмин итүне проектлау бу электроприемникларны электр белән тәэмин итүнең таләп ителә торган ышанычлылыгын булдыру буенча кирәкле чаралар белән тәэмин ителә.

5.3.119. Яңа төзелеш, киңәйтү, реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан коралландырганда РСК объектларын кирәк:

электр белән тәэмин итүнең ышанычлылыгын күтәрүнең схемалы хәл итү сыйфатында челтәрле резервлауны проектлау;

35-220 кВ көчәнештәге барлык подстанцияләр дә челтәрле резерв белән тәэмин ителергә тиеш;

бер тапкыр челтәрле резервлау шартларыннан кулланучыларны электр белән тәэмин итү системасын формалаштыру;

электроприемникларның махсус төркеме өчен кулланучы билгели торган резерв (автоном) туклану чыганагын проектларга кирәк.

5.3.120. Электр челтәрләрен проектлау, торак пунктларның һәм алар янәшәсендәге территорияләрнең барлык кулланучыларны исәпкә алып, 35-110 кВ һәм аннан да күбрәк электр белән тәэмин итүче челтәрләрне һәм 6-20 кВ бүлү челтәрләрен

үзара бәйләү белән комплекслы рәвештә башкарылырга тиеш. Шул ук вакытта, ведомство карамагына карамастан, төрле кулланучыларны тукландыру өчен электр белән тәэмин итү системасының аерым элементларын бергәләп куллануны күздә тотарга киңәш ителә.

«ФСК ЕЭС» ААҖ нең 2006 нчы елның 2 нче июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ Директорлар Советы тарафыннан расланган техник сәясәт турындагы Нигезләмәнең таләпләренә туры китереп, проектлаштырганда 6-20 кВ һава линияләре белән челтәрләр төзүнең төп принцибын кабул итәргә кирәк.

5.3.121. Электр тапшыру линияләрен уздыру өчен махсус коммуникацион коридорлар бүлеп бирелә, алар үзара кисешүләр участокларын бетерү яки минимальләштерү максатыннан башка инженерлык коммуникацияләрен салу мәнфәгатьләрен исәпкә алалар.

5.3.122. Сәнәгать предприятиеләренең энергия системаларының гомуми челтәрләренә электр белән тәэмин итү системаларын проектлау «Сәнәгать предприятиеләрен электр белән тәэмин итүне проектлау. Технологик проектлау нормалары» НТП-94 таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.3.123. Гомуми энергетика системаларына керүче электр тапшыру линияләрен җитештерү зоналары территориясендә, шулай ук авыл хуҗалыгы предприятиеләренең җитештерү зоналары территориясендә урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.124. 110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнешле һава электр линияләре торак төзелешеннән читтә урнаштырырга киңәш ителә.

5.3.125. 110 - 220 кВ һәм аннан да югары көчәнештәге электр тапшыру линияләрен торак төзелеше чикләрендә түбәнәйтелгән электр подстанцияләренә карата электр - тәэмин итүче оешма белән килешү буенча кабель линияләре белән күздә тотарга кирәк.

5.3.126. 110 кВ һәм аннан да югары көчәнешле гамәлдәге һава электр тапшыру линияләрен торак төзелешеннән читкә чыгаруны яки һава линияләрен кабель белән алыштыруны күздә тотарга киңәш ителә.

5.3.128. Халыкны электр кырының һава электр линияләре (алга таба - ВЛ) тәэсиреннән саклау максатларында, электр кырының киеренкелеге 1 кВ/метрдан артып китсә, санитар өзеклекләр - югары вольтлы линия трассасы буенда урнаштырыла.

Яңа проектлана торган тармаклар, шулай ук биналар һәм корылмалар өчен, чыбыкларның горизонталь урнашуы булган ВЛ трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен һәм электр кырының киеренкелеген киметү чараларыннан башка, перпендикуляр ВЛ юнәлешендәге ерак фазалы үткәргечләр җиренә проекциядән ике якка да киметү чараларыннан башка, ВЛ трассасы буендагы санитар өзеклекләр чикләрен алу рөхсәт ителә.:

20 метр-330 кВ. м,

30 метр-500 кВ. м,

40 метр-750 кВ. м,

55 метр-1150 кВ. м көчәнеше өчен.

Объектны файдалануга тапшырганда һәм эксплуатация барышында санитар аерма инструменталь үлчәү нәтиҗәләре буенча төзәтелергә тиеш.

Бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре территорияләре чикләренә кадәр ВЛДА читтәге үткәргечләрдән санитар аермалар әлеге нормативларның 4.3. 5 п. таләпләре нигезендә кабул ителә.

5.3.129. ВЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә:

вертикаль яссылыклар арасында төзелгән, параллель турыдан-туры, ерак чыбыклардан (кичектерелмәгән хәлдә) торган җир участоклары:

2 метр-1 кВ. га кадәр көчәнеш белән идарә итү өчен;

10 метр-1 кв. нан 20 кВ. га кадәр көчәнеш;

15 метр-35 кВ. га кадәр авырлыктагы ВЛ өчен;

20 метр - 110 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү;

25 метр - 150, 220 кВ авырлыктагы су белән тәэмин итү өчен;

30 метр - 330, 400, 500 кВ. м,

40 метр - 750 кВ. м авырлыктагы су өчен.;

30 метр-800 кВ (даими ток) көчәнеше белән идарә итү өчен;

55 метр-көчәнеш 1150 кВ.;

сулыклар (елга, каналлар, күлләр һ.б.) аша ВЛ чыгу зоналары, су өслеге рәвешендә вертикаль яссылыклар өстендә һава киңлеге рәвешендә, линиянең ике ягында да, суднолар йөрешле сулыклар өчен туктаусыз торышта, сулыклар өчен - 100 метр арада, сулыклар өчен-корыда уза торган Идел буенда сак зоналарын билгеләү өчен каралган ераклыкта.

5.3.130. Җир асты кабель линияләре өстендә, гамәлдәге электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре нигезендә, кабельләр өстендәге мәйдан күләмендә сак зоналары куелырга тиеш:

кабель линияләре өчен һәр яктан 1 кВ. метрдан югарырак, кабель линияләре өчен 1 кВ. метрга кадәр, һәр яктан бер кабельдән 1 кВ. метрга кадәр, ә торак пунктларда тротуарлар астында кабель линияләре үткәндә-биналар һәм корылмаларга 0,6 метр һәм урамның машиналар йөрү өлешенә 1 метр.

Су асты кабель линияләре өчен 1 кВ. дан югарырак булган сак зонасы билгеләнергә тиеш, ул параллель рәвештә чик кабельләрдән 100 метр ераклыкта билгеләнергә тиеш.

5.3.131. Кабель линияләренең сак зоналары электр челтәрләрен саклау кагыйдәләре таләпләрен үтәп кулланыла.

Төзелмәгән җирдә салынган кабель линияләренең сак зоналары мәгълүмати билгеләр белән билгеләнергә тиеш. Мәгълүмати билгеләрне 500 метрдан да ким түгел, шулай ук кабель линияләре юнәлешен үзгәртү урыннарында урнаштырырга кирәк.

5.3.132. Торак пункт территориясендә трансформатор подстанцияләре һәм бүлү җайланмалары электр җайланмаларын (алга таба - ПУЭ) урнаштыру кагыйдәләренең шәһәр төзелеше таләпләре һәм 2006 нчы елның 2 нче июнендәге «Россия ЕЭС» ААҖ Директорлар Советы тарафыннан расланган «ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турындагы нигезләмәләр нигезендә ачык һәм ябык типтагы җайланмалар проектлана.

16 мең кВА һәм аннан да күбрәк егәрлекле трансформаторлар белән түбәнәйтү подстанцияләре, бүлү җайланмалары һәм торак төзелеше территориясендә урнашкан кабельләргә һава линияләренең күчү пунктлары ябык типтагы проектларга кирәк. Ябык подстанцияләр аерым торучы биналарда урнашырга тиеш.

5.3.133. Җәмәгать биналарында төзелгән трансформатор подстанцияләрен, шул исәптән комплектлы трансформатор подстанцияләрен, ПУЭ таләпләрен, тиешле санитар һәм янгынга каршы нормаларны, СП 31-110-2003 таләпләрен үтәү шарты белән проектлау рөхсәт ителә.

5.3.134. Торак биналарда (фатирлы йортларда һәм тулай торакларда), хастаханә учреждениеләренең йокы корпусларында, санатор-курорт учреждениеләрендә, ял йортларында, социаль тәэмин итү учреждениеләрендә, шулай ук аналар һәм балалар

өчен учреждениеләрдә, гомуми белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында, эшче һәм башка хезмәткәрләрнең квалификациясен әзерләү һәм күтәрү буенча уку йортларында, һөнәри белем бирү оешмаларында һ.б. төзү рөхсәт ителми.

Торак биналарда урнаштырылган һәм төзелгән подстанцияләрне урнаштыру, подстанциядән читтә электр һәм магнит кырларының тавыш басымы, вибрация, электр һәм магнит кырларының йогынтысы буенча санитар нормалар таләпләрен үтәү шарты белән, трансформаторларның коры яки тутырылмаган, экологик куркынычсыз, сыек диэлектриклары белән генә рөхсәт ителә.

5.3.135. Массакүләм торак төзелеше зоналарында һәм гамәлдәге торак зоналарда ачык типтагы яңа подстанцияләрне проектлау тыела.

Ачык типтагы гамәлдәге подстанцияләрдә торак һәм мәдәни - көнкүреш биналарында тавыш дәрәҗәсен нормативка кадәр киметүне тәэмин итүче тавыш саклау чараларын һәм халыкны электромагнит йогынтысыннан саклау чараларын гамәлгә ашырырга кирәк.

5.3.136. Трансформатор подстанцияләрен җитештерү территориясендә урнаштыру, шулай ук подстанцияләрнең тибын, егәрлеген һәм башка характеристикаларын сайлаганда, ПУЭ таләпләренә, экологик һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләренә, электр йөкләнешләренең, архитектура - төзелеш һәм эксплуатация таләпләренең, әйләнә-тирә мохит шартларының зурлыгын һәм характерын исәпкә алып, инженерлык әзерлеге вакытында проектларга кирәк.

5.3.137. Электр подстанцияләре өчен санитар-яклау зонасы күләме, атмосфера һавасына физик йогынты ясау исәп-хисаплары, шулай ук натураль үлчәү нәтиҗәләренә карап билгеләнә.

Аерым торучы бүлү пунктларын һәм 6-20 кВ көчәнештәге трансформатор подстанцияләрен урнаштырганда, һәр кеше ике егәрлектән 1000 кВА га кадәр булмаган трансформаторлар арасында һәм торак һәм җәмәгать биналары тәрәзәләренә кадәр араны тавыштан саклау буенча чараларны башкарганда-10 метрдан да ким түгел, ә дәвалау - профилактика учреждениеләре биналарына кадәр-25 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.3.138. Подстанцияләргә, бүлү һәм күчмә пунктларга якын килгәндә, кабельле һәм һава линияләрен кертү һәм чыгару өчен техник коридорлар һәм полосаларны күздә тотарга кирәк. Һава линияләренең кабельләргә күчүе пунктлары өчен җир кишәрлекләре күләмен 0,1 гектардан да артмаска тиеш.

5.3.139. Подстанция территориясе коймаланырга тиеш. Койма транспорт керү мөмкин булган урыннарда тумбалар кую шарты бар.

5.3.140. Җитештерү зонасында подстанцияләрдән һәм бүлү пунктларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр араны СНиП II-89-80*таләпләренә туры китереп кабул итәргә кирәк.

Элемтә объектлары

5.3.141. Предприятиеләрне, биналарны һәм элемтә корылмаларын, радио һәм телевидение, янгын һәм сак сигнализациясен, инженерлык җиһазлары системаларын диспетчерлаштыру эшләрен гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

5.3.142. Элемтә линияләре өчен җирләрне сайлау, бүлеп бирү һәм алардан файдалану СН 461-74 таләпләренә туры китереп башкарыла.

5.3.143.Линия-кабель корылмаларын проектлау беренчел элемтә челтәрләренең перспективалы үсешен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

5.3.144. Элемтә линияләре өчен трассаларны (мәйданчыкларны) урнаштыруны Россия Федерациясе Җир кодексы нигезендә элемтә җирләрендә башкарырга кирәк:

торак пунктлардан читтә-нигездә, автомобиль юллары һәм транспорт коммуникацияләре зонасында урнашкан гамәлдәге трассалар, электр тапшыру һәм элемтә линияләре һәм аларга хезмәт күрсәтү белән бәйле инфраструктура; җир - җирләрдән файдалану чикләре буйлап;

торак пунктларда-күбесенчә урамнарның җәяүлеләр өлешендә (тротуарлар астында) һәм кызыл линия белән төзелеш линиясе арасындагы полосада.

5.3.145. Торак пунктлардан читтә кабель линиясе трассасын барлык җир участокларында, шул исәптән автомобиль һәм тимер юлларга бүлеп бирелгән полосаларда, саклау һәм тыю зоналарында, шулай ук автомобиль һәм тимер юл күперләрендә, коллекторларда һәм автомобиль һәм тимер юлларның тоннельләрендә конкрет шартларга карап сайларга кирәк.

Трасса юллары булмаганда, элемтәнең кабельле линияләре җирләрендә, авыл хуҗалыгы өчен яраксыз җирләрдә яки авыл хуҗалыгы җирләрендә, кадастр бәяләве буенча, шулай ук урман фонды җирләрендә аз бәяле үсентеләр биләп торган мәйданнар исәбенә, гамәлдәгеләрен максималь рәвештә кулланып урнаштырырга кирәк.

Россия Федерациясе Урман кодексының 105 статьясы нигезендә, урман-парк зоналарында кабель элемтә линияләре трассаларын урнаштыру тыела.

Кабель канализациясе трассаларын проектлаганда урам юллары, юллар һәм рельс юллары белән кисешүләр саны ким булуга омтылырга кирәк. Торак пунктлар территориясендә һәм аннан читтә кабель линиясе сузу, ябылырга, яңадан планлаштырылырга яки реконструкцияләнергә тиешле урамнар буенча горизонталь һәм вертикаль планлаштырылмаган участокларда рөхсәт ителә.

5.3.146. Һава линияләре терәкләрендә элемтә кабельләре подвескасын (вакытлыча вариант сыйфатында) индивидуаль төзелеш районнарын телефонлаштырганда абонент шәһәр телефон челтәрләренең бүлү участокларында, авыл телефон челтәрләренең абонент һәмстанцияара линияләрендә, шулай ук зона эчендәге челтәрләрдә (кабельләрне җир асты сузу кыен булган районнарда, тирән чокырлар һәм елгалар аша кабель линияләре кичүендә һ.б.) күздә тотарга рөхсәт ителә.

5.3.147. Авыл телефон челтәрләренең кабельләрен подвескасын гамәлдәге һава элемтә линияләре терәкләрендә күздә тотарга кирәк. Әлеге максатлар өчен яңа терәкләрне проектлау тиешле нигезләнгәндә рөхсәт ителә.

5.3.148. Су киртәләре аша кабель чыгу юллары линияләрнең билгеләнүенә һәм җирле шартларга бәйле рәвештә, салына торган су астында, күперләр һәм терәкләрдә проектлана ала.

Су киртәләре аша кабельле чыгу урыннары линия-кабельле корылмаларны проектлауга карата таләпләр нигезендә урнаштырыла.

5.3.149. Яңа территорияләрне төзегәндә, 5тән алып 862 МГц ка кадәр ешлык диапазоны булган кабельле телевидениенең бүлү системалары челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

Кварталларны (микрорайоннарны) проектлаганда һәм реконструкцияләгәндә «күләгә зоналары», ягъни абонент Р 52023-2003 ГОСТ тарафыннан билгеләнгән дәрәҗәләрдән түбәнрәк абонент розеткаларын кабул итү дәрәҗәсе булган территорияләрдән качарга кирәк. Кабельле телевидениенең бүлү системаларының яңа

челтәрләре, «күләгә зоналары» барлыкка килмәсен өчен, «антенна йортлар төркеменә» схемасы буенча төзелергә тиеш.

Торак төзелеше объектлары өчен, йортлар подъездларында телекоммуникацион шкафлар һәм коммуникацион розеткалар урнаштыруны да кертеп, кабельле телевидение системаларын, цифрлы телевидение, телефон һәм башка инфокоммуникацион хезмәтләрне күмәк кабул итү мөмкинлеген тәэмин итәргә кирәк.

5.3.150. Яңа төзелеш объектларын төзүне тормышка ашырганда телекоммуникацион системалар, эфирлы цифрлы телевидениене коллектив кабул итү системалары төзүне һәм бер үк вакытта өч элемтә операторы тарафыннан хезмәт күрсәтү өчен кирәкле булган ябык эчке коммуникацияләр буенча йорт эчендәге элемтә челтәрләрен төзүне тәэмин итәргә кирәк.

5.3.151. Яңа территорияләрне төзегәндә, гражданнар оборонасы сигналлары һәм гадәттән тыш хәлләр сигналлары буенча, элемтә тармагының гамәлдәге норматив документларына туры китереп, шулай ук түбәндәге норматив документлар таләпләрен үтәп, халыкка хәбәр итү системасының локаль челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк:

«Халыкны табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында»1994 нче елның 12 нче декабрендәге 68-ФЗ номерлы федераль закон;

«Гражданнар оборонасы турында " 1998 нче елның 12 нче февралендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон; Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 нче елның 25 нче октябрендәге 1554 номерлы күрсәтмәсе -тыныч һәм сугыш вакытында гадәттән тыш хәлләр килеп чыгу куркынычы турында яисә килеп чыгу турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне тәэмин итү чаралары турында;

Россия Федерациясе гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла - казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгы һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «Халыкка хәбәр итү системалары турында нигезләмәне раслау хакында»2006 нчы елның 25 нче июлендәге 422/90/376 номерлы боерыгы.

5.3.152. Элемтә, телевидение, чыбыклы тапшырулар яки кабель канализациясе торбаларыннан башка җир асты һәм җир өсте корылмаларына кадәр минималь ара «Инженерлык челтәрләрен урнаштыру»бүлекчәсе таләпләре нигезендә билгеләнә.

5.3.153. Тапшырыла торган радиотехник объектларны урнаштырганда санитар кагыйдәләр һәм нормалар таләпләре үтәлергә тиеш, шул исәптән саклау зонасы, санитар-яклау зонасы һәм әлеге нормативларның 6.6 бүлеге таләпләре нигезендә төзелешне чикләү зонасы билгеләнә.

5.3.154. Электромагнит нурланышлар дәрәҗәсе 1 СанПиН 2.1.8/2.2.4.1383-03 (6.6.3 пункт) кушымтасы нигезендә ПДУ дан артмаска тиеш .

5.3.155. Торак район яки берничә микрорайон өчен, торак районда, микрорайонда (кварталда) урнашкан барлык биналардан инженерлык җиһазларының (шул исәптән янгынга каршы) эше турында мәгълүмат җыю өчен, берләштерелгән диспетчерлык пунктын проектларга кирәк. Диспетчерлык пунктлары, кагыйдә буларак, хезмәт күрсәтелә торган территория үзәгендә эксплуатация хезмәтләре биналарында яки хезмәт күрсәтелә торган биналарда проектларга кирәк.

5.3.156. Янгын сүндерү һәм сигнализация җайланмалары НПБ 88-2001*таләпләренә туры китереп проектлана.

5.3.157. Элемтә линияләре һәм объектлары, шулай ук торак район территориясендә җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар биләгән участоклардан файдалану 80 таблица буенча кабул ителә.

Таблица80

Элемтә линияләре һәм объектлар белән шөгыльләнүче җирләрдән файдалану төрләре, шулай укҗир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар белән тәэмин итү

Объектның исеме	Төпзона параметрылары	Куллану төрләре
Җир асты коммуникацияләре өчен гомуми коллекторлар	Шәһәр коллекторының сак зонасы коллектор ягыннан һәр якка 5әр метр. 15 метр радиуста коллектор вентшахтасы сак зонасы	Яшелләндерү, юллар, мәйданчыклар
Радиорелейные элемтә линияләре	Лучның ике ягында 50 метр сак зонасы	Мертвая зона
Телевидения объектлары	Саклык зона d = 500метров	Яшәелләндерү
Автоматик телефонстанцияләре	Автоматик телефон станциясеннән торак биналарга кадәр ераклык-30 метр	Яшелләндерү, юллар,

Инженерлык челтәрләрен урнаштыру

5.3.167. Инженерлык челтәрләрен, нигездә, урам һәм юлларның аркылы профильләре чикләрендә урнаштырырга кирәк:

тротуарлар яки бүлү полосалары астында –коллекторларда, каналларда яки тоннельләрдә инженерлык челтәрләре;

аеру полосаларында - җылылык челтәрләре, суүткәргеч, газүткәргеч, хуҗалык һәм яңгыр канализацияләре.

Искәрмә:

1. Торак пунктлар территориясендә канализация челтәрләрен җир өстеннән сузу рөхсәт ителми ;

җиңел янып китүчән һәм янучан сыеклыклар, шулай ук сыекландырылган газлар белән сәнәгать предприятиеләрен һәм складларын тәэмин итү өчен торбаүткәргечләр салу;

магистраль торбаүткәргечләр сузу.

2. Торак пунктлар территориясе буенча салынучы нефть продуктлары өчен СНиП 2.05.13-90 таянырга кирәк.

3. Тоннельләрдә, коллекторларда һәм каналларда газүткәргечләр сузу рөхсәт ителми. Сәнәгать предприятиеләре территориясендә 0,6 МП га кадәр басым белән корыч газүткәргечләр салу искәрмә булып тора (СНиП II-89-80*к;

4. Гомумибелем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары территориясе аша шәһәр (авыл) билгеләнешендәге магистраль инженер коммуникацияләре узарга тиеш түгел

- су белән тәэмин итү, канализация, җылылык белән тәэмин итү, электр белән тәэмин итү.

Торак мәйданга хезмәт күрсәтүче инженер челтәрләрен проектлау, кагыйдә буларак, урамнарның һәм машина йөртү юлларының тиешле техник зоналарында башкарылырга тиеш. Бу челтәрләрнең микрорайоннар (кварталлар) аша узуы махсус очракларда шәһәр милеге булган зоналарда рөхсәт ителә. Техник зоналарның үлчәмнәре аларда урнаштырылган инженер челтәрләренең төрләренә карап куела.

Квартал эчендәге инженер челтәрләре һәм алардагы структуралар үсеш өчен бүлеп бирелгән участоклар арасында билгеләнгән техник зоналарда эшләнергә тиеш. Бу челтәрләрне урнаштырылган зоналар аша мәҗбүри сервис белән тәэмин итү зоналары аша узарга мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтәрләренә һәм аларга корылмаларга тоташтыруны тәэмин итүче инженер челтәрләре участокларына да кагыла.

5.3.168. Җир асты инженер челтәрләрен салу өчен тәэмин ителергә тиеш:

берләштерелгән уртак окопларда;

туннельләрдә - бер үк вакытта диаметры 500 - 900 мм булган җылыту челтәрен, 500 мм га кадәр су белән тәэмин итү системасын, уннан артык элемтә кабелен һәм 10 кВ га кадәр көчәнеш булган ун электр кабелен урнаштырырга кирәк булса. төп урамнарны һәм тарихи биналарны реконструкцияләү, челтәрләрне траншеяларга урнаштыру өчен, төп урамнар һәм тимер юл юллары киселешендә урамнарның аркылы профилендә урын җитми.

Туннельләрдә шулай ук һава каналларын, басым канализацияләрен һәм башка инженер челтәрләрен куярга рөхсәт ителә. Кабель линиясе белән янып торган һәм янып торган сыеклыкларны ташучы газүткәргечләр һәм торба үткәргечләрен уртак куярга рөхсәт ителми.

Искәрмә:

1. Катлаулы туфрак шартларында төзелеш мәйданчыкларында су үткәргеч инженер челтәрләрен, кагыйдә буларак, тоннельләрдә урнаштыруны тәэмин итәргә кирәк.

2. Катлаулы планлаштыру шартларында торак урыннарда, моннан тыш, җирле хакимиятнең тиешле аклануы һәм рөхсәте булса, җир өстендә һәм җылыту челтәрен куярга рөхсәт ителә.

5.3.169. Җылылык челтәрләренең җир асты сузылышын түбәндәге инженерлык челтәрләре белән бергә кабул итәргә рөхсәт ителә:

каналларда - сuүткәргечләр белән, 1,6 МПа кадәр басым белән кысылган һава торбалары, ягулык нефть үткәргечләре, җылыту челтәрләренә хезмәт күрсәтү өчен контроль кабельләр белән;

тоннельләрдә - диаметры 500 мм га кадәр булган су торбалары, элемтә кабельләре, 10 кВ га кадәр көчәнешле электр кабельләре, 1,6 МПа кадәр басым белән кысылган һава торбалары, басымлы канализация торбалары.

Җылылык челтәрләренең каналларда һәм башка инженерлык челтәрләре белән тоннельләрдә торбаүткәргечләрен салу, югарыда күрсәтелгәннәрдән тыш, рөхсәт ителми.

Искәрмә: зиратлар, полигоннар, хайваннар күмү урыннары, радиоактив калдыклар утильләштерү урыннары, сугару кырлары, фильтрлау кырлары һәм суыткычның химик, биологик һәм радиоактив пычрану куркынычы булган җылыту челтәрләрен эшләргә рөхсәт ителми.

5.3.170. Газүткәргечләр сузу 0,6 Мпка кадәр басым белән газүткәргечләрне җәяүлеләр һәм автомобиль күпере аша салу рөхсәт ителә, әгәр күпер янмый торган материаллардан төзелгән һәм, әгәр күпер янучы материаллардан төзелгән булса, рөхсәт ителми.

5.3.171. Су белән тәэмин итү челтәрләре урамның ике ягына да киңлеге белән урнаштырылырга тиеш:

22 метрдан артык юл;

60 метр яки аннан да күбрәк кызыл сызыклар эчендә урамнар.

5.3.172. Елгалар, автомагистральләр, шулай ук биналар һәм корылмаларның инженер челтәрләре киселеше дөрес почмакта тәэмин ителергә тиеш. Акланганда, кечерәк почмакта узарга рөхсәт ителә, ләкин 45 ° тан ким түгел, һәм тимер юл корылмалары өчен - 60 ° тан ким түгел.

Инженерлык челтәрләре елгалар, автомобильләр, алардагы корылмалар аша узучы урынны сайлау дәүләт күзәтчелеге органнары белән килешеп гамәлдәге норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

5.3.173. Гомуми челтәрнең тимер юллары, шулай ук елгалар, чокырлар, ачык сууткәргечләр кисешкән вакытта җылылык челтәрләрен җир өсте челтәрләре салу каралырга тиеш. Шул ук вакытта даими автомобиль юллары һәм тимер юл күперләреннән файдаланырга рөхсәт ителә.

Тимер, автомобиль, магистраль юллар, урамнар, шәһәр һәм район әһәмиятендәге урамнар, шулай ук җирле әһәмияттәге урамнар һәм юллар, гамәлдәге сууткәргеч һәм канализация челтәрләре, газүткәргечләрнең җир асты челтәрләре киселешендәге җылылык челтәрләрен 41-02-2003 СНиП нигезендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.174. Тимер юллар һәм автомобиль юллары кисешкән урыннан горизонталь ераклыклар җир асты газүткәргечләре белән дә ким булмаска тиеш:

гомуми файдаланудагы тимер юлларда, I - III категорияле автомобиль юлларында күперләргә һәм тоннельләргә, шулай ук җәяүлеләр күперләренә, алар аша тоннельләргә кадәр - 30 метр, гомуми кулланылыштагы тимер юллар, IV - V категорияле автомобиль юлларына һәм трубаларга кадәр - 15 метр;

стрелка күчерү зонасына кадәр (остряклар, крестовиннарның койрыгы, рельсларга тоташу урыннары һәм юлның башка кисешкән урыннары) - 20 метр;

элемтә челтәре терәгенә кадәр-3 метр.

Кисешә торган корылмалар карамагындагы оешмалар белән килештереп, күрсәтелгән араларны кыскарту рөхсәт ителә.

5.3.175. Сәнәгать предприятиеләре мәйданчыкларында, нигездә, инженерлык челтәрләрен урнаштыру өчен җир өсте һәм җир өсте юлларын карарга кирәк.

Предприятиеләрнең завод алды зоналарында һәм сәнәгать төеннәренең иҗтимагый үзәкләрендә инженерлык челтәрләрен җир асты белән урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.176. Җиңел ялкынсынучы һәм янучы сыеклыклар өчен аерым терәкләрдә, эстакадаларда салынучы җир өсте торба үткәргечләрен урнаштырырга кирәк.

дивардардагы уемнардан 3 метрдан да ким булмаган арада, үтемсез генә, ул 0,5 метрга кадәр кимергә мөмкин.

Басымына карап, җир өсте газүткәргечләрен янмый торган материаллардан яки бина һәм корылмаларның конструкцияләре буенча, СНиПның 3 нче таблицасы таләпләре нигезендә, СНиП 42-01-2002.

5.3.177. Тәбәнәк терәкләрдә сыеклык һәм газ белән тыгыз торба үткәргечләр,

шулай ук көч һәм элемтә кабельләре урнаштырырга кирәк.:

бу максатлар өчен махсус билгеләнгән техник полосаларда предприятиеләрнең мәйданчыклары;

сыек продуктлар һәм сыеклалдырылган газ складлары территориясендә.

Моннан тыш, түбән терәкләрдә торак пунктлардан читтә төзелергә тиешле территория буенча җылылык челтәрләрен урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.178. Җир дәрәҗәсеннән алып кешеләр үтеп керүдән тыш, ирекле территориядә түбән терәкләрдә салынучы торбаларның (яки аларны изоляцияләү өслегеннән) түбәнлегенә кадәр биеклекне кимендә кабул итәргә кирәк:

торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан да ким булмаган очракта - 0,35 метр;

торбалар төркеме киңлеге 1,5 метрдан һәм аннан да күбрәк булганда - 0,5 метр.

300 мм диаметрлы һәм ким дигәндә түбән терәкләрдә торба үткәргечләрне ике яки аннан да күбрәк вертикальгә урнаштыруны күздә тотарга кирәк, челтәрләр трассасы киңлеген максималь рәвештә киметергә кирәк.

5.3.179. Югары терәкләрдә сузыла торган торба яки изоляция өслегеннән җирнең түбәнлегеннән алып түбәненә кадәр биеклекне кабул итәргә кирәк:

территориянең машиналар йөрми торган өлешендә, кешеләр уза торган урыннарда - 2,2 метр;

автомобиль юллары белән кисешкән урыннарда (машиналар йөрү өлешенең өслеге өслегеннән) - 5 метр;

троллейбусның контакт челтәре белән кисешкән урыннарда (юл йөрү өлешенең өслеге өслегеннән) - 7,3 метр;

предприятиеләр территориясендә кайнар шлакны ташу өчен эчке тимер юл юллары булган җиңел һәм янучан сыеклыклар һәм газлар белән кисешкән урыннарда - 10 метр, торбаүткәргечләрне җылылык белән саклау җайланмасында - 6 метр.

5.3.180. Якын-тирә җир асты инженерлык челтәрләреннән биналар һәм корылмаларга кадәр горизонталь (яктылык) буенча 81 таблица буенча ераклыкны кабул итәргә кирәк.

Күрше инженерлык җир асты челтәрләре арасында горизонталь (яктылык) буенча араларны параллель урнаштырганда 82 таблица буенча кабул итәргә кирәк, ә авыл торак пунктлары биналарында инженерлык челтәрләрен тапшыруда - 0,5 метрдан да ким булмаска тиеш. Катнаш торбаүткәргечләр салынган тирәнлектә 0,4 метрдан артык ара булса, 82 нче таблицада күрсәтелгән араны, траншеяларның тизлеген исәпкә алып, әмма траншеяларның тирәнлеген исәпкә алып, насыпи һәм кемка табанына кадәр арттырырга кирәк.

81 һәм 82 таблицаларда күрсәтелгән араны иминлек һәм ышанычлылык таләпләрен тәэмин итүче тиешле техник чараларны үтәгәндә киметергә рөхсәт ителә.

5.3.181. 0,6 МП га кадәр басым астында җир асты газ үткәргечләрен сузганда (норматив документлар белән регламентланган ара булганда) –

документлар белән, трассаның аерым участокларында, биналар һәм биналар аркалары арасында, шулай ук 0,6 Мптан артык басымлы газүткәргечләр арасында, 81 һәм 82 нче таблицаларда күрсәтелгән араны аерым торучы ярдәмче биналар (биналар) белән якынайтканда, 50 процентка кадәр киметү рөхсәт ителми.

5.3.182. Инженерлык челтәрләре кисешкән вакытта вертикаль буенча ераклыкларны (яктылыкка) кабул итәргә кирәк:

кабель линиясе сузганда югары вольтлы линиянең көчәнеше 110 кВ һәм

кабельдән алып 10 метрга кадәр.

Реконструкция шартларында кабель линияләреннән җир асты өлешләренә һәм аерым терәкләр җирләренә кадәр 1000 метр көчәнеше белән 2 метрдан да ким булмаган ара кабул итү рөхсәт ителә, шул ук вакытта горизонталь (яктылык) буенча ВЛНЫҢ өске чыбыгына кадәр ераклык нормалаштырылмый;

торбаүткәргечләр яки электрокабельләре, элемтә кабельләре һәм тимер юллары арасында, рельс табаныннан, яки автомобиль юллары арасында, өслекнең өске өлешеннән труба (яки аның футляры) яки электрокабельне исәпләп, - челтәрнең ныклыгына исәпләгәндә, ләкин 0,6 метрдан да ким булмаска тиеш.;

каналларда яки тоннельләрдә урнашкан труба үткәргечләр һәм электр кабельләре арасында, каналларны яки тоннельләрне ябу юлыннан алып тимер юллар рельслары табанына кадәр, 1 метр, кювет төбенә кадәр яки башка су бүлү корылмаларына кадәр, тимер юл полотносы насыплары нигезенә кадәр ара - 0,5 метр;

торбаүткәргечләр һәм көч кабельләре арасында 35 кВ. га кадәр көчәнеш һәм 0,5 метр элемтә кабельләре арасында;

торбаүткәргечләр һәм көч кабельләре арасында-110-220 кВ-1 метр, торба үткәргечләр һәм элемтә кабельләре арасында-0,1 метр,

шул ук вакытта элемтә кабельләре торбаүткәргечтән югарырак урнашырга тиеш;

элемтә кабельләре һәм көч кабельләре арасында коллекторларда параллель сузылганда-0,2 метр, шул ук вакытта элемтә кабельләре көч кабельләреннән түбәнрәк булырга тиеш;

предприятиеләрне реконструкцияләү шартларында, ПУЭ таләпләрен үтәү шарты белән, барлык көчәнешләр кабельләре һәм торбаүткәргечләр арасында араны 0,25 метрга кадәр киметергә рөхсәт ителә;

төрле билгеләнештәге торбаүткәргечләр арасында (суүткәргечләрне кисүче канализация һәм агулы һәм дурноплар өчен торбаүткәргечләрдән тыш) - 0,2 метр;

эчәргә яраклы сыйфатлы суны транспортлый торган торбаүткәргечләрне агулы һәм юеш - сөрешле сыеклыкларны транспортлый торган канализация яки труба үткәргечләреннән 0,4 метрга югарырак урнаштырырга кирәк;

эчәргә яраклы сыйфатлы суны транспортлый торган корыч, төзелгән торбаүткәргечләрне канализация торбаларыннан түбәнрәк урнаштыру рөхсәт ителә, шул ук вакытта канализация торбалары стеналарыннан футляр обрезына кадәр ара һәр якка 5 метрдан да ким булмаска тиеш, балчык грунтларда һәм 10 метр-зур ватык һәм ком грунтларында, ә канализация торбаүткәргечләрен чуен торбалардан күздә тотарга кирәк;

торбаларның диаметры 150 м га кадәр булган хуҗалык-эчә торган суүткәргеч суын, әгәр кисешүче торбаларның стеналары арасындагы ара - 0,5 метр булса, канализация футлярыннан башка түбәнрәк күздә тотарга рөхсәт ителә;

су белән тәэмин итү системасының ачык җылылык челтәрләренең яки кайнар су белән тәэмин итү челтәрләренең су үткәргеч торбаүткәргечләрен канализация торбаүткәргечләреннән алып, аннан да түбәнрәк һәм аннан да күбрәк урнашкан торбаүткәргечләргә кадәр араны канализация үткәргечләре вакытында 0,4 метр кабул ителергә тиеш;

төрле билгеләнештәге каналлар яки тоннельләр белән кисешкән вакытта, газүткәргечләрне, каналларның тышкы диварларыннан яки тоннельләрдән ике якка чыга торган футлярларда, 0,2 метрдан да ким булмаган арага урнаштырырга кирәк.

Төрле билгеләнештәге тоннельләр аша 0,6 Мпка кадәр басымлы җир асты газүткәргечләре сузарга рөхсәт ителә.

81 таблица

Якын-тирә җирасты инженерлык челтәрләреннән биналар һәм корылмаларга кадәр горизонталь (яктылык) буенча ераклык

Инженерлык челтәрләре	Җирастычелтәрләреннән горизонталь (яктылыкбуенча) ераклык:								
	нигез биналар һәмкор ыл малар	нигез ләр, предпри ятие киртә ләре, эстакада лар, контакт челтәре һәм элемтә терәклә ре,тиме р юл	янында булуын исәптә тотып эшләнгән юллар		урам борт ташы, юл (машиналарй өрүөлешеннә нтыш, ныгытылган юлбуйлары)	куветның тышкы өлеше яки юл табаны өемнәре	ВЛ нигезе		
			тимерюл колея 1 520 мм, тик кимендә тирәнлек траншея табаны насыпи һәм бровки выемки	тимер юл колеялары 750 мм			тышкыяктырту 1 кВ.кадәр, троллейбусларның контакт челтәре	1дән артык 35 кВ. га кадәр	35-110 кВһәманнан да күбрәк
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Суүткәргечһәмтерәк канализация	5	3	4	2,8	2	1	1	2	3
Үзлектән ага торган канализация (көнкүрешһәмяңгыр)	3	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Дренаж	3	1	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Юлдаш дренаж	0,4	0,4	0,4	0	0,4	-	-	-	-
Ягулыкүткәргечләр газ басымы, МПа; 0,005 тән түбән	2	1	3,8	2,8	1,5	1	1	5	10
урта: 0,005 тән 0,3 гәкадәр	4	1	4,8	2,8	1,5	1	1	5	10
югары: 0,3 тәнюгары 0,6 га кадәр	7	1	7, 8	3,8	2, 5	1	1	5	10
0,6 дан югары 1,2 гәкадәр	10	1	10,8	3,8	2,5	2	1	5	10

Җылылыкчелтәрләре: каналныңтышкыдиварларыннан, тоннеллар	2	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3

82 таблица

Күрше инженер җир асты челтәрләре арасында горизонталь дистанцияләр (яктылык)

Инженерлыкчелтәрләре	Горизонтальбуенчаераклык:								яктылыкбуенча	кадәр:			
	су үткәргеч	көнкүреш канализациясе	дренаж һәм яңгыр суы канализациясе	басым торбалары, МПа (кгф / см2)				электр кабельләре барлык көчәнешләр	элемтә кабельләре	җылыту челтәрләре		каналлар, тоннельләр	ты пн Ч ка л
				түбән 0,005кә кадәр	урта 0,005тән 03кә кадәр	югары				каналның тоннельның тышкы стенасы	каналсыз прокладка кабыгы		
						0,3тән 0,6га кадәр	0,6дан 1,2кадәр						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Су торбалары	1,5	1нче искәр мәне кара	1,5	1	1	1,5	2	1*	0,5	1,5	1,5	1,5	
Көнкүреш канализациясе	1нче искәр мәне кара	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	
Яңгыр суы канализациясе	1,5	0,4	0,4	1	1,5	2	5	1*	0,5	1	1	1	
Газ үткәргечләренә басым, МПа: түбән 0,005кадәр	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	
уртача 0,005 дән 0,3кә кадәр	1	1,5	1,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	
биек: 0,3 дән артык 0,6 кадәр	1,5	2	2	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1,5	2	
0,6дан алып 1,2гә кадәр	2	5	5	0,5	0,5	0,5	0,5	2	1	4	2	4	

Барлык көчәнешнең электр кабельләре	1*	1*	1*	1	1	1	2	0,1 -0,5	0,5	2	2	2	
Элемтә кабельләре	0,5	0,5	0,5	1	1	1	1	0,5	-	1	1	1	
Җылыту челтәрләре: каналның тышкы диварыннан, тоннельдән	1,5	1	1	2	2	2	4	2	1	-	-	2	

5.3.183. Җир асты инженерлык челтәрләрен җәяүлеләр кичүе белән кисешкән вакытта тоннельләр астында торба үткәргечләрне, ә көч һәм элемтә кабельләрен тоннельләр өстендә урнаштыруны күздә тотарга кирәк.

5.3.184. Газ бүлү челтәрләренең җир асты резервуарларын җир өслегеннән барлыкка килә торган резервуарга кадәр 0,6 метр тирәнлектә урнаштырырга кирәк.

Җир асты резервуарлары арасында ут арасы 1 метрдан да ким булмаска тиеш, ә җир өсте резервуарлары арасында - зуррак катнаш резервуар диаметрына тигез, әмма 1 метрдан да ким булмаска тиеш.

5.3.185. Сыекландырылган углеводород газлары складларыннан, сыекландырылган углеводород газлары резервуар җайланмаларыннан, сыекландырылган углеводород газы кулланыла торган биналардан һәм җайланмалардан янгынга каршы ераклыкны «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.3.186. Җәмәгать яки җитештерү бинасы янында бер төркем җайланмасын күздә тоту рөхсәт ителми. Торак бина янында бер-бер артлы 15 метрдан ким булмаган арада өч баллон җайланманы күздә тотарга рөхсәт ителә. Тыштан индивидуаль баллон җайланмаларын яктылык арасында тәрәзә проемнарыннан 0,5 метр һәм беренче каттагы ишек проемнарыннан 1,0 метр, ишек һәм тәрәзә һәм подвал катларындагы проемнардан, шулай ук канализация коеларыннан 3 метрдан да ким булмаган ераклыкта күздә тотарга кирәк.

5.3.187. Гнс урнашкан сәнәгать предприятиеләре территориясендә яки СНиП 42-01-2002 таләпләре нигезендә сыекландырылган углеводород газы резервуарларыннан биналарга һәм корылмаларга кадәр минималь ераклыкны кабул итәргә кирәк.

Азкатлы торак төзелеше территориясендә инженерлык челтәрләре һәм корылмалар

5.3.188. Азкатлы торак төзелеше территорияләре өчен проект инженерлык чишелешләрен сайлау, җирле инженерлык челтәрләрен эксплуатацияләү өчен җаваплы тиешле органнар тарафыннан бирелгән территорияне Инженерлык белән тәэмин итүгә техник шартлар нигезендә башкарылырга тиеш.

5.3.189. Җылылык, газ, канализация челтәрләрен, кагыйдә буларак, урамнарның һәм юлларның тиешле техник зоналарында проектларга кирәк. Әлеге челтәрләрне микрорайоннар (кварталлар) аша аерым очракларда махсус бүлеп бирелгән зоналарда үтү рөхсәт ителә.

Квартал эчендәге инженерлык челтәрләре һәм аларда корылмаларны төзелешкә бүлеп бирелә торган участоклар арасында билгеләнә торган техник зоналарда проектларга кирәк. Бу челтәрләрне төзелә торган участоклар аша сервитутны мәҗбүри тәэмин итеп, аларны салу зоналарына узу мөмкин. Бу шарт биналарны микрорайонның (квартал) бүлү челтәрләренә һәм аларга корылмаларга тоташтыруны тәэмин итүче инженер челтәрләре участокларына да кагыла.

5.3.190. Азкатлы торак төзелешен җылылык һәм газ белән тәэмин итү схемалары, әлеге нормативларны исәпкә алып, төзелешнең планлаштырылган карарлары нигезендә эшләнә.

Схемаларда җылылык нагрузкалары һәм газ чыгымнары; җылылык белән тәэмин итүне үзәкләштерү яки децентрализацияләү дәрәҗәсе; үзәкләштерелгән җылылык чыганаклары (котельныйлар) тибы, егәрлеге һәм саны; җылылык һәм газ челтәрләрен

трассировкалау; үзәк җылылык пунктларының һәм газ җайга салу пунктларының һәм газ җайга салу җайланмаларының саны һәм урыннары; җылылык белән тәэмин итү челтәрләрен урнаштыру тибы һәм саны һ. б. билгеләнә.

5.3.191. Азкатлы торак төзелешен җылылык белән тәэмин итүне автоном типтагы һәр фатир генераторыннан да, шулай ук үзәкләштерелгән - гамәлдәге яки яңа проектлаштырыла торган котельныйлардан тиешле инженерлык коммуникацияләре белән тәэмин итүне күздә тотарга рөхсәт ителә.

Үзәкләштерелгән җылылык белән тәэмин итү аерым очракларда, районда төзелеш яки аның янында булган үзәкләштерелгән системалар булганда, һәм алардан җылылык һәм газ нагрузкалары белән тәэмин итү мөмкинлеге булганда (бу системаларны реконструкцияләмичә яисә өлешчә үзгәртеп кормыйча) проектларга кирәк.

Азкатлы торак төзелеше районнарында җылылык белән тәэмин итү системаларын куллану мөмкин булмаган яки максатка ярашсызлыгы булган очракта, табигый газны кулланып, табигый газ белән тәэмин итү системасын ГОСТ 5542-87 буенча, һәр йорт хуҗасында, фатирда яки шәхси милектәге социаль өлкә объектларында билгеләнә торган автоном типтагы җылылык генераторлары эшен тәэмин итә торган иң нәтиҗәле Бердәм энергия чыганагы буларак, проектларга киңәш ителә.

Җылылык белән тәэмин итү системаларын проектлау җылылык белән тәэмин итүне үзәкләштерү яки децентрализацияләү буенча карар кабул ителгәннән соң гамәлгә ашырыла.

5.3.192. Газ бүлү системаларын проектлауны сәнәгать куркынычсызлыгы өлкәсендә норматив документлар таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Газүткәргечләрне җир асты һәм җир өсте юлы белән салуны күздә тотарга кирәк. Нигезләнгән очракларда торак йортлар һәм кварталлар эчендәге биналар стеналары буенча СНиП 42-01-2002 п. таләпләре нигезендә газүткәргечләрне җир өсте сузу рөхсәт ителә.

Азкатлы торак төзелеше территориясендә югары басымлы газүткәргечләр салу рөхсәт ителми. Якын-тирә территорияләрдә техник зоналар һәм газ бүлү станцияләреннән һәм торак пунктлардан торак төзелешенә кадәр ераклык булган очракта, әлеге нормативларның 64 таблицасы һәм әлеге нормативларның «газ белән тәэмин итү» бүлекчәсе таләпләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Азкатлы торак төзелеше территорияләрен газ белән тәэмин итү сыекландырылган газ баллон җайланмаларыннан, сыекландырылган газ белән резервуар җайланмалардан башкарылырга мөмкин.

Су үткәргечнең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын «су белән тәэмин итү» бүлекчәсе таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

Урам челтәреннән биналарның фундаментларына кадәр иң аз ара 5 метр тәшкил итәргә тиеш. Аерым очракларда бу кимү рөхсәт ителә

бина һәм корылмаларның фундаментларын саклау өчен тиешле чаралар үтәлгән очракта (футлярларда, тимер-бетон обойда салу һ.б.) һәм аларны эксплуатацияләүче оешма белән килештергән очракта, 3 метрга кадәр ара.

Торак участок территориясе буенча салынучы суүткәргечтән әлеге участокта урнашкан биналарга кадәр ара 3 метрдан да ким булмаска тиеш.

Кайнар су белән тәэмин итү һәм җылылык белән тәэмин итү өчен азкатлы торак төзелеше территориясендә, кагыйдә буларак, индивидуаль җылылык нокталарын күздә тотарга кирәк.

Административ һәм торак биналар өчен индивидуаль котельныйлар ягулыгы сыйфатында табигый газ кулланырга кирәк.

5.3.193. Су үткәргече булмаган районнарда артезиан скважиналарын һәм баш суүткәргеч корылмаларын (резервуарлар, су башняларын, насос станцияләрен, чистарту корылмаларын) проектларга кирәк. Артезиан скважиналарын һәм су үткәргечнең баш корылмаларын су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналарын тәэмин итү белән бер мәйданчыкта урнаштырырга кирәк.

Аерым очракларда, проект нигезендә, бер - ике фатирлы бер йорт, шахталы һәм вак көпшәле кое, каптаж, чишмәләр өчен автоном су белән тәэмин итүне оештыру рөхсәт ителә.

5.3.194. Азкатлы торак төзелешендә су белән тәэмин итү күләменең исәп-хисап күрсәткечләре буенча, тәүлегенә 10 л/кв.метрга кадәр су сибүгә өстәмә чыгымнар кабул ителә.

5.3.195. Бер - ике фатирлы йортларга су үткәрү үзәкләштерелгән канализация системасына тоташтыру булганда яки җирле канализация булган очракта, тиешле нигезләнгән очракта рөхсәт ителә.

5.3.196. Азкатлы торак төзелешен канализацияләү схемасын сайлау карала торган районда гамәлдәге канализация системасының азкатлы торак төзелешенең проектлана торган территориясеннән юынты суларның өстәмә чыгымын, санитар, табигать саклау һәм административ органнар таләпләрен, шулай ук төзелешнең планлаштыру карарларын кабул итәргә мөмкинлек бирүче булуын исәпкә алып билгеләнә.

Гамәлдәге канализация булмаган очракта, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек буенча федераль хезмәтнең Татарстан Республикасы (Татарстан) идарәсе, Ростехнадзорның Татарстан Республикасы буенча технологик һәм экологик күзәтчелек идарәсе һәм башка кызыксынган оешмалар бәяләмәләре нигезендә, канализациянең яңа системасын (барлык кирәкле корылмалар, шул исәптән чистарту корылмалары белән) проектларга кирәк.

5.3.197. Канализациянең тышкы челтәрләрен һәм корылмаларын әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлеге таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

Әлеге участокта урнашкан йортларга кадәрге участок территориясе буенча салына торган канализация ишегалды челтәреннән 2 метрдан да ким булмаска тиеш.

Шахта коесыннан яки индивидуаль скважинадан су алу белән тәэмин итүнең децентрализацияләнгән системасын кулланганда су белән тәэмин итү чыганакларыннан канализациянең локаль чистарту корылмаларына кадәр ераклык 50дән дә ким булмаска тиеш, ә грунт сулары хәрәкәтен су чыганагына таба җибәргәндә күрсәтелгән корылмаларга кадәр минималь ара гидро-динамик исәп-хисаплар белән нигезләнергә тиеш.

Бер-ике фатирлы торак йортлар өчен, юынтыларны тәүлегенә 3 куб. метрдан да ким булмаган күләмдә тотып, локаль чистарту корылмалары урнаштыруны күздә тотарга рөхсәт ителә.

Азкатлы торак төзелешен, шул исәптән коттеджларны канализация өчен киртәләр урнаштыру рөхсәт ителми.

5.3.198. Азкатлы торак төзелешен электр белән тәэмин итү әлеге нормативларның «инженерлык инфраструктурасы» бүлеге таләпләре нигезендә проектлаштырырга кирәк.

Азкатлы торак төзелешен электр белән тәэмин итү өчен трансформатор подстанциясе трансформаторларының егәрлеген исәпләү буенча кабул итәргә кирәк.

0,38 кВ челтәре һава яки кабель линияләре белән аерылган тармаклы схема яки нотрансформатор подстанцияләре белән ачык режимда башкарырга тиеш.

Һава һәм кабель линияләре трассалары фатир яны участокларыннан читтә узарга, хезмәт күрсәтүче автотранспортның һава линияләре терәкләренә керү өчен уңайлы

булырга һәм кабель линияләрен тоткарлыксыз казу мөмкинлеге бирергә тиеш.

Таләп ителгән өзеклекләрне 81 нче таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

5.3.199. Азкатлы торак төзелеше территориясендә шәһәр телефон элемтәсе, радиотрансляция, шәһәр кабельле телевидение, янгын һәм сак сигнализациясе системаларын "Инженерлык инфраструктурасы зоналары" әлеге нормативларга нигезләнеп проектларга кирәк.

Өстәмә элемтә һәм сигнализация системаларының кирәклеге заказчы тарафыннан билгеләнә һәм проектлау биремендә карала.

6. Әйләнә-тирә мохитне саклау 6.1. Гомуми таләпләр

6.1.1. Җирлекне планлаштыру һәм төзү барышында әйләнә-тирә мохитне саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану, куркынычсыз тормыш эшчәнлеге һәм Кеше саулыгы белән бәйле мәсьәләләрне хәл итүнең өстенлекле юнәлеше дип санарга кирәк.

6.1.2. Атмосфера һавасы, су, туфрак сыйфатын, шулай ук тавыш, вибрация, электромагнит һәм ионизацияләүче нурланышларның һәм табигый һәм техноген куркынычның башка факторларының рөхсәт ителгән дәрәҗәләренә ирешүне тәэмин итәргә кирәк.

6.1.3. Проектлаганда Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, Россия Федерациясе Су кодексы, Россия Федерациясе Җир кодексы, Россия Федерациясе Һава кодексы, Россия Федерациясе Урман кодексы, «әйләнә - тирә мохитне саклау турында» 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы, «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы, «халыкның санитар - эпидемиология иминлеге турында» 1999 елның 30 мартындагы 52-ФЗ номерлы, «җитештерү һәм куллану калдыклары турында» 1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы, «җитештерү һәм куллану калдыклары турында " 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы,”

алар нигезендә шәһәр төзелеше эшчәнлегенең төп юнәлешләренең берсе-табигатьтән рациональ файдалану, табигатьне саклау, ресурсларны саклау, территорияләрне куркыныч табигать күренешләреннән һәм техноген процесслардан саклау һәм кеше тормышының уңай шартларын тәэмин итү.

Табигый ресурслардан рациональ файдалану

6.1.4. Табигать комплексы территорияләрен, флора һәм фаунаны куллану һәм саклау 2002 елның 10 гыйнварындагы 7 - ФЗ номерлы «әйләнә-тирә мохитне саклау турында», 1995 елның 15 февралендәге 33-ФЗ номерлы «аеруча саклана торган табигый территорияләр турында», 1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы «хайваннар дөньясы турында», Татарстан Республикасы Экология Кодексы һәм башка норматив хокукый документлар нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.1.5. Авыл хуҗалыгы өчен яраклы булмаган җирләрдә үсеш өчен территорияне күздә тотмаска кирәк. Авыл хуҗалыгы ихтыяҗлары өчен аларны бирү максатларында авыл хуҗалыгы җирләрен тартып алу бары тик законда билгеләнгән тәртиптә генә рөхсәт ителә.

6.1.6. Җирлек территориясендә торак төзелеше, сәнәгать комплекслары һәм башка объектларны проектлау Татарстан Республикасы буенча җир асты байлыкларыннан файдалану идарәсеннән булачак төзелеш участогы астында җир асты байлыкларында файдалы казылмалар булмау турында бәяләмә алганнан соң гамәлгә ашырыла.

Файдалы казылма ятмалары мәйданнарын төзү, шулай ук алар яткан урыннарда җир асты корылмаларын урнаштыру Татарстан Республикасы буенча җир асты байлыкларыннан файдалану идарәсе рөхсәте белән рөхсәт ителә.

6.1.7. Россия Федерациясе Урман кодексы, «җирләрне бер категориядән икенче категориягә күчерү турында» 2004 елның 21 декабрендәге 172 - ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 28 гыйнварындагы 48 номерлы карары белән расланган урман фонды җирләрен башка категорияләргә күчерү турындагы документлар составы һәм тәртибе турындагы нигезләмәгә туры китереп, аерым очракларда гына торак пунктлар җирләренә күчерү рөхсәт ителә. «Россия Федерациясе Урман кодексын гамәлгә кертү турында» 2006 елның 4 декабрендәге 201-ФЗ номерлы Федераль законның 9 статьясы нигезендә урман фонды җирләрендә гражданнарның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләрен урнаштыру, гражданнарга дача хуҗалыгын алып бару, бакчачылык, яшелчәчелек, индивидуаль гараж яки индивидуаль торак төзелеше өчен урман кишәрлекләре бирү тыела.

6.1.8. Территориядән файдалану өчен махсус шартлары булган зоналарда шәһәр төзелеше эшчәнлеге (саклау, санитар-саклау зоналары, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары, су саклау зоналары, эчәргә яраклы су чыганакларын саклау зоналары, саклана торган объектлар зоналары) җир, су объектлары зоналары белән регламентлана.,

шәһәр төзелеше законнары, санитар - эпидемиологик иминлек, әйләнә-тирә мохитне саклау турындагы, махсус сакланыла торган табигый территорияләр турындагы законнар һәм Россия Федерациясенең башка законнары һәм Татарстан Республикасы законнары белән билгеләнгән.

6.1.9. Биналарны, корылмаларны һәм коммуникацияләрне урнаштыру рөхсәт ителми: аеруча саклана торган табигый территорияләрдә;

рекреацион зоналар территориясендә, шәһәр урманнарын да кертеп, проектлана торган объектлар ял һәм спорт өчен билгеләнмәгән булса, рекреацион зоналар территориясендә;

I пояста, әгәр проектлана торган объектлар чыганакларны файдалануга бәйле булмаса, эчә торган су белән тәэмин итү чыганакларын һәм су үткәрү корылмалары мәйданчыкларын санитар саклау зоналары;

курортларны санитар (тау-санитар) саклау округының I зонасында, әгәр проектлана торган объектлар табигый дәвалау курортларын эксплуатацияләүгә бәйле булмаган очракта, курортларны санитар (тау-санитария) саклау округы I зонасында;

өске су объектларының яр буе полосасында; Гидрометеорология станцияләрен саклау зоналарында; инженерлык коммуникацияләренең сак зоналарында.

6.1.10. Торак пунктларга якын территорияләрдә алар рекреацион, санитар-гигиена һәм сәламәтләндерү функцияләрен гамәлгә ашыру максатларында яшел һәм урман-парк зоналары булдыруны күздә тотарга кирәк. Яшел һәм урман-парк зоналары табигать һәм башка объектларны саклау функциясен башкара торган саклагыч урманнар категориясенә керә. Аларның чикләрендә әлеге зоналарның максатчан билгеләнешенә туры килми торган эшчәнлекне гамәлгә ашыру тыела. Урман-парк һәм яшел зоналарның, шулай ук шәһәр урманнарының чикләрен үзгәртү рөхсәт ителми.

6.1.11. Аз урманлы районнарда урнашкан торак пунктлар тирәсендә саклагыч урман полосалары (җил саклау, яр ныгыту һ.б.) булдыруны, калкулыклар, чокыр - чокырлар һәм балкаларны яшелләндерүне күздә тотарга кирәк.

Саклагыч урман полосаларының киңлеген кабул итәргә кирәк:

эре шәһәр торак пунктлары өчен-500 метрдан да ким түгел;

урта шәһәр торак пунктлары өчен-100 метрдан да ким түгел;

кече шәһәр һәм авыл торак пунктлары өчен-50 метрдан да ким түгел.

6.1.12. Муниципаль берәмлекләр чикләрендә, территориянең геоморфологик үзенчәлекләрен исәпкә алып, гидрографик челтәр базасында, табигый һәм яшелләндерелгән территорияләрнең территориаль өзлексез системасы рәвешендә

табигый-экологик каркас системасын күздә тотарга кирәк.

6.2. Атмосфера һавасын саклау

6.2.1. Атмосфера һавасының норматив сыйфатын тәэмин итү өчен «атмосфера һавасын саклау турында» 1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон, СанПиН 2.1.6.1032-01 һәм СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 таләпләрен үтәү зарур.

6.2.2. Төзелешләрне проектлаганда атмосфера һавасының пычрануы чыганакларыннан атмосфера пычрануы дәрәҗәсен исәпләү юлы белән, аэроклиматик һәм геоморфологик шартларны исәпкә алып, атмосфера һавасының пычрануын бәяләү һәм аның сыйфатын үзгәртүне фаразлау зарур,

гамәлдәге һәм планлаштырыла торган объектлар, ПДК яки һәр пычраткыч матдәнең якынча куркынычсыз дәрәҗәсе. Шулай ук атмосфераның пычрануын булдырмау буенча кисәтү чаралары, шул исәптән организацияләнмәгән ташлаулар һәм икенчел чыганаклар эшләнергә тиеш.

6.2.3. Территорияне планлаштыру буенча документацияне эшләгәндә әйләнә - тирә мохитне саклау буенча чараларны территориядән файдалануның махсус шартлары булган зоналарда үз-үзен тотышына этәрә торган таләпләрне исәпкә алып нигезләү башкарыла.

6.2.4. Атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр концентрациясе ГН 2.1.6.1338-03, ГН 2.1.6.309-07 һәм СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп кабул ителә. Аларны үтәү халыкның сәламәтлегенә һәм аның яшәү шартларына турыдан-туры яки турыдан-туры йогынты ясамауны тәэмин итә.

6.2.5. Торак, иҗтимагый-эшлекле һәм рекреацион зоналарны атмосфера һавасы пычрану чыганакларына карата, җилләр өчен (өстен килүче юнәлештәге җилләр өчен) төп яктан урнаштырырга кирәк.

6.2.6. Торак зонада атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләр микъдары-ПДК, халык күпләп ял итә торган урыннарда, авыруларны дәвалау - профилактика учреждениеләре һәм тернәкләндерү үзәкләре урнашкан территорияләрдә 0,8 ПДКдан артмаска тиеш.

6.2.7. Атмосфера һавасының пычрану чыганаклары булып предприятиеләр, аларның аерым биналары һәм корылмалары тора, алар өчен чикләрдән тыш барлыкка килә торган пычрану дәрәҗәсе ПДК һәм/яки торак зоналарны пычратуга керткән өлеш 0,1 ПДК дан артып китә.

6.2.8. Атмосфера пычрану чыганагы булган объектларны пычрану дәрәҗәләре билгеләнгән гигиена нормативларыннан артып киткән территорияләрдә проектлау һәм урнаштыру тыела. Гамәлдәге объектларны реконструкцияләү һәм техник яктан яңадан җиһазландыру, атмосферага зарарлы матдәләр чыгаруны рөхсәт ителгән чиккә кадәр киметү шарты белән, мондый территорияләрдә рөхсәт ителә.

Калдыклар составында расланган ПДК яки яки якынча куркынычсызлык дәрәҗәләре булмаган матдәләр булса, объектларны проектлау һәм урнаштыру тыела.

6.2.9. Халык саулыгына һәм аның яшәү шартларына тискәре йогынты чыганаклары булырга мөмкин булган объектларны урнаштыру һәм киңәйтү өчен мәйданчыклар аэроклиматик характеристиканы, җир рельефын, атмосферада индустриаль ташлауларның закончалылыгын, шулай ук атмосфераның пычрану потенциалын исәпкә алып сайлап алына.

6.2.10. I һәм II класслы зарарлы матдәләр белән пычрану чыганаклары булган җитештерү объектларын секундына 1 метрга кадәр тизлек белән, озак яки еш кабатлана

торган штильләр, инверсияләр, томан белән (бер ел эчендә 30 - 40 процент, кыш дәвамында - 50 - 60 процент) җилләр күп булган районнарда урнаштырырга кирәк түгел.

6.2.11. Атмосфера пычрануның потенциалы (алга таба - АПП) - атмосфераның катнашмаларны чәчәргә сәләте. АПП СанПиН 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп, метеорологик параметрларның уртача еллык күрсәткечләре буенча билгеләнә.

6.2.12. I һәм II класслы предприятиеләрне югары һәм бик югары булган территорияләрдә урнаштыру Россия Федерациясенең Баш дәүләт санитар табибы яисә аның урынбасары тарафыннан индивидуаль тәртиптә хәл ителә.

6.2.13. Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше саулыгына йогынты ясау чыганаклары булган сәнәгать объектлары, җитештерүләр һәм корылмалар өчен СанПиН таләпләре нигезендә санитар-яклау зоналары билгеләнә 2.2.1/2.1.1.1200-03 һәм әлеге нормативларны раслау.

Санитар-саклау зоналарында торак төзелешен һәм әйләнә-тирә мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечләре белән башка территорияләрне урнаштыру тыела. Санитар-саклау зонасы яки аның бер өлеше Резерв территория буларак карала алмый һәм җитештерү яки торак территорияне киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.2.14. Атмосфера һавасын пычратудан саклауны СанПин 2.1.6.1032-01 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

6.3. Су ресурсларын саклау

6.3.1. Су объектларын саклау халыкның сәламәтлегенә куркыныч тудыручы һәм массакүләм йогышлы, паразитар һәм йогышлы булмаган авырулар үсешенә, судан файдалану шартларының начараюына яки аның януына, эчә торган, хуҗалык - көнкүреш, дәвалау һәм рекреация максатларының юкка чыгуына ярдәм итүче өслек һәм җир асты суларының пычрануын булдырмау һәм бетерү өчен кирәк.

6.3.2. Эчәргә яраклы, хуҗалык-көнкүреш һәм рекреацион судан файдалануның су объектлары пычранган дип санала, әгәр судан файдалану пунктларында су составы һәм үзлекләре күрсәткечләре хуҗалык эшчәнлегенең, көнкүреш кулланылышының турыдан-туры яки турыдан-туры йогынтысы астында үзгәрсә һәм халыкның судан файдалану өчен өлешчә яки тулысынча яраксызга әйләнсә.

6.3.3. Химик матдәләр микъдары су объектларында гигиеник рөхсәт ителгән концентрацияләрдән һәм рөхсәт ителгән матдәләрнең якынча рөхсәт ителгән дәрәҗәләреннән артмаска тиеш, алар ГН 2.1.5.1315-03 һәм ГН 2.1.5.2307-07 ГН 2.1.5.5.2307-07.

6.3.4. Су объектларын саклау чараларын Россия Федерациясе Су кодексы, Татарстан Республикасы норматив хокукый актлары, билгеләнгән тәртиптә расланган санитар һәм экологик нормалар, шулай ук әлеге нормативлар таләпләре нигезендә күздә тотарга кирәк. Шул ук вакытта, хуҗалык-эчәргә яраклы су белән тәэмин итү, халык ялы өчен файдаланыла торган су объектларында, шулай ук торак пунктлар чикләрендә урнашкан рекреация үзәкләрендә, шул исәптән санатор-курорт зоналарында, рекреация үзәкләрендә, пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясен үтәп, су объектларының пычрануын кисәтүне тәэмин итәргә кирәк.

6.3.5. Хуҗалык яки башка объектларны урнаштыру, проектлау, файдалануга тапшыру һәм эксплуатацияләү һәм су объектларының су сыйфатына йогынты ясарга сәләтле теләсә нинди эшләр башкарганда, СанПин 2.1.5.980-00 һәм СП 2.1.5.1059-01 билгеләнгән нормативларны үтәү мәҗбүри.

6.3.6. Торак, иҗтимагый-эшлекле, катнаш һәм рекреацион зоналарны юынты сулар

чыгаруга карата су объектлары агымы буенча югарырак урнаштырырга кирәк.

6.3.7. Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдалану чыганаклары буларак файдаланыла торган сусаклагычларны һәм аларның түбән бьефларын эксплуатацияләүне сусаклагычларны проектлауга, төзүгә һәм эксплуатацияләүгә санитар һәм экологик таләпләрне исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.3.8. Су объектлары ярларында урнашкан ял итү зоналарында су саклау чаралары ГОСТ 17.1.5.02-80 таләпләренә җавап бирергә тиеш.

6.3.9. Табигый сулыкны яки сулыкны үзгәртү яки төзекләндерү эшләре аның табигый чыгышын саклау шарты белән башкарыла.

6.3.10. Порт корылмаларын урнаштыруны таләп итүче предприятиеләрне селитет территориясенә карата су агымы буенча түбәнрәк итеп 200 метрдан да ким булмаган ераклыкта урнаштырырга кирәк.

6.3.11. Предприятие, склад хуҗалыклары, хуҗалыклар һәм башка объектлар территорияләреннән өске су чистарту корылмаларында, нигездә, җитештерү ихтыяҗларына чистартылган сулардан файдаланып чистартылырга тиеш.

6.3.12. Су объектларына юынты һәм дренажлы суларны агызу тыела, анда табигый дәвалау ресурслары бар;

аеруча саклана торган су объектларына кертелгән;

эчәргә яраклы һәм хуҗалык-көнкүреш су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары чикләрендә урнашкан;

дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларының I, II зоналары чикләрендә, туризм, спорт һәм халык күпләп ял итә торган урыннарда урнашкан;

балык саклау зоналары, балык хуҗалыгы тыюлыклары чикләрендә урнашкан.

6.3.13. Эчә торган һәм хуҗалык-көнкүреш су белән тәэмин итү максатларында файдаланыла торган су объектлары өчен, 2.1.4.1110-02 СанПиН нигезендә, санитар саклау зоналары билгеләнә. Санитар саклау зоналары территориясендә санитар төзекләндерү буенча чаралар үтәргә кирәк. Җир асты суларының химик пычрану куркынычын тудыручы объектларны урнаштыру санитар саклау зонасының III поясы чикләрендә, Татарстан Республикасы буенча Роспотребнадзор идарәсе бәяләмәсе булганда гына, су горизонтын пычратудан саклау буенча махсус чаралар үтәлгән очракта гына рөхсәт ителә.

6.3.14. Уңай гидрологик режимны саклау, санитар торышны яхшырту, өске су объектларыннан рациональ файдалану өчен су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары куела, алар кысаларында хуҗалык итү өчен махсус режим регламентлана. Гражданнарның су объектларына ирекле үтеп керүен тәэмин итү максатларында яр буе полосасы билгеләнә.

6.3.15. Су саклау зоналары, яр буе саклау һәм яр буе полосалары, шулай ук аларны саклау һәм хуҗалыктан файдалану режимнары Россия Федерациясе Су кодексы белән билгеләнә.

6.3.16. Өске суларны пычратудан саклауны СанПин 2.1.5.980-00 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

Җир асты суларын пычратудан саклауны СП 2.1.5.1059-01 билгеләнгән таләпләргә туры китереп башкарырга кирәк.

6.4. Туфракны саклау

6.4.1. Җирне саклау буенча таләпләр пычранган туфракларның кеше сәламәтлегенә һәм яшәү шартлары мөмкин булган территорияләргә куела һәм туфракның спецификасын, территориянең туфрак - климат үзенчәлекләрен, химик кушылмаларның

һәм элементларның фон эчтәлеген исәпкә алып билгеләнә.

6.4.2. Туфракларның торышын бәяләү СанПиН 2.1.7.1287-03 таләпләренә туры китереп, нормативтан тыш пычрану участокларын ачыклау максатыннан үткәрелә.

6.4.3. Кеше өчен потенциаль куркыныч булган химик һәм биологик матдәләр, биологик һәм микробиологик организмнар туфракларында тоту, шулай ук радиация фонының дәрәҗәсе билгеләнгән ПДК (дәрәҗәләрдән) артмаска тиеш.

6.4.4. Туфрак сыйфатына гигиеник таләпләр, беренче чиратта, мәктәпкәчә белем бирү һәм гомуми белем бирү оешмалары, спорт, уен, балалар мәйданчыклары, торак төзелеше, ял итү мәйданчыклары, рекреацион зоналар, эчә торган су чыганакларын санитар саклау зоналары, су саклау зоналары һәм яр буе саклау полосалары, санитар - яклау зоналары өчен билгеләнә.

6.4.5. Объектларны урнаштыру өчен мәйданчык сайлау исәпкә алып башкарыла:

туфракның физик-химик үзенчәлекләрен, аларның составы;

табигый-климат характеристикасы (җил Роза, явым-төшем күләме, температура режимы);

туфракларның ландшафтлы, геологик һәм гидрологик характеристикалары;

хуҗалык кулланылышы төрләре.

6.4.6. Татарстан Республикасы буенча Роспотребнадзор идарәсе бәяләмәсеннән башка төзелеш өчен җир кишәрлекләре бирү рөхсәт ителми.

6.4.7. Торак урыннардагы туфракның санитар-эпидемиологик яктан куркыныч дәрәҗәсе буенча пычрану дәрәҗәсе буенча 5 категориягә бүленергә мөмкин: чиста, рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч.

Химик һәм эпидемиология күрсәткечләре буенча туфракка карата таләпләр әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.4.8. 2.1.7.1287-03 СанПиН нигезендә авыл хуҗалыгы кулланылышындагы туфрак химик матдәләр белән пычрану дәрәҗәсе буенча түбәндәге категорияләргә бүленергә мөмкин: рөхсәт ителгән, уртача куркыныч, куркыныч һәм гадәттән тыш куркыныч (әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 2 нче таблицасы).

Пычрануга бәйле рәвештә туфрактан файдалану буенча рекомендацияләр 6 нчы кушымтаның 3 нче таблицасында әлеге нормативларга китерелгән.

6.4.9. Туфракны саклау буенча чаралар һәр конкрет очракта, пычрану категориясен исәпкә алып эшләнә һәм күздә тотарга тиеш:

махсус куллану режимнарын кертү;

максатчан билгеләнешен үзгәртү;

туфракны рекультивацияләү һәм мелиорацияләү, уңдырышлылыкны торгызу.

6.4.10. Торак зоналарда, транспортның йогынтысы зоналарында, күмелгән сәнәгать калдыклары (полигоннарга якын-тирә территорияләр туфраклары), сәнәгать һәм коммуналь калдыклар җыелу урыннарында, авыл хуҗалыгы җирләре, санитар-яклау зоналары территорияләрендә туфракның торышына мониторинг үткәрелергә тиеш. Тикшеренүләрнең күләме һәм мониторинг вакытында өйрәнелә торган күрсәткечләр исемлеге, кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәтенең Татарстан Республикасы буенча идарәсе белән килешү максатларын һәм бурычларын исәпкә алып, һәр конкрет очракта билгеләнә. Җирләрне деградацияләүне булдырмау, туфракның уңдырышлылыгын һәм пычранган территорияләрне торгызу максатларында җирләрне әйләнештән алу белән консервацияләргә рөхсәт ителә.

6.4.11. Радиоактив һәм химик пычрануга дучар булган җирләр авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрдән файдалануда чикләнергә, алардан төшереп

калдырылырга тиеш һәм аларны ат-сервацияләү өчен запас җирләренә күчерелергә мөмкин. Мондый җирләрдә авыл хуҗалыгы продукциясен җитештерү һәм сату тыела. Җирләрне консервацияләү тәртибе Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә.

6.5. Тавыш һәм вибрациядән саклау

6.5.1. Торак пунктларны планлаштыру һәм төзүне тавыш бирүнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

6.5.2. Нормалаштырыла торган территорияләр өчен тавыш бирүнең рөхсәт ителгән шартлары, тышкы тавышның төп чыганакларының тавыш характеристикалары, көтелгән тавыш дәрәҗәсен билгеләү тәртибе һәм исәп-хисап нокталарында аларны киметү таләп ителә торган шартларны 51.13330.2011 СП нигезендә кабул итәргә кирәк.

Төрле территорияләрдә кеше өчен тавыш йогынтысының максималь дәрәҗәләре әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 4 нче таблицасында күрсәтелгән.

6.5.3. Тышкы тавыш чыганакларыннан саклау объектлары булып торак һәм җәмәгать биналары, торак төзелеше территорияләре, җитештерү предприятиеләренең эш урыннары тора.

6.5.4. Гамәлдәге аэропортлар янында һәм гамәлдәге территорияләрдә яңа проектлана торган аэропортлар, аэродромнар, вертодромнар янында торак төзелешенең гамәлдәге территорияләрендә авиация тавышы дәрәҗәләре ГОСТ 22283-88 билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.5. Торак пунктларны тавышлы саклау чараларын СП 51.13330.2011 таләпләренә туры китереп карарга кирәк.

6.5.6. Ешлыкларның ешлыгы- 20 Гц ешлыктан түбәнрәк булган тавыш тирбәлешләре һәм дулкыннары. Инфразвукның техноген чыганаклары булып түбәндәгеләр тора ала: ешлыгы белән секундына 20 циклдан ким булган җиһазлар, транспорт, аэродинамик һәм бәрелү гамәлләре сәнәгать җайланмалары, су асты һәм җир асты шартлаулары һ. б.

Инфразвукның рөхсәт ителгән күрсәткечләре нормалары СН белән регламентлана 2.2.4/2.1.8.583-96 алар әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 5 нче таблицасында китерелгән.

6.5.7.Инфразвукка каршы көрәшнең иң нәтиҗәле ысулы - аны чыганакта технологик җиһазларның эш режимнарын үзгәртү, аэродинамик процессларның интенсивлыгын киметү (транспортның тизлеген чикләү, җылылык электростанцияләре системалары, башкалар)

6.5.8. Торак пунктларда яңа төзелеш һәм реконструкция территорияләре вибрация параметрлары , СН таләпләре буенча бәяләнергә тиеш 2.2.4/2.1.8.566-96

6.5.9. Торак һәм җәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә вибрация чыганаклары булып инженер челтәрләре һәм корылмалар, җитештерү предприятиеләрен урнаштыру һәм җиһазлау, эш вакытында зур динамик йөкләмәләр тудыра торган транспорт чаралары тора ала, алар грунтта һәм төзелеш конструкцияләрендә вибрация таралуга, шулай ук сейсмик активлыкка китерә. Вибрации тавыш чыгару чыганагы булырга мөмкин.

Торак һәм җәмәгать биналарында, торак төзелеше территориясендә, эш

урыннарында вибрация дәрәҗәсе гамәлдәге норматив документлар белән билгеләнгән күрсәткечләрдән артмаска тиеш.

6.5.10. Вибрациядән саклау буенча түбәндәге аралар күздә тотыла:

биналарны һәм корылмаларны вибрация чыганакларыннан бетерү;

биналарны һәм корылмаларны проектлаганда вибрация чыганагы барлыкка килә торган динамик йөкләнешне киметү чаралары.

6.6. Электромагнит кырлардан саклау

6.6.1. Җирлек территорияләрен электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау өчен, шулай ук электромагнит нурланышларның санитар-яклау зоналары күләмнәрен билгеләгәндә гамәлдәге норматив документларга таянып эш итәргә кирәк. Радиотапшыручы радиотехник объектлар өчен санитар-яклау зоналары күләмен билгеләү радиоешлык диапазонының электромагнит нурланышлары буенча гамәлдәге нормалар һәм радиоешлыкларның интенсивлыгын исәпләү методикалары нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.6.2. Электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау буенча махсус таләпләр куела:

барлык типтагы стационар радиотехник объектларның (радиоүзәкләр, радио - һәм телевизион станцияләр, радиолокацион һәм радиорелей станцияләрен дә кертеп).

һ. б. катнашты.;

электромагнит энергиясен алучы башка объектларның, югары көчәнештәге ВЛ һәм башка объектлар;

кәрәзле элемтә системалары элементлары һәм башка хәрәкәтчән элемтә төрләре.

6.6.3. Радиоешлык диапазонының тышкы электромагнит кыры йогынтысына дучар ителгән торак, иҗтимагый һәм җитештерү биналары эчендә радиоешлыклы радиотехник объектлар (алга таба - ПРТО) тарафыннан төзелә торган электромагнит кырының дәрәҗәсе халык өчен билгеләнгән СанПиНнан артмаска тиеш. 2.1.8/2.2.4.1383-03 СанПиН 2.1.8/2.2.4.1190-03 - СанПин 2.1.2645-10 һәм 6 нчы кушымтаның таблицасында китерелгән 6 нчы кушымтаның икенче нурланышын исәпкә алып, әлеге нормативларга туры килә.

6.6.4. 3-30 МГц диапазонындагы антенналар радиостанцияләре һәм 26,5 - 27,5 МГц ешлыкларының гражданнар диапазоны радиостанцияләре урнаштыру СанПиН таләпләренә туры китереп башкарыла 2.1.8/2.2.4.1383-03

6.6.5. Халыкны ПРТО антеннары тарафыннан төзелә торган электромагнит кырлар йогынтысыннан саклау максатларында, ПРТОның перспективалы үсешен исәпкә алып, санитар-саклау зоналары һәм төзелешне чикләү зоналары билгеләнә (бинадан читтә 10 Вт артмаган эффектив нурланышлы бер стационар радиостанцияне урнаштыру очракларыннан тыш).

Санитар-яклау зонасы чикләре әлеге нормативларга 6 нчы кушымтаның 6 нчы таблицасында күрсәтелгән җир өслегеннән 2 метр биеклектә билгеләнә.

6.6.6. Корылманы чикләү зонасы тышкы чикләрдә җир өслегеннән 2 метрдан артык биеклектә элеккеге тромагнит кырлары ПДДАдан артып киткән территориядән гыйбарәт. Төзелешнең чикләү зонасының тышкы чиге перспективалы төзелеш биналарының максималь биеклеге буенча билгеләнә, аларның өске каты биеклегендә электромагнит кырларының дәрәҗәсе ПДДАдан артмый.

6.6.7. Торак төзелеше территориясендә урнашкан 100 кВт артык тапшыручылар егәрлеге белән санитар-яклау зонасы чикләре Россия Федерациясенең баш дәүләт санитар табибы яисә аның урынбасарының карары белән билгеләнгән тәртиптә билгеләнә.

6.6.8. Санитар-яклау зонасы һәм төзелешне чикләү зонасы торак төзелеше территориясе сыйфатында һәм әйләнә-тирә мохитнең нормалаштырыла торган сыйфат күрсәткечләре булган башка объектлардан файдалана алмый, шулай ук предприятиенең резерв территорияләре буларак карала һәм сәнәгать мәйданчыгын киңәйтү өчен файдаланыла алмый.

6.6.9. Халыкны электр кыры тәэсиреннән саклау максатларында, аның ВЛ барлыкка килүе, СанПиН 2.2.1 таләпләренә туры китереп./2.1.1.100-03 санитар өзеклекләр куела. 12.1.051-90 ГОСТ нигезендә ВЛ өчен шулай ук сак зоналары билгеләнә.

6.6.10. Халыкны электромагнит кырлардан, нурланышлардан һәм нурланышлардан саклау чараларын үз эченә алырга тиеш:

электромагнит кыр чыганакларын рациональ урнаштыру һәм саклау чараларын куллану;

антенна егәрлеген киметү;

нурланыш чыганакларына, шул исәптән икенчел нурланыш чыганакларына (челтәрләргә, биналар конструкцияләренә, коммуникацияләренә) керү мөмкинлеген чикләү;

югары вольтлардан санитар өзекләр урнаштыру.

6.7. Радиацион куркынычсызлык

6.7.1. Җирлек территориясендә радиацион куркынычсызлыкны тәэмин итү буенча таләпләр 1996 елның 9 гыйнварындагы 3-ФЗ номерлы «халыкның радиацион куркынычсызлыгы турында» гы Федераль закон, СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009), СП 2.6.1.2612-10 (ОССРБ-99/2010) белән билгеләнгән һәм нурланышның җайга салынулы табигый чыганакларына: радон изотоплары һәм аларның һавада таралу продуктлары.,

төзелеш әйберләрендә булган табигый радионуклидларның гамма-нурланышы, эчәргә яраклы суда, ашламаларда һәм файдалы казылмаларда табигый радионуклидлар.

6.7.2. Халыкның радиацион куркынычсызлыгы тәэмин ителә:

радиацион контроль һәм радиацион хәл турында мәгълүмат системасын оештыру;

халыкны, шулай ук әйләнә-тирә мохит компонентларын Радиацион авария булган очракта да планлаштыру һәм үткәрү нәтиҗәлелеге.

6.7.3. Төзелеш өчен Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре территорияләрен бүлеп бирер алдыннан, СП 2.6.1.2612-10 (ОСПОРБ-99/2010), СанПиН 2.6.1.2800-10 һәм СП 11-102-97 таләпләренә туры китереп, радиацион хәлгә бәя бирергә кирәк.

6.7.4. Торак һәм иҗтимагый биналар төзү өчен территорияләрне сайлаганда гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,3 МкВ/сәгатьтән дә ким булмаган һәм грунт өслегеннән радон агымы тыгызлыгы 80 мБк/(кв. метр) артмаган участоклар сайлап алына. Биналар һәм корылмалар урнаштырганда, гамма-нурланышның эквивалент дозасы 0,6 МкВ/сәгатьтән артмаган территорияләрне сайлыйлар, ә корылма контурасы чикләрендә радон өслегеннән грунт агымының тыгызлыгы 250 мБк/(кв.метр) тәшкил

итә. Әлеге параметрлар арткан очракта, проектта бинаны гамма - нурланыш һәм радонның югары дәрәҗәләреннән саклау системасы каралырга тиеш.

6.7.5. Радиоактив пычратуларны эзләү барышында ачыкланган төзелеш участоклары дезактивацияне (радиацион реабилитация) инженерлык әзерләү барышында булырга тиеш.

6.7.6. Радиация объектын урнаштыру урынын сайлаганда объектның категориясен, аның потенциаль радиацион, химик һәм халык һәм әйләнә - тирә мохит өчен куркыныч булуын исәпкә алырга кирәк. Яңа төзелә торган объектның мәйданы төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре, проектлау нормалары һәм СП 2.6.1.2612-10 таләпләренә туры килергә тиеш.

6.7.7. Нурланыш объектыннан яклауны проектлаганда объект территориясеннән читтә халык өчен эквивалент дозаның егәрлеге 0,06 мкЗв/С дан артмаска тиеш, ә персонал һәм объект территориясендә һәм территориясендә халык өчен әлеге нормативка 6 нчы кушымтаның 7 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

6.8. Микроклиматны көйләү

6.8.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштыру һәм төзегәндә горизонт яклары буенча яктылык проблемаларын һәм проектлана торган биналар өчен яктылык климаты коэффициентын билгеләү 83 таблица буенча кабул ителергә тиеш.

83 нче таблица

Горизонт һәм проектлаштырыла торган биналар өчен яктылык климатының коэффициенты ягыннан яктылык проблемаларын билгеләү

Яктылык проблемалары	Яктылык проблемаларына юнәлеш бирү	Яктылык коэффициенты
Биналарның тышкы стеналарында	Т, ТК, ТК, К, К, КК, КК, К	1
Турыпочмаклы һәм трапециевидный фонарьларда	Т - К, К - К, ТК - КК, КК – ТК	1
»Шед " тибындагы фонарьларда	Т	1
Зенит фонарьларында	-	1
Искәрмә: 1. Т - төньяк; ТК –төньяк- көнчыгыш; ТК – төньяк- көнбатыш; К - көнчыгыш; К - көнбатыш ; Т - К - К - К - көнчыгыш - көнбатыш ; К - КК-көньяк -көнчыгыш; КК – көньяк- көнбатыш 2. СНиП нигезендә, дәвалау учреждениеләрендә яктылык ягыннан яктылык проемнарын кабул итәргә кирәк.		

6.8.2. Биналар һәм территорияләр инсоляциясе дәвамлылыгын исәпләү билгеләнгән тәртиптә расланган инсоляция графиклары буенча, СанПиН таләпләренә туры китереп башкарыла 2.2.1/2.1.1.1076-01

Инсоляциянең озынлыгы түбәндәге торак биналарда регламентлана;

мәктәпкәчә белем бирү оешмаларында;

белем бирү оешмаларында, балаларга өстәмә белем бирү оешмаларында, һөнәри белем бирү оешмаларында, интернат-мәктәпләрдә, балалар йортларында һ. б.;

дәвалау-профилактика, санатор-сәламәтләндерү һәм курорт учреждениеләре;

социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләре (инвалидлар һәм өлкәннәр өчен интернат-йортлар һ. б.).

6.8.3. Торак һәм җәмәгать биналары өчен өзлексез инсоляция дәвамлылыгы биналарның тибына һәм функциональ билгеләнешенә, шәһәрнең планлаштыру зоналарына бәйле рәвештә дифференцияләнә һәм 22 марттан 22 сентябрьгә кадәр бер көнгә кимендә 2,0 сәгать тәшкил итәргә тиеш.

6.8.4. Торак биналарда инсоляция дәвамлылыгы бер бүлмәдә 1 - 3 бүлмәле фатирлар, 4 һәм аннан да күбрәк бүлмәләр булган ике бүлмәдә булырга тиеш. Инсоляция дәвамлылыгының өзелүе рөхсәт ителә, шул вакытта бер чор 1,0 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш. Шул ук вакытта нормалаштырыла торган инсоляциянең суммар озынлыгы 0,5 сәгатькә артырга тиеш.

6.8.5. Инсоляциянең озынлыгы 0,5 сәгатькә, 2 - 3 бүлмәле фатирларда һәм 3 бүлмәдән дә ким булмаган бүлмә инсоляцияләнә торган күп бүлмәле фатирларда (4 һәм аннан да күбрәк бүлмә), шулай ук аеруча катлаулы шәһәр төзелеше шартларында төзелеш урнаштырганда кимергә рөхсәт ителә.

6.8.6. Балалар өчен уен мәйданчыклары, спорт мәйданчыклары, торак биналар, мәктәпкәчә оешмаларның төркем мәйданчыклары, спорт зонасы, гомуми белем бирү мәктәпләре һәм мәктәп-интернатларның ял итү зоналары, стационар тибындагы дәвалау - профилактика учреждениеләренең ял зоналары территорияләрендә инсоляция озынлыгы җир мәйданының 50 процентында 3 сәгатьтән дә ким булмаска тиеш.

6.8.7. Инсоляциянең артык җылылык йогынтысын чикләү буенча таләпләр аерым фатирларның торак бүлмәләренә яки коммуналь фатирларның бүлмәләренә, гомуми белем бирү мәктәпләренең, мәктәп - интернатларның һәм башка махсус уку йортларының, дәвалау - профилактика, санатор - сәламәтләндерү һәм учреждениеләрнең уку бүлмәләренә кагыла.

6.8.8. Елның эссе вакытында инсоляцияләрнең һәм территорияләрнең артык җылы йогынтысын чикләү биналарның планлаштыру һәм юнәлеш бирү, территорияләрне төзекләндерү белән тәэмин ителергә тиеш, ә биналарны кояштан саклау мөмкинлеге булмаганда, кояшны саклауның конструктив һәм техник чараларын күздә тотарга кирәк. Инсоляция территорияләренең җылылык йогынтысын чикләү биналарны кысу, махсус җайланмалар һәм рациональ яшелләндерү белән тәэмин ителергә тиеш.

6.8.9. Инсоляциянең артык җылылык йогынтысын чикләү чаралары биналарны табигый яктырту нормаларын бозуга китермәскә тиеш.

6.8.10.

6.9. Җитештерү һәм куллану калдыклары белән эш итү

6.9.1. Торак пунктлар территорияләрен планлаштыру һәм төзегәндә әйләнә-тирә мохитнең җитештерү һәм куллану калдыклары белән пычрануын булдырмау буенча чараларны күздә тотарга кирәк.

6.9.2. Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре территориясендә барлыкка килә торган калдыкларны җыю, транспортлау, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру һәм урнаштыру системасын оештыруны Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен санитар чистартуның генераль схемаларына һәм Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләрен төзекләндерү кагыйдәләренә туры китереп күздә тотарга кирәк.

6.9.3. Проект документациясен эшләгәндә җитештерү һәм куллану калдыкларының барлыкка килү, җыю, куллану, зарарсызландыру, транспортлау һәм урнаштыруга анализ ясалырга тиеш, шул исәптән калдыклар барлыкка килүнең иң

куркыныч чыганакларын һәм оештырылмаган чүплекләрне ачыклау да.;

калдыклар барлыкка килү күләмнәрен киметү, аларны утильләштерү һәм зарарсызландыру өлкәсендә потенциалны бәяләү;

проектны төзү һәм эксплуатацияләү чорында калдыклар барлыкка килү һәм эш итү, чыгару һәм зарарсызландыру.

6.9.4. Калдыкларны урнаштыруның һәм утильләштерүнең экологик куркынычсыз шартларын булдыру чаралары комплекслы рәвештә (калдыклар барлыкка килү чыганагыннан алып утильләштерү, урнаштыру урынына кадәр) эшләнергә тиеш. Үзәкләштерелгән җирлекара полигоннарны проектлау киңәш ителә.

6.9.5. Полигоннарны урнаштыру рөхсәт ителми:

су белән тәэмин итү чыганакларын санитар саклау зоналары территорияләрендә; дәвалау-савыктыру урыннарын һәм курортларны санитар (тау-санитар) саклау округларында;

өске су объектларының су саклау зоналарында; ярыкланган токымнарның өслегенә чыгу урыннарында; су күтәрүче горизонтларны туплау урыннарында;

халык күпләп ял итә торган урыннарда, сәламәтләндерү учреждениеләрендә;

6.9.6. Калдыкларны утильләштерү, термик йогышсызландыру һәм урнаштыру объектлары төзелеше өчен җир мәйданнарын сайлау, гамәлдәге санитар нормаларга (СанПиН) туры китереп, әлеге максатларда территорияне куллану мөмкинлекләрен бәяләүдән чыгып башкарылырга тиеш 2.2.1/2.1.1.1200-03(СанПиН 2.1.7.1322-03).

6.10. Үсемлекләр һәм хайваннар дөньясын саклау

6.10.1. «Әйләнә-тирәлекне саклау турында» 2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә шәһәр округлары һәм җирлекләрнең яшел фондын саклауны һәм үстерүне тәэмин итә торган һәм экологик хәлне нормальләштерү һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен кирәкле чаралар системасын күздә тота.

6.10.2. Яңа төзелешне проектлауны һәм гамәлдәге төзелешне заманча торышын һәм гамәлдәге яшел үсентеләрне максималь рәвештә саклауны исәпкә алып башкарырга кирәк. Бер үк вакытта Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең яшел фондны булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре таләпләре дә үтәлергә тиеш.

6.10.3. Кыйммәтле үсемлекләр дөньясы объектларын фәнни һәм хуҗалык мөнәсәбәтләрендә саклауны тәэмин итү максатларында аеруча саклаулы табигать территорияләре һәм акваторияләр бүлеп бирелергә мөмкин, алар өчен махсус сак режимы билгеләнә.

6.10.4. «Хайваннар дөньясы турында» 1995 елның 24 апрелендәге 52 - ФЗ номерлы Федераль закон таләпләренә туры китереп, объектларны урнаштыру, проектлау һәм төзүдә һәм хуҗалык эшчәнлегенең башка төрләрен тормышка ашырганда, хайваннар дөньясы объектларының яшәү тирәлеген һәм аларның үрчү, ял итү һәм миграция юлларын саклау, шулай ук территорияләрнең һәм акваторияләрнең саклау участокларының кагылгысызлыгын тәэмин итү буенча чаралар каралырга һәм үткәрелергә тиеш.

6.10.5. Хайваннар дөньясы объектларының хуҗалык һәм фәнни яктан кыйммәтле булган яшәү урыннарын саклау максатларында, аларның яшәү циклларын (үрчетү, яшь үрчетү, ял итү, миграция һ.б.) тормышка ашыру өчен кирәкле территорияләр һәм акваторияләрнең саклау участоклары бүлеп бирелә. Территорияләрнең һәм акваторияләрнең саклау участокларында хуҗалык эшчәнлегенең аерым төрләре тыела

яки аларны үткәрү вакыты һәм технологияләре регламентлана, әгәр алар хайваннар дөньясы объектларының тормыш циклларын бозалар икән.

6.12. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау уртак таләпләр

6.12.1. Тарихи-мәдәни билгеләнештәге җирләрнең категорияләре һәм алардан файдалану режимнары Россия Федерациясе Җир кодексының 99 статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.12.2. Мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) җирләрендә эшчәнлекне җайга салу «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон, «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм алар нигезендә нәшер ителгән норматив хокукый актлар таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

6.12.3. Хәрби һәм граждан җеназәләре җирләрендәге эшчәнлекне җайга салу 1996 елның 12 гыйнварындагы 8-ФЗ номерлы «җирләү һәм җирләү эше турында» гы Федераль закон, «Ватанны саклаганда һәлак булучыларның истәлеген мәңгеләштерү турында» 1993 елның 14 гыйнварындагы 4291-1 номерлы Россия Федерациясе Законы, әлеге нормативларның «махсус билгеләнештәге зоналар» бүлеге таләпләре нигезендә гамәлгә ашырыла.

җирләнгән очракта, мәдәни мирас объектлары булып санала, шул исәптән объектлар турында " 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре
Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирасы (тарих һәм мәдәният һәйкәлләре).

Мәдәни мирас объектларын саклау

6.12.4. «Мәдәни мирас объектларын (тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне) саклау бүлеге, Мәдәни мирас объектларын ачыклау, исәпкә алу, өйрәнү, аларның җимерелүенә яки зыян китерүенә юл куймау, мәдәни мирас объектларының сакланышын һәм кулланылышын контрольдә тоту максатыннан, территориаль планлаштыру документларын эшләү өчен (яки процессында) эшләнә. Мәдәни мирас объектларын саклау таләпләре шәһәр төзелеше регламентларына һәм проект документларына кертелә.

6.12.5. Мәдәни мирас объектының сакланышын тәэмин итү максатларында аның белән бергә территориядә мәдәни мирас объектын саклау зоналары: сак зонасы, төзелеш һәм хуҗалык эшчәнлеген җайга салу зонасы, саклана торган табигать ландшафты зонасы билгеләнә. Шәһәр төзелеше һәм табигый-ландшафт ситуациясенә карап, мәдәни мирас объекты аталган зоналарның барлык төрләренә дә ия булырга мөмкин.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналарын эшләү мәдәни мирас объектларын дәүләт тарафыннан саклау чарасы булып тора.

6.12.6. Мәдәни мирас объектын саклау зоналарының кирәкле составы мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты белән билгеләнә.

Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты-Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең территориаль планлаштыру документларының бер өлеше.

Саклау зоналары проекты мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләрен,

җирләрдән файдалану режимнарын һәм әлеге зоналар чикләрендә шәһәр төзелеше регламентларын билгели.

Искәрмә:

1. Мәдәни мирас объектын саклау зоналары проектын эшләү табигый, тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм башка тикшеренүләргә нигезләнә, аларның нәтиҗәләре мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проектының мәҗбүри состав өлеше булып торган тарихи - мәдәни терәк план документлары комплексында теркәлә.

2. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты – Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең территориаль планлаштыру документларының бер өлеше.

3. Саклау зоналары территориясе чикләре гамәлдәге һәм (яки) булган җир биләмәләре һәм җирдән файдалану чикләре белән туры килмәскә мөмкин.

6.12.7. Җирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары шәһәр төзелеше эшчәнлеген тормышка ашырганда тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналары чикләрендә планлаштыру, төзелеш, композицияләр, табигый ландшафт, масштаблы, стиль, материаллар, төс һәм декоратив элементлар белән берләшкән биналарның һәм корылмаларның күләмле-пространство структурасын, табигый һәм булдырылган әйләнә-тирә мохит белән чагыштыруны тәэмин итәргә тиеш.

6.12.8. Билгеләнгән саклау зоналары чикләрендә җирләрдән һәм шәһәр төзелеше регламентларыннан файдалану режимнарын үтәү шәһәр төзелеше һәм хуҗалык эшчәнлеген башкарганда мәҗбүри. Җирләрдән файдалануның билгеләнгән режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары турындагы мәгълүматлар муниципаль берәмлекләрнең төзелеш кагыйдәләренә кертелә. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары булуы турында белешмәләр Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына, дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына һәм дәүләт җир кадастрына кертелә.

Искәрмә:

Тарихи-мәдәни кыйммәткә ия булган объектларны саклау зоналары чикләрендә ачыкланган мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына кертү нәтиҗәсендә, мәдәни мирас объектларын саклау зоналары проекты төзәтмәләр кертергә тиеш.

6.12.9. Мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре (Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектларын һәм Бөтендөнья мирасы исемлегенә кертелгән мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләреннән тыш), шулай ук җирләрдән файдалану режимнары һәм шәһәр төзелеше регламентлары мәдәни мирас объектын саклау зоналары проекты нигезендә раслана.:

федераль әһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты тарафыннан мәдәни мирас объектларын саклау буенча федераль орган белән килештерү буенча;

региональ һәм җирле (муниципаль) әһәмияттәге мәдәни мирас объектларына карата - «мәдәни һәм тарихи кыйммәтләрне саклау һәм алардан файдалану турында»Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә.

6.12.10. Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау зоналары чикләрендә җир төзелеше, мелиорация, хуҗалык һәм башка эшләр башкару тыела, бу һәйкәлне һәм бөтенлеген бозмый торган хуҗалык эшчәнлегенең билгеләнгән төрләрен саклау эшләреннән тыш һәйкәл яки ансамбльнең җимерелү, җимерелү яки юк итү куркынычы

тудырмый.

6.12.11. Һәйкәл яки ансамбльне һәм (яки) аларның территорияләрен, шул исәптән җир төзелеше,төзелеш, мелиорация, хуҗалык һәм башка эшләрне саклау буенча һәм тарихи һәм мәдәни һәйкәлләрне саклау зоналарында эшләр башкару проектлары мәдәни мирас объектларын саклау буенча тиешле органнар белән килештерелергә тиеш.

Күрсәтелгән эшләрне башкарганда, хуҗалык үзләштерелергә тиешле территориядә мәдәни мирас объекты билгеләре булган (Реестрга кертелгән яки ачыкланган) объектларның булмавы турында, шулай ук дәүләт тарихи - мәдәни экспертизасы һәм дәүләт экология экспертизасының уңай бәяләмәләрен алган төзелеш процессында әлеге объектларның сакланышын тәэмин итү буенча эшләр башкару проектларында дәүләт тарихи-мәдәни экспертиза бәяләмәләре булу мәҗбүри.

6.12.12. Мәдәни мирас объектларында физик сакланышын тәэмин итүгә юнәлдерелгән ремонт - реставрация эшләре рөхсәт ителә, шул исәптән: мәдәни мирас объектын консервацияләү, һәйкәлне ремонтлау, һәйкәлне яки ансамбльне реставрацияләү, мәдәни мирас объектын заманча файдалану өчен җайлаштыру, шулай ук фәнни - тикшеренү, эзләнү, проект һәм җитештерү эшләре, фәнни - методик җитәкчелек, техник һәм авторлык күзәтчелеге.

Искәрмә:

1. Аерым очракларда археологик мирас объектын саклау астында, билгеләнгән тәртиптә, археологик табылдыклардан тулысынча яки өлешчә тартып алынып, коткару археологик кыр эшләре аңлана.

2. Объектның тарихи, архитектура, фәнни, сәнгать, шәһәр - төзелеш, эстетик яки башка әһәмиятлелеге булганда һәм аны торгызу өчен кирәкле җитәрлек фәнни мәгълүматлар булганда (аерым очракларда) югалган мәдәни мирас объектын торгызу рөхсәт ителә.

6.12.13. Физик һәм юридик затлар мәдәни мирас объекты территориясендә хуҗалык эшчәнлеген башкарырга, җир мәйданыннан (яки су объекты участогы) файдаланырга хокуклы һәм әлеге территориядән файдалану режимын һәм «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкярләр) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе җир законнары һәм «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән таләпләрне үтәргә тиеш.

6.12.14. Мәдәни мирас объектлары төрле максатлар өчен кулланыла ала (объект милекчесе теләге буенча), әгәр бу күрсәтелгән объектларның торышын начарайтмаса, әйләнә-тирә тарихи-мәдәни мохиткә зыян китермәсә, шулай ук башка затларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен бозмаса, бу очракта таләпләрнең үтәлеше мәҗбүри булып тора:

реестрга кертү өчен нигез булып торган, аның үзенчәлекләре нигезендә тарихи-мәдәни мирас җирләрен карап тоту режимы; объектның тышкы күренеше һәм интерьерының үзгәрмәүчәнлеге;

«Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкярләр) турында» 2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән тәртиптә мәдәни мирас объектында яисә аның җир мәйданында эшләрне проектлау һәм үткәрү;

мәдәни мирас объектларын саклау органнары белән килештереп урнаштырылган объектка керү шартларын тәэмин итү. Искәрмә:

Әлеге объектның сакланышын һәм гражданнарның законлы мәнфәгатьләрен тәэмин итү максатларында, Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан, әлеге чикләүләрне кертү өчен нигез булып торган шартларны тулысынча бетергәнчегә кадәр гамәлдә булган әлеге объекттан файдалану чикләүләре билгеләнергә мөмкин.

6.12.15. Мәдәни мирас объектын һәм аның территориясен куллану тыела:

складлар һәм шартлаткыч һәм янгын куркынычы булган материаллар, складлар һәм материаллар җитештерү өчен, мәдәни мирас объектлары интерьерларын, аларның фасадларын һәм территорияләрен, әйләнә-тирә табигать мохитен пычратуга китерә торган материаллар җитештерү өчен,

бөртекле, яшелчә, терлекчелек продуктлары саклау һәм җитештерү, шулай ук хуҗалык максатларында хайваннарны тоту өчен биналар,

транспорт чаралары, авыл хуҗалыгы һәм башка үзйөрешле машиналарның гаражлары һәм тукталышлары,

мәдәни мирас объектлары конструкцияләренә динамик һәм вибрацион йогынты ясый торган станоклар, җайланмалар һәм башка механик двигательләр белән тәэмин ителгән производстволар (егәрлекләренә бәйсез рәвештә),

һәйкәл өчен уңайсыз булган температура-турно-дымлылык режимы һәм химик актив матдәләр булган җитештерү һәм лабораторияләр булдыру.

6.12.16. Мәдәни мирас объектларыннан транспорт һәм инженерлык коммуникацияләренә кадәр ераклыкны да кимендә кабул итәргә кирәк:

тиз йөрешле һәм туктаусыз хәрәкәт итүче магистральләрнең йөрү өлешләренә кадәр: катлаулы рельеф шартларында - 100 метр;

яссы рельефта-50 метр;

сууткәргеч, канализация һәм җылылык белән тәэмин итү челтәрләренә кадәр (аерылышучылардан тыш) - 15 метр;

башка җир асты инженерлык челтәрләренә кадәр-5 метр.

Реконструкция шартларында инженерлык челтәрләренә кадәр күрсәтелгән араларны киметергә, ләкин ким дигәндә, кабул итәргә мөмкин:

су суырткыч челтәрләргә кадәр-5 метр, су күтәрмәүчеләр - 2 метр.

Шул ук вакытта мәдәни мирас объектларының сакланышын тәэмин итү бүлеген эшләүне һәм аның нигезендә эшләр башкарганда мәдәни мирас объектларының сакланышын тәэмин итү буенча махсус чаралар үткәрүне тәэмин итәргә кирәк.

6.12.17. Ачыкланган мәдәни мирас объектларына карата реестрга кертү турындагы мәсьәләне хәл иткәнче, реестрга кертелгән мәдәни мирас объектларына карата да шундый ук чаралар карала.

6.12.18. Россиянең тарихи җирлекләренең рәсми расланган исемлегенә керүче тарихи җирлекләрдә шәһәрнең барлык тарихи бәяләре төрле шәһәр киңлекләре арасындагы бәйләнешнең табигый ландшафты һәм архитектурасы дәүләт тарафыннан сакланырга тиеш (ирекле, төзелгән, яшелләндерелгән) күләмле-пространство структурасы, фрагментарь һәм руинирлаштырылган шәһәр төзелеше мирасы, масштабы, күләме, структурасы, стиле, материал, төс, декоратив элементлар, табигый һәм ясалган кеше әйләнеше, тарихи җирлекнең төрле функцияләре, үсеш процессында алынган башка кыйммәтле объектлары, шулай ук башка кыйммәтле объектлар берләшкән биналар.

6.12.19. Тарихи җирлектә шәһәр төзелеше, хуҗалык һәм башка эшчәнлек мәдәни мирас объектларының һәм тарихи кыйммәтле шәһәр төзелеше объектлары сакланышын

тәэмин итүне исәпкә алып һәм Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы, «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) турында» Федераль закон һәм «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» Татарстан Республикасы Законы нигезендә аерым җайга салынырга тиеш.

6.12.20. Тарихи җирлектә шәһәр төзелеше эшчәнлеген аерым җайга салу мәдәни мирас объектларын саклау органнары һәм башкарма хакимият органнарының мәдәни мирас объектларын саклау буенча чаралар комплексын җайга салу өлкәсендә шәһәр төзелеше эшчәнлеген җайга салу өлкәсендәге контрольлеге аша гамәлгә ашырыла.:

тарихи җирлек чикләрендә тарихи-архитектура, тарихи-шәһәр төзелеше, архив һәм археологик тикшеренүләр нигезендә тарихи-мәдәни терәк план төзү;

биналар һәм корылмаларның күләменә һәм пропорцияләренә, төзелеш материалларын куллануга, чәчәкләр чишелешенә, автостоянкалар, реклама, элмә такталар урнаштыруны тыюга яки чикләү һәм мәдәни мирас объектларының һәм тарихи мохитнең сакланышын тәэмин итүнең башка шартларына кагылышлы шәһәр төзелеше регламентларын эшләү.

Искәрмә: тарихи-мәдәни терәк планнардагы мәгълүматлар, мәдәни мирас объектлары территорияләре чикләре, аерым җайга салу объектлары һәм мәдәни мирас объектларын саклау зоналары чикләре турында Белешмәләр Дәүләт шәһәр төзелеше кадастрына кертелергә тиеш.

6.12.21. Тарихи җирлекләр өчен эшләнелә торган территориаль планлаштыру документлары һәм мәдәни мирас объектлары территорияләре һәм аларның саклау зоналары чикләре билгеләнә торган шәһәр төзелеше регламентлары мәҗбүри Россия Федерациясе Хөкүмәте билгеләгән тәртиптә мәдәни мирас объектларын саклау буенча федераль орган һәм Россия Федерациясе субъектының мәдәни мирас объектларын саклау өлкәсендә вәкаләтле башкарма хакимият органы белән Татарстан Республикасы Законында билгеләнгән тәртиптә килештерелгән булырга тиеш.

6.13. Аеруча кыйммәтле җирләр

6.13.1. Аеруча кыйммәтле җирләрнең категорияләре һәм билгеләнеше Россия Федерациясе Җир кодексының 100 статьясы таләпләренә туры китереп билгеләнә.

6.13.2. Аеруча кыйммәтле җирләрдә аларның максатчан билгеләнешенә туры килми торган теләсә нинди эшчәнлек тыела.

6.14. Инженерлык-экологик эзләнүләр

6.14.1. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны, шулай ук проект документларын әзерләгәндә, капиталь төзелеш объектларын төзегәндә, реконструкцияләгәндә инженерлык-экологик эзләнүләрне башкару зарур.

6.14.2. Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр комплексны инженерлык эзләнүләренең иң мөстәкыйль төре булып тора һәм әйләнә-тирәлекнең заманча торышын бәяләү һәм тискәре экологик һәм алар белән бәйле социаль, икътисадый һәм башка нәтиҗәләрне булдырмау, минимальләштерү һәм халыкның оптималь яшәү шартларын саклау максаты белән, антропоген йөкләнеш йогынтысында мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау өчен башкарыла.

6.14.3. Инженерлык-экологик эзләнүләр үткәрү Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексының 47 статьясы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 19

гыйнварындагы 20 номерлы карары белән, капиталь төзелеш объектларының проект документларын әзерләү, төзү, реконструкцияләү, капиталь ремонты өчен инженерлык эзләнүләре төрләре исемлеген һәм инженерлык эзләнүләрен үтәү турындагы нигезләмәне раслый.

Инженерлык - экологик тикшеренүләрне оештыру һәм үткәрү тәртибенә карата гомуми нигезләмәләр һәм таләпләр СНиПның 8 бүлегендә билгеләнгән 11 -02-96 "төзелеш өчен инженерлык эзләнүләре". Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр үткәрүнең төп кагыйдәләре һәм тәкъдим ителә торган процедуралары СП 11-102-97 регламентлана

"Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр".

6.14.4. Инженерлык-экология эзләнүләрен тәэмин итәргә тиеш:

территориянең табигый һәм техноген шартларын, аның хуҗалык кулланылышын һәм социаль сферасын комплексы өйрәнү;

әйләнә - тирәлекне саклау һәм экосистемалар вакытында аерым компонентларның хәзерге экологик торышын, аларның техноген йогынтыларга тотрыклылыгын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;

объектны төзегәндә, эксплуатацияләгәндә һәм бетергәндә табигый (табигый - техник) системаларның мөмкин булган үзгәрешләренең фаразын эшләү;

экологик куркыныч һәм хәвеф-хәтәрне бәяләү;

инженерлык-хуҗалык эшчәнлегенең зарарлы һәм теләмәүче экологик-логик нәтиҗәләрен булдырмау буенча тәкъдимнәр эшләү һәм экологик хәлне саклау, торгызу һәм савыктыру буенча табигатьне саклау һәм компенсация чараларын нигезләү;

җирле халыкның социаль-икътисади, тарихи, мәдәни, этник һәм башка мәнфәгатьләрен саклау буенча чаралар эшләү;

проект алды һәм проект эшләре этапларына җавап бирә торган локаль экологик мониторинг оештыру һәм үткәрү буенча рекомендацияләр һәм (яки) программалар эшләү.

6.14.5. Инженерлык-экологик эзләнүләр түбәндәге документация төрләре өчен проектлаштыруның билгеләнгән тәртибе нигезендә башкарыла:

территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документлар;

проект документлары - төзелеш проектлары, предприятиеләр, биналар һәм корылмаларның эш документлары.

Искәрмә: территориаль планлаштыру документларында (муниципаль берәмлекләрне территориаль планлаштыру схемаларында, җирлекләрнең һәм шәһәр округларының генераль планнарында) территорияләрнең тотрыклы үсешен, экологик иминлекне, халыкның сәламәтлеген саклау, табигый ресурслардан рациональ файдалану мәсьәләләре «әйләнә - тирә мохитне саклау»бүлегендә карала.

6.14.6. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны экологик нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр максаты булып территорияләрнең тотрыклы үсешен, халыкның экологик куркынычсызлыгын, шәһәр төзелеше һәм башка проект карарларының оптимальлеген тәэмин итү тора.

6.14.7. Территорияне планлаштыру һәм төзү буенча документларны экологик нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләрне үз эченә алырга тиеш:

территориянең (торак, җитештерү, рекреацион зоналарда) экологик торышын бәяләү, шул исәптән атмосфера һавасы, туфрак, грунт, җир асты һәм өске су объектлары, транспорт чаралары, җитештерү һәм куллану калдыклары, аеруча саклана торган

табигый территорияләр булу-булмавын бәяләү;

бәяләү физик йогынты (тавыш, вибрации, электр һәм магнит кырлары, табигый нурланышлар һәм техноген чыганаклар);

аның структур оешмасы буенча билгеләнгән карарны гамәлгә ашырганда территориянең функциональ әһәмиятенә һәм экологик шартларына мөмкин булган үзгәрешләрне фаразлау;

әйләнә-тирәлекне саклау һәм экологик мониторинг чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр һәм рекомендацияләр.

Искәрмә: Татарстан Республикасы экология һәм табигый байлыклар министрлыгы белән килештерелгән шәһәр округлары һәм җирлекләрнең расланган генераль планнары булганда, аерым территориаль зоналар һәм төзелеш проектлары буенча проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләр генераль план белән каралган аерым биналар үткәрелми.

6.14.8. Башкарылган инженер-экологик эзләнүләр материаллары «әйләнә-тирә мохитне саклау» бүлегенең территорияне планлаштыру һәм төзү проектларын эшләүне тәэмин итәргә тиеш.

6.14.9. Капиталь төзелеш объектларын төзү, реконструкцияләү проект документларын нигезләү өчен инженер-экологик эзләнүләрнең бурычлары булып тора:

экологик яктан тикшерү өчен кирәкле һәм җитәрлек материаллар алу - объектны сайлап алынган вариантта, аны эксплуатацияләүнең нормаль режимын, шулай ук залп һәм аварияле ташлаулар һәм пычраткыч матдәләр ташлауның мөмкин булган өлешен исәпкә алып, объект төзелешенә проект документларының яңалыклары.;

территориаль планлаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру һәм төзү документларын әзерләгәндә алынган әйләнә-тирә мохит торышы буенча материалларны һәм мәгълүматларны ачыклау, йогынты зонасы чикләрен аныклау.

6.14.10. Инженерлык-экологик эзләнүләр материаллары эш проектының «әйләнә-тирә мохитне саклау буенча чаралар исемлеге» бүлеген эшләүне тәэмин итәргә тиеш.

6.14.11. Инженерлык-экологик эзләнүләр нигезләү өчен проект документларын үз эченә алырга тиеш:

объектны төзи башлаганчы әйләнә-тирә мохит компонентларының торышын бәяләү, җирлек пычрану характеристикасы;

экосистемаларның торышын, аларның йогынтысына тотрыклылыгын һәм яңадан торгызуга сәләтен бәяләү;

фаразланган йогынтыларга сизгер булган табигый шартларның төп компонентлары буенча тәэсир итү зонасы чикләрен аныклау;

объектны төзегәндә һәм эксплуатацияләгәндә корылманың йогынтысы зонасында әйләнә - тирә мохитне үзгәртүне фаразлау өчен кирәкле параметрларны алу;

табигатьне саклау чараларын оештыру, шулай ук әйләнә-тирә мохитне торгызу һәм савыктыру чараларын оештыру буенча тәкъдимнәр;

объектны төзү, эксплуатацияләү һәм бетерү чорында локаль һәм махсус экологик мониторинг программасына тәкъдимнәр.

6.14.12. Инженер-экологик тикшеренүләр составында аерым эш төрләрен һәм тикшеренүләрне билгеләү, аларның үзара алышынуы шартлары, проектлана торган биналарның һәм корылмаларның төренә, характерына һәм җаваплылыгы дәрәҗәсенә, табигый - техноген хәл үзенчәлекләренә, территориянең экологик өйрәнелгәнлегенә һәм проект эшләренең стадиясенә бәйле рәвештә билгеләнә.

Инженерлык-экологик эзләнүләрне башкару өчен кирәкле объектлар исемлеге әлеге бүлеккә кушымтада күрсәтелгән һәм дәүләт экспертизасына тиешле барлык объектларны үз эченә ала.

7. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау

7.1. Гомуми таләпләр

7.1.1. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау Татарстан Республикасы территориясен һәм халкын табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр килеп чыкканда куркынычлардан, шулай ук хәрби гамәлләр алып барганда яисә бу гамәлләр нәтиҗәсендә саклануны тәэмин итүгә юнәлдерелгән чаралар җыелмасыннан гыйбарәт.

7.1.2. Гражданнар оборонасы чаралары «Гражданнар оборонасы турында " 1998 елның 12 февралендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.

7.1.3. Халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр йогынтысыннан саклау чаралары «халыкны һәм территорияләрне табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрдән яклау турында» 1998 елның 21 декабрендәге 68 - ФЗ номерлы федераль закон таләпләре нигезендә, ГОСТ Р 22.07-95 таләпләрен исәпкә алып, Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең җирле үзидарә органнары тарафыннан эшләнә.

7.1.4. Авыл җирлегенең генераль планын, шул исәптән гражданнар оборонасы буенча группага ия булган территорияләрне, шулай ук төзелгән территорияне тәэмин итү өчен билгеләнгән инженерлык, социаль һәм коммуналь - көнкүреш инфраструктурасы объектларын реконструкцияләүне исәпкә алып, СНиП 22-02-2003, СНиП II таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк-7-81*- СНиП 2.01.51-90, СНиП II-11-77, СНиП 21-01-97*, СНиП 2.01.02-85*, ППБ 01-03, СП 11-112-2001, СП 11-107-98, Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы эшләре, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла-казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгының, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгының һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының 2006 елның 25 июнендәге 422/90/376 номерлы һәм 12.09.2006 елдагы 8232 номерлы, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 елның 25 октябрендәге 1544-р номерлы, «гидротехник корылмалар куркынычсызлыгы турында» 1997 елның 21 июлендәге 117-ФЗ номерлы Федераль законның, әлеге нормативларның 7.3 һәм 7.4 бүлекләренең уртак боерыклары белән расланган халыкка хәбәр итү системасы турында нигезләмәләр.

7.2. Инженерлык әзерләү һәм территорияне саклау

7.2.1. Гомуми таләпләр

7.2.1.1. Шәһәр төзелеше карарларын кабул итү инженер-геологик хәл һәм гамәлдәге экзодинамик процессларны җентекләп анализлау нәтиҗәләренә нигезләнергә тиеш. Соңгы карарны, инженерлык әзерлеге буенча чараларның комплексы бәясен, конструктив карарлар һәм эксплуатация чыгымнарын, шулай ук кабул ителгән вариантның иминлеген исәпкә алып, техник-икътисади чагыштыру вариантларыннан соң кабул итәргә кирәк.

Нигез грунтларының исәп - хисап гидрогеологик режимын үтәүне тәэмин итәргә, шулай ук табигый шартларны теләмәүгә һәм үзләштерелә торган территорияне бозуга китерүче эрозия һәм башка физик-геологик процессларның үсешен булдырмаска кирәк.

7.2.1.2. Территорияләрне планлаштырганда һәм төзегәндә гамәлдәге норматив документлар (СНиП 22-01-95, СНиП 11-02 - 96, СНиП 33-01-2003, СНиП 2.06.15 - 85 һ.б.) һәм Россия территориясен куркыныч процесслардан инженерлык яклавының гомуми схемасы нигезендә табигый риск факторларыннан инженерлык ягыннан яклауны күздә тотарга кирәк.

Инженерлык әзерлеге буенча чараларны инженер-геологик шартларның үзгәрүен фаразлауны, территорияне куллану һәм планлаштыруны исәпкә алып башкарырга кирәк.

Территорияне инженерлык ягыннан әзерләү төзелеш алып барылырга тиешле территорияләрне шәһәр-төзелеш ягыннан үзләштерү мөмкинлеген тәэмин итәргә тиеш.

Инженерлык әзерләү һәм яклау төзелешләрнең, инженерлык инфраструктурасы системасының, ландшафтлы һәм су объектларының, шулай ук яшел массивларның рациональ эшләве өчен уңай шартлар тудыру максатыннан үткәрелә.

7.2.1.3. Инженерлык ягыннан яклау зарурлыгы Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше Кодексының Татарстан Республикасы территорияләрен үстерү өлешендә нигезләмәләре нигезендә билгеләнә:

яңа төзелә һәм реконструкцияләнә торган территорияләр өчен - территориаль планлаштыру документлары проектларында, планлаштыру һәм техник карарларның вариантын исәпкә алып, территорияне планлаштыру буенча документлар проектларында, табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең ихтимал булган тискәре нәтиҗәләрен киметүдә;

төзелгән территорияләр өчен-гамәлдәге планлаштыру карарларын һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләрнең ихтимал булган тискәре нәтиҗәләрен исәпкә алып, объектны төзү, реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлауны гамәлгә ашыру өчен проект документларында катнашу.Төзелеш өчен бүлеп бирелә торган территорияләр утырту калынлыгының минималь тирәнлеге булган участокларда, деградацияләнгән утырту грунталары булган участокларда, шулай ук утырту калынлыгы аз кысыла торган грунтларга туры килә торган участокларда урнашкан.

Махсус грунтларда урнашкан территорияләрне планлаштыру һәм төзүне СНиП 2.01.09-91 таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк.

7.2.1.4. Инженерлык яклавын проектлаганда тәэмин итәргә кирәк (карарга):

саклана торган территорияләргә, биналарга һәм корылмаларга тискәре йогынты ясауның рөхсәт ителгән дәрәҗәсенә кадәр киметү, бетерү яки киметү мөмкин булган куркыныч процессларны булдырмау;

эшләрне гамәлдәге геологик процессларның яңа һәм (яки) интенсификациясенә

китерми торган ысуллар белән җитештерү;

тыюлык зоналарын, ландшафтларны, тарихи объектларны саклау һ. б.; инженерлык саклау корылмаларын тиешле архитектура белән бизәү; әйләнә - тирә мохитне саклау чаралары белән яраштыру; кирәкле очракларда-яклана торган территорияләрнең һәм объектларның торышын һәм төзелеш һәм эксплуатация чорында инженерлык саклау корылмаларының эшен системалы күзәтү (мониторинг).

7.2.1.5. Куркыныч геологик процесслардан саклау корылмалары һәм чаралары СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп башкарылырга тиеш.

Кораллар төзегәндә һәм инженерлык яклау чараларын гамәлгә ашырганда бозылган территорияләрне рекультивацияләүне һәм төзекләндерүне ГОСТ 17.5.3.04-83 * һәм ГОСТ 17.5.3.05-84 таләпләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

7.2.2. Су басудан саклау өчен корылмалар һәм чаралар

7.2.2.1. Инженерлык ягыннан су басудан саклау кирәк булганда, төзелеш, милли файдалану таләпләренә, әйләнә - тирә мохитне саклау һәм/яки су басуның тискәре йогынтыларын бетерүгә бәйле рәвештә территорияләрне һәм аерым объектларны су басуны тәэмин итә торган чаралар комплексын карарга кирәк.

7.2.2.2. Су басудан саклану чарасын кертергә тиеш:

язгы-көзге чорда, су ташу вакытында халыкны ташу белән бәйле куркыныч күренешләрдән саклау;

биналарны, корылмаларны, нигез грунтларын локаль яклау һәм төзелгән территорияне тулаем яклау;

табигый ландшафтларны яклау, аеруча фәнни яки мәдәни кыйммәткә ия булган табигый системаларны саклау, су бүлү;

дренаж суларын утильләштерүгә (чистартуга); җир асты һәм өслек сулары режимына, су бүлү коммуникацияләрендәге чыгымнарга (агымнарга) һәм басымнарга, нигезләргә, биналарга һәм корылмаларга деформация ясауга, шулай ук инженерлык саклау корылмаларына мониторинг системасы.

7.2.2.3. Су басудан саклану чарасы белән тәэмин ителергә тиеш:

төзелгән территорияләрнең, коммуникацион, транспорт объектларының һәм аларның аерым корылмаларының өзлексез һәм ышанычлы эшләве һәм үсеше;

халык тормышының норматив санитар- гигиена шартлары

саклана торган территорияләрнең норматив санитар – гигиеник социаль һәм рекреацион шартлары.

7.2.2.4. Су басу характерына бәйле рәвештә (локаль - аерым биналар, корылмалар һәм участоклар; мәйданчык) локаль һәм/яки территориаль инженерлык саклау системалары проектлана.

Локаль инженерлык яклау системасы аерым биналарны һәм корылмаларны яклауга юнәлдерелергә тиеш. Ул үз эченә фильтрациягә каршы завеслар һәм экраннарны ала.

Территориаль система төзелгән территорияне (участокларны) гомуми яклауны тәэмин итәргә, эшкәртү дренажларын, фильтрларга каршы завесларны, өске агымны оештыру белән территорияне вертикаль планлаштыруны, ачык сулыкларны һәм табигый дренировкалауның башка элементларын чистартуны, яңгыр канализациясен, су объектлары режимын җайга салуны, микроклиматик, агролесомелиоратив һәм башка

шартларны яхшыртырга тиеш.

Яңгыр канализациясе территориаль системаның элементы булырга һәм инженерлык яклауның гомуми системасы составында яисә аерым проектлаштырылырга тиеш.

7.2.2.5. Су басудан инженерлык яклавы системасы аерым участокларның һәм объектларның барлык локаль системаларын берләштерә торган территориаль бердәм булып тора. Шул ук вакытта ул муниципаль районнарның территориаль планлаштыру схемалары, шәһәр округының һәм җирлекләрнең генераль планнары, шулай ук территорияне планлаштыру документлары белән бәйле булырга тиеш.

7.2.2.6. Су басудан саклау корылмалары һәм чаралары СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.2.2.7. Грунт суларының югары торышы булган территорияләрдә, сазлыклы участокларда капиталь төзелеш зонасында ябык дренажлар урнаштыру юлы белән грунт сулары дәрәҗәсе кимүне күздә тотарга кирәк.

Азкатлы төзелешләр территориясендә, шулай ук гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләрдә, спорт яссылык корылмалары территорияләрендә ачык киптерү челтәрен проектларга рөхсәт ителә.

7.2.2.8. Төзелергә тиешле торф ятмаларында, грунт сулары дәрәҗәсенең түбәнәюе белән бергәттән, өске минираль грунт белән ташлауны да күздә тотарга кирәк, ә тиешле нигезләгәндә, юып китү рөхсәт ителә. Минераль грунтлар белән йөкләнеш катламының калынлыгы, киләсе торф утырмасын һәм территорияне өске агымны урнаштыру өчен кирәкле читләтүне исәпкә алып билгеләнә.

7.2.2.9. Территорияне су басудан инженерлык ягыннан яклауны гамәлгә ашырганда яклана торган территориянең һәм янәшәдәге акваториянең рекреацион потенциалын киметү рөхсәт ителми.

Су астында калган сулыкларның һәм сулыкларның яр буе территорияләрен рекреация өчен куллануны табигатьтән файдалануның башка төрләре һәм су хуҗалыгы комплекслары булдыру белән бергәттән карарга кирәк.

7.2.3. Су басудан саклау өчен корылмалар һәм чаралар

7.2.3.1. Яр буе участокларында урнашкан торак пунктларның территорияләре язгы ташу сулары белән су басудан, җил белән - су куудан һәм грунт сулары белән су басу (юдыру) яки җимерелү белән якланырга тиеш. Сөрелгән территориянең тамгасын, җил куышы вакытында дулкынның биеклеген исәпкә алып, югары суларның исәп-хисап горизонтыннан 0,5 метрга югарырак кабул итәргә кирәк. Исәп-хисап дәрәҗәсенә карап Ишкәкле дамбаны арттыруны корылмаларның классына карап, СНиП 2.06.15-85 һәм СНиП 33-01-2003 нигезендә билгеләргә кирәк.

Югары суларның исәп-хисап горизонты өчен суның иң югары дәрәҗәсен кабатлау билгесе кабул итәргә кирәк: 100 елга бер тапкыр - торак һәм иҗтимагый биналар төзелгән яки төзелергә тиешле территорияләр өчен; 10 елга бер тапкыр - яссылык спорт корылмалары территорияләре өчен.

7.2.3.2. Су басудан инженерлык яклавының төп чаралары сыйфатында каралырга тиеш: су объектлары ягыннан территорияләрне җимерү; ясалма арттыру рельефы территориясендә кадәр ; вакытлыча су басу территорияләре һәм түбән бозылган җирләрдән ташландык һәм дренаж суларын агызып чыгару, җайга салу, бүлеп бирү; инженерлык яклау корылмалары, шул исәптән җимерелү дамбалары, дренажлар,

су агызу челтәрләре һәм башкалар. Инженерлык яклавының өстәмә чаралары буларак, табигый системаларның һәм аларның компонентларының табигый үзлекләрен кулланырга кирәк, алар инженер яклавының төп чараларының нәтиҗәлелеген көчәйтә. Территорияне инженерлык ягыннан яклау проекты составына язгы ташуларны һәм яңгыр ташкыннарын үткәрүне күздә тоткан оештыру-техник чараларны кертергә кирәк.

7.2.3.3. Үзләштерелә торган территорияләрне инженерлык ягыннан яклау территориаль һәм локаль корылмаларның һәм чараларның бердәм системасын булдыруны күздә тотарга тиеш.

7.2.3.4. Су басудан инженерлык яклавын төзегәндә, су белән тәэмин итүне һәм су белән тәэмин итүне, сәнәгать һәм коммуналь объектларны эксплуатацияләүне яхшырту максатларында, шулай ук энергетика, транспорт, рекреация һәм табигатьне саклау максатларында, корылмаларны һәм инженерлык саклау системаларын бер үк вакытта куллану мөмкинлеген һәм максатчанлыгын билгеләргә кирәк.

7.2.3.5. СНиП 22-02-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләре нигезендә су басудан саклау корылмалары һәм чаралары проектлана.

7.2.3.6.

7.2.4. Яр саклау корылмалары һәм чаралар

7.2.4.1. Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, диңгезләрнең һәм диңгезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен 85 нче таблицада китерелгән корылмалардан һәм чаралардан файдаланалар.

85нче таблица

Елгаларның, күлләрнең, сусаклагычларның, диңгезләрнең ярларын инженерлык ягыннан яклау өчен корылмалар һәм чаралар

Корылманың төре һәм чаралар	Корылманы билгеләү һәм чаралар һәм аларны куллану шартлары
Дулкынсаклагыч	
Яр буенда: монолит һәм җыелма бетоннан, тимер-бетон, таш, ряжей, свайдтан торган волнооткалы профильле яр буе стеналары.	I һәм II класслы биналарны һәм корылмаларны саклау өчен сусаклагычларда, күлләрдә һәм елгаларда, автомобиль һәм тимер юлларда, кыйммәтле җир биләмәләрендә
Шпунтовлы тимер-бетон һәм металл диварлар	Нигездә, елгаларда һәм сусаклагычларда
Нигез террассаларын баскычлы ныгытма белән ныгыту	Сусаклагычларда чокырларның текәлеге 15 тән артык
Массив дулкыннар	Сусаклагычларда су тотрыклы булганда
Откослы: Бетон, асфальт-бетон, асфальттан монолит капламалар	Сусаклагычларда, елгаларда, тигез җир корылмаларында аларның стационар тотрыклылыгы җитәрлек булганда
Җыелма плиталардан капламалар	2,5 метрга кадәр дулкыннарда
Берсе сыгылмалы тюфяк һәм челтәрле блоклар тутырылган ташлардан торган каплау корылмасы	Сусаклагычларда,елгаларда, җир корылмаларында (сулыклар һәм биек дулкыннар булганда-0,5-0,6 метрдан кимрәк)
Синтетик материаллардан һәм икенчел чималдан каплау	Шул ук
Дулкын сүндерүче	

Яр буе аермалы каты сызгырулы корылмалар һәм дулкын сүндерүче корылмалар	Сусаклагычларда
Откослы: Таштан ташлама	Рекреацион куллану булмаганда, сусаклагычларда, елгаларда, җир корылмаларында
Ташлама яки или фасонлы блоклардан җәймә	Сусаклагычларда рекреацион файдалану булмаганда
Ясалма ирекле пляжлар	Сусаклагычларда сөзәклек (кимендә 10°) булган шартларда зәгыйфь яр буе хәрәкәтләре борылышы һәм тотрыклы су дәрәҗәсе
Пляжны тоткарлаучы	
Яр буендагы: бетоннан, бетон блокларыннан, ташлардан су асты банкетлары	Сусаклагычларда кечкенә генә тынычсызлыкта пляжны беркетү өчен

Корылманың төре һәм чаралары	Корылманы билгеләү һәм чаралар һәм аларны куллану шартлары
Локаль участокларда инерт материаллары белән тәэмин итү(таш банкетлар, комлы примывлар һ. б)	Сусаклагычларда чагыштырмача сөзәклек
Аркылы (моллар, шпорлар (гравитационлы, свайнлы и др.))	Сусаклагычларда, елгаларда табигый һәм ясалма пляжларны беркетү
Махсус	
Рельефның табигый формаларын имитацияләүче	Сусаклагычларда яр процессларын җайга салу өчен
Нанос запасларын нигезләү (яр буенда , су асты карьерларын куллану һ. б.)	Сусаклагычларда нанос балансын регуляцияләү өчен
Агынту юнәлеше: Агынту юнәлешендәге таш дамбалар ташламалары	Елгаларда яр буйларын һәм күчәр агым тайпылышының ярны юуудан саклар өчен
Агынту юнәлешендәге грунттан дамбалар	Елгаларда кечкенә тизлек белән агым тайпылыш күчәре өчен
Агынту юнәлешендәге массив шпорлар яки ярымбуалар	Шул ук
Авышлык беркеткече (грунт откосларын ясалма беркетү)	Дулкыннарның биеклеге 0,5 метрга кадәр булган сусаклагычларда, елгаларда, җир корылмаларында

7.2.4.1.Яр саклау корылмаларының һәм аларның комплексларының төрен сайлап алуны яр участогының билгеләнешенә һәм режимына карап, кирәкле очракларда теплоходчылык,
урманчылык, судан файдалану таләпләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

7.2.4.2. Яр саклау корылмалары СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.2.5. Карстка каршы чаралар

7.2.5.1. Карстка каршы чараларны геологик төзелештә эреләә торган тау токымнары (известняклар, доломитлар, акбур, карбонат цементы булган тышлау грунтлары, гипслар, ангидритлар, таш тоз) булган һәм өслектә карст күренешләре булган территорияләрдә (бүрәнәләр, котловиннар, карст - эрозия чокырлары һ.б.) һәм (яисә) грунт массивы тирәнлегендә (грунтларны эретү һ. б.) булган биналар һәм корылмаларның проектларында күздә тотарга кирәк. куышлыклар, мәгарәләр һ. б.)

Биналарны һәм корылмаларны инженерлык ягыннан яклау өчен карстан түбәндәге чаралар кулланыла: аларны яраштыру:
планлаштырулы; су саклаучы һәм профильтрацион;
геотехник (нигезләрне ныгыту);
конструктив (аерым яки геотехник комплекс белән);
технологик (технологик җиһазларның һәм коммуникацияләрнең ышанычлылыгын арттыру, аларны кабатлау, аларның үтүләрен контрольдә тоту, авария хәлендәге участокларны вакытында өзү мөмкинлеген тәэмин итү һ.б.);

эксплуатацион (грунт торышы мониторингы, биналар һәм корылмаларның деформацияләре).

Карстка каршы ачыкланган чаралар һәм фаразланган карст күренешләренең характерына, барлыкка килгән токымның төренә, аларның яту шартларына һәм проектланып якланыла торган территорияләрне һәм корылмаларны саклау үзенчәлекләре белән билгеләнә торган таләпләргә бәйле рәвештә сайларга кирәк.

7.2.5.3.Карстка каршы чараларга булырга тиеш:

активлашуны булдырмау, ә кирәк булганда карст һәм карст-суфффозион процессларның активлыгын киметергә кирәк;

8 грунт катламнарының карст һәм карст-суффозион деформацияләрен кирәкле дәрәҗәдә төшереп калдырырга яки киметергә;

карст куышлыкларыннан җир асты бүлмәләренә һәм тау эшләнмәләренә су арттырылган фильтрацияне һәм өзелүне булдырмау;

территорияләрне, биналарны һәм корылмаларны карст күренешләре вакытында нормаль эксплуатацияләү мөмкинлеген тәэмин итү.

7.2.5.4. Планлаштыру чаралары ябылган территорияләрне рациональ кулլануны һәм картларга каршы яклауга киткән чыгымнарны оптимальләштерүне тәэмин итәргә тиеш. Алар әлеге районның үсеш перспективасын һәм картларга каршы яклауның карст үсеше шартларына йогынтысын исәпкә алырга тиеш.

Планлаштыру чаралары составына керә:

функциональ зоналарны махсус урнаштыру, планировка структурасын эшләгәндә магистраль урамнарны һәм челтәрләрне трассировкалау, карстокуркынычлы участокларны карап чыгу һәм аларга яшел үсентеләр урнаштыру;

территорияләрне төзелешнең техноген йогынтысыннан инженерлык яклавын эшләү;

биналарның һәм корылмаларның I - II категория участокларыннан читтә, шулай ук уңышсызлыклар барлыкка килү ешлыгы аз булган участоклардан читтә, әмма аларның уртача диаметрлары 20 метрдан артык булган (А тотрыклылыгы категориясе) урнашкан.

7.2.5.5.Су саклау һәм картка каршы көрәш чаралары биналары

һәм корылмалары төзү һәм эксплуатацияләү чорында гидро-геологик шартларның техноген үзгәрешләре йогынтысында аның белән бәйле суффозион һәм уңышсыз күренешләрне булдырмау өчен юнәлдерелергә тиеш.:

өске, сәнәгать һәм хуҗалык-көнкүреш суларын грунтта инфильтрацияләүне максималь дәрәҗәдә киметү, шул исәптән сәнәгать һәм хуҗалык-көнкүреш суларын агызуга каршы көрәш;

җир асты суларының дәрәҗәләрен күтәрүне (бигрәк тә түбән булган су горизонтлары дәрәҗәләрен киметү белән бергә), дәрәҗәләрнең кискен тирбәнлекләрен, ярык-карст һәм югарыга чыга торган су горизонтларында су хәрәкәте тизлеген арттыру, шулай ук гидрогеологик шартларның башка техноген үзгәрешләрен булдырмау;

җир өслеген җентекләп вертикаль планлаштыру һәм төзелә торган участоклардан читкә су белән ышанычлы яңгыр канализациясен урнаштыру;

төзелеш чорында казаннарда һәм мәйданчыкларда өске суларның җыелуына юл куймау, гидроизоляция, су үткәрү коммуникацияләрен һәм азык-төлек үткәргечләрен урнаштыру, котлованнар пазасы салу буенча эшләрнең сыйфатын катгый контрольдә тоту.

Су саклагычларның, җир асты су алу җайланмаларының һәм башка су төшерү һәм терәк гидротехник корылмаларның һәм корылмаларның төзелгән һәм төзелә торган территорияләргә йогынтысын чикләргә кирәк.

7.2.5.6.Сусаклагычларны, сулыкларны, каналларны, шлам саклау системаларын, су белән тәэмин итү һәм канализация системаларын, дренажларны, котлованнарны һәм башка корылмаларны проектлаганда карстның гидрологик һәм гидрогеологик үзенчәлекләре исәпкә алынырга тиеш. Кирәк булганда, фильтрациягә каршы завеслар һәм экраннар, гидротехник корылмаларның һәм җайланмаларның эш режимын җайга салу һ. б. кулланыла.

7.2.5.7.Сусаклагычларны, сулыкларны, каналларны, шлам саклау системаларын, су белән тәэмин итү һәм канализация системаларын, дренажларны, котлованнарны һәм башка корылмаларны проектлаганда карстның гидрологик һәм гидрогеологик үзенчәлекләре исәпкә алынырга тиеш. Кирәк булганда, фильтрациягә каршы завеслар һәм экраннар, гидротехник корылмаларның һәм җайланмаларның эш режимын җайга салу һ. б. кулланыла.

7.2.5.8.Геотехник чараларга түбәндәгеләр керә:

җир өслегендә, котлованнарда һәм тау эшкәртмәләрендә табылган карст куышлыкларын һәм ярыкларны тампонирлау;

беркетелгән токымнарны һәм (яки) чыккан грунтларны цементацион эретмәләр инъекциясе яки башка ысуллар белән беркетү;

фундаментларның ышанычлы законсыз яки беркетелгән грунтларга таянуы.

7.2.5.9.Техник чараларны кулланып, карст һәм карст-суффозион деформацияләр барлыкка килү мөмкинлеге тулысынча юкка чыгарылмаган, шулай ук техник мөмкин булмаган яки аларны куллануның максатка ярашсызлыгы булган очракта корылманың фундаментын һәм конструкцияләрен, карст деформацияләрен исәпкә алып, исәпкә алына торган конструктив чаралар каралырга тиеш.

7.2.5.10. Карстка каршы чаралар СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп гамәлгә ашырыла.

7.2.6. Грунтларның салкын булуыннан яклау өчен чаралар

7.2.6.1. Грунтларның салкын (криоген) катламыннан инженерлык яклавы җиңел азкатлы биналар һәм корылмалар, линия корылмалары һәм коммуникацияләр (труба үткәргечләр, электр тапшыру линияләре, юллар, элемтә линияләре һ.б.) өчен кирәк.

7.2.6.2. Янгынга каршы чаралар түбәндәге төрләргә бүленә: инженер-мелиорация (җылылык белән мелиорация һәм гидромелиорация); конструктив; физик-химик (катнашу, грунт гидрофобизациясе һ. б.); катнаш. Җылылык мелиорация чаралары фундаментны җылылык изоляцияләү, фундамент янында җир асты коммуникацияләренең тышкы периметры буенча фундамент салу күздә тотыла. Гидромелиоратив чаралар грунт сулары дәрәҗәсенең түбәнәюен, сезонлы туң катламы чикләрендә грунтларны киптерүне һәм грунтларны атмосфера һәм җитештерү сулары белән туенудан саклауны, ачык һәм ябык дренаж системаларын куллануны күздә тота.

7.2.6.3. Кирәк булганда кулланыла торган чараларның ышанычлылыгын һәм нәтиҗәлелеген тәэмин итү өчен мониторингны күздә тотарга кирәк. Дымлылыкка, грунтның туңу режимына, корылмаларның кышкы һәм кыш азагында тузуына һәм деформацияләнүенә күзәтүләр үткәрергә кирәк. Күзәтүләрнең составын һәм режимын

инженер-геокриологик шартларның катлаулылыгына, кулланыла торган фундамент типларына һәм үзләштерелә торган территориядә салкын боту процессларының потенциаль куркынычына бәйле рәвештә билгелиләр.

7.2.6.4. СНиП 22-02-2003, СНиП 33-01-2003 һәм СНиП 2.06.15-85 таләпләренә туры китереп, грунтларның салкын болытыннан саклану чараларын проектларга кирәк. Юл өслеге конструкциясенең салкын болытыннан саклану өчен чаралар 2-2001 МОДН таләпләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

7.2.7. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында саклау буенча корылмалар һәм чаралар

7.2.7.1. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар проектлаганда каралырга тиеш: планлаштыру чаралары; биналарны һәм корылмаларны саклау буенча конструктив чаралар; тигезсез явым-төшемне киметүче һәм биналарның һәм корылмаларның креналарын төрле ысулларны кулланып бетерүче чаралар; җир өслегендәге деформацияне киметә торган тау эшләре тәртибен күздә тоткан тау саклау чаралары; төзелеш мәйданчыкларының нигездәге деформацияләрнең тигезсезлеген киметә торган инженер әзерлеге; утырту грунталары белән катлаулы территорияләрдә су саклау чаралары; нигезнең тигезсез үзгәрешләре барлыкка килгән чорда тышкы һәм эчке инженерлык челтәрләрен, лифтларны һәм башка инженер һәм технологик җиһазларны нормаль эксплуатацияләүне тәэмин итә торган чаралар;; Җир өслегенең, шулай ук бинаның деформацияләренә инструменталь күзәтү.

7.2.7.2. Эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында саклау корылмалары һәм чараларын СНиП 2.01.09-91 таләпләренә туры китереп проектларга кирәк.

7.2.7.3. Файдалы казылма ятмаларын планлаштыру һәм төзегәндә җир асты байлыклары турындагы закон таләпләрен үтәргә кирәк.

Файдалы казылма ятмалары мәйданнарын җир асты байлыкларыннан файдалану буенча Федераль агентлык яисә аның территориаль органнары рөхсәте белән төзү рөхсәт ителә. Шул ук вакытта җир асты байлыкларыннан файдалы казылмаларны чыгару мөмкинлеген тәэмин итүче чаралар каралырга һәм гамәлгә ашырылырга тиеш.

7.2.7.4. Төзелеш өчен, беренче чиратта, территорияләрне кулланырга кирәк: сәнәгый булмаган файдалы казылмалар ята; файдалы казылма җир өслеген үзгәртеп кору процессы тәмамланды; эшкәртү проектлана торган объектларны амортизацияләү вакыты тәмамланганнан соң көтелә. Файдалы казылмаларның сәнәгать запаслары булган территорияләр төзү өчен билгеләнгән төзелешнең максатчанлыгы биналарны һәм корылмаларны урнаштыруның мөмкин булган вариантларының чагыштырма икътисади нәтиҗәлелеге исәп-хисаплары белән расланырга тиеш.

7.2.7.5. Территорияне планлаштыру буенча документацияне эшләгәндә аның составына төп сызымнар масштабында башкарылган тау-геологик чикләүләр схемасын кертергә кирәк. Схемаларда төзелеш шартлары буенча территорияләр категорияләре күрсәтелергә тиеш: торак районнар һәм микрорайоннар төзү өчен яраклы, чикләнгән яраклы, яраксыз, вакытлыча яраксыз. Территорияләрне категорияләргә бүлүне СНиП 2.01.09-91 кушымтасына туры китереп башкарырга кирәк.

7.2.7.6. Фараз буенча, уңышсызлыклар барлыкка килергә мөмкин булган эшкәртелә торган территорияләрдә, шулай ук артык барлыкка килергә мөмкин булган участокларда биналар һәм корылмаларны проектлау рөхсәт ителми. Фараз буенча I һәм 1к төркемнәре буенча иң чик күрсәткечләрдән артып киткән Җир өслеге реформалары көтелә торган территорияләрдә (1 һәм 2 СНиП 2.01.09-91 таблицалары), биналарны һәм корылмаларны проектлау махсус оешма бәяләмәсе буенча аерым очракларда һәм тиешле техника булганда гына рөхсәт ителергә мөмкин.

7.2.7.7. Төзелеш өчен бүлеп бирелә торган территорияләр утырту калынлыгының минималь тирәнлеге булган участокларда, деградацияләнгән утырту грунталары булган участокларда, шулай ук утырту калынлыгы аз кысыла торган грунтларга туры килә торган участокларда урнашкан.

7.2.7.8. Җир рельефында текә катламнар рәвешендә төзелә торган территорияне планлаштыру терраслар белән башкарыла.

7.2.7.9. Юеш технологик процесслы биналар һәм корылмалар төзелә торган территориянең киметелгән өлешләрендә урнашырга тиеш. Җир асты сулары дәрәҗәсе югары булган участокларда, шулай ук агынтылык түшәүче катламлы участокларда күрсәтелгән биналар һәм корылмалар СНиП 2.01.09-91 таләпләре нигезендә урнашырга тиеш.

7.2.8. Чүплеккә каршы корылмалар һәм чаралар

7.2.8.1. Инженерлык яклавын тулы процесслардан проектлаштырганда, бу процессларны булдырмауга һәм тотрыклыландыруга юнәлдерелгән түбәндәге чараларны һәм корылмаларны куллануның максатка ярашлыгын карарга кирәк:

аның тотрыклылыгын арттыру максатларында рельефны үзгәртү - тиешле тизлек бирү һәм авышлыкны терраслау, тотрыксыз грунтларны бетерү яки алыштыру, каты призма (контрбанкет) калкулыгының аскы өлешендә өеп чыгару (контрбанкет);

территорияне вертикаль планлаштыру һәм өске су бүлү системасын урнаштыру ярдәмендә өске сулар агымын җайга салу-өске суларның тоткарлыксыз агынтысын тәэмин итү, җир асты кишәрлекләрендә суларны агызуны булдырмау һәм яр буе территориясеннән су ташламасына эләгү;

су грунт һәм эрозия процессларына йогынты ясамый - текә сулыкларда грунтны бәйләүче материаллар белән, горизонталь һәм башка өслекләрдә-асфальтобетоннан һәм битумоминераль катнашмалардан каплау рөхсәт ителә;

җир асты сулары дәрәҗәсенең ясалма кимүе;

агролесомелиорация (үсемлек катламын торгызу) - күпьеллык үләннәр чәчү, агачлар һәм куаклар утырту, күпьеллык үләннәр һәм берновка чәчү белән бергә;

грунтларны ныгыту: армияләү-җимереклекләрдән саклау, чүп-чар һәм төякләр барлыкка килү өчен; цементация, смолизация, силикатлаштыру, грунтларны электрохимик һәм термик беркетү - йомшак һәм ярыкланган грунтларда;

тулы процессларны булдырмау өчен махсус корылмалар урнаштыру-терәк стеналар, свай конструкцияләре һәм баганалар, стеналарны, контрфорсларны, опояскаларны (нык билбауларны) саклаучы анкер ныгытмалары.;

башка чаралар (җылылык - саклау җайланмалары һәм капламалар ярдәмендә җылылык процессларын җайга салу, туңдыру һәм суыту процессларының зарарлы йогынтысыннан саклау, сак зоналарын билгеләү һ.б.).

7.2.8.2. Әгәр 7.2.8.1 пунктчасында күрсәтелгән чаралар һәм корылмаларны куллану оползнялар барлыкка килү мөмкинлеген

тулысынча юкка чыгармый, шулай ук техник яклану мөмкин булмаганда яисә актив якклануның максатка ярашсызлыгы очрагында пассив яклау чараларын күздә тотарга кирәк:

саклана торган корылмаларны аларны туңдыруга җайлаштыру; башка чаралар.

7.2.8.3. Корылган территорияләрдән, юллардан һәм мәйданнардан (якланган зонадан тыш) куркыныч зонада салынган сулардан коры һәм яңгыр суларын махсус нигезләнгәндә генә ташлау рөхсәт ителә. Куркыныч зонада чистарту корылмаларын урнаштыру рөхсәт ителми. Водостоклардан су чыгаруны ачык сулыкларга һәм елгаларга, шулай ук агынты суларны чистарту таләпләрен үтәп, эрозиягә каршы җайланмалар һәм авыруларга каршы чаралар һәм әйләнә-тирә мохиткә зыян китерүнең башка төрләрен мәҗбүри гамәлгә ашырганда, тальвегларга кертергә кирәк

7.2.8.4. Сулыкларның һәм ярларындагы каршы корылмаларны һәм чараларны проектлаганда яр саклау корылмаларына өстәмә таләпләр үтәргә кирәк

7.2.8.5. Саклау чараларын һәм корылмаларны һәм аларның комплексларын сайлаганда, авышның мөмкин булган деформацияләре төрләрен (кабымлык), яклана торган объектларның җаваплылык дәрәҗәсен, аларның конструктив һәм эксплуатацион үзенчәлекләрен исәпкә алырга кирәк.

7.2.8.6. Сазлыкка каршы корылмалар СНиП 22-02-2003 таләпләренә туры китереп проектлана.

7.3. Янгын куркынычсызлыгы

7.3.1. 7.3.1. Янгынга каршы таләпләрне 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» Федераль законның 15 бүлеге таләпләре, шулай ук Россия Федерациясе законнарында һәм норматив-техник документларында бәян ителгән һәм күрсәтелгән Федераль закон таләпләренә каршы килми торган янгын куркынычсызлыгы буенча башка таләпләр нигезендә кабул итәргә кирәк.

7.3.2. Җирлек территорияләрен планлаштыру һәм төзү, янгын куркынычсызлыгы таләпләрен исәпкә алып, җирлекләрнең генераль планы нигезендә башкарылырга тиеш. Җирлекләр һәм шәһәр округлары территорияләренең янгын куркынычсызлыгын тәэмин итү чараларын үткәрүгә кагылышлы нигезләмәләрне тасвирлау һәм нигезләү материалларга авыл җирлекләре һәм шәһәр округлары территорияләрен планлаштыру проектларын нигезләү буенча аңлатма язмаларына керергә тиеш.

7.3.3. Норматив документларда янгын куркынычсызлыгы таләпләре булмаганда яки аның янгын куркынычсызлыгының тиешле дәрәҗәсенә ирешү өчен, янгын куркынычсызлыгы буенча норматив документларда каралган карарлардан аермалы техник карарлар кулланыла икән, «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент» 22 июль, 2008 ел, № 123-ФЗ Федераль закон нигезләмәләре нигезендә, саклану объектының янгын куркынычсызлыгын тәэмин итү спецификасын чагылдыручы һәм кирәкле инженер - техник һәм оештыру чаралары комплексын үз эченә алган махсус техник шартлар эшләнергә тиеш. Махсус техник шартлар эшләү һәм килештерү Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 01.04.2008 ел, № 36 боерыгы белән билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

Торак, иҗтимагый һәм административ биналар, корылмалар һәм сәнәгать оешмаларының корылмалары арасында янгынга каршы араны, янгын куркынычсызлыгы дәрәҗәсенә һәм аларның конструктив янгын куркынычы классына карап, 86 нчы таблица нигезендә кабул итәргә кирәк.

Биналар һәм корылмалар арасында янгынга каршы ераклык, янгын куркынычы классына һәм янгын куркынычсызлыгы дәрәҗәсенә карап

Бинаның утка каршылык күрсәтү дәрәҗәсе	Конструктив сыйныф янгын куркынычсызлыгы	Биналар һәм корылмаларда янгын куркынычсызлыгы, минимал ераклыклар		
		I, II, III С0	II, III, IV С1	IV, V С2, С3
I, II, III	СО	6	8	10
II, III, IV	С1	8	10	12
IV, V	С2, С3	10	12	15

7.3.5. Биналар һәм корылмалар арасында янгынга каршы ераклык тышкы стеналар яки биналарның һәм корылмаларның башка конструкцияләре арасындагы ераклык буларак билгеләнә. 1 метрдан артык чыгыш ясаучылар булганда, янучан материаллардан эшләнгән биналар, корылмалар һәм корылмалар конструкцияләре булганда, бу конструкцияләр арасында араны кабул итәргә кирәк.

7.3.6. Бина һәм корылмалар арасындагы янгынга каршы араны, тәрәзә уемнарыннан башка түбә һәм янмый торган материаллардан тыш, IV һәм V дәрәҗә янгын куркынычсызлыгы класслары биналарыннан тыш, 20 процентка киметергә рөхсәт ителә.

Биналар, корылмалар һәм I һәм II дәрәҗә янгын куркынычы классындагы янгынга каршы араны киметергә рөхсәт ителә.

7.3.7.Янгынга каршы тору материалларыннан ясалган ике катлы биналар, корылмалар һәм янгынга каршы ераклыкны 20 процентка арттырырга кирәк.

7.3.8. Биналар, корылмалар һәм I һәм II дәрәҗәдәге янгынга каршы ераклыкны, башка бина, корылма һәм корылма каршында урнашкан корылмалар һәм корылмалардан тыш, янгынга каршы 1 нче типтагы корылмалардан тыш, 3,5 метрга кадәр киметергә рөхсәт ителә.

7.3.9. Бер-ике фатирлы торак йорт һәм хуҗалык корылмаларыннан (сарайлар, гаражлар, мунча) йорт яны җир кишәрлегеннән торак йортларга һәм күрше йорт яны җир участокларында хуҗалык корылмаларына кадәр янгынга каршы ераклыкны таблица нигезендә кабул итәргә кирәк. Күрсәтелгән типтагы биналар арасында янгынга каршы араны, бер-берсенә мөрәҗәгать иткән биналарның тәрәзәләре юк, янмый торган материаллардан эшләнгән яки ут белән тәэмин ителгән, ә түбә һәм карнизлар янмый торган материаллардан эшләнгән очракта, 6 метрга кадәр киметү рөхсәт ителә.

7.3.10. Торак, җәмәгать һәм административ биналардан (Ф1, Ф2, Ф3, Ф4 функциональ янгын куркынычы класслары) I һәм II дәрәҗә янгын куркынычсызлыгы классларыннан, җитештерү һәм склад биналарына, корылмаларга һәм корылмаларга кадәр (Ф5 функциональ янгын куркынычы классына кадәр) 9 метрдан да ким булмаска тиеш (Ф5 функциональ янгын куркынычы классына кадәр, с2, С3 - 15 метр), III дәрәҗә янгын куркынычы-12 метр, IV һәм V дәрәҗә ут төрткеченә кадәр - 15 метр. Торак, иҗтимагый һәм административ биналардан (Ф1, Ф2, Ф3, Ф4 функциональ янгын куркынычы классларыннан) IV һәм V дәрәҗә янгын куркынычсызлыгы классларыннан җитештерү һәм склад биналарына, корылмаларга һәм корылмаларга (Ф5 функциональ янгын куркынычы классына) кадәр аралар 18 метр тәшкил итәргә тиеш. Күрсәтелгән биналарның III дәрәҗәдәге ут

сыйдырышлыгы өчен алар арасындагы ераклык 12 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.11. Вакытлы корылмалар, лареклар, киосклар, ясалма һәм башка шундый корылмаларны урнаштыру 87 таблицада билгеләнгән таләпләр нигезендә башкарылырга тиеш.

7.3.12. Савытларны саклау өчен мәйданчыклар киртәләргә ия булырга һәм биналардан, корылмалардан һәм корылмалардан кимендә 15 метр ераклыкта урнашырга тиеш.

7.3.13. Янгын куркынычсызлыгы чикләре булган саңгыраулар торец стеналары арасында янгынга каршы аралар, балалар мәктәпкәчә белем бирү оешмалары, стационар тибындагы дәвалау учреждениеләре биналарыннан тыш, REI 150дән дә ким булмаган бина, корылмалар һәм I - III дәрәҗә корылмалар арасында (Ф1.1, Ф4.1 функциональ янгын куркынычы классларыннан тыш) һәм күп катлы гаражлар белән автомобильләрнең пассив йөрүе нормалашмый.

7.3.14. Шәһәр торак пунктлары төзелеше чикләреннән урман массивларына кадәр янгынга каршы ераклык 50 метрдан да ким булмаска тиеш, ә шәһәр һәм бер, ике катлы индивидуаль төзелеш чикләреннән алып урман массивларына кадәр-15 метрдан да ким булмаска тиеш.

Янгын деполары һәм тышкы янгын сууткәргече булмаган җирлекләрдә янгын сүндерү депослары булмаган биналардан күрше урман массивларына кадәр ераклыкны 50 процентка арттырырга кирәк.

7.3.15. Юллар һәм җәяүлеләр юлларын проектлаганда янгын сүндерү машиналарының торак һәм җәмәгать биналарына, шул исәптән янкорма биналарына, янгын автоподъемниклардан теләсә кайсы фатирга яки бинага керү мөмкинлеген тәэмин итәргә кирәк.

Бина диварына кадәр ераклык, кагыйдә буларак, биналар өчен 10 катка кадәр 5-8 метр һәм 10 каттан артык биналар өчен 8-10 метр кабул итәргә кирәк. Бу зонада киртәләр, һава электр линияләре урнаштыру һәм агач утырту рөхсәт ителми.

Керү юллары булмаган биналарның фасадлары буенда, каты өслекле юллар урынына, янгын сүндерү машиналарының өслегенә яки грунтка рөхсәт ителгән йөкләнешен исәпкә алып, киңлеге 6 метр булган полосаларны күздә тотарга рөхсәт ителә.

7.3.16. Янгын куркынычы булган матдәләр һәм материаллар җитештерелә, кулланыла, эшкәртелә, төзелә, саклана, транспортлана, юкка чыгарыла һәм алар өчен эшләнергә тиеш.

Сәнәгать куркынычсызлыгы турында декларацияләр (алга таба - шартлату куркынычы булган объектлар) авыл җирлекләре һәм шәһәр округлары чикләрендә урнаштырылырга тиеш, ә әгәр бу мөмкин булмаса максатка ярашлы булмаса, шартлаткыч объект территориясеннән читтә урнашкан кешеләрне, биналарны һәм корылмаларны янгын һәм (яки) шартлау куркыныч факторларының йогынтысыннан саклау буенча чаралар эшләнергә тиеш. Территорияләрендә А, Б һәм В категорияле биналар һәм корылмалар урнашкан бүтән җитештерү объектлары шартлату һәм янгын куркынычы буенча территорияләрдә дә, шулай ук авыл җирлекләре һәм шәһәр округлары чикләрендә дә урнашырга мөмкин. Шул ук вакытта янгын куркынычының исәп-хисап күрсәткече 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән янгын куркынычының рөхсәт ителгән күләменнән артмаска тиеш. "Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында техник регламент». Шартлау куркынычы булган объектларны җирлекләр һәм шәһәр округлары чикләрендә

урнаштырганда куркыныч факторларның күрше саклау объектларына, климат һәм географик үзенчәлекләргә, җирлек рельефына, елгалар агымы юнәлешенә һәм җилнең өстенлекле юнәлешенә йогынтысы мөмкинлеген исәпкә алырга кирәк. Шул ук вакытта җитештерү объектының җир кишәрлеге чикләреннән Ф1 - Ф4 функциональ куркынычлык класслары биналарына кадәр, белем бирү һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының, гомуми белем бирү оешмаларының, медицина оешмаларының һәм ял оешмаларының җир участокларыннан 50 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.17. Сыекландырылган табигый газлар комплекслары торак пунктлардан ерак читтә урнашырга тиеш. Сыекландырылган углеводород газлары һәм җиңел ялкынсынучы сыеклыклар складлары торак пунктларның торак зонасыннан читтә, торак районнарга карата җилнең өстенлекле юнәлешеннән чыгып урнашырга тиеш.

7.3.18. Сыекландырылган углеводород газлары һәм җиңел ялкынсынучы сыеклыклар складлары корылмалары күрше торак пунктлар, оешмалар һәм гомуми челтәрдәге тимер юллар территорияләре белән чагыштырганда түбән дәрәҗәдәге җир кишәрлекләрендә урнашырга тиеш. Күрсәтелгән складларны күрше торак пунктлар, оешмалар һәм гомуми челтәрдәге тимер юллар территорияләренең тамгалары белән чагыштырганда югарырак дәрәҗәдәге җир кишәрлекләрендә, алардан 300 метрдан артык ераклыкта урнаштыру рөхсәт ителә. 100 метрдан 300 метрга кадәр ераклыкта урнашкан складларда торак пунктлар, оешмалар һәм гомуми челтәрнең тимер юллары территориясендә сыеклык таралуны булдырмый торган чаралар (шул исәптән икенче җимерелү, авария сыешлыклары, бүлеп бирелгән каналлар, траншеялар) каралырга тиеш.

7.3.19. Торак төзелешләр, иҗтимагый-эшлекле зоналар һәм җирлекләрнең һәм шәһәр округларының рекреацион билгеләнешендәге зоналары чикләрендә А, Б һәм В категорияле биналар һәм корылмалар булмаган җитештерү объектларын урнаштыру рөхсәт ителә. Шул ук вакытта җитештерү объектының җир кишәрлеге чикләреннән торак биналарга, мәгариф һәм мәктәпкәчә белем бирү оешмалары биналарына, гомуми белем бирү оешмалары, медицина оешмалары һәм ял учреждениеләренә кадәр ераклык «янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон таләпләре нигезендә билгеләнә.

7.3.20. Кешеләргә һәм торак биналарга янгын һәм шартлау куркыныч факторларының куркыныч факторларын бетерү мөмкин булмаган очракта, егәрлекне киметүне, оешмаларны яисә аерым производство оешмаларын яңадан профильләштерүне яки оешманы торак төзелешеннән читкә күчерүне күздә тотарга кирәк.

7.3.21. Биналар, корылмалар арасындагы янгынга каршы ераклык күрше биналарга, корылмаларга янгынның таралуын тәэмин итәргә тиеш. 10 нчы кушымтаның 1, 2, 3, 4, 5 һәм 6 нчы таблицаларында күрсәтелгән янгынга каршы араны әлеге нормативка 10 нчы кушымтаның 1, 2, 3, 5 һәм 6 нчы кушымталарының 1, 2, 3, 5 һәм 6 нчы таблицаларында «янгын куркынычсызлыгы турында Техник регламент» 22 июль, 2008 ел, № 123 - ФЗ Федераль законның 37 статьясында каралган янгынга каршы киртәләрне кулланганда саклану объектларына (торак, җәмәгать биналарыннан, балалар һәм спорт мәйданчыкларыннан тыш) кадәр киметү рөхсәт ителә. Шул ук вакытта янгын куркынычының исәп-хисап күрсәткече күрсәтелгән Федераль законның 93 статьясында билгеләнгән янгын куркынычының рөхсәт ителгән күләменнән артмаска тиеш.

7.3.22. Янгынга каршы ераклыклар янгынның таралуын тәэмин итәргә тиеш:
1) урманчылыкларда (урман паркларында) урман утыртмаларыннан алып биналар һәм корылмаларга кадәр:
а) урманчылыклар (Урман-парклар) территорияләреннән читтә;
б) урманчылыклар (Урман-парклар)территорияләрендә;
2) урманчылыклардан (урман паркларыннан) читтә урнашкан урман утыртмаларыннан биналар һәм корылмаларга кадәр.

7.3.23. Россия Федерациясе милли куркынычсызлыгы өчен кискен мөһим булган объектлардан урманчылыкларда (урман паркларында) урман утыртмалары чикләренә кадәр янгынга каршы ераклык, әгәр Россия Федерациясе законнарында башкача билгеләнмәгән булса, 100 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.24. Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләрендә урнашкан А, Б һәм В категорияләре биналары һәм корылмаларыннан янгын куркынычсызлыгы һәм янгын куркынычсызлыгы буенча, алар белән чиктәш саклану объектларына кадәр янгынга каршы ераклыкны әлеге нормативка 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасы нигезендә кабул итәргә кирәк.

7.3.25. 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән ераклыкны гомуми сыйдырышлыгы 50 000 куб метрдан артык булган II категория складлары өчен кабул итәргә кирәк. 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән аралар әлеге нормативларга карата билгеләнә:
1) биналар һәм корылмалар арасында-тышкы стеналар һәм биналар , һәм корылмаларның конструкцияләре арасындагы ераклык;
2) сливоналлы эстакадалы тимер юл күчәреннән атланмалы җайланмалардан;
3) автомобиль цистерналарының атланмай җайланмалары өчен, насослар өчен, насослар өчен - әлеге мәйданчыклар чикләреннән-ачык һәм өслекле мәйданчыклар);
4) технологик эстакадалардан һәм труба үткәргечләрдән - ерак торбаүткәргечтән -;
5) Факель җайланмаларыннан-факел кәүсәсеннән.

7.3.26. Нефть һәм нефть продуктлары складлары биналарыннан һәм корылмаларыннан торфның ачык яткан участокларына кадәр янгынга каршы ераклыкны ике тапкырга киметергә рөхсәт ителә № 10 кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән ераклыктан, калынлыгы 0,5 метрдан да ким булмаган җир катламының торфка күмелү шарты белән, нефть һәм нефть продуктлары складлары биналарыннан һәм корылмаларыннан араның яртысы чикләрендә әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 1 нче таблицасында күрсәтелгән ераклыктан бер тапкыр.

7.3.27. Нефть һәм нефть продуктларын саклау складларыннан катнаш токымнарның (ылыслы һәм яфраклы) урманчылыкларының (урман паркларының) урман утыртмалары чикләренә кадәр ераклыкны ике тапкыр киметергә рөхсәт ителә. Шул ук вакытта урманчылыкларның (урман - паркларның) урман утыртмалары чикләре буенда нефть һәм нефть продуктлары складлары белән 5 метрдан да ким булмаган җир өсте катламы үз өслеге буенча ялкынны таратмый торган материаллардан яки сөрелгән җир полосасы каралырга тиеш.

7.3.28. Нефть һәм нефть продуктларының резервуар паркларын урнаштырганда, күрше торак пунктларның, гомуми челтәр оешмаларының һәм тимер юлларының резервуар паркыннан 200 метрга кадәр ераклыкта урнашкан билгеләре белән чагыштырганда, югарырак билге булган мәйданчыкларда, шулай ук елга ярларының су киселешеннән 200 һәм аннан да кимрәк метр ераклыкта урнашкан нефть һәм нефть продуктлары складларын урнаштырганда (максималь дәрәҗәдә)

резервуарларны авария вакытында торак пунктлар, оешмалар, оешмалар территорияләрендә нефть һәм нефть продуктлары, гомуми челтәрдәге яки сулыктагы тимер юлларда. Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләре 2 метр биеклектән ким булмаган янмый торган материаллардан киртәләр белән әйләндереп алынырга тиеш.

7.3.29. Торак йортлардан һәм җәмәгать биналарыннан алып, гомуми сыйдырышлыгы 2000 куб. метр булган нефть һәм нефть продуктлары складларына кадәр, котельныйларда, дизель электростанцияләрендә һәм торак һәм җәмәгать биналарына һәм корылмаларга хезмәт күрсәтүче башка энергия объектларында янгынга каршы аралар әлеге нормативка 10 нчы кушымтаның 7 нче таблицасында китерелгән арадан да ким булмаска тиеш.

7.3.30. Нефть һәм нефть продуктлары складларының категорияләре әлеге нормативларга 10 нчы кушымтаның 8 нче таблицасы нигезендә билгеләнә.

7.3.31. Торак пунктлар территорияләрендә ягулык һәм авария резервуарларын саклау өчен резервуарларның (кан тамырларының) диварларыннан, ягулык һәм (яки) аның парлары мөрәҗәгать иткән җир өсте җиһазларыннан, ягулык һәм авария резервуарларын саклау өчен җир асты резервуарларының сулыш арматурасыннан, ягулык-тарату колонкасының корпусларыннан һәм сыекландырылган углеводород газлары яки сыек табигый газның өләшү колонкаларыннан, автоцистерналар һәм технологик коелар өчен мәйданчыклар чикләреннән, чистарту корылмаларының технологик җиһазларыннан, ягулык-тарату колонкалары корпусыннан һәм сыекландырылган углеводород газы колонкаларыннан, автоцистерналарыннан һәм, транспорт чараларын кую өчен мәйданчыклар чикләреннән һәм ягулык яки аның парлары булган АЗС биналары һәм корылмаларының тышкы диварларыннан һәм конструкцияләреннән тыш, ягулык салынган яки аның парлары булган җиһазлар белән:

1) мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү оешмалары, интернат тибындагы гомуми белем бирү оешмалары, стационар тибындагы дәвалау учреждениеләре, бер фатирлы торак биналарның җир кишәрлекләре чикләренә кадәр;

2) тәрәзә яки ишекләргә кадәр (торак һәм иҗтимагый биналар өчен).

7.3.32. Мотор ягулыгы АЗСларыннан күрше объектларга кадәр янгынга каршы ераклыклар кушымтаның 2 нче таблицасында билгеләнгән таләпләргә туры килергә тиеш

№ 10. Торак пунктлар территорияләрендә урнашкан АЗСларның җир өсте резервуарларының гомуми сыйдырышлыгы 40 куб. метрдан артмаска тиеш.

7.3.33. АЗСлардан катнаш токымнарның (ылыслы һәм яфраклы) урманчылыкларының (урман паркларының) урман утыртмалары чикләренә кадәр ераклыкны ике тапкыр киметергә рөхсәт ителә. Шул ук вакытта АЗСлардан урман утыртмалары (урман парклары) чикләре буйларында 5 метрдан да ким булмаган җир өсте катламы үз өслеге буенча ялкынны таратмый торган материаллардан яки сөрелгән җир полосасы каралырга тиеш.

7.3.34. Авыл хуҗалыгы культуралары утыртмалары янында АЗСлар урнаштырганда, утыртулар янындагы АЗСлар читләре буенда үз өслеге буенча ялкынны таратмый торган материаллардан яисә 5 метрдан да ким булмаган сөрелгән җир полосасы булырга тиеш.

7.3.35. Сыек ягулыкны саклау өчен АЗС резервуарларыннан мәктәпкәчә белем бирү, гомуми белем бирү оешмалары, интернат тибындагы белем бирү оешмалары, стационар типтагы дәвалау учреждениеләре җир кишәрлекләре чикләренә кадәр

янгынга каршы ераклык 50 метрдан да ким булмаска тиеш.

7.3.36. Биналар һәм корылмалар, шулай ук оешмалар һәм торак пунктлар территорияләре янгыннарны сүндерү өчен янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганакларына ия булырга тиеш.

7.3.37. Янгынга каршы су белән тәэмин итү чыганаклары сыйфатында табигый һәм ясалма сулыклар, шулай ук эчке һәм тышкы суүткәргечләр (шул исәптән эчә торган, хуҗалык-эчәргә яраклы, хуҗалык һәм янгынга каршы) кулланылырга мөмкин.

7.3.38. Ясалма сулыкларны урнаштыру, табигый сулыкларны куллану һәм янгынга каршы су үткәргеч җайланмалары, шулай ук аларның параметрлары 2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнә
"Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент».

7.3.39. Янгын сүндерү максатларында файдаланыла торган елгаларга һәм сулыкларга 12*12 метрдан да ким булмаган мәйданчыклар белән су алу өчен подъездлар урнаштырырга кирәк.

7.3.40. Җирлекләр һәм шәһәр округлары территорияләрендә янгын сагы бүлекчәләрен урнаштыру беренче бүлекчәнең шәһәр җирлекләрендә һәм шәһәр округларында чакыру урынына килү вакыты 10 минуттан, авыл җирлекләрендә 20 минуттан артмаска тиешлегеннән чыгып билгеләнә.

7.3.41. Янгын сүндерү автомобильләре саны Россия Федерациясе Эчке эшләр министрлыгының Янгынга каршы дәүләт хезмәтенең Баш идарәсе тарафыннан расланган «янгын саклау объектларын проектлау нормалары» НПБ 101-95 буенча кабул ителә.

7.4. Шәһәр төзелешен проектлаганда гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары һәм гадәттән тыш хәлләрне кисәтү

7.4.1. Гражданнар оборонасы һәм гадәттән тыш хәлләрне кисәтү буенча инженер-техник чаралар түбәндәге очракларда каралырга тиеш::
Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы таләпләренә туры китереп, Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасын әзерләү;
Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләренең территориаль планлаштыру документларын әзерләү (муниципаль районнарның территориаль планлаштыру схемасы, шәһәр округларының, җирлекләрнең генераль планнары);
территорияне планлаштыру буенча документлар (территорияләрне планлаштыру проектлары, ызанлау проектлары, җир кишәрлекләренең шәһәр төзелеше планнары проектларын)эшләү;
төзелешне (техник - икътисадый нигезләү, техник-икътисадый исәп-хисапларны) нигезли торган материалларны, шулай ук капиталь төзелеш объектларын төзүгә һәм реконструкцияләүгә проект документларын эшләү.
зарарлы агынтылар һәм ташлаулар.

7.4.2. Җирлекнең генераль планын әзерләгәндә, планлаштырылган һәм торак районнарның халык саны, проектлаштырганда, шуны исәпкә алырга кирәк
СНиП 2.01.51-90 таләпләренә туры килергә тиеш (4 нче таблица);
торак районнар һәм микрорайоннар (кварталлар) халкының максималь тыгызлыгы, кеше/гектар, проектлаганда СНиП 2.01.51-90 (5 нче таблица)таләпләренә туры килергә тиеш.;
торак пунктның торак зоналарын төзегәндә биналарның катламы 10 каттан артмаска тиеш.

7.4.3. Территорияләрне планлаштыру буенча документлар әзерләгәндә, шулай ук

төзелгән территорияләрне үстергәндә, хәзерге заман зарарлану чараларының һәм аларның икенчел зарарлаучы факторларның мөмкин булган йогынтысы буенча территорияне зоналаштыруны, шулай ук мөмкин булган аварияләрнең, катастрофаларның һәм табигый бәла-казаларның характерын һәм масштабларын, башка торак пунктлардан, шулай ук махсус әһәмияттәге объектларның характерын һәм масштабларын исәпкә алып, «сары линияләр» планы эшләнә.”Сары линия " дән алып төзелешкә кадәр аермалар төрле катлы биналардан өемнәр таралу мөмкинлеген исәпкә алып, «гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары»СНиП 2.01.51-90 кушымтасы таләпләре нигезендә билгеләнә.

Магистраль урамнарның ике ягы буенча урнашкан биналар арасындагы ераклык аларның мөмкин булган зоналары һәм «сары линияләр " чикләрендәге юлларның яртысы тигез күләмдә кабул ителә.

«Сары линия» чикләрендәге юлның яртысыннан да ким булмаган өлешен кабул итәргә кирәк.

7.4.4. Шәһәр округының һәм җирлекләрнең генераль планнарын, территорияләрне планлаштыру буенча документларны әзерләгәндә яшел үсентеләр (парклар, бакчалар, бульварлар) һәм төзелештән азат булган территорияләрне (сулыклар, спорт мәйданчыклары һ. б.) мәйданы 100 метрдан да ким булмаган киңлектә селитет территориясен янгынга каршы өзекләр белән тәэмин итүче бердәм системага тоташтырырга кирәк.I, II, III, III, IIIа дәрәҗәдәге биналар һәм корылмалар арасында 2,5 кв.километрдан артык һәм Шб, IV, IV, V дәрәҗәдәге ут төрлелеге биналары күп булган очракта, 0,25 кв. километрдан да артык түгел.

7.4.5. Яшел үсентеләр һәм төзелештән буш торган территорияләр системасы, шулай ук магистраль урамнар челтәре торак пункт җиңелгән очракта, халыкның урманнар яки яшел үсентеләр белән шөгыльләнүче зоналарга ирекле чыгуын тәэмин итәргә тиеш.

7.4.6. Торак пунктларның магистраль урамнары, транспортның торак һәм җитештерү зоналарыннан чыгу мөмкинлеген исәпкә алып, ике юнәлеш буенча проектланырга тиеш.

7.4.7. Автобуслар, йөк һәм җиңел автомобильләр өчен тукталышлар, урып-җыю машиналарының җитештерү-ремонт базалары, троллейбус деполары һәм трамвай паркларын күбесенчә торак пунктлар читләрендә проектларга кирәк.

Проектлаганда янгын сүндерү деполары биналарының автостоянка урыннары төп янгын сүндерү машиналары резервының 100 процентын урнаштыруны тәэмин итәргә тиеш.

7.4.8. Йортлар һәм ял базалары, шифаханәләр, спорт һәм яшьләр лагерьлары ел әйләнәсе һәм кыска вакытлы эшчәнлек алып бара, сәнәгать предприятиеләренең ярдәмче хуҗалыклары, шулай ук бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре, кагыйдә буларак, торак пунктлардан читтә проектланырга тиеш.

Күрсәтелгән хуҗалыклар, учреждениеләр, бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача берләшмәләре челтәрен үстерү, аларны торак пунктлардан эвакуацияләнә торган халыкны урнаштыру һәм дәвалау учреждениеләрен җәелдерү өчен, аларны сугыш вакытында куллануны исәпкә алып башкарылырга тиеш.

Эвакуацияләнә торган халыкны торак белән тәэмин итү бер кешегә гомуми мәйданы 2,5 кв.километр исәбеннән гамәлгә ашырыла.

7.4.9. Яңа проектлана һәм реконструкцияләнә торган су белән тәэмин итү системалары, җирлекнең торак пунктларын яки берничә торак пунктын, шулай ук аеруча мөһим объектлар ике бәйсез су белән тәэмин итү чыганакларына нигезләнергә

тиеш, аларның берсе җир асты чыганагында булырга тиеш.

7.4.10. Баш корылмаларның суммар егәрлеген проектлаганда тыныч вакыт нормалары буенча исәп тотарга кирәк. Баш корылмаларның бер төркеме сафтан чыккан очракта, калган корылмаларның егәрлеге авария режимы буенча предприятиеләрнең җитештерү-техник ихтыяҗларына, шулай ук халык саны өчен тәүлегенә 31 литр нормасы буенча хуҗалык-эчәргә яраклы суга су белән тәэмин итәргә тиеш.

Халыкны эчәргә яраклы су белән гарантияле тәэмин итү өчен, барлык баш корылмалар сафтан чыккан яки су белән тәэмин итү чыганаклары зарарланган очракта, бер кешегә тәүлегенә кимендә 10 литр күләмендә эчәргә яраклы су запасы булдыру максатларында резервуарларны проектларга кирәк.

7.4.11. Торак пунктта һәм торак пунктлардан читтә урнашкан махсус әһәмияттәге объектларда берничә мөстәкыйль суүткәргеч (коммуналь һәм сәнәгать) проектлаганда, суны бер суүткәргечтән, санитар нормаларны һәм кагыйдәләрне үтәп, икенчесенә күчерү мөмкинлеген күздә тотарга кирәк.

7.4.12. Янгын гидрантлары, шулай ук категорияле шәһәр яки категориясез шәһәрдән читтә урнашкан суүткәргечнең зыян күргән участокларын өзү өчен задвижкаларны, биналар һәм корылмалар җимерелгәндә, җимерелми торган территориядә урнаштырырга кирәк.

7.4.13. Халыкны һәм авыл хуҗалыгы хайваннарын су белән тәэмин итү өчен проектлана торган шахталар коелары һәм җир асты суларын алу өчен башка корылмалар аларга радиоактив явым-төшем һәм тамчы-сыек агулый торган матдәләр кертелүдән сакланырга тиеш.

Торак пунктларны һәм сәнәгать предприятиеләрен су белән тәэмин итү өчен булган барлык су алу скважиналары, шулай ук авыл хуҗалыгы җирләренә су сибү өчен, хуҗалык - эчәргә яраклы суны күчмә тарага агызып бирергә мөмкинлек бирә торган җайланмаларга ия булырга тиеш, ә дебитлы скважиналар, моннан тыш, алардан янгын автомобильләре белән су алу җайланмаларына да ия булырга тиеш.

7.4.14. Торак пунктларны электр белән тәэмин итү системаларын проектлаганда аларны берничә бәйсез һәм территориаль таралган туклану чыганакларыннан электр белән тәэмин итүне күздә тотарга кирәк, аларның бер өлеше мөмкин булган җимереклекләр зоналарыннан читтә урнашырга тиеш. Шул ук вакытта күрсәтелгән чыганаклар һәм аларның электр тапшыру линияләре бер-берсеннән аларны бер үк вакытта сафтан чыгару мөмкинлеген төшереп калдыручы ераклыкта булырга тиеш.

Электр белән тәэмин итү системалары җимерелгән объектларны урап узганда электр энергиясе транзитын һава электр линияләре белән кыска ялганыш кору хисабына тәэмин итү мөмкинлеген исәпкә алырга тиеш.

7 .4.15. Магистраль торбаүткәргечләрнең (газ үткәргечләрнең, нефть үткәргечләрнең, нефть үткәргечләрнең) проектлана торган насос һәм компрессор станцияләрен электр белән тәэмин итү, кагыйдә буларак, чыганаклардан үтәлергә тиеш

электр белән тәэмин итү һәм электр станцияләре, мөмкин булган көчле җимерелү зоналарыннан читтә урнашкан, кирәкле очракларда алар өчен автоном резерв чыганакларын проектлау белән.

7.4.16. ТЭЦ, подстанцияләр, бүлү җайланмалары һәм электр тапшыру линияләрен проектлауны СНиП 2.01.05-90 (5 бүлек) таләпләрен исәпкә алып башкарырга кирәк.

6. Инженерлык эзләнүләренә таләпләр

8.1. Территориаль планлаштыру документларын, җирлекнең генераль планын, территорияне планлаштыру документларын, тиешле инженерлык эзләнүләрен башкармыйча гына әзерләү рөхсәт ителми. Инженерлык эзләнүләрен башкарганда СНиП 11-02-96 таләпләренә туры килергә кирәк.

8.2. Инженерлык эзләнүләре гамәлдәге законнар таләпләренә җавап бирүче затлар һәм оешмалар тарафыннан башкарылырга мөмкин.

8.3. Башкарылган инженерлык эзләнүләре материаллары, Россия Федерациясе шәһәр төзелеше кодексында каралган очракларда, проект документларының һәм норматив-техник документларның таләпләренә туры килүен билгеләү өчен, дәүләт экспертизасын үткәрүгә җибәреләә.

8.4. Топографик төшерү һәм инженер - топография планнарын төзү инженерлык эзләнүләре фондындагы материалларны кулланып башкарылырга тиеш.

8.5. Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 13.11.2010 ел, № 492 боерыгы белән расланган җирлекләрнең һәм шәһәр округларының генераль планнарын эшләү буенча методик рекомендацияләр нигезендә төзелгән топографик планнарның элеккеге чоры һәм проект документациясен эшләү өчен яраклылык вакыты ике елдан артмаска тиеш. Башка очракларда территорияне тикшерергә һәм җирлектәге үзгәрешләр булган очракта, булган топографик Материалларны актуальләштерергә, соңыннан материалларны инженерлык эзләнүләре фондына тапшырырга кирәк.

8.6. Шәһәр төзелеше документларын эшләү өчен инженер-геологик тикшеренүләрне шәһәр төзелеше документларының масштабына туры килә торган инженер - геологик төшерү детальлеге (масштабында) белән башкарырга кирәк.

8.7. Территорияне инженерлык ягыннан яклау кирәклеге, Татарстан Республикасы территориясендә ачыкланган куркыныч геологик процессларга карата СНиП 22-02-2003 нигезләмәләрен исәпкә алып, шәһәр төзелеше документларын эшләгәндә билгеләнә: болыннар, карсталар, су басу, ярларны эшкәртү, су басу, су басу.

8.8. Инженерлык яклавын проектлаганда инженерлык эзләнүләрен СП 11-102 - 97, СП 11-103-97, СП 11-104-97, СП 11-104-97, СП 11-105-97, СП 11-105-97 таләпләренә һәм төзелеш өчен грунт тикшеренүләре өлкәсендә дәүләт стандартлары таләпләренә туры китереп башкарырга кирәк. Инженерлык эзләнүләре материалларының составы, эчтәлеге һәм детальлеге (масштабы) кирәкле график материалларның тиешле масштабы белән билгеләнә. Инженерлык эзләнүләре территориядә башкарылган эзләнү эшләренең барлык төрләрен үз эченә алган мәгълүматны гомумиләштерүгә нигезләнергә тиеш.

8.9. Эзләнүләр нәтиҗәсендә, табигый һәм техноген факторларны исәпкә алып, инженерлык - геологик, гидрологик һәм экологик шартларны исәпкә алып, исәп-хисап чорына үзгәреш фаразлары, шулай ук геологик куркынычсызлык чикләре буенча территорияне территориаль бәяләү (районлаштыру) һәм инженерлык яклауның принципиаль юнәлешләрен сайлау буенча рекомендацияләр булырга тиеш.

Шәһәр төзелешен проектлау буенча
җирле нормативларга № 1 кушымта

НОРМАТИВ СЫЛТАМАЛАР

Федераль законнар

1. Россия Федерациясе Конституциясе;
2. Россия Федерациясенең шәһәр төзелеше кодексы;
3. Россия Федерациясе Җир кодексы;
4. Россия Федерациясе Торак кодексы;
5. Россия Федерациясенең Су кодексы;
6. Россия Федерациясенең Урман кодексы;
7. Россия Федерациясенең Һава кодексы;
8. Россия Федерациясенең эчке су юлы транспорты кодексы
9. Россия Федерациясенең1992 елның 21 февралендә кабул ителгән 2395-1номерлы «Җир асты байлыклары» турындагы Законы
10. Россия Федерациясенең1993 елның 1 апрелендә кабул ителгән 4730-1номерлы « Россия Федерациясенең дәүләт чикләре турында»гы Законы
11. «Территорияләрне һәм анда яшәүче халыкны табигый һәм техноген характердагы бәла-казалардан саклау турында» 1994 елның 21 декабрендә кабул ителгән 68-ФЗ номерлы Федераль законы
12. «Табигый дәвалау ресурслары, дәвалау - савыктыру урыннары һәм курортлары турында " 1995 елның 23 февралендәге 26-ФЗ номерлы Федераль закон;
13. «Аеруча саклаулы табигать территорияләре турында»1995 елның 14 мартындагы 33-ФЗ номерлы Федераль закон;
14. «Хайваннар дөньясы турында»1995 елның 24 апрелендәге 52-ФЗ номерлы Федераль закон;
15. «Өлкән яшьтәге гражданнарга һәм инвалидларга социаль хезмәт күрсәтү турында»1995 елның 2 августындагы 122-ФЗ номерлы Федераль закон;
16. «Россия Федерациясендә архитектура эшчәнлеге турында»1995 елның 17 ноябрендәге 169-ФЗ номерлы Федераль закон;
17. «Экологик экспертиза турында»1995 елның 23 ноябрендәге 174-ФЗ номерлы Федераль закон;
18. «Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында»1995 елның 24 ноябрендәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон;
19. «Юл хәрәкәте иминлеге турында»1995 елның 10 декабрендәге 196-ФЗ номерлы Федераль закон;
20. «Халыкның радиацион куркынычсызлыгы турында»1996 елның 9 гыйнварындагы 3-ФЗ номерлы Федераль закон;
21. «Җирләү һәм саклау эше турында»1996 елның 12 декабрендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон;
22. «Куркыныч сәнәгать җитештерү объектларының куркынычсызлыгы турында»1997 елның 21 июлендәге 116-ФЗ номерлы Федераль закон;
23. «Географик объектлар исемнәре турында»1997 елның 18 декабрендәге 152-ФЗ номерлы Федераль закон;
24. «Гражданнарның коммерциягә карамаган бакчачылык, яшелчәчелек һәм дача

берләшмәләре турында»1998 елның 15 апрелендәге 66-ФЗ номерлы Федераль закон;

25. «Җитештерү һәм куллану калдыклары турында»1998 елның 24 июнендәге 89-ФЗ номерлы Федераль закон;

26. «Гражданнар оборонасы турында»1998 елның 12 декабрендәге 28-ФЗ номерлы Федераль закон;

27. «Халыкның санитар-эпидемиологик иминлеге турында»1999 елның 30 мартындагы 52 - ФЗ номерлы Федераль закон;

28. «Россия Федерациясендә газ белән тәэмин итү турында»1999 елның 31 мартындагы 69-ФЗ номерлы Федераль закон;

29. «Атмосфера һавасын саклау турында»1999 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон;

30. «Әйләнә-тирәлекне саклау турында»2002 елның 10 гыйнварындагы 7-ФЗ номерлы Федераль закон;

31. «Табигый дәвалау ресурслары, дәвалау урыннары һәм курортлары турында»1995 елның 23 февралендәге 26 - ФЗ номерлы Федераль закон;

32. «Россия Федерациясендә туристлык эшчәнлеге нигезләре турында»1996 елның 24 ноябрендәге 132-ФЗ номерлы Федераль закон;

33. «Атмосфера һавасын саклау турында»1996 елның 4 маендагы 96-ФЗ номерлы Федераль закон;

34. «Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрнең уңдырышлылыгын тәэмин итүне дәүләт җайга салуы турында»1998 елның 16 июлендәге 101-ФЗ номерлы Федераль закон;

35. «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирас объектлары (тарихи һәм мәдәни ядкәрләр) турында»2002 елның 25 июнендәге 73-ФЗ номерлы Федераль закон;

36. «Россия Федерациясендә тимер юл транспорты турында»2003 елның 10 гыйнварындагы 17-ФЗ номерлы Федераль закон;

37. «Россия Федерациясендә җирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында»2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон;

38. «Җир кишәрлекләрен бер категориядән икенчесенә күчерү турында»2004 елның 21 декабрендәге 172-ФЗ номерлы Федераль закон;

39. «Россия Федерациясендә автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында һәм Россия Федерациясенең аерым закон актларына үзгәрешләр кертү хакында»2007 елның 8 ноябрендәге 257-ФЗ номерлы Федераль закон;

40. «Мәгариф турында»1992 елның 10 июлендәге 3266-1 номерлы Федераль закон;

41. "Элемтә турында»2003 елның 7 июлендәге 126-ФЗ номерлы Федераль закон;

42. «Югары һәм аннан соң-югары уку йортлары һөнәри белем турында»1996 елның 22 августындагы 125 - ФЗ номерлы Федераль закон;

43. «Техник җайга салу турында»2002 елның 27 декабрендәге 184-ФЗ номерлы Федераль закон;

44. «Янгын куркынычсызлыгы таләпләре турында Техник регламент»2008 елның 22 июлендәге 123-ФЗ номерлы Федераль закон;

45. "Биналарның һәм корылмаларның иминлеге турында Техник регламент»2009 елның 30 декабрендәге 384-ФЗ номерлы Федераль закон;

46. «Күчемсез мөлкәткә хокукларны һәм аның белән алыш-бирешләрне дәүләт теркәве турында»1997 елның 21 июлендәге 122-ФЗ номерлы Федераль закон;

47. «Ягулык-энергетика комплексы объектлары иминлеге турында»2011 елның 21 июлендәге 256 - ФЗ номерлы Федераль закон.

Берләшкән Милләтләр Оешмасының һәм Россия Федерациясенең башка норматив актлары

1. БМО Генераль Ассамблеясенең 2006 елның 13 декабрендәге 61/106 номерлы резолюциясе белән кабул ителгән Инвалидлар хокуклары турында Конвенция;
2. «Инвалидлар өчен уңайлы яшәү мохитен формалаштыру чаралары турында»1992 елның 2 октябрендәге 1156 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;
3. «Россия Федерациясе халыкларының аеруча кыйммәтле мәдәни мирас объектлары турында»1992 елның 30 ноябрендәге 1487 номерлы Россия Федерациясе Президенты Указы;
4. «Инвалидларның социаль инфраструктура объектларына һәм мәгълүматка тоткарлыксыз үтеп керүен тәэмин итү чаралары турында»1996 елның 7 декабрендәге 1449 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;
5. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2000 елның 17 февралендәге Карары № 135 «Россия Федерациясе Кораллы Көчләре, башка гаскәрләр, хәрби формированиеләр һәм органнар арсеналлары, базалары һәм складлары каршындагы тыю зоналарын һәм тыю зоналарын билгеләү турында Нигезләмәне раслау
6. «Газ бүлү челтәрләрен саклау кагыйдәләрен раслау турында»2000 елның 20 ноябрендәге 878 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;
7. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 елның 30 декабрендәге карары № 794 «Гадәттән тыш хәлләрне кисәтү һәм бетерү буенча бердәм дәүләт системасы турындагы нигезләмәне раслау хакында";
8. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 20 июнендәге карары № 384 « Саклана торган объектлар зоналары чикләрен билгеләү һәм мондый зоналар өчен шәһәр төзелеше регламентларын Килештерү кагыйдәләрен раслау турында";
9. «Россия Федерациясе халыкларының мәдәни мирасын (тарихи һәм мәдәни ядкарьләрне) саклау зоналары турындагы нигезләмәне раслау хакында»2008 елның 26 апрелендәге 315 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;
10. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 24 октябрендәге карары № 754 "Халыкның сәүдә объектлары мәйданы белән минималь тәэмин ителеш нормативларын билгеләү Кагыйдәләрен раслау турында»;
11. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2006 елның 13 февралендәге Карары Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының «капиталь төзелеш объектын инженер - техник тәэмин итү челтәрләренә тоташтыруның техник шартларын билгеләү һәм бирү кагыйдәләрен һәм капиталь төзелеш объектын инженер-техник тәэмин итү челтәрләренә тоташтыру кагыйдәләрен раслау турында»2007 ел, 8 нче июнь, 83 нче номерлы карары;

12. "Эчке су транспорты объектлары иминлеге турында техник регламентны раслау хакында»2010 елның 12 августындагы 623 номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте карары;
13. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 15 июлендәге карары "Тимер юл хәрәкәте составының куркынычсызлыгы турында техник регламентны раслау хакында»;
14. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 15 июлендәге карары"Тимер юл транспорты инфраструктурасы иминлеге турында техник регламентны раслау хакында»;
15. Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2010 елның 15 июлендәге карары №533 «Югары тизлекле тимер юл транспортының куркынычсызлык техник регламентын раслау»;
16. «Янгынга каршы режим турында»Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2012 елның 25 апрелендәге 390 номерлы карары;

17. 17. Янау турында халыкка үз вакытында хәбәр итүне тәэмин итү чаралары турында Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 2003 елның 25 октябрендәге 1554-р номерлы күрсәтмәсетыныч һәм сугыш вакытында гадәттән тыш хәлләр барлыкка килү яисә барлыкка килү турында;
18. «Стандартлаштыруның милли системасын үстерү концепциясе турында»2000 елның 28 февралендәге 266-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте боерыгы;
19. "2020 елга кадәр чорга Россия Федерациясенең озак сроклы социаль-икътисадый үсеше концепциясе турында»2008 елның 17 ноябрендәге 1662-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте күрсәтмәсе;
20. «Биналар һәм корылмаларның иминлеге турында Техник регламент " Федераль закон таләпләрен үтәү мәҗбүри нигездә тәэмин ителә торган Илкүләм стандартлар һәм кагыйдәләр җыелмасы (мондый стандартларның һәм кагыйдәләрнең бер өлеше) исемлеге турында»2010 елның 21 июнендәге 1047-р номерлы Россия Федерациясе Хөкүмәте боерыгы;
21. "Биналарны һәм корылмаларны проектлаганда, төзегәндә һәм реконструкцияләгәндә картлар һәм инвалидларның тормыш-көнкүрешен тәэмин итү буенча өстәмә чаралар турында»1994 елның 11 ноябрендәге 18-27/1-4403-15 номерлы Россия Федерациясе Төзелеш министрлыгы һәм Россия Федерациясе халыкны социаль яклау министрлыгының карары;
22. Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла - казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгының 2006 елның 25 июлендәге 422 номерлы, Россия Федерациясе Мәгълүмат технологияләре һәм элемтә министрлыгының 90 номерлы, Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының 376 номерлы боерыгы;
23. «Хуҗалык эшчәнлеген һәм башка төр эшчәнлекне экологик нигезләү буенча Инструкцияне раслау турында «1995 елның 29 декабрендәге 539 номерлы Россия Федерациясе Табигый байлыклар һәм экология министрлыгы боерыгы;
24. Россия Федерациясе Табигый байлыклар һәм экология министрлыгының 2010 елның 3 мартындагы 59 номерлы боерыгы «Җир асты байлыкларыннан файдалану буенча федераль агентлык тарафыннан алда торган төзелеш участогы астында файдалы казылмалар булмау турында бәяләмәләр бирү һәм файдалы казылма ятмалары булмаган очракта шул мәйданнарда төзелешне гамәлгә ашыруга рөхсәт бирү, шулай ук алар яткан урыннарда җир асты корылмалары урнаштыру буенча дәүләт хезмәте күрсәтүнең административ регламентын раслау турында».
25. "Капиталь төзелеш объектына проект документларын эшләү өчен махсус техник шартлар эшләү һәм килештерү тәртибе»Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 2008 елның 1 апрелендәге 36 номерлы боерыгы;
26. Россия Федерациясе Гражданнар оборонасы, гадәттән тыш хәлләр һәм табигый бәла - казалар нәтиҗәләрен бетерү министрлыгы, Россия Федерациясе Мәгълүмати технологияләр һәм элемтә министрлыгы һәм Россия Федерациясе Мәдәният һәм массакүләм коммуникацияләр министрлыгының «Халыкка хәбәр итү системалары турында Нигезләмәне раслау хакында»2006 елның 25 июлендәге 422/90/376 номерлы боерыгы;
27. "Торак пунктларны инженерлык яклавы корылмаларыннан файдалану кагыйдәләре» Россия төзелеш Министрлыгының 1995 елның 29 декабреннән 167-139 номерлы боерыгы.

Россия Федерациясенең дәүләт стандартлары (ГОСТ)

1. ГОСТ 17.0.01-76* «Табигатьне саклау һәм табигый ресурслардан файдалануны яхшырту өлкәсендә стандартлар системасы. Төп нигезләмәләр».

2. ГОСТ 17.1.04-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Җир асты суларын файдалану максатлары буенча классификацияләү»;
3. ГОСТ 17.1.3.06-82 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Җир асты суларын саклауга гомуми таләпләр»;
4. ГОСТ 17.1.3.13-86 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Өслек суларын пычратудан саклауга гомуми таләпләр»;
5. ГОСТ 17.1.5.02-80 «Табигатьне саклау. Гидросфера. Су объектларын рекреацияләү зоналарына гигиеник таләпләр»;
6. ГОСТ 17.5.3.01-78 * «Табигатьне саклау. Җир. Шәһәрләрнең яшел зоналары составы һәм күләме»;
7. ГОСТ 17.5.3.02-90 «Табигатьне саклау. Җир. Дәүләт урман фонды җирләрендә тимер юллар һәм автомобиль юллары буенда урманнарны саклау полосаларын бүлеп бирү нормалары»;
8. ГОСТ 17.53.03-80 «Табигатьне саклау. Җир. Гидролесомелиорациягә карата гомуми таләпләр» ;
9. ГОСТ 17.5.3.04-83 * «Табигатьне саклау. Җир. Җирләрне рекультивацияләүгә карата гомуми таләпләр»;
10. ГОСТ 17.6.3.01-78 * «Табигатьне саклау. Флора. Урманнарны, шәһәрләрнең яшел зоналарын саклау һәм рациональ файдалану. Гомуми таләпләр»;
11. ГОСТ 9238-83 «Колеясы 1520 (1524) мм булган тимер юлларның төзелмәләрен һәм хәрәкәт составын якынайту габаритлары»;
12. ГОСТ 9720-76 «Колеясы 750 мм булган тимер юлларының төзелмәләрен һәм хәрәкәт составын якынайту габаритлары»;
13. ГОСТ 20444-85 «Тавыш. Транспорт агымнары. Тавышның характерын үлчәү ысуллары»
14. ГОСТ 22283-88 « Авиация тавышы. Торак төзелеше территориясендә тавыш бирүнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләре һәм аны үлчәү методлары»;
15. ГОСТ 23337-78* «Тавыш. Селитеб территорияләрдә:торак һәм җәмәгать биналарында тавышны үлчәү методлары»;
16. ГОСТ 2761-84* " Эчәргә яраклы һәм хуҗалык өчен үзәкләштерелгәнсу белән тәэмин итү чыганаклары. Гигиена, техник таләпләр һәм сайлау кагыйдәләре»;
17.ГОСТ Р 22.1.02-95 "Гадәттән тыш хәлләрдә иминлек. Мониторинг һәм фаразлау»;
18. ГОСТ 25772-83 «Баскычлардагы, балконнардагы һәм түбәләрдәге корыч коймалар. Гомуми техник шартлар»;
19. ГОСТ Р 50681-2010 " Туристик хезмәтләр. Туристик хезмәтләрне проектлау»;
20. ГОСТ Р 52108-2003 «Ресурсларны саклау. Калдыклар белән эш итү. Төп нигезләмәләр»;
21. "Халыкка социаль хезмәт күрсәтү. Социаль хезмәтләрнең сыйфаты. Гомуми нигезләмәләр»;
22. ГОСТ Р 52282-2004 «Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Светофорлар:аларның төрләре һәм төп параметрлары. Гомуми техник таләпләр. Сынаулар алымнары»;
23. ГОСТ Р 52289-2004* «Юл хәрәкәтен оештыруның техник чаралары. Юл билгеләрен, тамгаларын, светофорларны, юл коймаларын һәм юнәлешле җайланмаларны кулану
24. ГОСТ Р 52766-2007 «Гомуми файдаланудагы автомобиль юллары. Төзекләндерү элементлары. Гомуми таләпләр.»
25. ГОСТ Р 54954-2012 " Ярашлылыкны бәяләү. Күчемсез милек объектларына экологик таләпләр».

Төзелеш нормалары һәм кагыйдәләре (СНиП)

1. СНиП II-11-77* «Гражданнар оборонасының саклау корылмалары .»
2. СНиП II-35-76* «Котёл җайланмалары»;
3. СНиП II-58-75 «Җылылык электростанцияләре»;
4. СНиП II-89-80 «Сәнәгать предприятиеләренең генераль планнары»;
5. СНиП III-10-75 «Территорияне төзекләндерү»;
6. СНиП 1.05.03.-83 «Комплексы төзелешне исәпкә алып, торак төзелешендә эш нормалары»;; 5. СНиП III-10-75 «Территорияне төзекләндерү»;
7. СНиП 21-01-97* «Биналарның һәм корылмаларның янгын куркынычсызлыгы»;
8. СНиП 2.01.05-85 «Куркыныч объектлар категорияләре";

9. СНиП 2.01.09-91»эшкәртелә торган территорияләрдә һәм утырту грунтларында биналар һәм корылмалар";

10. СНиП 2.01.28-85 «Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннары. Проектлау буенча төп нигезләмәләр»;
11. СНиП 2.01.51-90 «Гражданнар оборонасының инженер-техник чаралары»;
12. СНиП 2.04.01-85* " Эчке суүткәргеч торбалары һәм биналарда канализация торбалары»;
13. СНиП 2.04.02-84* «Су белән тәэмин итү. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
14. СНиП 2.04.03-85 «Канализация. Тышкы челтәрләр һәм корылмалар»;
15. СНиП 2.05.02-85* «Автомобиль юллары»;
16 . СНиП 2.05.03-84* «Күперләр һәм торбалар»;
17. СНиП 2.05.06-85* «Магистраль торбаүткәргечләр»;
18. СНиП 2.05.07-91* « Сәнәгать транспорты»;
19. СНиП 2.05.09-90 «Трамвай һәм троллейбус линияләре»;
20. СНиП 2.05.11-83 " Колхозларда, совхозларда һәм башка авыл хуҗалыгы предприятиеләрендә һәм оешмаларында хуҗалык эчендәге автомобиль юллары»;
21. СНиП 2.05.13-90 «Шәһәр һәм башка торак пунктлар территорияләрендә салына торган нефть продуктлары";
22. СНиП 2.06.04-82* «Гидротехник корылмаларга (дулкынлы, бозлы һәм суднолардан) йөкләнеш һәм йогынты ясау»;
23. СНиП 2.06.05-84* «Грунт материалларыннан плотиналар»;
24. СНиП 2.06.07-87 «Терәк диварлар, суднолар йөрү шлюзлары, Балык үткәрү һәм балык саклау корылмалары";
25. СНиП 2.06.15-85 «Территорияне су басудан һәм су астыннан инженерлык яклавы»;
26. СНиП 2.09.04-87* «Административ һәм көнкүреш биналары»;
27. СНиП 2.10.02-84 «Авыл хуҗалыгы продукциясен саклау һәм эшкәртү өчен биналар һәм биналар»;
28. СНиП 2.10.03-84 «Терлекчелек, кошчылык һәм җәнлек үрчетү биналары .»;
29. СНиП 2.10.05-85 «Ашлык саклау һәм эшкәртү предприятиеләре, биналары һәм корылмалары»;
30. СНиП 2.11.03-93 «Нефть һәм нефть продуктлары складлары. Янгынга каршы нормалар»;
31. СНиП 11 -02-96 «Төзелеш өчен инженерлык эзләнүләре. Төп яңалыклар»;
32. СНиП 11 -04-2003 «Шәһәр төзелеше документларын эшләү, килештерү, экс - экспертиза һәм раслау тәртибе турында инструкция»;
33. СНиП 21-01-97* «Биналарның һәм корылмаларның янгын куркынычсызлыгы»;
34. СНиП 21 -02-99* «Автомобиль кую урыннары»;
35. СНиП 22-02-2003 «Куркыныч геологик процесслардан территорияләрне,

биналарны һәм корылмаларны инженерлык ягыннан яклау. Төп нигезләмәләр»;
36. СНиП 23-01-99* «Төзелеш климатологиясе»;
37. СНиП 23-02-2003 «Биналардагы җылылыкны саклау»;
38. СНиП 23-03-2003 " Тавыштан саклау»;
39. СНиП 23-05-95* «Табигый һәм ясалма яктырту»;
40. СНиП 30-02-97 «Бакчачылык берләшмәләре территорияләрен, биналар һәм корылмалар планлаштыру һәм төзү»;
41. СНиП 31-01-2003 «Күп фатирлы торак биналар»;
42. СНиП 31-02-2001 «Бер фатирлы торак йортлар»;
43. СНиП 31-03-2001 «Җитештерү биналары»;
44. СНиП 31-04-2001 «Склад биналары»;
45. СНиП 31-05-2003 " Административ билгеләнештәге иҗтимагый биналар»;
47. СНиП 32-01-95 « 1520 миллиметрлы тимер юл колеялары »;
48. СНиП 32-03-96 «Аэродромнар»;
49. СНиП 32-04-97 «Тимер юл һәм автомобиль юллары тоннельләре»;
50. СНиП 33-01-2003 «Гидротехник корылмалар. Төп нигезләмәләр»;
51. СНиП 34-02-99 " Җир асты газ, нефть , нефтьне эшкәртү калдыклары саклагычлары»;
52. СНиП 35-01-2001 «Биналар һәм корылмаларның халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен үтемлелеге»;
53. СНиП 41-01-2003 « Җылылык, вентиляция һәм кондиционерлау»;
54. СНиП 41-02-2003 «Җылылык челтәрләре»;
55. СНиП 42-01-2002 «Газ бүлү системалары».

Кулланма әсбаплар

1. 1. СНиП II өчен кулланма-60-75* Шәһәрләрдә һәм башка торак пунктларда җиңел автомобильләргә техник хезмәт күрсәтү предприятиеләрен, гаражларны һәм предприятиеләрен урнаштыру буенча кулланма". Киевнип шәһәр төзелеше, 1983 ел;
2. «Вокзалларны проектлау буенча кулланма»СНиП II-85-80 өчен кулланма. Шәһәр төзелеше үзәге, 1983 ел;
3. «Агулы сәнәгать калдыкларын зарарсызландыру һәм күмү полигоннарын проектлау буенча кулланма " Снипга 2.01.28-85 буенча кулланма. СССР Дәүләт төзелеше, 1984 ел;
4. Снипга Пособие-2.07.01-89* «шәһәр һәм авыл җирлекләрен су белән тәэмин итү һәм канализация буенча Пособие. Инженерлык җиһазларының ЦНИИЭП" ҖЧҖ, 1990 ел.

Проектлау һәм төзелеш буенча кагыйдәләр җыелмасы (СП)

1. СП 1.13130.2009 «Янгынга каршы саклау системасы. Эвакуация юллары һәм чыгу юллары»;
2. СП 11-102-97 «Төзелеш өчен инженер-экологик эзләнүләр»;
3. СП 11-103-97 «Төзелеш өчен инженер-гидрометеорология эзләнүләре»;
4. СП 11-106-97 * «Гражданнарның бакчачылык (дача) берләшмәләре территорияләрен төзүгә проект-планлаштыру документларын эшләү, килештерү, раслау һәм составы тәртибе";
5. СП 11-107-98 «Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Гадәттән тыш хәлләрне һәм төзелеш проектларын кисәтү буенча чаралар»;
6 СП 11-112-2001. "Гражданнар оборонасының инженер - техник чаралары. Шәһәр һәм авыл җирлекләре, башка муниципаль берәмлекләр территорияләре өчен гадәттән тыш хәлләрне һәм шәһәр төзелеше документларын кисәтү буенча чаралар»;
7. СП 30-102-99 «Аз катлы торак төзелеше территорияләрен планлаштыру һәм төзү "

8. СП 31 – 103 -99 «Православие храмнары биналарын, корылмаларын һәм ком - комплексларын проектлау һәм төзү»;
9. СП 31-102-99 «Инвалидлар һәм башка аз хәрәкәтләнүче кешеләр өчен җәмәгать биналарыннан һәм корылмаларыннан файдалану таләпләре»;
10. СП 31-107-2004 " Күпфатирлы торак биналарның архитектура-планлаштыру чишелешләре»;
11. СП 31-110-2003 «Торак һәм иҗтимагый биналарның электр җайланмаларын проектлау һәм монтажлау»;
12. СП 31-112-2004(1), «Физкультура-спорт заллары.» , 1 өлеш;
13. 31-112-2004(2) , «Физкультура-спорт заллары.», 2 өлеш;
14. 31-112-2004(3) , « Физкультура-спорт заллары.», 3 өлеш. «Ябык ишекләр-ышанычлы ареналар»;
15. СП 31-113-2004 «Йөзү өчен бассейннар»;
17. СП 34-106-98 " Җир асты газ, нефть һәм аларны эшкәртү продуктлары саклагычлары»; 16. СП 33-101-2003 " Гидрологик характеристикаларның төп исәп- хисабын билгеләү»; 18. СП 35-101-2001 " Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен һәркем файдалана алырлык булуын исәпкә алып биналарны һәм корылмаларны проектлаштыру. Гомуми нигезләмәләр»;
19. СП 35-102-2001 «Инвалидларга уңайлы торак мохит»;
20. СП 35-103-2001 «Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре –инвалидлар өчен уңайлы булган җәмәгать биналары һәм корылмалары»;
21. СП 35-105-2002 " Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен үтемлелекне исәпкә алып, шәһәр төзелешен реконструкцияләү»;
22. СП 35-106-2003 «Социаль хезмәт күрсәтү учреждениеләрен исәпләү һәм урнаштыру»;
23. СП 35-107-2003 " Билгеле яшәү урыны булмаган затлар өчен вакытлыча яшәү учреждениеләре биналары
24. СП 35-116-2006 «Мөмкинлекләре чикләнгән балалар һәм яшүсмерләр өчен тернәкләндерү үзәкләре»;
25. СП 35-112-2005 " Интернат-йортлар»;
26. СП 35-117-2006 «Инвалид балалар өчен интернат-йортлар»;
27. СП 4.13130.2008 " Янгынга каршы саклау системалары. Саклау объектларында янгын таралуны чикләү. Күләмле-планлаштыру һәм конструктив карарларга таләпләр»;
28. СП 411-04-2000 «Җылылык белән тәэмин итүнең автоном чыганакларын проектлау»;
29. СП 41-08-2004»газ ягулыгында җылылык - нераторлы торак биналарны фатир саен җылылык белән тәэмин итү";
30. СП 42.13330.2011 СНиП 2.07.01-89* «Шәһәр төзелеше. Шәһәр һәм авыл җирлекләрен планлаштыру һәм төзү»;
31. СП 42-101-2003 «Металл һәм полиэтилен торбалардан газ бүлү системаларын проектлау һәм төзү буенча гомуми нигезләмәләр».

Төзелеш нормалары (СН)

1. СН 441-72* «Предприятиеләр, биналар һәм корылмалар мәйданчыклары һәм участоклары коймаларын проектлаштыру буенча күрсәтмәләр»;
2. № 452-73 «Магистраль торбаүткәргечләр өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
3. № 455-73 «Балык хуҗалыгы предприятиеләре өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
4. № 456-73 «Магистраль суүткәргечләр һәм канализация коллекторлары өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
5. С 457-74 «Аэропортлар өчен җир бүлеп бирү нормалары»;

6. № 461-74 «Элемтә линияләре өчен җир бүлеп бирү нормалары»;
7. № 467-74 «Автомобиль юллары өчен җир бүлеп бирү нормалары».

Ведомство төзелеш нормалары (ВСН)

1. ВСН 01-89 «Автомобильләргә хезмәт күрсәтү предприятиеләре»;
2. ВСН 33-2. 2. 12-87 «Мелиорация системалары һәм корылмалары. Насос станцияләре. Проектлау нормалары»;
3. ВСН 60-89 «Торак һәм иҗтимагый биналарның инженерлык җиһазларын элемтә, сигнализация һәм диспетчерлаштыру җайланмалары. Проектлау нормалары»;
4. ВСН 61-89(р) «Торак йортларны реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлау. Проектлау нормалары»;
5. ВСН 62-91* « Тормыш итү мохитен инвалидлар һәм халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен исәпкә алып проектлау".

Тармак нормалары

ОДН 218.012-99 «Магистраль автомобиль юлларында урнашкан күпер корылмаларында киртәләү җайланмаларына карата гомуми техник таләпләр»
ОСН 3.02.01-97 «Тимер юллар өчен җирләрне проектлау нормалары һәм кагыйдәләре»;

ОСН АПК 2.10.14.01-04 «Терлекчелек, җәнлекчелек һәм кошчылык предприятиеләре һәм авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге башка объектлар өчен административ, көнкүреш биналарын һәм бүлмәләрне проектлау нормалары»

ОСТ 218.1.002-2003 "Автомобиль юлларында автобус тукталышлары. Гомуми техник шартлар»;

Россия китапханәләре ассоциациясе Конференциясе тарафыннан 2008 елның 22 маенда кабул ителгән Халык китапханәсе эшчәнлегенең модель стандарты.

Санитар кагыйдәләр һәм нормалар (СанПиН)

1. СанПин 1.2584-10 «Пестицидлар һәм агрохимикатларны куллану, саклау, ташу, сату, куллану, зарарсызландыру һәм утильләштерү процессларының куркынычсызлыгына гигиеник таләпләр»;

* СанПин 2.1.2882-11 «Зиратларны, биналарны һәм каберлекләрне карап тотуга гигиеник таләпләр";

2. СанПиН 2.1.2.1188-03 «Йөзү бассейннары. Су корылмасына, эксплуатациясенә һәм сыйфатына гигиеник таләпләр. Сыйфат контроле»;

3 3. СанПиН 2.1.2.1331-03 «Аквапаркლартагы су корылмаларын эксплуатацияләүгә һәм суның сыйфатына карата гигиеник таләпләр»;
4. СанПиН 2.1.2645-10 «Торак йортларда һәм биналарда яшәү шартларына карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
5. СанПиН 2.1.3.2630-10 «Медицина эшчәнлеген башкаручы оешмаларга карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
6. СанПиН 2.1.4.1074-01 «Эчәргә яраклы су. Үзәкләштерелгән эчә торган су белән тәэмин итүнең сыйфатына карата гигиеник таләпләр. Сыйфат контроле»;

7. СанПин 2.1.4.1110-02 «Су белән тәэмин итү чыганакларын һәм эчәргә яраклы суларны санитар саклау зоналары";
8. СанПиН 2.1.4.1175-02 «Су сыйфатына карата гигиеник таләпләр. Чыганакларны санитар саклау»;
9. СанПиН 2.1.5.980-00 «Сай сулыкларны саклауга гигиеник таләпләр»;
10. СанПиН 2.1.6.1032-01 «Торак пунктларның атмосфера һавасының сыйфатын тәэмин итүгә гигиеник таләпләр».
11. СанПиН 2.1.7.2790-10 «Медицина калдыклары белән эш итүгә карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
12. СанПиН 2.1.7.1287-03 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;
13. СанПиН 2.1.7.197-07 «Туфрак сыйфатына карата санитар-эпидемиологик таләпләр. Үзгәртелгән № 1 к СанПиН 2.1.7.1287-03»;
14. СанПиН 2.1.7.1322-03 «Җитештерү һәм куллану калдыкларын урнаштыруга һәм зарарсызлауга гигиеник таләпләр";
15. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1190-03 «Коры җирдә хәрәкәтле радиоэлемтә чараларын урнаштыруга һәм эксплуатацияләүгә карата гигиеник таләпләр»;
16. СанПиН 2.1.8/2.2.4.1383-03 «Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатацияләүгә гигиена таләпләре»;
17. СанПиН 2.1.8/2.2.4.2302-07 «Тапшыручы радиотехник объектларны урнаштыру һәм эксплуатацияләүгә карата гигиена таләпләре. СанПиН № 1 үзгәрешләр 2.1.8/2.2.4.1383-03 к;
18. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1076-01 «Торак һәм иҗтимагый биналар һәм территорияләрнең инсоляциясенә һәм кояштан саклау буенча гигиеник таләпләр»;
19. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03 «Санитар - саклау зоналары һәм предприятиеләрне, корылмаларны һәм башка объектларны санитар сертификацияләү» (2010 ел);
20. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2361-08 «Санитар-эпидемиологик кагыйдәләргә һәм нормаларга карата 1 нче номерлы үзгәрешләр «Санитар - саклау зоналары һәм предприятиеләрне, корылмаларны һәм башка объектларны санитар классификацияләү". Яңа редакция»;
21. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2555-09 «Үзгәртү № 2 СанПиН 2.2.1/2.1.1.1200-03
"Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;
22. СанПиН 2.2.1/2.1.1.2739-10 № 3 СанПиНга үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү 2.2.1/2.1.1.1200-03 «Предприятиеләрнең, корылмаларның һәм башка объектларның санитар-саклау зоналары һәм санитар классификациясе. Яңа редакция»;
23. СанПиН 2.2.1/2.1.1.1278-03 «Торак һәм җәмәгать биналарын табигый, ясалма һәм заманча яктырту буенча гигиена таләпләре»;
24. СанПиН 2.2.4.1191-03 «Җитештерү шартларында электромагнит кырлар»;
25. СанПин 2.3.6.1079-01 «Җәмәгать туклануын оештыру, аларда азык-төлек продуктлары һәм азык-төлек чималын әзерләү һәм оборонага сәләтлелек буенча санитар-эпидемиологик таләпләр»;
26. СанПин 2.4.121 - 03 «Социаль реабилитациягә мохтаҗ балигъ булмаган балалар өчен махсус учреждениеләрне урнаштыруга, карап тотуга, җиһазлауга һәм эш режимына гигиеник таләпләр»;
27. СанПин 2.4.1.2660-10 «Мәктәпкәчә оешмаларда эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
28. СанПин 2.4.2.1178-02 «Гомуми белем бирү учреждениеләрендә уку шартларына гигиеник таләпләр»;
29. 2.4.3.1186-03 «Башлангыч һөнәри белем бирү учреждениеләрендә укыту-җитештерү процессын оештыруга карата санитар - эпидемиологик таләпләр»СанПин

2.4.3.1186-03;
30. 2.4.4.1204-03 «Шәһәр читендәге стационар балалар ял итү һәм сәламәтләндерү учреждениеләренең эш режимын булдыруга, карап тотуга һәм оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»СанПин 2.4.4.1204-03;
31. СанПин 2.4.4.1251-03 «Балаларга өстәмә белем бирү учреждениеләренә (мәктәптән тыш учреждениеләр) карата санитар-эпидемиологик таләпләр";
32. СанПин 2.6.1.2523-09 (РРБ-99/2009) «Радиацион куркынычсызлык нормалары»;
33. СанПин 2971-84 «Сәнәгать ешлыгының алмаш токының электр тапшыргычының һава линияләре төзелә торган электр кырыннан халыкны яклау буенча санитар нормалар һәм кагыйдәләр»;
34. СанПин 3907-85 «Су саклагычларны проектлау, төзү һәм эксплуатацияләү буенча санитар кагыйдәләр»;
35. СанПин 4060-85 «Дәвалау пляжлары. Корылмаларны урнаштыру һәм аларны эксплуатацияләүнең санитария кагыйдәләре»;
36. СанПин 2.4.2843-11 «Балалар шифаханәләрен төзүгә, карап тотуга һәм аларның эшен оештыруга карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;
37. СанПиН 42-128-4690-88 «Торак урыннар территорияләрен карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;
38. СанПиН 983-72 « Җәмәгать җыештыру җайланмаларын урнаштыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр".

Санитар нормалар (СН)

1. К 2.2.4/2.1.8.562-96 «Эш урыннарында, торак, җәмәгать биналарында һәм торак төзелеше территориясендә шау - шу";
2. К 2.2.4/2.1.8.566-96 «Җитештерү корылмаларындагы вибрация, торак һәм җәмәгать биналарындагы вибрация. Санитар нормалар»..

Санитар кагыйдәләр (СП)

1. СП 2.1.5.1059-01 «Җир асты суларын пычрактан саклауга гигиеник таләпләр»;
2. СП 2.1.7.1038-01 «Каты коммуналь калдыклар өчен полигоннарны төзүгә һәм карап тотуга гигиеник таләпләр»
3. СП 2.1.7.1386-03 «Җитештерү һәм куллану токсинлы калдыкларының куркынычлылык классын билгеләү буенча санитар кагыйдәләр»;
4. СП 2.2.1312-03 «Яңа төзелә һәм реконструкцияләнә торган сәнәгать предприятиеләрен проектлау буенча гигиена таләпләре»;
5. СП 2.3.6.1066-01 «Сәүдәне оештыруга һәм аларда азык-төлек чималы һәм азык-төлек продуктлары әйләнешенә карата санитар-эпидемиологик таләпләр»;
6. СП 2.3.6.1079-01 «Җәмәгать туклануы оешмаларына азык-төлек продуктлары һәм азык-төлек чималын әзерләү һәм әйләнешкә салу буенча санитар-эпидемиологик таләпләр»;
7. СанПиН 2.4.4.2599-10. "Каникуллар чорында балаларның көндезге торуы булган сәламәтләндерү учреждениеләрендә тәртип урнаштыруга, карап тотуга һәм режимны оештыруга гигиеник таләпләр. Санитар-эпидемиологик кагыйдәләр һәм нормативлар»;
8. СП 2.4.990-00 " Ятим балалар һәм ата-ана тәрбиясеннән мәхрүм калган балалар өчен балалар йортларында һәм интернат мәктәпләрдә эш режимын урнаштыруга, карап тотуга, оештыруга карата гигиена таләпләре»;
9. СП 2.6.1.2612-10 «Радиацион иминлекне тәэмин итүнең төп санитар кагыйдәләре (ОСПОРБ-99/2010)»;

10. СП 1567-76 «Физик культура һәм спорт буенча шөгыльләнү урыннарын урнаштыру һәм карап тоту буенча санитар кагыйдәләр»;
11. СП 4076-86 «Физик һәм акыл үсешендә кимчелекләре булган балалар өчен махсус гомуми белем бирү мәктәп-интернатларын урнаштыру, җиһазлау, карап тоту һәм режимының санитар кагыйдәләре».

Гигиена нормалары (ГН)

1. ГН 2.1.5.1315-03 «Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК)»ГН 2.1.5.1315 - 03;
2. ГН 2.1.5.2280-07 «Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). 2.1.5.1315-03 номерлы Татарстан Республикасы Законына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында;
3. ГН 2.1.5.2307-07 «Хуҗалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләре»ГН 2.1.5.2307 - 07;
4. ГН 2.1.5.2312-08 «Хуҗалык-эчә торган һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләре.» Өстәлмә ГН 2.1.5.2307-07.;
5. ГН 2.1.5.2415-08 «Хуҗалык-эчәргә яраклы һәм мәдәни-көнкүреш суларыннан файдаланудагы су объектларында химик матдәләрнең рөхсәт ителгән дәрәҗәләре. Г. 2.1.5.2307-07.;
6. ГК 2.1.6.1338-03 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе»;
7. ГК 2.1.6.1765-03 «Торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе. Өстәлмә 1 ГН 2.1.6.1338-03»;
8. ГК 2.1.6.1983-05 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән чик концентрациясе. 2.1.6.1338-03 ГК 2 нче өстәлмәләр һәм үзгәрешләр;
9. ГК 2.1.6.1985-06 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе.» Өстәмә: ГН 2.1.6.1338 - 03.;
10. ГН 2.1.6.2326-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК).» ГН 2.1.6.1338-03 ГК 4 Өстәлмә.;
11. ГН 2.1.6.2416-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК).» 5 ГК 2.1.6.1338-03 Өстәлмә.;
12. ГН 2.1.6.2450 - 09 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК).» Өстәлмә: ГН 2.1.6.1338-03.;
13. ГН 2.1.6.2498 - 09 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК).» Өстәлмә: ГН 2.1.6.1338-03.;
14. ГН 2.1.6.604-10 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычратучы матдәләрнең рөхсәт ителгән иң чик концентрациясе (ПДК). Өстәмә: ГН 2.1.6.1338-03»;

15. ГН 2.1.6.29-07 " Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең йогынтысының якынча куркынычсыз дәрәҗәсе»;

16. ГН 2.1.6.2328-08 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең якынча куркынычсыз дәрәҗәсе.» № 1 ГН 2.1.6.29-07»;
17. ГТ 2.1.6.2414-08 «Торак пунктларның атмосфера һавасындагы пычраткыч матдәләрнең йогынтысының якынча куркынычсыз дәрәҗәсе.» ГН 2.1.6.2309-07.;
18. ГН 2.1.6.2451-09 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең якынча куркынычсыз дәрәҗәсе.» ГН 2.1.6.29-07.;
19. ГН 2.1.6.2505-09 «Торак урыннарның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең якынча куркынычсыз дәрәҗәләре.» 2.1.6.309-07 ГК 4 нче өстәмәләр һәм үзгәрешләр;
20. ГН 2.1.6.2577-10 «Торак пунктларның атмосфера һавасында пычраткыч матдәләрнең якынча куркынычсыз дәрәҗәләре. 5 нче өстәмә: ГН 2.1.6.29-07»;
21. ГН 2.1.7.2041-06 «Туфракта химик матдәләрнең рөхсәт ителгән концентрациясе ";
22. ГН 2.1.7.2511 - 09 «Туфракта химик матдәләрнең якынча рөхсәт ителгән концентрацияләре »;
23. ГН 2.1.8/2.2.4.2262-07 " Торак, җәмәгать биналары биналарында һәм селитет территорияләрендә 50 Гц ешлыгы булган магнит кырларының рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәләре».

Ветеринария-санитария кагыйдәләре

Россия Федерациясенең Баш дәүләт ветеринария инспекторы тарафыннан расланган 04.12.1995 ел, № 13-7-2/469 биологик калдыкларны җыю, утильләштерү һәм юк итү буенча ветеринария-санитария кагыйдәләре

Җитәкче документлар (РД, СО)

1. РД 34.20.185-94 (153-34.20.185-94) « Шәһәр электр челтәрләрен проектлау буенча инструкция»;
2. РД 45.120-2000 (НТП 112-2000) «Технологик проектлау нормалары. Шәһәр һәм авыл телефон челтәрләре»;
3. "Предприятиеләр чыгарган зарарлы матдәләрнең атмосфера һавасында концентрациясен исәпләү методикасы»РД 52.04.2002-86 (ОНД 86)»;
4. 153-34.21. 122-2003 «Биналарны, корылмаларны һәм сәнәгать коммуникацияләрен яшен саклау буенча инструкция»;

Төзелештә җитәкче документлар (РДС)

1. «Төзелеш проектларына дәүләт экспертизасын үткәрү тәртибе турында инструкция»11-195 РДС;
2. «Россия Федерациясе шәһәрләрендә һәм башка җирлекләрендә Кызыл линияләрне проектлау һәм урнаштыру тәртибе турында инструкция»30-201-98 РДС;
3. «Инвалидлар өчен социаль инфраструктура объектларына үтемлелек таләпләрен гамәлгә ашыру тәртибе»дигән 35-2019 номерлы РДС.

Төзелештә методик документлар (МДС)»

1.МДС 32-1.2000 «Вокзалларны проектлау буенча тәкъдимнәр»;
2. МДС 13.-15.2000 «Россия Федерациясендә яшел үсентеләрне булдыру, саклау һәм карап тоту кагыйдәләре»;
3. МДС 15-2. 99 « Шәһәр һәм авыл җирлекләрендә җирләрдән файдалануга һәм аларны саклауга дәүләт контролен гамәлгә ашыру тәртибе турында күрсәтмә»;
4. МДС 30-1. 99 «Шәһәр территорияләрен зоналаштыру схемаларын эшләү буенча методик рекомендацияләр» ;
5.МДС 35-1. 2000 " Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяҗларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлаштыру буенча тәкъдимнәр.1- чыгарылыш . "Гомуми нигезләмәләр»;

6.МДС 35-2. 2000 " Инвалидлар һәм халыкның башка аз хәрәкәтләнүче төркемнәре ихтыяҗларын исәпкә алып, әйләнә-тирә мохитне, биналар һәм корылмаларны проектлаштыру буенча тәкъдимнәр. 2-чыгарылыш . «Шәһәр төзелеше таләпләре»;
7. РСН 62-86 "РСФСРда гомумдәүләт һәм республика әһәмиятендәге атомобиль юлларында авто - сервис объектлары составын билгеләү һәм аларны урнаштыру буенча Методик күрсәтмәләр".

Янгын куркынычсызлыгы нормалары (НПБ) һәм кагыйдәләре

1. НПБ 88-2001* «Янгын сүндерү һәм сигнализация урнаштыру. Проектлау нормалары һәм 2. НПБ 101 -95 «Янгын саклау объектларын проектлау нормалары»;кагыйдәләре»;
3. НПБ 111-98* «Автозаправка станцияләре. Янгын куркынычсызлыгы таләпләре.»;
4. НПБ 250-97 «Янгын сүндерү бүлекчәләре биналарында һәм корылмаларында транспортлау өчен лифтлар." Гомуми техник таләпләр».

Куркынычсызлык кагыйдәләре (ПБ)

1. ПБ 09-540-03 «Шартлау куркынычы янаган химия, нефть химиясе һәм нефть эшкәртү производстволары өчен гомуми куркынычсызлык кагыйдәләре»;
2. № 12-529-03 «Газ бүлү һәм газ куллану системалары иминлеге кагыйдәләре»;
3. ПБ 12-609-03 «Сыекландырылган углеводород газларын кулланучы объектлар өчен куркынычсызлык кагыйдәләре».

Башка документлар

Тарихи торак урыннарның тарихи һәм мәдәни ядкярләрен саклау зоналарының тарихи-архитектура терәк планнарын һәм проектларын эшләү буенча Методик тәкъдимнәр. Мәскәү, 1990 ел;

Шәһәр һәм авыл җирлекләре төзелешләреннән урман кишәрлекләренә кадәр янгынга каршы ераклыклар урнаштыру тәртибе турында методик рекомендацияләр. Мәскәү, 20.03.2012;

Электр җайланмаларын урнаштыру кагыйдәләре (ПУЭ). Басма 7-нче, Россия Федерациясе Ягулык һәм энергетика министрлыгы, 2000 ел;
«ФСК ЕЭС» ААҖнең техник сәясәте турында нигезләмә, 02.06.2006;

Авиация-техник базаларны проектлау буенча кулланма. ВНТП II өчен кулланма-85. Дәүләт проект-тикшеренү һәм фәнни-тикшеренү институты
» Аэропроект", 1986 ел;

Җылылык электростанцияләренең каты калдыкларын урнаштыру районында грунт сулары торышын тикшереп тору буенча тәкъдимнәр, ВНИИГ П-78-2000.

Эре шәһәрләрдә иҗтимагый-транспорт үзәкләрен (узелларны) проектлау буенча тәкъдимнәр. Россия Дәүләт Төзелеше. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1998 ел;

Шәһәр һәм авыл җирлекләре урамнарын һәм юлларын проектлау буенча тәкъдимнәр. Шәһәр төзелеше буенча ЦНИИП. Мәскәү, 1994 ел;

Балалар спорт уен инфраструктурасын урнаштыру өлешендә йорт яны территориясен төзекләндерү буенча тәкъдимнәр (Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының 14.12.2010 ел, № 42053-ИБ/14 хаты);

Россия Федерациясе региональ үсеш министрлыгының « Линияле объектлар булмаган һәм капиталь төзелеш объекты составына керүче инженерлык - техник тәэмин итү челтәрләрен төзү, реконструкцияләү һәм капиталь ремонтлау өчен проект документлары турында хаты» 20.05.2011 ел, № 13137-ИП/08.

Татарстан Республикасының норматив хокукый актлары һәм башка документлары

1. "Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында»2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

2. «Татарстан Республикасында шәһәр-төзелеш эшчәнлеге турында»2010 елның 25 декабрендәге 98-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

3. «Татарстан Республикасының административ-территориаль төзелеше турында»2005 елның 7 декабрендәге 116 - ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

4. "Автомобиль юллары һәм юл эшчәнлеге турында»2009 елның 8 июлендәге 43-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы законы;

5.« Татарстан Республикасының 2011-2015 елларга социаль-экономик үсеше Программасын раслау турында» 2009 елның 22 апрелендәге 13-ЗРТ номерлы законы;

6. «Татарстан Республикасының территориаль планлаштыру схемасын раслау турында»2011 елның 21 февралендәге 134 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары;

7. «Татарстан Республикасы территориясендә «Лоджияләргәһәм балконнарга пыяла куюда территориаль төзелеш нормаларын куллану турында " 2001 елның 13 декабрендәге 885 номерлы Татарстан Республикасы Министрлар кабинеты карары.

Шәһәр төзелешен проектлаштыру
буенча җирле нормативларга 2 нче
кушымта

ТЕРМИННАР ҺӘМ БИЛГЕЛӘМӘЛӘР

Антропоген йогынты-кеше эшчәнлегенең табигый мохиткә турыдан-туры яки турыдан-туры йогынтысы, ул нокталы, локаль яки глобаль үзгәрешләргә китерә.

Бизнес-инкубатор-кече, яңа төзелгән предприятиеләргә һәм яңа эш башлаучы эшмәкәрләргә ярдәм итү бурычларын хәл итүче оешма.

Буфер зонасы-төрле билгеләнештәге территорияләр (зоналар) арасында чик буе участогы, аны оештыру аларның үзара тискәре йогынтысын йомшартырга тиеш.

Су саклау зонасы - суларны пычрату, чүпләү һәм агызу өчен махсус режим урнаштырылган акваторияләргә якын территория.

Әйләнә - тирәлеккә йогынты-әйләнә-тирә мохиткә тискәре яки уңай характердагы теләсә кайсы үзгәреш, тулысынча яки өлешчә Кеше эшчәнлегенең экологик аспектлары нәтиҗәсе булып тора.

Керү мәйданы - бинаның тышкы һәм эчке өлешләрдән торган өлеше. Тышкы өлеше, гадәттә, җиһазландырылган түбә һәм су торбалары, баскычлар, пандуслар, колонналар, тотынгыч коймалар. Эчке зона тамбур, вестибюль зонасы, коляска кую урыны, гардероб, подъезд буенча дежурный өчен бүлмәләр, сак посты, үткәрү бюросы һ.б. үз эченә ала.

Шәһәр төзелешен проектлау - территориаль планлаштыру документлары проектларын, шәһәр төзелеше зонасын формалаштыру документларын һәм территорияне планлаштыру документларын әзерләү эшчәнлеге.

Торак пункт чиге-торак пункт җирләренең тышкы чиге, ул аларны башка Категория җирләрдән аерып тора.

Торак төркем-квартал (микрорайон) территориясе, ул торак йортлар, балалар

бакчасы, гомуми кулланылыштагы яшелләндерелгән территорияләр, торак төркемдә яшәүчеләргә хезмәт күрсәтү белән бәйле башка объектлар урнаштыру өчен билгеләнгән.

Торак район-микрорайоннар һәм (яки) торак төркемнәреннән торган шәһәр территориясенең бер өлеше, аерым торак йортларны, торак комплексларны урнаштыру һәм халыкны социаль инфраструктура объектлары комплексы һәм скверларны, бульварларны яки паркны үз эченә алган рекреацион территорияләр системасы белән тәэмин итү өчен.

Тыелган (куркыныч) зона-оешманың куркынычсызлыгын тәэмин итә торган һәм аның тышкы киртәләр янындагы территория.

Яшел зона-шәһәрдән 150 чакрымга кадәр сакланган санитар-гигиена һәм рекреация функцияләрен башкаручы беренче төркем урманнар категориясе.

Яшел үсентеләр-билгеле бер территориядә агач, куак һәм үлән үсемлекләре җыелмасы.

Шәһәр һәм авыл җирлекләренең яшел фонды-әлеге җирлекләр чикләрендәге агач-куак һәм үлән үсемлекләре белән капланган территорияләр җыелмасы. Шәһәр һәм авыл җирлекләренең Яшел фондын саклау яшел фондны саклауны һәм үстерүне тәэмин итә торган һәм уңайлы әйләнә-тирә мохит булдыру өчен чаралар системасын күздә тота.

Җир кишәрлеге - федераль законнар нигезендә билгеләнгән җир өслегенең бер өлеше. Федераль закон белән билгеләнгән очракларда һәм тәртиптә ясалма җир кишәрлекләре булдырыла ала.

Рекреацион зоналар - муниципаль берәмлекләр, торак пунктлар чикләрендә, урманнар, шәһәр урманнары, скверлар, парклар, шәһәр бакчалары, буалар, күлләр, сусаклагычлар, пляжлар, гомуми файдаланудагы су объектларының яр буе полосалары, шулай ук ял, Туризм, физик культура һәм спорт белән шөгыльләнү өчен файдаланыла торган һәм файдаланыла торган башка территорияләр чикләрендә.

Су объектларын рекреацияләү зонасы-су объекты яки аның янәшәсендәге ярлы, ял итү өчен файдаланыла торган участогы.

Инвалидлар-организм функцияләренең нык бозылуына, шул исәптән терәк - хәрәкәт аппараты зарарлануга, тормыш эшчәнлеген чикләүгә китерә торган һәм аларны социаль яклау кирәклеген тудыра торган күрү һәм ишетү җитешсезлекләренә бәйле, сәламәтлеге бозылуга ирешә торган кешеләр.

Биналарның инженерлык җиһазлары-халыкның көнкүреше һәм хезмәт эшчәнлеге өчен уңайлы шартлар тәэмин итүче техник җайланмалар комплексы.

Инновацияләр инкубаторы-тикшеренүләрнең өстенлекле (эзләнү) юнәлешләрен гамәлгә ашыручы һәм аларның старт үсешен тәэмин итә торган кечкенә предприятиеләр һәм фирмалар зонасы

Тарихи-архитектура тыюлык территориясе - һәйкәлләрне һәм аларның тарихи тирәлекләрен саклау һәм реставрацияләү белән бергә, аны музей экспонаты буларак түгел, ә заманча тормыш өчен яраклы мохит буларак куллануны күз алдында тоткан җирлек территориясе.

Әйләнә-тирә мохиткә һәм кеше сәламәтлегенә йогынты чыганаклары-сәнәгать мәйданыннан читтә барлыкка килә торган пычрану дәрәҗәсе ПДК һәм/яки ПДДДАН артып киткән объектлар,яисә торак зоналарны пычратуга керткән өлеш 0,1 ПДК дан артып китә.

Квартал-җирлектәге барлык төзелеш зоналарының планлаштырылган әгъзасы берәмлеге, ул кызыл линия чикләрендә урамнар яки транспорт юллары белән бүлеп бирелә. Зурлыгы буенча зур булмаган (8-10 гектар) торак зонаның кварталы, кагыйдә буларак, көндәлек хезмәт күрсәтүнең тулы комплексына ия түгел.

Коммуналь-склад зонасы-коммуналь һәм склад объектларын, торак-коммуналь хуҗалык объектларын, транспорт объектларын, күпләп сату объектларын урнаштыру зонасы.

Төзелешнең тыгызлыгы коэффициенты-биналарның һәм корылмаларның барлык катлары мәйданының участок мәйданына мөнәсәбәте.

Төзелеш коэфффициенты - биналар һәм корылмалар астында урнашкан мәйданның кишәрлек мәйданына мөнәсәбәте.

Кызыл линияләр - гомуми файдаланудагы территорияләрнең гамәлдәге, планлаштырыла торган (үзгәртелә, яңа барлыкка килә торган) чикләрен, электр тапшыру линияләре, элемтә линияләре (шул исәптән линия-кабель корылмалары), торба үткәргечләр, автомобиль юллары, тимер юл линияләре һәм башка шундый корылмалар (линия объектлары) урнашкан җир кишәрлекләре чикләрен билгели торган кызыл линияләр.

Урман паркы-халык ял итә торган төзекләндерелгән урман территориясе.

Линия объектлары-линия-озын объектлар системасы (электр челтәрләре, магистраль газүткәргечләр, нефть үткәргечләр һәм нефть продуктлары, элемтә линияләре, автомобиль юллары, тимер юл линияләре), алар кызыл линия чикләрендә урнашкан һәм элемтәне тәэмин итү, электр энергиясен тапшыру, газ, нефть һәм нефть продуктларын транспортлау, транспорт чаралары хәрәкәте өчен билгеләнгән. Ике һәм аннан күбрәк капиталь төзелеш объектын тәэмин итүче инженер-техник челтәрләр аерым линия объекты буларак карала, аңа квартал газүткәргечен һәм башка линия объектларын (суүткәргеч, канализация, линия-кабель элемтә корылмаларын һ.б.) кертергә мөмкин.

Төзелешне җайга салу линиясе-биналар, корылмалар һәм корылмалар урнаштырганда, кызыл линиядән яки җир кишәрлеге чикләреннән чигенеп, төзелешнең билгеләнгән чиге (СП 42.13330.2011).

Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре-мөстәкыйль хәрәкәт иткәндә, кирәкле мәгълүмат алуда яки әйләнә-тирәдә ориентлашканда кыенлыклар кичерүче кешеләр. Биредә халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәренә инвалидлар, вакытлыча сәламәтлекләрен югалткан кешеләр, йөкле хатын-кызлар, өлкән яшьтәге кешеләр һ. б. кертелгән.

Магистраль җылылык энергетикасы челтәре-ул махсус җылылык энергетикасы челтәре, аның төп функциясе-җылылык энергиясе чыганагыннан микрорайонга, кварталга яки сәнәгать предприятиесенә кадәр җылылык китерү.

Магистральара территория-җирлекнең төзелеш системасында транспорт магистральләре белән бүленә торган территория. Конкрет шартларга карап, кварталларга яки эре территориаль массив рәвешендә бүленергә мөмкин. Магистральара территориянең мәйданы, төзелеш характерына һәм вакытына карап, 30-1000 гектар.

Микрорайон-торакзонасыфункциональструктурасыныңтөпберәмлеге.

Торакйортларһәмхалыккакөндәлекмәдәни-
көнкүрешхезмәтекүрсәтүнетәэминитүчеякын-
тирәиҗтимагыйучрежденеләрнеүзэченә ала.

Музей-тыюлык- тарихи һәм мәдәни һәйкәлләр төркеме, ул тарихи-архитектура, сәнгать, ландшафт һәм табигый комплексларның музей күрсәтү объекты буларак саклана һәм кулланыла.

Фәнни парк - фәнни-тикшеренү институтларын һәм тәҗрибә производстволарын

өстенлекле урнаштыру зонасы.
Гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территория - төрле территориаль зоналарында урнашкан, рекреация һәм экологик максатларда файдаланылучы, чикләнмәгән затлар даирәсе өчен ачык булган (шул исәптән парклар, бакчалар, скверлар, бульварлар) шәһәр һәм муниципаль әһәмияттәге гомуми файдаланудагы территория
ахсус сакланышлы табигый территорияләр - аеруча саклаулы табигать территорияләре-табигать тыюлыклары, фәнни, тарихи-мәдәни, эстетик, рекреацион, сәламәтләндерү әһәмиятенә ия булган территорияләр.
Шәһәр төзелеше үсешенең перспектив территориясе - шәһәрнең алга таба үсеше өчен бүлеп бирелә торган һәм социаль инфраструктура, җитештерү билгеләнешендәге, инженерлык һәм транспорт-порт инфраструктурасы объектларын урнаштыру һәм халыкның рекреацион ихтыяҗларын тәэмин итү өчен файдаланыла торган территория.
Җәяүлеләр зоналары - җәяүлеләр өчен билгеләнгән территорияләр, бу территорияләргә хезмәт күрсәтүче махсус транспорттан тыш аларда транспорт хәрәкәте рөхсәт ителми.
Завод алды зонасы-җитештерү предприятиесенең иҗтимагый чараларын уздыру өчен буш урын. Аны эшчеләрнең килү юлы ягында урнаштырырга кирәк. Завод алды зонасы предприятие территориясеннән читтә урнашкан. Аны гомумзаводның административ-көнкүреш объектлары формалаштыра.
Йорт яны территориясе –чикләре билгеләнгән җир участогы һәм анда урнашкан торак бина, бүтән күчемсез милек объектлары, торак яки бүтән максатлар өчен корылмаларның билгеләнгән бер өлеше гражданнар, юридик затлар, Россия Федерациясе, Россия Федерациясе субъектлары, муниципаль берәмлекләр (йорт хуҗалары) карамагында - хосусый, дәүләт, муниципаль һәм башка милек рәвешләрендә, калган өлешләр (уртак милек) уртак милектә.
Сәнәгать зонасы - әйләнә-тирә мохиткә йогынты ясауның төрле нормативлары булган җитештерү объектларын урнаштыру зонасы, кагыйдә буларак, киңлеге 50 метрдан артык булган санитар-саклау зоналары, шулай ук тимерюллар урнаштыруны таләп итүче зона.
Сәнәгать үзәге-ярдәмче производстволарның һәм хуҗалыкларның, инженерлык корылмаларының, коммуникацияләрнең гомуми объектлары, бердәм көнкүреш һәм башка хезмәт күрсәтү системасы булган предприятиеләр Төркеме. Мөстәкыйль рәвештә яки сәнәгать зонасы составында аның структур өлеше буларак урнаша ала.
Бүлү челтәре-магистраль челтәрләрдән биналарга җылылык энергиясен транспортлау һәм китерү.
Җирләрне рекультивацияләү - бозылган җирләрнең продуктивлылыгын һәм халык хуҗалыгы кыйммәтен торгызуга, шулай ук әйләнә - тирә мохит шартларын җәмгыять мәнфәгатьләренә туры китереп яхшыртуга юнәлтелгән эшләр комплексы.
Санитар-саклау зонасы - сәнәгать мәйданчыклары - предприятиеләр, Корылмалар һәм башка җитештерү һәм авыл хуҗалыгы объектлары чикләре, торак төзелеше, рекреацион зоналар арасындагы территория, ул атмосфера һавасының җир асты катламында пычранган матдәләрне карап тотуның таләп ителә торган гигиена нормаларын тәэмин итү, предприятиеләрнең, транспорт - порт коммуникацияләренең, халыкка электр тапшыру линияләренең тискәре йогынтысын киметү өчен билгеләнгән.
Халыкны күчерү системасы-функцияләрне төгәл бүлү, җитештерү һәм социаль

элемтәләр булган торак урыннарының территориаль ярашуы.

Яшәү тирәлеге - кеше тормышының шартларын билгели торган әйләнә-тирә (табигый һәм ясалма) мохит объектлары, күренешләре һәм факторлары җыелмасы.

Уртак мохитлы район - бер үк төрле яки охшаш характеристикалы (морфотиплар) кварталлар төркеме.

Җирлекнең территориаль зонасы - шәһәр төзелешенең өстенлекле зонасы.

Техник коридор-өлешчә яки саклау зоналарына туры килә торган коммуникацияләр (торбаүткәргечләр, кабельләр, электр тапшыру линияләре һ.б.) салынган җир участогы.

Технопарк - индустриаль, эшлекле, күргәзмә үзәкләре, фәнни-тикшерену институтлары, ярдәмче хезмәтләр кооперациясе белән чиктәш җирдә урнашкан уку йортлары, инженер һәм транспорт белән тәэмин итү, хезмәт-көнкүреш хезмәте күрсәтү һәм җитештерү белән идарә итү системалары төркеме.

Функциональ зоналар-территориаль планлаштыру документлары ярдәмендә күрсәтелгән чикләр һәм функциональ бурычлары билгеләнгән зоналар.

Бер фатирлы торак йорт участогы- бер гаиләгә һәм аның белән бәйле туганнары яки якыннарына уртак яшәү өчен билгеләнгән торак йортны урнаштыру өчен квартал территориясенең бер өлеше һәм ял итү мәйданчыкларын, уен, спорт, хуҗалык мәйданчыкларын, гаражларны (стоянкаларны) урнаштыру төгәл функциональ зоналаштырылган йорт яны территориясе .

Экологик каркас - шәһәр төзелешен үзләштерү системасын (антропоген каркасны) формалаштыручы төрле төрдәге яшел территорияләр системасы. Экологик каркас төрле категорияләрдәге урман массивлары, аеруча сакланучы табигать территорияләре, урман саклау полосалары, сулыкларның саклау зоналары, җитештерү һәм инженерлык корылмаларының саклау зоналары һ. б. хисабына барлыкка килә.

Кушымта №3

шәһәр төзелешен проектлаштыру буенча җирле нормативлар

ҖИРЛЕК ТЕРРИТОРИЯЛӘРЕН ОЕШТЫРУ Таблица1

Халыкның уртача еллык саны (Татарстан Республикасы Икътисад министрлыгы фаразы нигезендә)

(мең кеше)

исеме	**2012ел.**	**2015ел.**	**2020ел.**	**2025ел.**	**2030ел.**	**2035 ел.**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
Татарстан Республикасы буенча	3803,2	3832,9	3861,7	3871,4	3881,1	3890,8

Таблица2

Территориаль планлаштыру документларында күрсәтелә торган объектларның тәкъдим ителгән исемлеге

№п/п	Объектның төре	Объектлар	Муниципальр айон	шәһәр	җирлек
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
1	Электр белән тәэмин итү	Түбәнәйтүчестанцияләр:			
		ПС 550 кВ	+	+	+
		ПС 220 кВ	+	+	+
		ПС 110 кВ	+	+	+
		ПС 35 кВ	+	+	+
		ПС 10 кВ		+	+
		Электр тапшырулинияләре:			
		550кВ	+	+	+
		220кВ	+	+	+
		110кВ	+	+	+
		35 кВ	+	+	+
		10 кВ		+	+
		ГРЭС		+	
		ТЭЦ		+	
2	Газ белән тәэмин итү	Газ бүлүстанцияләре	+	+	+
		Югарыбасымлы магистраль газүткәргеч	+	+	+
		Газ бүлү пункты	+	+	+
		Югарыбасымлыгазүткәргеч	+	+	+
		Уртачабасымлыгазүткәргеч	+	+	+
3	элемтә	Магистраль элемтәчелтәрләре	+	+	+
		Автомат телефон станциясе		+	+
		Элемтә вышкасы		+	+
		Телевизион ретранслятор		+	+
		Радиотрансляция станциясе		+	+
		Элемтә челтәре	+	+	+
4	Җылылыкбелəнтәэминитү	ГЭС,ГРЭС	+	+	+
		ТЭЦ		+	
		Котельная		+	+
		Магистраль челтәрләре		+	+
5	Су белəнтәэминитү	сутоткыч	+	+	+
		Су чистартукорылмалары	+	+	+
		Насосстанциясе		+	+
		Магистраль челтәрләр		+	+
6	Водоотведение	Канализация чистартукорылмалары		+	+
		Төп канализация станциясе		+	+
		Канализацион насосстанциясе		+	+
		Магистраль челтәрләр		+	+

7	Ягулык белән тәэмин итүне оештыру	Газ саклагыч		+	+
		Газгольдер		+	+
		Ягулык складлары (күмер, утын)		+	+
8	Каты коммуналь, сәнәгатьһәмбиологиккалдыкларныутильләштерүһәмурнаштыру	Каты коммуналькалдыклар полигоны	+	+	+
		Сәнәгатькалдыклары полигоны	+	+	+
		Үләт базы	+	+	+
		Чүпэшкәртү заводы	+	+	+
9	Автомобиль юллары	Федеральәһәмияткә ия автомобиль юллары	+	+	+
		Региональәһәмияткә ия автомобиль юллары	+	+	+
		Җирлеәһәмияткә ия автомобиль юллары- муниципаль район чикләрендәге торакпунктларчикләреннәнтыш	+	+	+
		шәһәрчикләрендә җирлеәһәмияткә ия автомобиль юллары		+	
		Торак пункт чикләрендәгеурамнарһәмюллар		+	+
10	Тимер юллар	Тимерюлстанцияләре, тукталышлар платформалар	+	+	+
11	Мәгариф	Мәктәпкәчәбелембирүоешмалары	+	+	+
		Гомумибелембирүоешмалары:	+	+	+
		Башлангычгомуми белембирүоешмалары (башлангычмәктәпләр)	+	+	+
		төпгомумибелембирүоешмалары (төпмәктәпләр)	+	+	+
		уртагомумибелембирүоешмалары (уртамәктәпләр)	+	+	+
		Балаларгаөстәмәбелембирүоешмалары	+	+	+
		Мәктәпараукыту-җитештерүкомбинатлары	+	+	+
12	Сәламәтлек саклау	Дәвалау-профилактика учреждениеләре, шулисәптән:	+	+	+
		Амбулатор-поликлиника учреждениеләре	+	+	+
13	Рекреация	Балаларөчен ял лагерьлары	+	+	+
		балалыгаиләләрөченял йортлары (пансионатлар)	+	+	+
		балалы гаиләләрөчентуристикбазалар	+	+	+
		Урман- парклар	+	+	+
		Парк,бакча		+	+
		Сквер,бульвар		+	+
		Ял мәйданчыклары		+	+
		Аквапарк		+	+
		Пляж		+	+
		Яр буе		+	+

14	Көнкүрешхезмәтек үрсәтүпредприяти еләре	Халыккакөнкүрешхезмәтекүрсәтүпредприят иеләре (халыккатурыдан-туры хезмәткүрсәтү)	+	+	+

		мунчалар		+	+
15	Сәүдә үзәкләре	Азык-төлеккибетләре	+	+	+
		Азык-төлекбулмагантоварларкибетләре	+	+	+
		Базар комплекслары	+	+	+
16	Тукланупредприятиеләре	Җәмәгатьтуклануыпредприятиеләре		+	+
17	оешмаларһәмидарә учреждениеләре			+	+
18	Элемтә предприятияләре	Почта элемтәсебүлекчәләре	+	+	+
19	Торак инфраструктурасы	Социальторак фонды		+	+
20	китапханә	Авыл китапханәсе	+	+	+
		Китапханә пункты	+	+	+
21	Мәдәниятобъектлары	Клуб	+	+	+
		Театр	+	+	+
		Цирк	+	+	+
		Концертзалы	+	+	+
		Кинотеатр	+	+	+
		Музей	+	+	+
		Дини-мәдәниучреждениеләр	+	+	+
22	Физкультура спорт объектлары	Физкультура-спортзалы	+	+	+
		Ачык һавадагы корылмалар	+	+	+
23	Җәмәгатьтәртибенсаклау	Хокуктәртибенсаклауның терәк пункты	+	+	+
		Полиция участок пункты	+	+	+
24	Янгынкуркынычсызлыгы	Янгынкуркынычсызлыгы бүлеге	+	+	+
		Янгын сүндерү депосы		+	+
		Янгын куркынычсызлыгы пункты		+	+
25	дәвалау-сәламәтләндерүүрыннарын җирле әһәмияттәге курортларны саклауны, үстерүне тәэмин итү	Шифаханә-курорт учреждениеләре	+	+	+
26	Житештерүтерриторияләре	Сәнәгать предприятияләре	+	+	+
		Коммуналь-склад объектлары	+	+	+
		Бизнес-инкубатор	+	+	+
		Технопарк	+	+	+
27	Балаларһәмяшьләр беләнэшне оештыру, гамәлгәашыру	Яшьләр эшләре учреждениеләре	+	+	+

Таблица4

Таблица3

Иҗтимагый үзәкләрнең һәм иҗтимагый-эшлекле зона объектларының структурасы һәм типологиясе

Объекты по направлениям	хезмәткүрсәтүтөрләребуенчаиҗтимагый-эшлекле зона объектлары	
	вакытлыхезмәткүрсәтү	көндәлекхезмәткүрсәтү
	Эре авыл җирлегеүзәге	**авыл җирлеге үзәге (авылара), урта авыл җирлеге үзәге**
1	**2**	**3**
Административ-эшлеклеһәмхуҗалыкучреждениеләре	Административ-хуҗалыкхезмәте, элемтә, полиция, банклар, юридикһәмнотариальконторалар, Ремонт-эксплуатация идарәләре	Административ-хуҗалыкбинасы, элемтәбүлеге, банк, торак - коммунальхуҗалыкпредприятиеләре, тәртипсаклаутерәк пункты
Мәгарифоешмалары	Көллиятләр, лицейлар, гимназияләр, балаларсәнгатьһәмиҗатмәктәпләре һ. б.	Мәктәпкәчәбелембирүоешмалары, гомумибелембирүоешмалары, балалариҗатмәктәпләре

1	2	3
Мәдәниятһәмсәнгать учреждениеләре	Клуб тибындагыучреждениеләр, клублар, ял итүүзәкләре, өлкәннәрһәмбалаларкитапханәләре	кино күрсәтү җайланмалары булган клуб тибындагыучреждениеләр, өлкәннәрһәмбалаларкитапханәләрефилиаллары
Сәламәтлексаклауһ әмсоциальтәэминит үучреждениеләре	Участок хастаханәсе, поликлиника, күчмәашыгыч медицина ярдәме пункты, даруханә	Фельдшер-акушерлык пункты, табибамбулаториясе, даруханә
Физкультура-спорт корылмалары	Стадионнар, спорт заллары, бассейннар, балалар спорт мәктәпләре	мәктәпбеләнберләштерелгән стадион, бассейнлы спорт залы,
Сәүдәһәмҗәмә гатьтуклануы	Азык-төлекһәмсәнәгатьтоварларыкибетләре, җәмәгатьтукланупредприятиеләре	Көндәлек кирәк-ярак, азык-төлек һәм сәнәгать товарлары кибетләре, җәмәгать туклану пунктлары
Көнкүреш һәм коммуналь хезмәт күрсәтү учреждениеләре	Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, кер юу-химик чистарту, мунчалар, янгын сүндерү деполары, җәмәгать бәдрәфләре	Көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, кер юу – химчисткага кабул итү пунктлары, мунча

Хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләрен исәпләү нормалары һәм җир кишәрлекләре күләме.

Учреждениеләр, предприятиеләр, корылмалар	Үлчәү берәмлеге	1000 кешегә тәкъдим ителгән (минимум чикләрендә)	Җир кишәрлегенең күләме, кв. метр, аерым очракларда-гектарларда (га)	Искәрмә
		Авыл җирлеге		
1	**2**	**3**	**4**	**5**
I. Мәгариф оешмалары				
Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары	1 урын	Авыл җирлегенең, шәһәр тирә демографик структурасына бәйле рәвештә билгеләнә	Сыйдырышлыгы: 100 урынга кадәр - 40; 100-35дән артык; оешмалар комплексында 500 урын-30. Җир кишәрлекләре күләме кимергә мөмкин: реконструкция шартларында-25%; рельефта 20% тан артык - 15% ка%; торак пунктларда-яңа төзелешләрдә-10% ка (яшелләндерү мәйданын кыскарту хисабына)	Мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының балаларның (1 - 6 яшь) тәэмин ителеше дәрәҗәсе: шәһәр округы һәм шәһәр җирлекләре - 85-100%; авыл җирлекләре-85-90%. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр иҗтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында" 2009 ел, 26 гыйнвар, 42 нче карары нигезендә мәктәпкәчә белем бирү оешмаларының төп төрләренең гомуми мәйданының уртача күрсәткеченең уртача нормативы: шәһәр округлары һәм шәһәр җирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 11,28 кв. метр; авыл җирлекләре - бер тәрбияләнүчегә 14,36 кв. метр.

Мәктәпкәчә белем бирү оешмалары төркем белән тулыландырылган	гомуми мәйданның 1 кв. м. 1 тәрбияче гомуми мәйданда	17,05 - 51,16	Бирем буенча проектлау	Сыйдырышлылыгына карап, нигезендә ӏҗтимагый инфраструктура, социаль инфраструктура лән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре рәҗәсен билгеләү турында "2009 елның 26 йнварындагы 42 номерлы Татарстан Республикасы инистрлар Кабинеты карары 2019 елга кадәр хезмәт рсәтү"
гомуми белем бирү учреждениеләре	1 урын	Җирлекнең демографик структурасына бәйле рәвештә билгеләнә	Сыйдырышлыгы: 400 урынга кадәр - 50; 400-500 урын-60; 500 - 600 урын-50; 600-800 урын - 40; 800-1100 урын - 33; 1100 урын - - 1500 урын-21; 1500-2000 урын-17 (реконструкция шартларында 20% ка кимергә мөмкин)	I-XI сыйныф укучыларын колачлау дәрәҗәсе-100%. Гомуми белем бирү оешмасының спорт зонасы торак белем бирү физкультура-сәламәтләндерү комплексы белән берләшергә мөмкин. Гомуми белем бирү оешмалары биналарының гомуми мәйданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: шәһәр округы һәм шәһәр җирлекләре-16,96 - 31,73 кв. метр, авыл җирлекләре - 10,07-22,25 кв. метр (сыйдырышлылыгына карап, Россия Федерациясе Хөкүмәтенең 1996 елның 3 июлендәге 1063-р номерлы күрсәтмәсе нигезендә)
Балаларга өстәмә белем бирүне оештыру	1 урын	Мәктәп укучыларының гомуми саныннан 120% ы, шул исәптән биналар төрләре буенча, %: яшь туристлар станциясе-0,4%; 20 нче балалар-яшүсмерләр спорт мәктәбе%; балалар сәнгать мәктәбе яки музыка, сәнгать, хореография мәктәбе - 12%	Бирем буенча проектлау	Мәктәпкәчә яшьтәге балаларны билгеле бер колачлау күздә тотыла. Авыл җирлекләрендә балаларга өстәмә белем бирү оешмалары өчен урыннарны гомуми белем бирү оешмалары биналарында күздә тотарга киңәш ителә. Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр иҗтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында"2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары нигезендә

Интернат-оешмалар	1 урын	Бирем буенча проектлау, әмма кимендә 0,6	Сыйдырышлыгы: 200-300 урын-70; 300-500 урын-65; 500 һәм аннан күбрәк урын-45	Интернат бинасын (йокы корпусын) интернат оешмасының җир кишәрлегендә урнаштырганда җир кишәрлегенең мәйданын 0,2 гектарга арттырырга кирәк
Һөнәри белем бирү оешмалары	1 урын	Бирем буенча проектлау, әмма кимендә 3,0	Әлеге кушымтаның 5 нче таблицасы буенча	Җир кишәрлекләре авыл җирлекләрендә урнашкан авыл хуҗалыгы юнәлешендәге уку йортлары өчен 50% ка артырга мөмкин. Төзекләндерү шартларында гуманитар профильдәге уку йортлары өчен 30% ка кимергә мөмкин. Һөнәри белем бирү оешмаларының гомуми мәйданының чагыштырма күрсәткечләре нормативлары: Һөнәри училищелар өчен 1 укучыга 17,35 кв. метр; (Татарстан Республикасы Министрлар Кабинетының "2019 елга кадәр иҗтимагый инфраструктура, социаль хезмәт күрсәтүләр белән тәэмин ителешнең социаль гарантияләре дәрәҗәсен билгеләү турында"2009 елның 26 гыйнварындагы 42 номерлы карары нигезендә)

2. Медицина һәм социаль хезмәт күрсәтү оешмалары				
Фельдшер ярдәме фельдшер-акушерлык пункты	1 корылма	Бирем буенча проектлау	0,2 га	
Даруханә		Якынча бирем буенча проектлау	0,2 - 0,3 га корылмага	Авыл җирлекләрендә, кагыйдә буларак, амбулаториядә һәм ФАП та төзелгән
	1 учреждение	1-6,2 мең сум. яшәүче		
	гомуми мәйданы кв. метр	14,0		
Органнар учреждениеләре	Кв.метр	25	Бирем буенча проектлау	Составында күппрофильле учреждениеләр
Яшьләр эшләре буенча	Гомуми мәйданы			Учреждениене яшьләр сәясәте өлкәсенә кертүнең төп критериесе -12 яшьтән алып 12 яшькә кадәрге. Озак вакытка исәпләнгән, нигездә, шөгыльләнүчеләрнең кимендә 50% ы 23 ел
	Эш урыны	2 (педагог, тренер, социаль хезмәткәр һ.б.)		
Предприятиеләр һәм оешмаларның ял базалары, яшьләр лагерьлары	1 урын	Бирем буенча проектлау	140 - 160	

Балалар лагерьлары	1 урын	0,05	150 - 200	
Турист кунакханәләре	1 урын	Бирем буенча проектлау якынча , 5 - 9	50 - 75	Җәмәгать үзәкләрендә урнашкан туристлык кунакханәләре өчен җир кишәрлекләре күләмен билгеләнгән нормалар буенча кабул итәргә рөхсәт ителә
Туристик базалар	1 урын	Шул ук	65 - 80	
Балалы гаиләләр өчен туристик базалар	1 место	То же	95 - 120	
Шәһәр читендәге ял базалары, Балык тоту-Ау базалары: йоклап	1 урын	15	Бирем буенча проектлау	
йокламыйча		112		
Мотельләр	1 урын	3	75 - 100	
Кемпинг	1 урын	9	135 - 150	
III. Мәдәният һәм сәнгать учреждениеләре				
Музейлар	1 учреждение	1 - 2 урын муниципаль районга	Шул ук	мәдәни-массакүләм һәм физкультура оешмалары-укучылар һәм халык тарафыннан (нормативларны суммалаштырып) җәяүлеләр өчен мөмкин булган чикләрдә куллану өчен 500 метрдан да артмаган сәламәтләндерү эшләре
Авыл җирлекләре һәм аларның төркемнәре клублары, мең кеше: 0,2 дән артык 1дән 3кә кадәр	1 урын	300 – 230 га кадәр	Шул ук	Клублар һәм китапханәләрнең азрак сыйдырышлылыгы зур җирлекләр өчен кабул итәргә тиеш

Авыл массакүләм китапханәләре 1 мең кешегә хезмәт күрсәтү зоналары (30 минутлык һәркем өчен мөмкин булганны исәпкә алып);: авыл җирлекләре һәм аларның төркемнәре, мең кешә: 1дән 3кә	Мең берәмлек саклау урын	6 - 7,5 5 - 6	Шул ук	
IV. Физкультура -спорт корылмалары				
Яссылык спорт корылмалары территориясе	мең кв. метр	1,95	Бирем буенча проектлау	Гомуми кулланыштагы физкультура-спорт корылмаларын мәгариф мәктәпләренең һәм башка уку йортларының, ял һәм мәдәният учреждениеләренең спорт объектлары белән берләштерергә кирәк. Кече җирлекләр өчен залларны һәм бассейннарны исәпләү нормаларын, объектларның минималь сыйдырышлылыгын исәпкә алып, технологик таләпләр буенча кабул итәргә кирәк. Физкультура-сәламәтләндерү мәйданчыклары комплекслары һәр җирлектә карала. 2 меңнән 5 меңгә кадәр халкы булган җирлекләрдә 540 кв.метр мәйданлы бер спорт залын күздә тотарга кирәк. Шәһәр әһәмиятендәге физкультура-спорт корылмаларының үтемлелеге 30 минуттан артмаска тиеш. Торак районда урнашкан физкультура-спорт корылмаларының өлешен Кабул итәргә кирәк. Гомуми норма, %: территорияләр - 35, спорт заллары-50, бассейннар-45
Спорт залы, шул исәптән:	залның идән мәйданы кв. метр	350	Бире буенча проектлау, әмма искәрмәдә күрсәтелгәннәрдән ким түгел	
гомуми файдалану		60 - 80		
Балалар һәм яшүсмерләр спорт мәктәбе	залның идән мәйданы кв. метр	10	Корылмага 1,5 - 1,0 га	

V. Сәүдә һәм җәмәгать туклануы				
Сәүдә объектлары, шул исәптән: киосклар, павильоннар, кибетләр, ваклап сату базарлары	Кв.метр сәүдә мәйданы	486,6	Җирле әһәмияткә ия булган сәүдә үзәкләре, халыкка хезмәт күрсәтү саны, мең кеше: 4тән алып 6 - 0,4 - 0,6 объектка га; 6 яшьтән алып 10 - 0,6 - 0,8 объектка га; 10нан алып 15 - 0,8 - 1,1 объектка га; 15тән 15кә кадәр 20 - 1,1 - 1,3 га объектка. Кече шәһәр җирлекләренең һәм авыл җирлекләренең сәүдә үзәкләре, халык саны, мең кеше: кадәр 1 - 0,1 - 0,2 га; 1дән алып 3 - 0,2 - 0,4 га;	Бакчачылык һәм дача берләшмәләре территориясендә азык-төлек кибетләре 1000 кешегә исәпләнгән сәүдә мәйданының 80 кв. метрын исәпкә алырга тиеш. Ваклап сату базарлары өчен 1 сәүдә урыны 6 кв. метр күләмендә кабул ителә
шул исәптән: азык-төлек товарларын сату буенча	Кв.метр сәүдә мәйданы	148,5	3тән алып 4 - 0,4 - 0,6 га; 5-6 - 0,6-1,0 га; 7дән 10 га кадәр - 1,0 га - 1,2 га сәүдә предприятиеләре,	
азык-төлек булмаган товарлар сату буенча	Кв.метр сәүдә мәйданы	338,1	100 кв. метрга 250 - 0,08 га кадәр - сәүдә мәйданыннан 250 - 650-0,08 га кадәр;	

			Сәүдә мәйданы 0,06 кв. метр; 650дән алып 1500 - 0,06 - 0,04 кв. метр сәүдә мәйданы; 1500 дән алып 3500 - 0,04 - 0,02 мәйданы 3500 - 0,02 кв. метрдан артык булган сәүдә мәйданы. Ваклап сату базарлары өчен - сәүдә мәйданының 1 кв. метрына 7 - 14 кв. метр; 14-комплексның сәүдә мәйданы 600 кв. метр булганда; 7-комплексның сәүдә мәйданы 3000 кв. метрдан артык	
Азык-төлек һәм яшелчә продукциясе базасы	Кв.метр гомуми мәйданы		Бирем буенча проектлау	
Җәмәгать туклануы предприятиесе	1 утырту урыны	40	Шул исәптән урыннар, 100 урынга кадәр 50 - 0,2 - 0,25; 50дән алып 150 - 0,15 - 0,2; 150дән артык-0,1	Шәһәр-туризм үзәкләрендә җәмәгать туклануы предприятиеләре челтәрен вакытлыча халыкны исәпкә алып исәпләргә кирәк. Җитештерү предприятиеләрендә, учреждениеләрдә, оешмаларда һәм уку йортларында җәмәгать туклануы предприятиеләренә ихтыяҗ 1 мең эшләүче (укучы) норматив буенча максималь сменада исәпләнә. Авыл җирлекләренең җитештерү зоналарында һәм башка хезмәт кушымтасы урыннарында, шулай ук эшчеләргә

				Җәмәгать туклануы предприятиеләре норма буенча тәүлегенә 300 кг. га исәпләнә . кеше. Зур шәһәр округларында һәм шәһәр җирлекләрендә халык күпләп ял итә торган зоналар өчен кирәк җәмәгать туклануы предприятиеләре нормаларын исәпкә алырга: 1 мең кешегә 1,1-1,8 урын
VI. Көнкүреш һәм коммуналь хезмәт күрсәтү учреждениеләре һәм предприятиеләре				
Көнкүреш предприятиеләре халыкка хезмәт күрсәтү	1 эш урыны	4	Егәрлеге булган 10 эш урынлы предприятиеләр, эш урыннары: 10 - 50 - 0,1 - 0,2 га; 50 - 150 - 0,05 - 0,08 га; артык 150 - 0,03 - 0,04 га	Төзелгән
Мунча-сәламәтләндерү комплексы	1 юыну урыны	7	Корылмага 0,2 - 0,4 га	Шәһәр округында һәм җирлекләрдә төзекләндерелгән торак фонды тарафыннан 1 мең кешегә мунча һәм мунча-сәламәтләндерү комплексларының сыйфатын
Кунакханә	1 урын		Кунакханәнең урыннары саны: 25-100-55; 100 дән артык 500-30; 500-1000нән артык - 20; 1000 - 2000-15	
Янгын депосы	1янгын автомобиле	0,4	Корылмага 0,5 - 2,0 га	НПБ буенча исәп-хисап 101-95
Җәмәгатж бәдрәфе	1 әсбап			Кешеләр күп була торган урыннарда

Зират	га	0,24	Бирем буенча проектлау	Шәһәр округы чикләрендә, махсус билгеләнештәге зоналар территорияләрендә урнашкан
VII. Административ-эшлекле һәм хуҗалык				
Административ- идарә итү учреждениесе	1 эш урыны	Бирем буенча проектлау	Бинаның катлары: 3-5 кат - 44-18,5; 9-12 кат - 13,5-11; 16 һәм аннан да күбрәк катлар-10,5 өлкә, шәһәр, район хакимият органнары 3-5 кат - 54-30; 9-12 кат - 13-12; 16 һәм аннан күбрәк катлар-11; авыл хакимият органнары 2-3 катның катлары - 60 - 40	
Милиция бүлеге	1 корылма	Бирем буенча проектлау	0,3 - 0,5 га	Авыл җирлегендә авыл җирлекләре комплексы хезмәт күрсәтә ала.
Торак-эксплуатация оешмалары	1 корылма		1 га	Шул ук
Бүлек, банк филиалы филиал банка	1 корылма	0,5	0,05 га-3 операция урынында; 0,4 га-20 операция урынында	Төзекләндерү каралган
Операция бүлмәсе	1 корылма	1 10-30 мең кешегә	0,2 га-2 операция бүлмәсе кассаларында; 0,5 га-7 операция кассасы	Шул ук

кассасы				
		1. 0,5-6,0 мең кеше	Микрорайон, торак Район, га, элемтә бүлекләре халыкка хезмәт күрсәтүче, төркем: IV-V (9 мең кешегә кадәр) - 0,07 - 0,08; III - IV (9-18 мең кеше) - 0,09-0,1; II - III (20-25 мең кеше) - 0,11-0,12. Авыл җирлеге элемтә бүлеге, га, халыкка хезмәт күрсәтелә торган төркемнәр өчен: V - VI (0,5 - 2 мең кеше) - 0,3-0,35; III - IV (2-6 мең кеше) - 0,4 - 0,45	Бүлекләрне, элемтә узелларын, почтамтларны урнаштыру, матбугат, телеграфлар, шәһәрара, го агентлыклары- шәһәр һәм авыл телефон станцияләре, спутник элемтәсе абонент терминаллары, чыбык үткәргечле тапшырулар станцияләре, радиотапшырулар һәм телевидение объектлары, аларның төркемнәре, егәрлеге (сыйдырышлылыгы) һәм кирәкле участокларның күләме гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә кабул ителә.
		VIII.	**Дини корылмалар**	
Дини биналар. корылма	корвлма	Бирем буенча проектлау	Шул ук	

4 нче кушымта
төзелеш проектлаштыруның җирле
нормативларына карата

ТОРАК ЗОНАЛАР

Түбән Кама муниципаль районы халкының торак белән тәэмин ителешен фаразлау (кеше өчен кв. метр)

№	Атамасы	Җитешле	
		2015 ел	2030 ел
1	2	3	4
1.	Түбән Кама районы	24,8	36,7

шәһәр төзелеше проектлаштыруның
җирле нормативларына 5 нче кушымта

ҖИТЕШТЕРҮ ЗОНАЛАРЫ

Таблица 1

Җитештерү объектларының җир участоклары төзелешенең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Җитештерү тармагы	Предприятиеләр (җитештерү)	Төзелеш өчен минималь тыгызлык, %
1	2	3
Җирле сәнәгать	1. Нәфис керамика	56
	2. Металл һәм таштан ясалган сәнгать	52
	3. Агачтан уенчыклар һәм сувенирлар	53
	4. Металлдан уенчыклар	61
	5. Тегү әйберләре:	
	ике катлы биналарда	74
	ике катлы биналарда	
	җиһазлар ремонтлау һәм ясау	60

Искәрмә:

1. Җитештерү объектының җир участогын төзүнең тыгызлыгы төзелеш мәйданының коймадагы объект мәйданына мөнәсәбәте (яки киртә булмаганда) буларак процентларда билгеләнә - тимер юллар өслеге биләгән мәйданны да кертеп, аңа тиешле шартлы чикләрдә).

2. Төзелеш мәйданы барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнарның суммасы буларак билгеләнә, шул исәптән, элмәләр, ачык технологик, санитар-техник, энергетика һәм башка җайланмалар, эстакадалар һәм галереяләр, йөк төяү җайланмалары мәйданчыклары, җир асты корылмалары (резервуарлар, баз базар, сыену урыннары, тоннельләр, шулай ук биналар һәм корылмалар урнаша алмый торган ачык стоянкалар, машиналар, механизмнар һәм ачык стоянкалар.

стоянкалар һәм складларның күләме һәм җиһазлары кабул ителгән очракта, төрле

билгеләнештәге объектлар: предприятиеләрне технологик проектлау нормалары. Төзелеш мәйданына объект территориясендә резерв участоклар кертелергә тиеш, бирем нигезендә билгеләнгән биналар һәм корылмаларны (күрсәтелгән биналарның һәм корылмаларның габаритлары чикләрендә) проектлау өчен билгеләнгән. Төзелеш мәйданына биналар һәм корылмалар тирәсендәге отмосткалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, тимер юл станцияләре, вакытлыча биналар һәм корылмалар, ачык спорт мәйданчыклары, хезмәт ияләренең ял итү мәйданчыклары, яшел үсентеләр (агач, куаклар, чәчәкләр һәм үләннәр), гражданнарга караган автотранспорт чараларының ачык стоянкалары, ачык су белән тәэмин итү һәм башка канаулар, терәк диварлар, җир асты биналары һәм корылмалары яисә аларның өлешләре белән мәшгуль булган мәйданнар кертелми.

4. Биналар һәм корылмалар биләгән мәйданнарны исәпләү аларның тышкы контурлары буенча җирнең планлаштырылган тамгалары дәрәҗәсендә башкарыла. Галерейлар һәм эстакадалар биләгән мәйданнарны санаганда, төзелеш мәйданына башка биналар яки корылмалар урнаша алмый торган герьлар һәм эстакадаларның горизонталь мәйданына проект кертелә, калган участокларда бары тик галерея һәм эстакадаларның фундаментлары белән биләгән мәйдан гына исәпкә алына. җирнең планлаштыру билгеләре дәрәҗәсе.

5. Объектлар төзегәндә 2 процент һәм аннан да күбрәк төзелеш тыгызлыгын таблица нигезендә киметү рөхсәт ителә.

6. Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә (тиешле техник-икътисадый нигезләмәләр булганда), әмма әлеге кушымта белән билгеләнгән 1/10 дан да артмаска тиеш:

Авышлык, %	**Төзелеш тыгызлыгын киметүнең төзәтү коэффициенты**
2 - 5	0,95 - 0,90
5 - 10	0,90 - 0,85
10 - 15	0,85 - 0,80
15 - 20	0,80 - 0,70

Таблица 2

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Предприятиеләр		Минималь тыгызлык төзелеш, %
1		2
Мөгезле эре терлек	Сыерларны бәйдә тотканда сөт Сыерларның саны 50-60 % 400 баш сыерга 800 сыерга	51*/45 55/50
	Сыерлар саны-90 % 400 баш сыерга 800 һәм 1200 сыерга	51/45 55/49
	Сыерларны бәйсез тотканда сөт Сыерларның саны 50, 60 һәм 90 % 800 сыерга 1200 сыерга 2000 баш сыерга	53 56 60
	Ит һәм ит репродукторлары 800 һәм 1200 сыерга	52**/35

1		2
	Яшь терлекләрне үстерү һәм симертү 6000 һәм 12 000 терлек сыйдырышлы	45
	Бозаулар үстерү, яшь терлекләрне үстерү һәм симертү 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	41 46
	Мөгезле эре терлек симертү 1000 баш терлеклек 2000 терлеккә исәпләнгән 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	32 34 36 42
	Симертү мәйданчыклары 2000 баш терлеккә исәпләнгән 4000 баш терлеккә исәпләнгән	
	Нәселле	
	Сөт 400 баш сыерга 800 сыерга	45 55
	Ит 400, 600 һәм 800 сыерга	40
	Үстерү, ремонт таналар 1000 һәм 2000 баш терлек сыйдырышлы 3000 баш терлеккә исәпләнгән 6000 баш терлеккә исәпләнгән	52 54 57
Дуңгызчылык	Репродукторлы товарлы	
	4000 башка 8000 башка 12 000 башка	36 43 47
	Симертү 6000 һәм 12 000 башка	39
	Җитештерү циклы белән 2000 башка 4000 башка 6000 һәм 12 000 башка	32 37 41
	Нәсел 100 ана 200 ана 300 ана	38 40 50
Сарыкчылык	*Бер мәйданчыкта урнашкан йонлы, йонлы-итле, итле-майлы* 2500 анага 5000 ана 4000 баш яшь терлеккә	55 60 66
	Ит-йонлы 2500 ана 2500 баш яшь терлеккә	66 62
	Тунлы 1200 ана	56

1		2
	Симертү 2500 башка 5000 башка	 65 74
	Каракүлче алу өчен симертү мәйданчыклары 5000 башка	 58
	Көтү әйләнеше белән Ит-йонлы	 60
	2500 баш Ит-йон-сөт	 63
	Тунлы 1600 башка	67
Кошчылык	Йомырка юнәлешләре 200 мең тавыкка йомырка сала торган тавык 300 мең тавыкка йомырка сала торган тавыклар	 28 32
	Ит юнәлешләре 3 һәм 6 млн. бройлерга бройлерлар:	27***/43
	Үрдәк 65 мең үрдәккә	 31
	Күркәчелек 250 мең күркәгә	 24
	Нәселле Йомырка юнәлешләре	
	50 мең тавыклык нәсел заводы: олы кошлар зонасы яшь бозауларны үстерү зонасы	 25 28
	Ит юнәлешендәге 50 мең тавыклык нәсел заводы: олы кошлар зонасы яшь бозауларны үстерү зонасы	 25 25
Җәнлекчелек эшләре куянчылык	Җәнлекчелек	21
	Куянчылык	22

Таблица 3

Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданнарын төзүнең минималь тыгызлыгы күрсәткечләре

Предприятиеләр		**төзелешнең минималь тыгызлыгы,**
Теплицадагы	Гомуми мәйданы булган күпьеллык теплицалар 6 гектар 12 гектар 18, 24 һәм 30 гектар	 54 56 60
	Гомуми мәйданы 5 гектарга кадәр булган берьеллык (ангар) теплицалар	41

Предприятиеләр		төзелешнең минималь тыгызлыгы %
Авыл хуҗалыгы техникасын ремонтлау буенча	*Парклы хуҗалыклар өчен үзәк ремонт остаханәләре*	
	25 тракторга	25
	50 һәм 75 тракторга	28
	100 тракторга	31
	150 һәм 200 тракторга	35
	Бригадага яки парклы хуҗалыклар бүлекчәләренә техник хезмәт күрсәтү пунктлары	
	10, 20 һәм 30 трактор өчен	30
	40 һәм аннан да күбрәк тракторлар	38
Башка предприятиеләр	Авыл хуҗалыгы продукциясен эшкәртү һәм саклау буенча	50
	Катнаш азык	27
	Орлык һәм бөртек саклау буенча	28

* Аскы сызыгы өстендә - чарлакларсыз, сызым астында-кулланыла торган чардаклар белән.

** Сызык өстендә терлек азыгын саклагандагы, сызык астында эскертләрдә саклану күрсәткечләре китерелгән.

*** Сызык өстендә - күпкатлы биналар, сызык астында-бер катлы биналар өчен күрсәткечләр китерелгән.

Искәрмә:

1. Төзелешнең минималь тыгызлыгын киметергә рөхсәт ителә, әмма артык түгел.

Әлеге Кушымтада билгеләнгән 10 процент авыл хуҗалыгы предприятиеләрен төзегәндә, 3 проценттан артык мәйданда, утырту грунтларында һәм катлаулы инженер-геологик шартларда.

2. Авыл хуҗалыгы предприятиеләре мәйданчыкларын төзүнең тыгызлыгы предприятие мәйданының предприятие мәйданының гомуми күләменә мөнәсәбәте буларак процентларда билгеләнә. Биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнарны исәпләү, аларның тышкы контуры буенча, җирнең планлаштырылган тамгалары дәрәҗәсендә, отмосткалар киңлеген исәпкә алмыйча башкарыла.

3. Предприятиенең төзелеш мәйданына барлык төрдәге биналар һәм корылмалар биләп торган мәйданнар, шул исәптән, элмәчләр, ачык технологик, санитар-техник һәм башка җайланмалар, эстакадалар һәм галереяләр, төяү - бушату җайланмалары, җир асты корылмалары (резервуарлар, базлар, сыену урыннары, тоннельләр, инженерлык коммуникацияләренең керү каналлары, шулай ук хайваннар, кошлар һәм җәнлекләр өчен урамда йөрү, автомобильләр кую өчен мәйданчыклар, авыл хуҗалыгы машиналары һәм механизмнары, төрле билгеләнештәге складлар, төрле билгеләнештәге складлар, шулай ук; урамнарның, автомобильләрне һәм ачык саклау складларын кую өчен мәйданчыкларның күләме һәм җиһазлары технологик проектлау нормалары буенча кабул ителә.

Төзелеш мәйданына шулай ук предприятие мәйданчыгындагы резерв мәйданнар да

кертелергә тиеш, әлеге биремнәрдә күрсәтелгән биналар һәм корылмаларның икенче чираты биналарын һәм корылмаларын урнаштыру өчен проектлау (күрсәтелгән биналарның һәм корылмаларның габаритлары чикләрендә).

Галерейлар һәм эстакадалар биләгән мәйданнарны санаганда, төзелеш мәйданына күрсәтелгән объектларның горизонталь мәйданына бары тик башка биналар яки корылмалар урнаштыра алмый торган 8 участогы гына кертелә, ә калган җир өсте участоклары өчен бары тик җирнең планлаштыру билгеләре дәрәҗәсендә терәк конструкцияләре белән биләгән мәйдан гына исәпкә алына.

4. Төзелеш мәйданына биналар һәм корылмалар тирәсендәге отмосткалар, тротуарлар, автомобиль һәм тимер юллар, вакытлыча биналар һәм корылмалар, ачык спорт мәйданчыклары, хезмәт ияләренең ял итү өчен мәйданчыклар, яшел үсентеләр, гражданнарга караган транспорт чаралары өчен ачык мәйданчыклар, ачык су белән тәэмин итү һәм башка каналлар, терәк стеналар, җир асты корылмалары яисә аларның өлешләре белән билгеләнгән мәйданнар кертелергә тиеш түгел.

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге объектлар өчен классификация һәм санитар-яклау зоналары

Авыл хуҗалыгы җитештерүләре һәм объектлары

I сыйныф - 1000 метр санитар-саклау зонасы

1. Дуңгызчылык комплекслары.
2. Кош фабрикасында елына 400 меңнән артык тавык-йомырка сала торган һәм 3 млн.бройлер.
3. Эре мөгезле терлек комплекслары.
4. Ачык тирес саклагычлар

II сыйныф-500 метр санитар-саклау зонасы

1. Дуңгыз фермалары 4 меңнән алып 12 мең башка кадәр..
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200-2000 сыердан алып 2000-гә кадәр һәм яшь терлекләр өчен 6000гә кадәр терлек урыны.
3. Җәнлекчелек фермалары (чәшкеләр, төлкеләр һ.б.).
4. Кошчылык фермалары елына 100 меңнән 400 мең тавыкка кадәр һәм 1 миллионнан 3 млн.бройлерга кадәр.

5. Биологик эшкәртелгән сыек тирес фракциясенең ачык саклагычлары.
6. Ябык тирес саклагычлары
7. Агулы химикатларны саклау складлары 500 тоннадан артык.
8. Орлыкларны эшкәртү һәм агулау буенча җитештерү.
9. Сыеклар дырылган аммиак складлары

III сыйныф-300 метр санитар-саклау зонасы

1. Дуңгыз фермалары 4 мең башка кадәр.
2. Мөгезле эре терлек фермалары 1200 баштан да кимрәк (барлык белгечлекләр), атчылык фермалары.

3. 5-30 мең баш сарык фермасы.
4. Кошчылык фермалары 100 мең тавыкка кадәр йомырка сала торган һәм 1 млн.бройлерга кадәр.
5. Тирес һәм тиресне бораулау өчен мәйданчыклар.
6. Агулы химикатлар һәм минераль ашламалар саклау складлары 50 тоннадан артык.
7. Авыл хуҗалыгы җирләрен тракторларны кулланып пестицидлар белән эшкәртү (кыр чикләреннән алып торак пунктка кадәр).
8. Җәнлекчелек фермалары.
9. Йөк автомобильләрен һәм авыл хуҗалыгы техникасын ремонтлау, технологик хезмәт күрсәтү һәм саклау буенча гаражлар һәм парклар.

IV сыйныф - 100 метр санитар-саклау зонасы

1.Теплица һәм парник хуҗалыклары.
2. Минераль ашламалар, агулы химикатлар саклау складлары 50 тоннага кадәр.
3. Коры минераль ашламалар һәм үсемлекләрне саклау өчен химик чаралар складлары (зона азык-төлек продукциясен эшкәртү һәм саклау предприятиеләренә кадәр билгеләнә).
4. Терлекчелек агымнарын кулланып сугару объектлары.
5. Азык әзерләү цехлары, шул исәптән азык-төлек калдыкларын да.
6. Терлек асраучы хуҗалыклар (дуңгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, җәнлекләр фермалары) 100 башка кадәр.
7. Ягулык-майлау материаллары складлары.

V сыйныф - 50 метр санитар-саклау зонасы

1. Җиләк-җимеш, яшелчә, бәрәңге, ашлык саклау урыны.
2. Матди складлар.
3. Терлек асраучы хуҗалыклар (дуңгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, җәнлекләр фермалары) 50 башка кадәр.

Таблица 5

Терлекчелек комплексларының авыл хуҗалыгы продуктларын эшкәртү буенча җитештерү предприятиеләре

Җитештерү предприятиеләренең исеме	**Санитар-саклау зонасы, метр**
Ит комбинатлары һәм ит-сөт ризыклары	1000
Вак хайваннар һәм кошлар, шулай ук тәүлегенә 50-500 тонна егәрлекле терлек сую объектлары	300
Ит эшкәртү производстволары	300
Сөт, май, сыр җитештерү	100
Җиләк-җимеш һәм яшелчә эшкәртү буенча җитештерү	50

Терлек асраучы хуҗалыклар (дуңгызлар, сыер абзарлары, питомниклар, ат абзарлары, җәнлекләр фермалары) 50 башка кадәр.	50

6 нчы кушымта
җирле нормативлар буенча
шәһәр төзелешен проектлаштыру

ӘЙЛӘНӘ - ТИРӘ МОХИТНЕ САКЛАУ

Таблица 1

Пычрану категориясе	Пычрану буенча күрсәткеч (Zc)	Содержание в почве, мг/кг					
		I сыйныф		II сыйныф		III сыйныф	
		куркыныч		куркыныч		куркыныч	
		органик	органик булмаган	органик	органик булмаган	органик	органик булмаган
Чиста	-	Җирлек тән алып ПДК га кадәр	Җирлек тән алып ПДК га кадәр	Җирлек тән алып ПДК га кадәр	Җирлек тән алып ПДК га кадәр	Җирлек тән алып ПДК га кадәр	Җирлек тән алып ПДК га кадәр
Рөхсәт ителгән	< 16	1 дән алып 2 нче ПДК га кадәр	2 фон күрсәткеченнән ПДК га кадәр	1 дән алып 2 нче ПДК га кадәр	2 фон күрсәткеченнән ПДК га кадәр	1 дән алып 2 нче ПДК га кадәр	2фон күрсәткеченнән ПДК га кадәр
Уртача куркыныч	16 - 32					2 дән 5 ПДК га кадәр	ПДК дан Kmax кадәр
Куркыныч	32 - 128	2 дән 5 ПДК га кадәр	ПДК дан Kmax кадәр	2 дән 5 ПДК га кадәр	ПДК дан Kmax кадәр	> 5 ПДК	> Kmax
Гадәттән тыш	> 128	> 5 ПДК	> Kmax	> 5 ПДК	> Kmax		

шулардан:

Kmax - зыянлылык күрсәткечләренең берсе буенча элементның рөхсәт ителгән дәрәҗәсенең максималь әһәмияте;

Zc - исәп-хисап торак урыннардагы туфракның сыйфатын гигиеник бәяләү буенча методик күрсәтмәләр нигезендә башкарыла.

ПДК - рөхсәт ителгән концентрация.

*Искәрмә:*Химик пычратучы матдәләр түбәндәгеләргә бүленә

I - мышьяк, кадмий, ртуть, свинец, цинк, фтор, 3,4-бензапирен;

II - бор, кобальт, никель, молибден, медь, сурьма, хром;

III - барий, ванадий, вольфрам, марганец, стронций, ацетофенон.

Таблица 2

Авыл хуҗалыгы билгеләнешендәге җирләрне гигиеник бәяләү һәм аларны куллану буенча киңәшләр

Туфрак пычрану категориясе	Туфракның пычрану характеристикас	Территорияне куллану	Туфракны савыктыру буенча киңәшләр
1. Рөхсәт ителгә	Туфракта химик матдәләрнең микъдары фоннан артып китә, әмма ПДК дан югарырак түгел	Теләсә кайсы культуралы үсемлек астында куллану	Туфракның пычрану чыганакларының йогынтысын киметү. Үсемлекләр өчен токсикантларның үтемлелеген киметү буенча чараларны гамәлгә ашыру (известьлау, органик ашламалар кертү һ. б.)
2. Уртача куркыныч	Туфракта химик матдәләрнең микъдары гомуми - санитар, миграцион су һәм миграцион һава күрсәткечләре буенча лимитлаштырылган, әмма транслокацион күрсәткеч буенча өстәмә дәрәҗәдән түбәнрәк булган очракта аларның ПДК сыннан артып	Авыл хуҗалыгы үсемлекләре сыйфатын тикшереп тору шартларында теләсә нинди культураларны куллану	1 категорияле шундый ук чаралар. Миграцион су яки миграцион су белән чикләнә торган матдәләр булганда, җан күрсәткечләре буенча, авыл хуҗалыгы эшчеләренең сулыш зонасында һәм җирле су чыганакларында бу матдәләрнең тотылуын контрольдә тоту үткәрелә
2. Югары куркыныч	Химик матдәләрнең микъдары зарарлы транслокацион күрсәткеч булганда аларның ПДК сыннан артып китә	Техник культуралардан файдалану, авыл хуҗалыгы культураларыннан файдалану үсемлек концентраторларын исәпкә алып чикләнә	1 категория өчен күрсәтелгән чаралардан тыш, үсемлекләрдә, азык - төлек продуктларында һәм терлек азыгында токсикантларны карап тотуга мәҗбүри контроль. Үсемлекләр һәм азык - төлек үстерү кирәк булганда, аларны чиста туфракта үстерелгән азык-төлек белән бутарга киңәш ителә. Үсемлекләр-концентраторларны исәпкә алып, терлек азыгына яшел массаны куллануны чикләү
4. Гадәттән тыш куркыныч	Химик матдәләр микъдары зарарлы матдәләрнең барлык күрсәткечләре буенча туфракта ПДК дан артып китә	Техник культураларны куллану яисә авыл хуҗалыгы кулланышыннан искәрмә. Урман саклау полосалары	Пычрану дәрәҗәсен киметү һәм токсикантларны бәйләү буенча чаралар

Таблица 3

Пычрануга бәйле рәвештә туфрактан файдалану буенча киңәшләр

Категории загрязнения почв	Рекомендации по использованию почв
Чиста	Чикләүләрсез файдалану
Рөхсәт ителгән	Югары куркыныч объектларыннан тыш, чикләүләрсез файдалану
Уртача куркыныч	Төзелеш эшләре барышында котлованнар һәм юдырмалар өчен, яшелләндерү участокларында, чиста грунт катламын салып, 0,2 метрдан да ким булмаган күләмдә файдалану
Югары куркыныч	Чиста грунт катламнары 0,5 метрдан да ким булмаган күләмдә капланган чокырлар һәм котлованнар өчен чикләнгән файдалану. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль астында
Гадәттән тыш куркыныч	Махсуслаштырылган полигоннарда чыгару һәм утильләштерү. Эпидемиологик куркыныч булганда-кулланучылар хокукларын яклау һәм кеше иминлеге өлкәсендә күзәтчелек федераль хезмәте органнары күрсәтмәсе буенча дезинфекция (дезинвазия) уздырганнан соң, аннан соң лаборатор контроль астында файдалану

Таблица 4

Төзелештә тавыш басымының рөхсәт ителгән чик дәрәҗәләре, тавыш дәрәҗәләре, торак һәм иҗтимагый биналарында һәм торак территориясендә тавыш бирүнең эквивалент һәм максималь дәрәҗәләре

Биналар һәм территорияләрне билгеләү	Тәүлек вакыты, сәгать	Тавыш дәрәҗәсе	Югары дәрәҗә
1	2	3	4
1. Җитештерү предприятиеләренең административ-идарә персоналының, лабораторияләрнең эш урыннары, үлчәү һәм аналитик эшләр өчен бүлмәләр		60	75
2. Диспетчерлык хезмәтләренең эш урыннары, телефон аша сөйләшү элемтәсе белән дистанцион идарә итү һәм күзәтү кабиналары, төгәл җыю участоклары, телефон һәм телеграф станцияләре		65	80
3. Эксперименталь эшләр үткәрү өчен лаборатория бүлмәләре, күзәтү кабиналары һәм телефон аша сөйләм элемтәсеннән башка дистанцион идарә итү бүлмәләре		75	90
4.Эксперименталь эшләр үткәрү өчен лаборатория бүлмәләре, күзәтү кабиналары һәм телефон аша сөйләм элемтәсеннән башка дистанцион идарә итү бүлмәләре	-	80	95

* Әлеге биналарда тавышның максималь дәрәҗәләре нормалаштырылмый

1	2	3	4
даими эш урыннары булган предприятиеләр (1-3 позициясендә санап үтелгән эшләрдән тыш)			
5. Хастаханәләр һәм шифаханәләр палаталары	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	35 25	50 40
6. Операция хастаханәләре, табиблар кабинетлары хастаханәләр, поликлиникалар, шифаханәләр		35	50
7.Сыйныф бүлмәләре, уку кабинетлары, уку йортлары аудиторияләре, конференц-заллар, китапханәләрнең уку заллары, клубларның тамаша заллары, суд утырышлары заллары, дини биналар, клубларның тамаша		40	55
8. Музыкаль класслар	-	35	50
9. Фатирларның торак бүлмәләре	7.00 - -23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
10. Тулай торак бүлмәләре	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	45 35	60 50
11. Кунакханә номерлары: 4 һәм 5 йолдызлы халыкара кунакханәләр 3 йолдызлы халыкара кунакханәләр 3 йолдыздан да ким булган халыкара кунакханәләр	 7.00 - 23.00 23.00 - 7.00 7.00 - 23.00 23.00 - 7.00 7.00 - 23 00 23.00 - 7.00	 35 25 40 30 45 35	 50 40 55 45 60 50
12. Ял йортлары, пансионатлар, картлар һәм инвалидлар өчен интернат-йортлар, балалар өчен йокы бүлмәләре, интернат-мәктәпләр һәм учреждениеләр	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	40 30	55 45
13. Офис бүлмәләре, эш бүлмәләре һәм административ биналар, конструкторлык, проект һәм фәнни-тикшеренү оешмалары кабинетлары		50	65
14. Кафе, рестораннар заллары	-	55	70
15. Театрлар һәм концерт заллары фойесы	-	45	*
16. Театр һәм концерт заллары	-	30	*
17. Күпмаксатлы заллар	-	35	*
18. "Долби»җиһазлары белән кинотеатрлар	-	30	45
19. Спорт заллары	-	45	*
20. Сәүдә заллары, кибет, пассажир заллары, вокзаллар һәм аэровокзаллар		60	75
21. Хастаханәләр һәм шифаханә биналары янындагы территорияләр	7.00 -23.00 - 23.00 7.00	45 35	60 50
22. Торак һәм ял йортларына, интернатларга , инвалид биналарына караган территорияләр	7.00 - 23.00 23.00 - 7.00	55 45	70 60
Поликлиникаларга, мәктәпләргә һәм башка уку йортларына, балалар бакчаларына, микрорайоннарның ял итү зоналарына караган территорияләр		55	70

Искәрмә:

1. 1, 5 - 13 позицияләрендә китерелгән бүлмәләрдәге тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәсе башка биналардан һәм читтән килеп чыккан тавышка гына керә.
2. 5 - 12 позицияләрендә китерелгән биналарда тышкы чыганаклардан тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләре норматив һава алмашын тәэмин итү шарты белән билгеләнгән, ягъни мәҗбүри вентиляция яки һава кондиционирования системасы булмаганда, ачык форточкалар яки һава агымын тәэмин итүче башка җайланмалар шартларында үтәлергә тиеш. Норматив һава алмашын тәэмин итүче мәҗбүри вентиляция яки кондиционерлау системалары булганда, биналарның тышкы тавышының рөхсәт ителгән дәрәҗәсе (15-17) ябык тәрәзәләрдәге биналарда рөхсәт ителгән дәрәҗәләрне тәэмин итү исәбеннән арттырылырга мөмкин.
3. Җиллләтү, кондиционерлау һәм һава җылыту системалары җиһазларыннан, шулай ук җылылык һәм су белән тәэмин итү системалары насосларыннан һәм сәүдә һәм җәмәгать туклануы предприятиеләренең урнаштырылган (янкорма) суыту җайланмаларыннан алынган тавышның рөхсәт ителгән дәрәҗәләрен, тәүлекнең төнге вакыты өчен) 9-12 позициясеннән тыш, 5 дБ (дБА) түбәнрәк кабул итәргә кирәк. Шул ук вакытта тавышның тональлегенә төзәтмәне исәпкә алмыйлар.

Таблица 5

Эш урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәсе, торак һәм җәмәгать урыннарында инфраструктураның рөхсәт ителгән дәрәҗәләре, торак төзелеше территориясендә урнаштыру

№ п/п	Биналарны билгеләү	Тавыш басымы, дБ дәрәҗәсе октав-полосаларында уртагеометрик ешлык билгеләре белән, Гц				Гомуми дәрәҗәдә тавыш басымы дБ лин
		2	4	**8**	**16**	
1	Төрле дәрәҗәдәге эшләр белән җитештерү предприятиеләре, интеллектуаль-эмоциональ киеренкелекле эшләр, социаль киеренкелекле эшләр	100 95	95 90	90 85	85 80	100 95
2	Торак төзелеше территориясе	90	85	80	75	90
3	Торак һәм иҗтимагый биналар	75	70	65	60	75

Таблица 6

Халык өчен 30 кГц - 300 ГГц ешлык диапазонындагы электромагнит кырының рөхсәт ителгән иң чик дәрәҗәсе

Ешлык диапазоны	**30 - 300 кГц**	**0,3 - 3 МГц**	**3 - 30 МГц**	**30 - 300 МГц**	**0,3 - 300 ГГц**
Нормалаштырылган параметр	Электр кырының киеренкелеге, Е (В/м)				Энергия агымы тыгызлыгы, хвт/см
Рөхсәт ителгән чик дәрәҗәләр	25	15	10	3	10 25 *

* Әйләнә-тирә күзәтү яки сканерлау режимында эшләүче антеннадан нурланыш очраклары өчен.

Искәрмә: Түбән һәм югары ешлыклар диапазоны

Таблица 7

Эквивалент дозасының егәрлеге, ул тышкы ионлаштырылган нурланыштан яклауны проектлаганда кулланыла

Нурланыш ала торган зоналар		**Территрияләрне һәм биналарны билгеләү**	**Нурланыш алуның озынлыгы сәгать/ел**	**Проект егәрлеге, эквивалент дозасы, мкЗв/сәг**
Персонал	А группасы	Персоналның даими тору урыннары	1700	6,0
		Персоналның вакытлыча тору урыннары	850	12
	Б группасы	Радиация объекты биналары һәм персонал урнашкан санитар-саклау зонасы территориясе	2000	1,2
Кешеләр		Теләсә нинди башка биналар территорияләр	8800	0,06

7 нче кушымта
җирле нормативлар буенча
шәһәр төзелешен проектлаштыру

Тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен саклау
Җирлекнең тарихи-мәдәни потенцилы

№ п/п	Җирлек исеме	Археология һәйкәлләре			Тарихи һәйкәлләр			Шәһәр төзелеше һәм архитекту			Сәнгать һәйкәлләре			Җирлек буенча
		категория охраны												
		Ф	Р	М	Ф	Р	М	Ф	Р	М	Ф	Р	М	
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**
1	Кармалы	-	4	--	-	-	-	-	1	-	-	-	-	5

Искәрмә:

Таблицада литерлар тарафыннан түбәндәге категорияләр күрсәтелде:

1. Ф - федераль, Р - республика (региональ), җирле (муниципаль) әһәмияттәге җирләр, шул исәптән ачыкланган археология объектлары.
2. Мәдәни мирас объектлары саны вакыт аша күрсәтелә: алар арасында - комплекслар һәм объектлар саны, ә әһәмиятлеләрендә - объектлар саны.

8 нче кушымта
җирле нормативлар буенча
шәһәр төзелешен проектлаштыру

ТРАНСПОРТ ИНФРАСТРУКТУРАСЫ Таблица 1

Халыкны шәхси милектә автомобильләр белән тәэмин итү (җиңел, йөк һәм автобуслар да кертеп)

(1000 кешегә исәпләнгән машиналар)

Муниципаль җирлекнең	**2010 г.**	**2015 г.**	**2020 г.**	**2035 г.**
1	**2**	**3**	**4**	**5**
Түбән Кама	182,3	238,4	290,5	446,0

9 нчы кушымта
җирле нормативлар буенча
шәһәр төзелешен проектлаштыру

Таблица 1

ИНЖЕНЕРЛЫК ИНФРАСТРУКТУРАСЫ

Су белән тәэмин итү

Халыкның хуҗалык-эчәргә яраклы ихтыяҗлары өчен тәүлеклек (бер елга) су куллану

Торак төзелеше районнарын төзекләндерү дәрәҗәсе	**Торак пунктларда бер кешегә уртача тәүлеклеклек (бер ел эчендә), литр/тәүлеккә хуҗалык-**
Эчке суүткәргеч һәм канализация белән тәэмин ителгән биналар төзү: ванналардан башка; үзәкләштерелгән кайнар су белән	125 - 160 160 - 230 230 - 350

Искәрмә:

1. Су җыю колонкаларыннан судан файдалану белән бәйле биналар төзү районнары өчен бер кешегә тәүлеклек уртача (бер ел эчендә) су куллануны тәүлегенә 30-50 литр кабул итәргә кирәк.

2. Аерым су куллану җәмәгать биналарында хуҗалык - эчә торган һәм көнкүреш ихтыяҗларына (СНиП 2.08.02-89* кабул ителгән классификация буенча), ял йортлары, санатор - но - туристик комплекслар һәм балалар сәламәтләндерү лагерьлары өчен су чыгымнарыннан тыш, су чыгымнарын үз эченә ала.

3. Таблицада күрсәтелгән чикләрдә чагыштырма су куллануны сайлау климат шартларына, су белән тәэмин итү чыганагының егәрлегенә һәм су сыйфатына, төзекләндерү дәрәҗәсенә, төзелешнең катлы булуына һәм җирле шартларга бәйле рәвештә башкарылырга тиеш.

4. Халыкны азык - төлек белән тәэмин итүче сәнәгать ихтыяҗлары өчен су күләмен һәм исәпкә алынмаган чыгымнарны тиешле нигезләгәндә торак пунктның хуҗалык-эчәргә яраклы ихтыяҗлары өчен су чыгымының 10-20 проценты күләмендә өстәмә рәвештә кабул итү рөхсәт ителә.

5. Үзәкләштерелгән кайнар су белән тәэмин ителгән биналар төзелгән районнар (микрорайоннар) өчен җылылык челтәреннән тәүлеклек уртача алганда, хуҗалык-эчәргә яраклы су чыгымының 40 процентын һәм максималь су алу сәгатенә турыдан - туры кайнар суны алуны кабул итәргә кирәк. Катнаш төзелеш булганда күрсәтелгән биналарда яшәүче халык санынннан чыгып эш итәргә кирәк.

6. 1 000 000 нан артык кеше яшәгән торак пунктларда су куллануны һәр аерым очракта нигезләгәндә һәм дәүләт күзәтчелеге органнары белән килештергәндә арттырырга рөхсәт ителә.

Таблица 2

Кулланучылар тарафыннан су чыгымы нормалары

Су кулланучылар	**Үлчәгеч**	**Су чыгымы нормалары (шул**	
		тәүлекк ә	**тәүлеген ә иң күп су**
1	**2**	**3**	**4**
Фатир тибындагы торак йортлар: су белән тәэмин ителгән һәм канализацияле, ваннасыз	1 кеше	95	120
газ белән тәэмин ителгән	1 кеше	120	150
Сууткәргечле, канализацияле һәм каты ягулыкта эшләүче су җылыткычлы ванналар белән	1 кеше	150	180
сууткәргечле, канализацияле һәм газ җылыткычлы ванналар белән	1 кеше	190	225
Тиз тәэсир итүче газ җылыткычлары белән	1 кеше	210	250

Юынгычлар һәм душлар белән җиһазландырылган кайнар су белән үзәкләштерелгән	1 кеше	195	230
Утыру ваннары, душлар белән җиһазландырылган	1 кеше	230	275
1500 дән алып 1700мм га кадәр озынлыктагы ванналар белән җиһазландырылган	1 кеше	250	300
12 каттан артык югары биеклектә кайнар су белән үзәкләштерелгән һәм аларны төзекләндерүгә таләпләр югары булган	1 кеше	360	400
Тулай тораклар: бергә юыну душлары	1 кеше	85	100
барлык торак бүлмәләрдә душ белән	1 кеше	110	120
Бинаның һәр секциясендә торак бүлмәләр янындагы катларда гомуми кухнялар һәмдуш блоклары белән	1 кеше	140	160
Кунак йортлары, пансионатлар һәм уртак ванна һәм душлар белән мотельләр	1 житель	120	120

ванналы торак бүлмәләр			
душлы торак бүлмәләр	1 урын	150	150
Поликлиникалар һәм амбулаторияләр	сменага 1 авыру	13	15
көндезге мәктәпкәчә оешмалар:			
ярымфабрикатлар белән эшләүче ашханәләр	1 бала	21,5	30
чимал белән эшләүче ашханәләр белән автоматлы тар кер юу машиналары белән	1 бала	75	105
Балалар лагерьлары (шул исәптән ел әйләнәсе): чимал һәм кер юу урыннары булган ашханәләр автоматлаштырылган кер юу машиналары	1 урын	200	200
ярымфабрикатларда эшләүче ашханәләр һәм үзәкләштерелгән кер юу урыннары белән	1 урын	55	55
Административ биналар	1 эшләүче	12	16
Гимнастика заллары һәм ашханәләре каршында душ бүлмәләре булган, ярымфабрикатларда эшләүче гомуми белем бирү оешмалары	1 укучы һәм 1 укытучы сменага	10	11,5
Озынайтылган көн белән	шулай ук	12	14
Мәктәп-интернатлар, бүлмәләр: гимнастика залларында уку (душ бүлмәләре белән)	сменага 1 укучы һәм 1	9	10,5
Йокы бүлмәләре белән	1 урын	70	70
Аптекалар: дарулар әзерләү өчен лаборатория,	1 эшләүче	12	16
сәүдә залы һәм ярдәмче бүлмәләр	1 эшләүче	310	370
Җәмәгать туклануы предприятиеләре: аш залында сатыла торган			
ризык әзерләү өчен	1 шартлы	12	12
ярымфабрикатлар чыгаручылар:			
итле	1 тонна		6700
балыклы	1 тонна		6400
яшелчәле	1 тонна		4400
кулинария	1 тонна		7700
Кибетләр: ашамлыклар	сменага 1 эшче (20 кв. метр	250	250
хуҗалык товарлары	сменага 1 эшләүче	12	16
Чәчтарашханәләр	сменага 1 эш урыны	56	60
Клублар	1 урын	8,6	10
тамашачылар өчен	1 урын	3	3

Спортсменнар өчен (душ керүне искә алып)	1 кеше	100	100

1	2	3	4
Мунчалар: сабыннар белән тазларда юынып һәм душта коенып	1 килүче		180
Шулай ук сәламәтләндерү процедураларын кабул итеп һәм душта коенып	1 килүче		290
Душ кабинасы	1 килүче		360
Ванна кабинасы	1 килүче		540
су сибү чыгымы: чирәм белән капланган җиргә	1кв.метр	3	3
футбол кыры	*1кв.метр*		
башка спорт корылмалары	1кв.метр	*0,5*	*0,5*
яшел үсентеләр, чәчәк түтәлләре газоннары	1кв.метр	1,5	1,5
каток өслегенә сибү	1кв.метр	3 - 6	3 - 6

Искәрмә:

Су чыгымы нормалары төп кулланучылар өчен билгеләнгән һәм барлык өстәмә чыгымнарны үз эченә ала (хезмәт күрсәтүче персонал, хезмәт күрсәтүче персоналны душ белән тәэмин итү , килүчеләр, бүлмәләрне җыештыруга һ.б.).

Күрсәтелгән ихтыяҗларга су чыгымын үз эченә алган су куллану нормалары билгеләнгән кулланучылардан тыш, көнкүреш биналарында һәм җитештерү предприятиеләре биналарында төркемләп душ һәм аяк ванналарында су куллану, кер юу һәм җәмәгать туклануы предприятиеләрендә азык әзерләү, шулай ук хастаханәләр, шифаханәләр һәм сырхауханәләр составына керүче дәвалау процедураларына су куллануны өстәмә рәвештә исәпкә алырга кирәк.

Уртача тәүлеккә су чыгымы нормалары техник-икътисадый чагыштырмаларны үтәү өчен китерелгән.

Әлеге таблицада күрсәтелмәгән җитештерү ихтыяҗларына су чыгымын технологик биремнәргә туры китереп, проектлау күрсәтмәләре нигезендә кабул итәргә кирәк.

Автоматлаштырылмаган кер юу машиналарында һәм махсус пычрак кер юу вакытында кайнар суның 1кг коры кергә су чыгымы нормасын 30 процентка кадәр арттыру рөхсәт ителә.

Су сибүгә киткән чыгым нормасы бер су сибү исәбеннән билгеләнгән. Тәүлек эчендә су сибү числосын климат шартларына карап кабул итәргә кирәк.

Таблица 3

Эчәргә яраклы су белән тәэмин итү чыганакларын һәм су үткәргечләрне санитар саклау зоналары

	Су белән тәэмин итүче чыганак исеме	Су белән тәэмин итү чыганагыннан санитар саклау зоналары чикләре		
		I пояс	II пояс	III пояс
1	2	3	4	5
1	Җир асты чыганаклары: а) скважиналар, шул исәптән, сакланган сулыклар сакланмаган сулыклар	30 метрдан ким булмаган 30 метрдан ким булмаган	Хисап буенча Тм2) Шул ук	Хисап буенча Тх3) Шул ук
	Ясалма юл белән тутырылган җир асты су саклавычлары, шул исәптән инфильтрацион корылмалар (бассейннар, каналлар)	50 метрдан ким булмаган 100 метрдан ким булмаган	Шул ук	Шул ук
2	Су өсте чыганаклары: а) агым су (елгалар, каналлар)	Су агымы буенча өскә таба 200 метрдан кимрәк; Су агымы буенча аска таба 100 метрдан кимрәк	Су агымы буенча өскә таба исәп-хисап; агым буенча аска таба кимендә 250 метр;	II пояс чикләре белән туры килә III пояс чикләре белән туры килә
		кимендә 100 метр		
	Б) буалар (сусаклагычлар, күлләр)	кимендә 100 м. барлык юнәлешләрдә су алу акваториясе буенча һәм якын-тирә яр буенча җәй-	акватория буенча:сусаклагычтан барлык якка таба 3-5 км., территория буенча: яр буеннан 3-5 км ике якка да;	II пояс чикләре белән туры килә

		көзге ызан вакытында су кисү линиясеннән	һәм нормаль терәк дәрәҗәдә су киселешеннән 500 - 100 метр ераклыкта	
3	Су үткәргеч корылмалары	кимендә 100 м. барлык юнәлешләрдә су алу акваториясе буенча һәм якын-тирә Яр буенча җәй-көзге ызан вакытында су кисү линиясеннән	акватория буенча: 3-5 км. һәр яктан нче водоза-территория буенча: Яр буенча ике якка 3-5 км һәм нормаль терәк дәрәҗәдә су киселешеннән 500 - 100 метр ераклыкта	III пояс чикләре белән туры килә

Искәрмә:

1. Җир асты сулыкларының I пояс инфильтрацион су алгычлары чикләренә су алу җайланмасы һәм өске сулык арасындагы яр буе территориясе кертелә, алар арасында ераклык 150 метрдан ким булса.
2. II пояс чикләрен билгеләгәндә таблица кабул ителә (микроблы пычрануның су асты сулары агымының белән сулыкка хәрәкәте вакыты)

Гидрологик шартлар	**Тм (тәүлек)**
1. Җитәрлек сакланмаган җир асты сулары (туфрак сулыклары, шулай ук ачык сулыклар белән гидравлик бәйләнештә булган басымлы һәм басымсыз катламара сулыклар)	400
2. Сакланган җир асты сулары (ачык сулыклар белән гидравлик бәйләнештә булмаганган басымлы һәм басымсыз катламара сулыклар)	200

3. Су катламының зарарлы химик матдәләрдән саклау өчен билгеләнгән өченче пояс чиге гидродинамик хисаплау белән билгеләнә. Бу очракта химик пычратуның сулыкларга таба хәрәкәте вакыты Тх хисабыннан күбрәк булырга тиеш.

   Тх су алу җайланмасын эксплуатацияләү срогы буларак кабул ителә (су алу җайланмасын эксплуатацияләү - гадәти срогы - 25-50 ел).
4. Хлорның чыгымлы складе суүткәргечле корылмалар урнашкан территориядә санитар-саклау зонаның торак һәм иҗтимагый торакларга кадәр ераклыгы хлорны җитештерү, саклау, транспортлаштыру, куллану вакытында куркынычсызлык кагыйдәләрен исәпкә алу белән билгеләнә.

5. Әлеге кушымта СанПиН 2.1.4.1110-02 каралган «Эчәргә яраклы су белән тәэмин итү чыганакларын һәм су үткәргечләрне санитар саклау зоналары" нормаларын үз эченә ала

Таблица 4.

Электр куллану нормалары

Коммуналь-көнкүреш кулланучыларының электр энергиясе чыгымының һәм электр йөкләнеше максимумыннан файдалануның еллык санының эреләнгән күрсәткечләре

Торак пунктлар категорияләре	**Стационар электроплиталарсыз торак пункт**		**Стационар электроплиталарлы торак пункт**	
	Электроэнергиянең чагыштырмача чыгымы кВтч/кеше.ел	**Электр йөкләнешнең максимум куллануның еллык сәгатьләр саны**	**Электроэнергиянең чагыштырмача чыгымы кВтч/кеше.ел**	**Электр йөкләнешнең максимум куллануның еллык сәгатьләр саны**
Зур	2480	5400	3060	5600
уртача	2300	5350	2880	5550
кечкенә	2170	5300	2750	5500

Искәрмә:

1. Китерелгән зурайтылган күрсәткечләр торак һәм иҗтимагый биналар, коммуналь-көнкүреш хезмәте күрсәтү предприятиеләре, транспорт хезмәте күрсәтү объектлары, тышкы яктылык белән куллануны күздә тота.
2. Китерелгән мәгълүматлар торак биналарда кондиционирлаштыру, электр белән җылыту һәм электр су җылыткычлары куллануны исәпкә алмый.
3. Электр йөкләнеше максимумыннан файдалануның еллык сәгатьләр саны шины 10(6) кВ үзәк туклануга китерелгән.

Таблица5

Торак йорт квартиралары электроприёмникларының электр йөкләнешенең чагыштырмача хисабы

Электр энергиясен кулланучылар	электр нагрузкасының чагыштырма исәп-хисабы, кВт/фатир													
	1 -5	**6**	**9**	**12**	**15**	**18**	**24**	**40**	**60**	**100**	**200**	**400**	**600**	**1000**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**1**	**1**	**1**

												3	4	5
Табигый газ плитәләре белән фатилар *	4,5													
Сыеклатылган газ белән (шул исәптән төркемләп урнаштырылган һәм каты ягулыкта	6													
8,5кВт егәрлекле электр плитәләре	10													
10,5 кВт егәрлекле электр плитәле югары комфортлы фатирлар **	1 4													
Бакчачылык ширкәтләре кишәрлекләрен дә йортлар	4													

*Типовой проект буенча йортларда

** тәкъдим ителгән билгеләр

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән фатирларның чагыштырмача егәрлек хисабы интерполяции юлы белән билгеләнә.
2. Фатирларның чагыштырмача исәп-хисап йөкләнеше гомумйорт биналарын яктырту йөкләнешен исәпкә ала (баскыч киртәләре, идән аслары, техник катлар, чардаклар һ. б.), , шулай ук көчсез нокталы җайланмалар һәм вак көчәнешле җайланмалар.
3. Чагыштырмача исәп-хисап йөкләнеше типовой проектлар буенча төзелгән150 кв. метрлы (100 -300 кв. метрлы фатирлар) биналарда гомуми мәйданы 70 кв.

метр булган (35тән 90 кв. метрга кадәр) фатирлар өчен, индивидуаль проектлар буенча төзелгән югары комфортлы фатирларлы йортлар өчен китерелгән .

4. Югары комфортлы фатирлар өчен чагыштырмача исәп-хисап йөкләнешен проектлаштыру биреме белән яки билгеләнгән егәрлек нигезендә һәм ихтыяҗ һәм СП31-110- 2003 берүквакытлык коэффициенты буенча билгеләргә кирәк.
5. Чагыштырмача исәп-хисап йөкләмәләре гаиләләрнең фатирда бүлмәләргә күченүен исәпкә алмый.
6. Гомуми йөкләнешнең чагыштырма исәп - хисап йөкләнеше гомумйорт көч йөкләнешен, җәмәгать билгеләнешендәге биналарның (янкорма)яктырту һәм көч йөкләнешен, рекламаларга, шулай ук электр җылыту, электр җылытучы һәм көнкүреш кондиционнерларын (элиталы фатирлардан тыш) куллану күләмен исәпкә алмыйлар.
7. Таблицада китерелгән исәп-хисап күрсәткечләре җирле шартларны исәпкә алып конкрет куллану өчен төзәтмәләр кертергә мөмкин. Документлаштырылган һәм билгеләнгән тәртиптә расланган эксперименталь мәгълүматлар булганда йөкләнешләрнең исәп-хисапларын алар буенча башкарырга кирәк.
8. 10 кВтка кадәр булган иллюминацияләр йөкләнеше бинага кертелгәндә исәп-хисап йөкләнешендә исәпкә алынмаска тиеш.

Таблица 6

Шәхси торак йортлар
электроприемникларының чагыштырмача исәп-хисап электр нагрузкасы

Электр энергиясен кулланучылар	**Чагыштырма исәп-хисап электр нагрузкасы кВт/йорт, торак йортлар саны буенча**									
	1 - 3									
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**
табигый газдагы плиталы йортлар	11,5									
табигый газдагы плиталы йортлар һәм 12кВт ка кадәр егәрлекле электр сауналары белән	22,3									
10,5кВт ка кадәр булган егәрлекле электр плитәле йортлар	14,5									
10,5кВт ка кадәр булган егәрлекле электр плитәле һәм 12кВт ка кадәр егәрлекле электр сауналары белән	25,1									

йортлар										

Искәрмә:

1. Таблицада күрсәтелмәгән индивидуаль торак йортлар санының чагыштырма исәп-хисап йөкләмәләре интерполяция юлы белән билгеләнә.
2. Чагыштырмача исәп-хисап йөкләмәләре гомуми мәйданы 150 дән 600 кв. метрга кадәр булган индивидуаль торак йортлар өчен китерелгән.
3. Электр саунасыннан башка гомуми мәйданы 150 кв. метрга кадәр булган шәхси торак йортлар өчен уртача исәп-хисап йөкләмәләре әлеге кушымтадагы I таблица буенча сыеклатылган яки табигый газлы яки электр плитәле типовой фатирлар өчен билгеләнә.

Таблица7

Иҗтимагый биналарның эреләндерелгән чагыштырма электр йөкләнеше

№	**Бина**	**Үлчәү берәмлеге**	**чагыштырма электр электр йөкләнеше**
1	**2**	**3**	**4**
Җәмәгать туклануы предприятиеләре			
1	400 кадәр утырту урыны булган тулысынча электрлаштырылган	кВт/урын	1,04
2	400 кадәр утырту урыны булган өлешчә электрлаштырылган (газообразный ягулыктагы плитәләр белән)	шулай ук	0,81
Азык-төлек кибетләре			
3	кондиционерсыз	Сәүдә залы кВт/кв.метр	0,23
4	кондиционер белән	Шулай ук	0,25
Азык-төлек булмаган кибетләр			
5	кондиционерсыз	»	0,14
6	кондиционер белән	»	0,16
Гомуми белем бирү мәктәпләре			
7	Электрлаштырылган ашханәләр һәм спортзаллар белән	кВт/1укучыга	0,25
8	Балалар ясле-бакчалары	кВт/урын	0,46

Торак һәм иҗтимагый биналар энергиясенең чагыштырма чыгымнарының база дәрәҗәсен билгеләү таблицалары

Азкатлы бер фатирлы һәм күпфатирлы йортларны, кунакханәләрне һәм тулай торакларны җылылык белән тәэмин итү чорында җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

(Вт ч/(кв.метров °Стәүлек.))

Йортларның җылытыла торган мәйданы, кв. метр	**Катлар саны**			
	1	**2**	**3**	**4**
60 и менее	42,0	-	-	-
100	34,7	37,5	-	-
150	30,6	33,3	36,1	-
250	27,8	29,2	30,6	-

Примечание:

1. Йортның 60-1500 кв.м. интервалындагы базовый дәрәҗә билгесе линейная интерполяция буенча билгеләнә.
2. Бер фатирлы йортның җылытыла торган мәйданы астында, эчке һава температурасы 12 °С дан югарырак, блокланган йортлар өчен-бер блоглы фатир бүлмәләре мәйданы 12 °С дан югары, ә күп фатирлы йортлар өчен гомуми баскыч клеткасы белән-фатир мәйданнары җәйге бүлмәләрдән башка.
3. 1500 кв. метр мәйданлы ике һәм өч катлы йортларда һәм аннан да күбрәк һәм дүрт катлы йортларда-күпфатирлы йортлар өчен мәгълүматлар китерелә,калган күрсәткечләр аерым торучы яки блокланган йортлар өчен.

Таблица9

Күп катлы торак һәм аерым җәмәгать оешмаларының җылыту һәм вентиляция системаларына җылылык энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

Биналар төрләре	Катлар саны							
	1	**2**	**3**					
Торак, кунакханәләр,тулай тораклар	8 таблица буенча							
поликлиникалар, дәвалау, 1,5-сменалы эш режимы булган белем бирү учреждениеләре	33,8	32,8	31,8					
Балалар бакчалары	37,8	36,8	35,8					

9 нчы таблицада аталмаган башка җәмәгать биналарының җылылык һәм вентиляция системасына җылылык энергиясенең еллык чагыштырма чыгымының база дәрәҗәсе.

(Вт ч/(кв.метр°Стәүл.))

	Уртача тәүлеклек чагыштырмача эчке җылылык бүлүләре, Вт/м2					
җылыту чорының гадус-тәүлеге, °Стәүлек	**5 - 10**	**11 - 15**	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 - 30**	**31 - 35**
2000	26,0	22,0	19,0	17,0	13,0	10,0
4000	26,2	22,4	20,0	18,0	14,5	12,0
6000	26,5	23,0	21,0	19,0	15,7	13,5

Таблица11

Торак биналарны кондиционерлау системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

Елның җылы чорында тышкы һаваның исәп-хисап температурасы С	Уртача чагыштырмача эчке җылылык бүленеше			
	4 - 6	**7 - 9**	**10 - 12**	**13 - 15**
22 - 23	3,0	5,0	7,0	9,0
24 - 25	6,5	9,0	11,0	13,5
26 - 27	10,5	13,5	15,5	18,0
28 - 29	15,0	18,5	20,5	23,0
30 - 31	20,5	24,0	26,0	28,5
32 - 33	26,5	30,0	32,0	34,5
34 - 35	33,0	36,5	38,5	41,0
36 - 37	40,0	43,5	45,5	48,0
38 - 39	47,5	51,0	53,0	55,5
40 - 41	55,0	59,0	61,0	63,5

Таблица12

Җәмәгать биналарын кондиционерлау системасына электр энергиясенең еллык чагыштырмача чыгымының база дәрәҗәсе

Елның җылы чорында тышкы һаваның исәп-хисап температурасы С	Уртача чагыштырмача эчке җылылык бүленеше					
	5 - 10	**11 - 15**	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 - 30**	**31 - 35**
28 - 29	20,0	23,0	25,5	28,0	30,0	31,5
30 - 31	27,0	30,5	33,0	35,5	37,5	39,5
32 - 33	34,5	39,0	41,5	44,0	46,0	48,0
34 - 35	42,5	46,5	50,0	52,5	55,0	57,5
36 - 37	51,0	55,5	59,0	62,0	65,0	67,5
38 - 39	60,0	64,5	69,0	72,5	75,5	78,0
40 - 41	70,0	75,0	79,5	83,0	86,0	89,0

Таблица13

Җылылык энергиясенең кайнар су белән тәэмин итү системасына чыгымының еллык чагыштырмача база дәрәҗәсе.

(кВт ч/елга кв. метр)

Биналар төрләре	1 кешегә туры килә торган фатир мәйданы, кунакханә номерлары,тулай торак				
	12 - 15	**16 - 20**	**21 - 25**	**26 - 30**	**31 - 40**
Торак	200	150	120	100	80
Кунакханә	150	112	90	75	60
Тулай торак	180	135	110	90	70

Таблица 14

Җылылык энергиясенең административ торакларның офисларын кайнар су белән тәэмин итү системасына чыгымының еллык чагыштырмача база дәрәҗәсе.

(кВт ч/елга кв. метр)

режимы, атнага сәгатьләр саны	Бер хезмәткәргә туры килә торган мәйдан, кеше өчен кв. метр				
	6 - 8	**9 - 10**	**11 - 12**	**13 - 14**	**15 - 16**
	6,0	4,5	3,5	3,0	2,5
61 - 80	8,5	7,3	6,0	4,7	3,5
81 -100	11,0	9,5	8,0	6,7	4,5
101 -120	13,0	11,0	9,5	7,5	5,5
121 -140	15,5	13,3	11,0	8,7	6,5
141 -168	18,0	15,5	13,0	10,5	7,5

Таблица16

Электр энергиясенең җәмәгать биналарын яктырту системасына чыгымының
еллык чагыштырмача база дәрәҗәсе
(кВт ч/елга кв.метров)

Биналарны экспла эксплуатацияләү	Уртача яктырту дәрәҗәсе, лк					
	100 -150	**151 -200**	**201 -250**	**251 -300**	**301 -350**	**351 -400**
40 - 60	38,5	56,0	70,0	87,5	90,5	119,0
61 - 80	42,0	67,0	84,0	105,0	126,0	143,0
81 -100	54,0	78,5	98,0	124,5	147,0	166,5
101 -120	61,5	89,5	112,0	140,0	168,0	190,5
121 -140	69,5	101,0	126,0	158,0	189,0	214,0
141 -168	77,0	112,0	140,0	175,0	210,0	238,0

Таблица17

Электр энергиясенең инженерлык белән тәэмин итү системасына чыгымының
еллык чагыштырмача база дәрәҗәсе
(кВт ч/елга кв.метр)

Биналар төрләре	Катлар саны				
торак	**1 - 3**	**4 - 6**	**7 - 10**	**11 - 15**	**> 15**
Иҗтимагый биналар эксплуатация режимы белән, атнага сәгать	10.0				
40 - 60	10,0	10,0	11,3	12,0	13,0
61 - 80	12,0	12,6	13,4	14,3	15,5
81 -100	13,7	14,5	15,5	16,7	18,2
101 -120	15,2	16,0	17,3	18,8	20,4
121 -140	16,6	17,6	19,1	20,8	22,7
141 -168	18,0	19,2	20,5	22,0	25,0

Таблица 18

Торак биналарны инженерлык белән тәэмин итү системасына
беренчел энергиянең еллык суммар чыгымының чагыштырмача база дәрәҗәсе
(кг.у.т./елга кв.метр)

Җылылык	Катлар саны

периодының тәүлеккә градус күрсәткече	1-3					
2 000						
4 000						
6 000						
8 000						
10000						
12000						

Таблица 19

Җәмәгать биналарын инженерлык белән тәэмин итү системасына беренчел энергиянең еллык суммар чыгымының чагыштырмача база дәрәҗәсе (кг.у.т./елга кв.метр)

Җылылык периодының тәүлеккә градус күрсәткече	Бинаны эксплуатацияләү режимы					
	40 - 60	**61 - 80**	**81 - 100**	**101 - 120**	**121 - 140**	**141 - 168**
2 000	61,5	68,0	74,5	81,0	87,5	940
4 000	54,9	59,9	64,9	69,9	75,8	79,8
6 000	61,3	65,0	68,7	72,4	76,0	79,6
8 000	68,7	71,4	74,1	76,9	79,7	82,4
10000	75,5	77,4	79,3	81,2	831	85,0
12000	85,5	87,4	88,3	90,2	92,1	94,0

№ 10 кушымта

җирле нормативлар буенча

шәһәр төзелешен проектлау

ЯНГЫН КУРКЫНЫЧСЫЗЛЫГЫ

Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләрендәге биналар һәм корылмалардан алар белән чиктәш булган саклану объектларына кадәр янгынга каршы ераклык

Объектларның исеме	Нефть һәм нефть продуктлары складлары территорияләрендәге биналар һәм корылмалардан алар белән чиктәш булган саклану объектларына кадәр янгынга каршы ераклык

	I	II	Ша	Шб	Шв
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
Җитештерү объектлары белән чиктәш биналар һәм корылмалар	100	40 100	40	40	30
Урманчылыклар (Урман парклары) Ылыслы, яфраклы һәм катнаш токымнар;	100 100	50 100	50 50	50 50	50 50
Урман материаллары складлары, янучан җепселле матдәләр, печән, салам, шулай ук ачык торф участоклары	100	100	50	50	50
Гомуми челтәрнең тимер юллары	150 80 60	100 70 50	80 60 40	60 50 40	50 40 30
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары: (машиналар йөрү өлеше): I, II һәм III категория; IV һәм V категорияләр	75 40	50 30	45 20	45 20	45 15
Торак һәм иҗтимагый биналар	200	100 (200)	100	100	100
гомуми кулланылыштагы станцияләрнең автозаправка колонкалары	50	30	30	30	30
Шәхси гаражлар, автомобильләр өчен ачык стоянкалар	100	40 (100)	40	40	40
Складларга карамаган чистарту канализация корылмалары һәм насос станцияләре	100	100	40	40	40
Складларга карамаган су заправкасы корылмалары,	200	150	100	75	75
Резервуар парк өчен авария сыешлыгы	60	40	40	40	40
Янгын шартлау һәм янгын куркынычсызлыгы буенча А и Б категорияле технологик корылмалар, газ яндыручы	100	100	100	100	100

факел корылмалары					

Дизель ягулыгының автозаправка станцияләреннән алар белән чиктәш объектларга кадәр янгынга каршы ераклык

янгынга каршы ераклыкны билгеләүче объектларның исемнәре	автозаправка станцияләреннән янгынга каршы ераклык		
	җир асты резервуарлары белән	җир өсте резервуарлары белән	
		гомуми сыйдырышлылык 20 куб. метрдан артык	гомуми сыйдырышлылык 20 куб.метрдан ким
1	**2**	**3**	**4**
Җитештерү объектлары белән чиктәш биналар һәм корылмалар	15	25	25
Урманчылыклар (Урман парклары) Ылыслы, яфраклы һәм катнаш токымнар;	25 10	40 15	30 12
Торак һәм иҗтимагый биналар	25	50	40
Кешеләр күпләп була торган урыннар	25	50	50
Шәхси гаражлар, автомобильләр өчен ачык стоянкалар	18	30	20
Сәүдә киосклары	20	25	25
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары: (машиналар йөрү өлеше): I, II һәм III категория; IV һәм V категорияләр	12 9	20 12	15 9
Электрлаштырылган шәһәр транспорт бүлеге машрутлары	15	20	20
Гомуми челтәрнең тимер юллары	25	30	30
Складларга карамаган чистарту канализация корылмалары һәм насос станцияләре	15	30	25
Куркынычсызлыгы буенча АН , БН, Г, категорияле технологик корылмалар I һәм II класслы куркынычлы радиоактив һәм		100	

зарарлы матдәләр булган биналар һәм корылмалар			
Урман материаллары складлары, янучан җепселле матдәләр, печән, салам, шулай ук ачык торф участоклары	20	40	30

Таблица3

Су басымы астында 10 000 куб. метр булган складтагы резервуардан яки изотермик ысул белән складка кермәгән биналарга һәм корылмаларга кадәр саклангандa янгынга каршы аралар

Бина һәм корылмаларның исеме	**Янгынга каршы аралар, метр**			
	Басымлы җир өсте резурвуарлары	**Басымлы җир асты резурвуарлары**	**Изотермик җир өсте резурвуарлары**	**Изотермик җир асты резурвуарлары**
1	2	3	4	5
Трамвай юллары троллейбус юллары, гомуми челтәрнең тимер юллары Линияләре	100	75	100	75
Гомуми челтәрдәге автомобиль юллары (машиналар йөрү ягы)	50	50	50	50
Электр тапшыру линияләре	Терәкнең биеклеге 1, 5 кимрәк түгел	Терәкнең биеклеге 1, 5 кимрәк түгел	Терәкнең биеклеге 1, 5 кимрәк түгел	Терәкнең биеклеге 1, 5 кимрәк түгел
Чиктәш оешмалар территориясе чикләре оешма (коймаларга кадәр)	300	250	300	200
Торак һәм иҗтимагый биналар	Санитар саклау зоналарыннан, ләкин 500 кимрәк түгел	Санитар саклау зоналарыннан, ләкин 300 кимрәк түгел	Санитар саклау зоналарыннан, ләкин 500 кимрәк түгел	Санитар саклау зоналарыннан, ләкин 300 кимрәк

				түгел
Теплоэлектроцентраль	200	200	200	200
Каты ягулык һәм агач материаллары складлары	200	150	200	150

Таблица 10

Урманлыклар, урман парклары, ылыслы агачлар	100	75	100	75
Урманлыклар,урман парклары, яфраклы агачлар	20	20	20	20
Завод эчендәге җир өсте һәм җир асты торбаүткәргечләр	Җимереклеклә рдән ерак, ләкин 20 якын булмаганда	15 якын булмаганда	Җимереклекләрд ән ерак, ләкин 20 якын булмаганда	15 як ы н бу л ма га нд а
җитештерү зонасындагы оешма биналары һәм корылмалары резурвуарлар кулэме 2000 - 5000; 6000 - 10 000	150 250	120 200	150 200	10 0 12 5
Факель жайланмасы	150	100	150	
Организациягә якын торган зонадагы биналар һәм корылмалар	250	200	250	